

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

SABAHATTİN ALİ'NİN ESERLERİNDE AİLE KURUMU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YUSUF FURKAN KULA

İSTANBUL 2022

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

SABAHATTİN ALİ’NİN ESERLERİNDE AİLE KURUMU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YUSUF FURKAN KULA

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. MUHAMMET GÜR

İSTANBUL 2022

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖN SÖZ.....	III
ÖZET.....	VI
ABSTRACT.....	VII
KISALTMALAR	VIII
1.GİRİŞ	1
1.1.Aile.....	1
1.2.Geçmişten Günümüze Türk Devletlerinde Aile	6
1.3. Başlangıcından Cumhuriyet'e Türk Edebiyatında Aile	8
2.SABAHATTİN ALİ'NİN ESERLERİNDE AİLE KURUMU	25
2.1. EVLİLİK USULLERİ VE EVLİLİĞE GİDEN SÜREÇ	28
2.1.1. Görücü Usulü ve Küçük Yaşta Evlendirmeler.....	28
2.1.2. Kaçırma Yoluyla Evlilik	32
2.1.3. Anlaşarak Evlilik	35
2.1.4. Birden Fazla Eşle Yapılan Evlilik	35
2.1.5. İç Güveyliği Yoluyla Evlilik.....	38
2.1.6. Eski Türk Devletlerinde Bir Gelenek: Çin Prensesi ile Evlenmek	39
2.1.7. Evliliğe Bakış	40
2.2. AİLE BİREYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER.....	49
2.2.1. Eşler Arası İlişkiler	49
2.2.1.1. Sevgi Bağı.....	50
2.2.1.2. Eşler Arası Zihin ve Ruh Uyumu	62
2.2.1.3. Maddiyat ve Huzur	72
2.2.2. Ailede Çocuk ve Gençler	83
2.2.2.1 Çocuk - Ebeveyn İlişkileri	83
2.2.2.2 Hikâye ve Şiirlerinde Ebeveynsiz Kalan Çocuklar.....	108
2.2.2.3. Ailede Çocuk ve Gençlerin Eğitimi	123
2.2.3. Kardeşler Arası İlişkiler	136
2.2.4. Aile İçerisindeki Sorunlara İşaret Eden Durumlar.....	144
2.2.4.1. Aile ve Aldatma.....	145
2.2.4.2. Aile İçi Şiddet	152
2.2.4.3. Boşanma	159

2.2.5. Akrabalık İlişkileri.....	161
SONUÇ	181
KAYNAKÇA	189

ÖN SÖZ

Sabahattin Ali, kırk bir yıllık kısa sayılabilecek yaşamına rağmen yedi farklı türde eser üreterek, Türk edebiyatına azımsanamayacak katkılar sunmuştur. Edebiyat araştırmacıları, yazarın özellikle hikâye türündeki eserlerinden övgüyle bahsetmişlerdir. Sanatçının en önemli özelliklerinden biri ise gözlemciliğidir. Sabahattin Ali, hem ilerleyen yaşlarında kendisinin hem de babasının görevleri sebebiyle Anadolu'nun çeşitli yerlerinde bulunmuş ve bu sayede sanatçı, toplumun hem şehirli hem de kırsal kesimlerini gözlemleme imkânı bulmuştur. Bu gözlemler, Sabahattin Ali'nin eserlerini toplumsal açıdan da güçlendirmiştir. Sanatçının eserlerine dönemin Türk aile yaşantısı da güçlü gözlemciliğinden dolayı yansımıştır.

Sabahattin Ali ile ilgili daha önce kitap, tez, makale gibi pek çok nitelikli bilimsel çalışmalar yapılmıştır ancak sanatçının eserlerinde aile kurumunu bütün olarak değerlendiren bir çalışma henüz bulunmamaktadır. Bu çalışmada, edebiyat araştırmalarında eksikliği hissedilen sanatçının eserlerindeki aile kurumunun bütüncül bir değerlendirmesi yapılmaya çalışılmıştır. İncelenen eserler şu şekildedir: Sabahattin Ali'nin romanları; *Kuyucaklı Yusuf*, *Kürk Mantolu Madonna*, *İçimizdeki Şeytan* hikâyeleri; *Değirmen*, *Yeni Dünya*, *Kağnı*, *Ses*, *Sırça Köşk*, şiirleri *Bütün Şiirleri* ve tek tiyatrosu *Esirler* 'dir. Yazarın ayrıca *Sırça Köşk* kitabında yer alan ve masal adını verdiği masalları da incelemeye alınmıştır. *Çakıcı'nın İlk Kurşunu*, yazarın hayattayken yayımlamadığı hikâye ve şiirlerini de içerir. Bu çalışmaya *Çakıcı'nın İlk Kurşunu* kitabı da bütüncül bakış sağlaması için dâhil edilmiştir. Yazarın mektuplarından yararlanılmakla birlikte çeviri ve mektupları doğrudan incelemeye dâhil edilmemiştir. Bu yüksek lisans tezinde sosyoloji ve tarih gibi bilimlerin kaynaklarına da başvurularak çalışmanın disiplinler arasılığı içermesi hedeflenmiştir.

Bu çalışmanın odak noktası, aile gibi önemli bir kurumun Sabahattin Ali gibi toplumu gözlemleyen bir yazarda eserlerine nasıl ve ne şekilde yer aldığını tespiti çalışmaktır. Yazarın yaşadığı yirminci yüzyılın ilk yarısında aile temelli sosyolojik bulgular elde etmek çalışmanın amaçlarından biridir.

Önsöz, Giriş, Sabahattin Ali'nin Eserlerinde Aile, Sonuç ve Kaynakça bölümlerinden oluşan *Sabahattin Ali'nin Eserlerinde Aile Kurumu* tezinin giriş bölümünde; ailenin tanımları, işlevleri, sınıflandırılması ve kısaca önemi üzerinde durulmuştur. Türk devletlerinde aileye dair unsurlara da öz bir şekilde değinilmiştir. Girişin son kısmında ise edebiyat ve sosyoloji ilişkisine değinildikten sonra, ailenin edebî türlerdeki yansımalarına temas edilmiştir. Çalışmanın asıl önemli bölümü, Sabahattin Ali'nin eserlerinde ailenin incelendiği kısımdır.

Bu bölümün ilkinde, aile ile ilgili düşüncelerin daha net anlaşılması için evlilik usullerine ve evliliğe giden sürece yer verilmiştir. Aile Bireyleri Arasındaki İlişkiler bölümünde sırasıyla Eşler Arası İlişkiler, Ailede Çocuk ve Gençler, Kardeşler Arası İlişkiler, Aile İçerisindeki Sorunlara İşaret Eden Durumlar ve Akrabalık İlişkileri üzerinde durulmuştur. Eşler Arası İlişkiler bölümünde, Sabahattin Ali'nin de düşünceleriyle birlikte eserlerine yansıyan karı - koca ilişkilerine yer verilmiştir. Ailede Çocuklar ve Gençler başlığında ilk olarak ebeveynler ve çocuklar arasındaki bağ, ilgi ve iletişim üzerinde durulmuştur. Bunun yanı sıra ebeveynlerinden en az birini kaybetmiş çocuk ve gençlerin durumu da ortaya koyulmuştur. Çocuk ve gençlerin eğitimi kısmında ise ebeveynlerin, çocuklarının eğitimi üzerine ne kadar eğildiği ve onlarla ne kadar ilgilendiğinin yanı sıra yoksulluk ve eğitim ilişkisi de ortaya konulur. Sabahattin Ali'nin eserlerinde kardeşler arası ilişkilere bilinçli olarak derinden bahsedilmese de bu ilişki bağlamında aktarılmak istenen sosyolojik durum ve düşünceler Kardeşler Arası İlişkiler başlığı altında incelemeye yansıtılmıştır. Aile İçerisindeki Sorunlara İşaret Eden Durumlar başlığında sırasıyla aldatma, aile içi şiddet ve boşanma sorunlarına temas edilmiştir. Aldatma bölümünde aldatma ve girişimlerinin nedenleri, aldatmaya bakışa ve eserlere yansıtıldığı kadarıyla zaman zaman kişiler üzerinde bıraktığı etkiye temas edilmiştir. Aile içi şiddet bölümünde, şiddet türlerinin yanı sıra şiddetin kime ve neden uygulandığı üzerinde durulmuştur. Boşanma bölümünde, istatistiksel verilerle birlikte boşanmanın görülme sıklığına ve boşanmaya yönelik bakış açıları üzerinde durulmuştur. Çalışmamızın gövdesinin son kısmı ise akrabalık bağlarına ayrılmıştır. Sabahattin Ali'nin akrabalık ilişkileri bağlamında da hem düşünceleri hem de eserlerine yansıyan biçimi bu kısımda yansıtılmıştır. Sonuç bölümünde ise bulgu ve çıkarımlara yer verilmiştir. Çalışmamızda kimi akademisyenlerin gerekli gördüğü gibi daha tutarlı bulgulara ulaşmak için sanatçının biyografisine de gerektiğinde temas edilmiştir. Ayrıca yine aynı nedenden dolayı sanatçının yaptığı konuşmalardan da yararlanılmıştır. Bölümlerde yer alan bilgilerin örneklendirilmesinde ilk olarak romanlar daha sonra hikâyeler üzerinde durulmuş daha sonra şiirler, tiyatro ve masallar eklenmiştir.

Çalışmam sürecinde karşılaştığım en büyük zorluk, covid-19 salgını sürecinde yaşanan olumsuz durumlar olmuştur. Akademik çalışmalarımı, gerek kaynaklardan yararlanma gerekse çalışmanın daha hızlı ilerlemesi açılarından kütüphanede yapmayı tercih eden biri olarak bu süreçte kütüphanelerin uzun süre kapalı olması açıldığında da kontenjan sınırlamalarına gidilmesi çalışmamı hem yavaşlatmış hem de beni psikolojik olarak yıpratmıştır.

Çalışmamın çok uzun, yorucu ve yoğun stres altında geçen araştırma ve yazma süreçlerinde benden maddi ve manevi desteğini esirgemeyen aileme, yaptığım çalışmayı okuyup fikirlerini benden esirgemeyen kıymetli hocalarım Doç. Dr. Mehmet GÜNEŞ'e, Araştırma Görevlisi Fikri KULA'ya ve Araştırma Görevlisi Saliha TUNÇ'a, tezimin teknik düzenlemelerinde bana yardımcı olan arkadaşım Yakup AVCU'ya, tez konumun belirlenmesinde önemli katkısı bulunan, çoğu zaman birlikte hareket ettiğim ve desteğini hissettiğim arkadaşım Egecan KARAN'a, moral ve motivasyonum düştüğünde yardımsever kişiliğiyle yanımda olan ayrıca akademik bilgi ve tecrübelerini bana yansıtan Veli BAÇARU'ya, gerek yüksek lisans hazırlık gerekse çalışmam boyunca özgüvenimi tazeleyen ve farkındalığımı arttıran ayrıca çalışmama kaynak önerileriyle de destek olmaya çalışan Rukiye BURMA KÖROĞLU'na müteşekkirdiğimi bildiririm.

Bilgi ve tecrübeleriyle çalışmamı yönlendiren kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Muhammet GÜR'e teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Dünyadaki gelişmelere bağlı olarak üye sayısında azalma olsa da genel itibariyle aile, insandan ve dolayısıyla toplumdan bağımsız düşünölemeyecek bir kurumdur. Bu nedenle birden fazla disiplinin araştırma alanına giren aile, edebî eserlere yansıması bakımından edebiyat araştırmalarının da odağıdır.

Sabahattin Ali, titiz gözlemleri, eserlerinde kullandığı yalın dil ve akıcı üslubuyla dikkatleri üzerine çekmiştir. Sanatçının toplumda gözlemledikleri arasında, üzerine düşünöüp önemli fikirler ürettiği ailenin de olduğu söylenebilir. Sanatçı, hem düşünsel planda sağlıklı ailenin nasıl kurulması gerektiğine işaret etmiş hem de toplumda gördüklerini de eserlerine dâhil etmiştir. Hapishane yaşantısında da mahkûmlardan dinledikleri toplumun farklı kesimlerinin de eserlerine yansımasına zemin hazırlamıştır. Sabahattin Ali, yirminci yüzyılın ilk yarısında toplumda gördüklerini yansıtırken aile değerleri de eserlerinde önemli bir yer tutar.

Yazarın toplumda gördüğü aile kurma düşöncelerine eleştirel yaklaştığı görölür. Sabahattin Ali, toplumda şahit olduğı evlilik düşöncelerini eserlerine olumsuz sonuçlarıyla birlikte yansıtarak iyi bir temele dayanan ailenin nasıl kurulması gerektiği yönünde düşönceler üretir ve mutlu birlikteliklerin yolunu gösterir. Sabahattin Ali'nin aile değerleri için böyle bir yöntem kullanmasında kendi anne ve babasının temelsiz birlikteliklerine yakından şahit olması etkili olmuştur.

Bu çalışmada yazarın eserlerinde eşler arası ilişkiler başta olmak üzere akrabalık ilişkilerine de yer verilmiş, evlilik usulleri ve düşönceleri de önemli bir yer tuttuğı için incelenmiştir. Sabahattin Ali'nin eserlerinde görölen aldatma, boşanma ve aile içi şiddet konuları da incelemeye alınmıştır. Sabahattin Ali'nin çocuk ve gençlerin eğitiminde dikkate değer gördüğü ve eserlerine yansıttığı durumlar da incelemeye dâhil edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sabahattin Ali, Aile, Akrabalık İlişkileri, Roman, Hikâye, Şiir, Tiyatro, Masal.

ABSTRACT

Generally, the family is an institution that cannot be considered independent of human beings and thereby society, though there is a decrease in the number of its members depending on the developments in the world. Therefore; the family, falling within the research areas of more than one discipline, is also the focus of literary researches in terms of its reflection on literary works.

Sabahattin Ali draw attentions toward himself with his meticulous observations, the plain language he used in his works and his fluent style. It can be said that among what the artist observes in society is also the family on which he thinks and produces important ideas. The artist not only pointed out how to found a healthy family in the intellectual plan but also included what he saw in the society in his works. In prison life, what they heard about the prisoners led up to the reflection of different segments of the society in their works. While Sabahattin Ali reflects what he sees in society in the first half of the twentieth century, family values also take an important place in his works.

It is seen that the author approaches critically to the ideas of founding a family that he realized in society. Sabahattin Ali produces ideas on how to found a family based on a good foundation and shows the way to happy family togetherness by reflecting the thoughts of marriage he witnessed in the society together with negative consequences in his works. Sabahattin Ali's use of such a method for family values was influenced by the fact that he witnessed the unfounded family togetherness of his own parents closely.

In this study, kinship relations, especially relations between spouses in the author's works were included, and because of taking an important place, marriage procedures and thoughts were also reviewed. The issues of infidelity, divorce and domestic violence in Sabahattin Ali's works were also reviewed. The situations that Sabahattin Ali considers remarkable in the education of children and young people and reflects them in his works were also included in the study.

Keywords: Sabahattin Ali, Family, Kinship Relations, Novel, Story, Poetry, Theater, Fairy Tale.

KISALTMALAR

A.g.e.	Adı Geçen Eser
A.g.m.	Adı Geçen Makale
A.g.t.	Adı Geçen Tez
Akt.	Aktaran
A.Ş.	Anonim Şirketi
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
Der.	Derleyen
Düz.	Düzenleyen
Edt.	Editör
Haz.	Hazırlayan
S.	Sayı
s.	Sayfa
sad.	Sadeleştiren
t.b.	Tarih belirtilmemiş
TDK.	Türk Dil Kurumu
TDV.	Türkiye Diyanet Vakfı
v.	Volume
vb.	Ve benzeri/ve bunun gibi
vd.	Ve diğerleri
Yay.	Yayınları/Yayınevi
y.b	Yıl belirtilmemiş
y.b.g.e.	Yukarıda Bahsi Geçen Eseri
YKY.	Yapı Kredi Yayınları

1.GİRİŞ

1.1.Aile

Ailenin *Türkçe Sözlük*'teki tanımı; 1. “Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik.”, 2.“Karı, koca ve çocuklardan oluşan topluluk.” 3.“Aynı soydan gelen veya aralarında akrabalık ilişkileri bulunduran kimselerin tümü.” 4. “Birlikte oturan hısım ve yakınların tümü.” 5. “Eş, karı.” 6. “Aynı gaye üzerinde anlaşılan ve birlikte çalışan kimselerin bütünü.” 7. “Temel niteliği bir olan dil, hayvan veya bitki topluluğu.”¹ şeklindedir. Yapılan bu tanımlar, birbirlerinden farklı bakış açıları sunmaktadır. *Türkçe Sözlük*'teki ilk iki tanım, daha çok çekirdek/şehir ailesinin tanımını içermektedir. Üçüncü ve dördüncü tanımlar, ırk ve kan bağına temas eder. Beşinci tanım, halk ağzındaki kullanımları içerir. Altıncı tanım, ortak gaye etrafında birleşen kimseleri aile olarak belirtirken oldukça geniş bir çerçevede aileyi değerlendirir. Bu tanıma göre iş arkadaşlığı da bir aile olarak algılanabilir. Yedinci tanım ise biyoloji ve filoloji gibi bilimlerde görülen sınıflandırmaları ifade etmektedir.²

İslâm Ansiklopedisi'nde ailenin tanımı; “Akrabalık ilişkisiyle birbirlerine bağlanan fertlerin bir araya getirdiği topluluk.”³ şeklinde yapılarak yine daha çok ailedeki kan bağına dikkat çekildiği gözlemlenir. Sosyoloji terimleri sözlüklerinde de farklı tanımlarına yer verilmiştir:

“Aile, içinde insan türünün belli bir şekilde üretildiği, cinsel ilişkilerin belli bir şekilde düzenlendiği, sosyalleşme sürecinin ilk ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belirli kurallara bağlandığı, o güne dek toplumda meydana getirilmiş kültürel zenginliklerin nesilden nesile aktarıldığı; biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal vb. yönleri bulunan, temel bir sosyal birimdir.”⁴

Sezgin Kızılcıkel ve Yaşar Erjem, çalışmalarında ailenin tanımını kültürün aktarımı, sosyalleşme gibi temel fonksiyonlarını da ekleyerek yapmışlardır.

Anthony Giddens ve Philip W. Sutton, aileyi; “yetişkin üyelerin çocuk yetiştirmekten sorumlu oldukları, sosyo-ekonomik bir birim oluşturan, kan bağı, evlilik ya da nüfusuna

¹ *Türkçe Sözlük*, haz. Şükrü Halûk Akalın... [vd.], T.D.K, Ankara, 2005, s. 45.

² Kadir Canatan, Ergün Yıldırım, *Aile Sosyolojisi*, Açılım Kitap, İstanbul, 2011, s. 54.

³ Mehmet Âkif Aydın, “Aile”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi c.2*, TDV,1989, s. 196.

⁴ Sezgin Kızılcıkel, Yaşar Erjem, *Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü*, Atilla Kitabevi, Ankara, 1994, s. 10.

geçirme yoluyla birbirine bağlı bireylerden oluşan bir grup”⁵ olarak tanımlarken Mustafa Erkal da ailenin toplumda önemli bir müessese olduğunu vurgulayarak şu tanımı yapar:

“Bilindiği gibi aile, nüfusu yenileme, milli kültürü taşıma, çocukları sosyalleştirme, biyolojik ve psikolojik tatmin fonksiyonlarının yerine getirildiği bir müessesedir.”⁶

Nimkoff’a göre aile; “Karı koca ve çocuklardan veya sadece karı- kocadan kurulu az veya çok devamlılık gösteren bir birliktir.”⁷ Summer ve Keller’e göre ise “Aile en az iki neslin bir arada bulunduğu kan bağıyla karakterize edilen küçük bir sosyal örgüttür.”⁸

Türk sosyologlar Ziya Gökalp ve Hilmi Ziya Ülken de aile tanımlamalarında daha çok akrabalık bağlarını esas alır. Ziya Gökalp aileyi; “birbirine akrabalık bağı ile bağlı olan fertlerin toplamı”⁹ olarak tanımlarken Hilmi Ziya Ülken de ailenin tanımını şu ifadelerle yapar:

“Aralarında gerçek veya uzlaşma bir akrabalık bağı olan, yani bütün sosyal münasebetleri bir soy etrafında toplanmış olan zümrelere aile denir.”¹⁰

Ailenin evrensel bir tanımının yapılamaması ya da başka bir ifadeyle tanımların çeşitlilik göstermesinin iki ana nedeni vardır. Bunlardan birincisi, ailenin “dünya çapında sergilediği çeşitliliğidir.”¹¹ Geçmişten bugüne dünyadaki toplumların çeşitliliği ve bu toplumlardaki ailelerin de çeşitlik göstermesi evrensel bir ailenin tanımının yapılmasını zorlaştırır. Ailenin evrensel bir tanımının yapılmasını zorlaştıran ikinci büyük etmense “tarihsel süreçte aile kurumunun sürekli olarak değişmeye maruz kalmasıdır.”¹² İnsanlık tarihi kadar eski olan ailenin geçmişten günümüze yaşanan değişimler karşısında yapıları ve işlevlerinde önemli değişiklikler meydana gelir. Bu değişiklikler de ailenin tanımlanmasını güçleştirir ve çeşitlendirir. Birsen Gökçe, sosyologların aileyi tanımlamadaki farklı

⁵ Anthony Giddens, Philip W. Sutton, *Sosyolojide Temel Kavramlar*, haz. ve çev. Ali Esgin, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2018, s. 233.

⁶ Mustafa Erkal, *Sosyoloji (Toplumbilim)*, Karadeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Trabzon, 1982, s. 45

⁷ Samuel Koenig, *Sociology*, Barnes and Noble, 1966. s.129.; Alıntıl原因: Birsen Gökçe, “Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme”, *Aile Yazıları: Temel Kavramlar, Yapı ve Tarihi Süreç, Bilim Serisi 5/1*, der. Beylül Dikeçligil, Ahmet Çiğdem, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara 1991, s.206.

⁸ Samuel Koenig, *Sociology*, Barnes and Noble, 1966. S.129.; Alıntıl原因: Birsen Gökçe, “Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme”, *Aile Yazıları: Temel Kavramlar, Yapı ve Tarihi Süreç, Bilim Serisi 5/1*, der. Beylül Dikeçligil, Ahmet Çiğdem, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara 1991, s. 206.

⁹ Ziya Gökalp, *Türk Ahlakı*, sad. Yalçın Toker, Toker Yayınları, İstanbul, 1989. s. 57.

¹⁰ Hilmi Ziya Ülken, “Aile”, *Aile Yazıları: Temel Kavramlar, Yapı ve Tarihi Süreç, Bilim Serisi 5/1*, der. Beylül Dikeçligil, Ahmet Çiğdem, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara 1991, s.27.

¹¹ Kadir Canatan, Ergün Yıldırım, a.g.e, s. 60.

¹² Kadir Canatan, Ergün Yıldırım, a.g.e. s.62.

yaklaşımlarının hem ailenin sosyolojideki yerinin kesin olarak belirtilememesine neden olduğunu belirtirken hem de ailenin toplum için ne kadar önemli olduğunu ifade eder.¹³

Aile tiplerine bakıldığında sınıflandırmada birden fazla etkenin rol aldığı görülür. Bunlardan birincisi, aile içerisinde yetkinin kime ait olduğuna bakılarak yapılan sınıflandırmadır. Söz konusu sınıflandırma, ana ailesi ve baba ailesi olarak ikiye ayrılır.¹⁴ Ana ailesinin kökeni, tarımla birlikte yerleşik hayata geçilmesine dayanır. Bu aile tipinde “ananın kız ve erkek kardeşleri çocukları ve ananın diğer akrabaları” birlikte yaşarlar. Ana ailesinde evin reisi dayıdır. Baba da kendi kız kardeşinin çocuklarıyla ilgilenir.¹⁵

Birsen Gökçe, baba ailesini de baba ailesi, bölünmez asaba ve ataerkil aile olarak üç gruba ayırır.¹⁶ Hilmi Ziya Ülken, baba ailesini diğer adlandırmalarıyla açıklar. Ülken’e göre babalık (soy) aile tipinde anne ve anne soyundan gelenlerin de aile üzerinde yetkisi vardır.¹⁷ Bu aile tipinde babayla birlikte annenin de etkili olduğu görülmektedir.

Bölünmez asaba aile tipinde akrabalık bağları baba tarafıyla sınırlıdır. Aile içerisinde baba tarafından akrabalar ve gelinler bulunur. Bölünmez asaba ailesinin reisleri en yaşlı erkek ve en yaşlı anneden oluşur. Bu aile tipinde de kişiler arası eşitlik söz konusudur.¹⁸

Mehmet Âkif Aydın, *İslam Ansiklopedisi*’nde hem Roma hem de Yahudi ailesinde ataerkil ailenin özelliklerine değinir. Ataerkil aile tipinde bütün yetkiler aile reisinde yani kocadadır. Koca, karısı üzerinde de çocukları üzerinde de hâkim durumdadır. Çocuklarını isterse öldürebilir, isterse satabilir fakat bu yetki, ileriki dönemlerde azaltılmıştır.¹⁹ Birsen Gökçe, ataerkil aile yapısının eski Roma’da ortaya çıktığını belirtirken bu aile tipinin Yunan, Çin, Hint ve Yahudi ailelerinde görüldüğünü ifade eder.²⁰

Aileye dair en yaygın ikinci sınıflandırma ailedeki kişi sayısı esas alınarak yapılanlardır. Bu sınıflandırmada aile, büyük ve küçük olmak üzere ikiye ayrılır. Büyük ailenin de kök ve birleşik olmak üzere iki şekli bulunmaktadır.²¹

¹³ Birsen Gökçe, “Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme”, *Aile Yazıları: Temel Kavramlar, Yapı ve Tarihi Süreç, Bilim Serisi 5/1*, der. Beylül Dikeçligil, Ahmet Çiğdem, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara 1991, s.207.

¹⁴ Kadir Canatan, Ergün Yıldırım, a.g.e. s.89.

¹⁵ Birsen Gökçe, a.g.m. s.215.

¹⁶ Birsen Gökçe, a.g.m. s.215-216.

¹⁷ Hilmi Ziya Ülken, a.g.m. s.29.

¹⁸ Birsen Gökçe, a.g.m. s.216.

¹⁹ Mehmet Âkif Aydın, “Aile”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi c.2*, TDV, İstanbul,1989, s. 198.

²⁰ Birsen Gökçe, a.g.m. s.216.

²¹ Birsen Gökçe, a.g.m., s.217-219.

Büyük aile bir diğer adıyla geleneksel geniş ailede kişi sayısı bir hayli fazla olabilmektedir. “Bu ailede anne-baba, çocuklar, kuzenler, büyük anne ve babalar, kardeşler vs. yer alabilmektedir. Geniş aile, en yaygın biçimiyle geleneksel toplumlarda görülmektedir.”²² Geleneksel geniş ailede dayanışma yaygın, akrabalık bağları kuvvetlidir.²³

Hilmi Ziya Ülken’e göre kök ailede karı, koca, evli oğul ve onun nesli yer alır. Kök ailede üyeler aynı çatı altında oturur. Bu aile tipinde mirasçı büyük oğul ya da babanın seçtiği biri olabilir.²⁴

Birleşik aile tipinde ise anne, baba, evlenmemiş kız çocukları, evlenmemiş ve evlenen erkek çocuklar, evlenmiş erkek çocukların da eşleri ve çocukları yer alır. “İki ya da daha çok kuşağın” bir arada yaşadığı aile tipinde otorite evin en yaşlı erkeğindedir.²⁵

Küçük aile ya da bilinen adıyla çekirdek ailede nüfus azalmıştır. Anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşur. Toplumlar tarımla birlikte yerleşik hayata geçtiklerinde aile üretici konumdayken çekirdek aile, gelişen sanayiyle birlikte tüketici konumuna geçmiştir.²⁶

Ailenin fonksiyonlarında da zaman içerisinde değişiklikler meydana gelmiştir. Kimi fonksiyonlar başka kurumlara da devredilmiştir. Mahmut Tezcan, çocuk eğitiminde ailenin rolünü ele aldığı makalesinde söz konusu duruma da işaret eder ve ailenin fonksiyonlarını da şu şekilde belirtir:

1. Biyolojik Fonksiyon
2. Ekonomik Fonksiyon
3. Sevgi Fonksiyonu
4. Koruyucu Fonksiyon
5. Sosyalleştirme Fonksiyonu
6. Eğitim Fonksiyonu
7. Ailenin Boş Zamanları Değerlendirme Fonksiyonu.²⁷

Ailenin fonksiyonlarında da zaman içerisinde önemli değişiklikler yaşanır ancak ailenin önemini koruduğunu söylemek mümkündür. Dünya genelinde çeşitli devletlerin

²² Kadir Canatan, Ergün Yıldırım, a.g.e. s.71.

²³ Kadir Canatan, Ergün Yıldırım, a.g.e. s. 71.

²⁴ Hilmi Ziya Ülken, *Sosyoloji Sözlüğü*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1969, s. 8.

²⁵ Birsan Gökçe, a.g.m., s.219.

²⁶ Kadir Canatan, Ergün Yıldırım, a.g.e. s.74.

²⁷ Mahmut Tezcan, “Çocuk Eğitiminde Ailenin Rolüne Sosyolojik Bir Bakış” *Aile Yazıları: Temel Kavramlar, Yapı ve Tarihi Süreç, Bilim Serisi 5/1*, der. Beylül Dikeçilgil, Ahmet Çiğdem, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara 1991, s.271-273.

bünyesinde aile bakanlıklarının bulunması yoluyla ailenin devlet güvencesi altına alınmak istenmesi aileye verilen değeri gösterir. Devlet güvencesinin yanı sıra bilimsel araştırmalar da bir konunun önemine işaret eder. Sosyoloji ve hukuk gibi disiplinlerin aileye dair bir alt alan oluşturup aile sosyolojisi ve aile hukuku dallarında araştırmalara fırsat vermesi ailenin önemine işaret edebilecek delillerden sayılabilir. Ailenin önemini gösterebilecek bir diğer unsur olarak aile, toplum, devlet arasındaki bağdan söz edilebilir. Bir toplumda aileler iyi bir temele dayanılarak kurulursa o toplumun ve devletin de güçlü bir görünümde olduğu söylenebilir.

1.2.Geçmişten Günümüze Türk Devletlerinde Aile

Geçmişten günümüze Türk devletlerinde aileyle ilgili bazı ortak özellikler olduğu söylenebilir. Evlilik uygulamalarına bakıldığında Türk devletlerinde “egzogami”²⁸’nin “endogami”²⁹’ye nazaran daha yaygın olduğu ifade edilebilir ancak Türklerde geçmişten günümüze “levirat”³⁰ ve “sorarat”³¹’a da rastlamak mümkündür.

Geçmişten günümüze Türk devletlerine bakıldığında tek eşle yapılan evliliğin birden fazla eşle yapılan evliliğe nazaran daha yaygın olduğu ifade edilebilir. Türklerde kumaya da rastlanır. Türklerde kumaya iki sebeple başvurulmuştur. Bunlardan birincisi, Ziya Gökalp’in de işaret ettiği üzere kazanılan zenginlikten sonra tek eşle yetinmeme³² ikincisi ise ailenin temel işlevlerinden biyolojik işlevin yerine getirilemeyecek olmasından dolayı zorunlulukla başvurulduğu söylenebilir.³³ Her ne kadar Türk devletlerinde kumaya rastlanılıyorsa da gerçek eşin değerli olduğu görülmektedir. Türk sosyolog Ziya Gökalp, eski Türklerde kumanın gerçek eşten farkını ve düşük değerini şu sözlerle belirginleştirir:

“Kuma, gerçek eşten çok ayrıydı: Kuma bir eş gibi değil, hatunun kardeşi olarak aileye sokulurdu. Kendi çocukları kumaya 'Teyze!' diye hitap ederlerdi. 'Anne!' diye seslenemezlerdi. Bu adı, yalnız evin sahibesi yani gerçek eş için kullanabilirlerdi. Demek ki 'annelik' sıfatı yalnız ilden olan gerçek eşe özgüydü. Bundan başka kumaların çocukları babalarının servetinden de hisse alamazlardı. Bir hükümdarın oğlu *kuma* 'dan doğmuşsa hükümdar olamazdı.”³⁴

Genel olarak Türk devletlerinde tek eşle evlilik yaygınken Osmanlı Devleti bu duruma istisna olarak düşünülmektedir ancak bu durum, büyük bir yanılgıyı içermektedir. İlber

²⁸ Egzogami *Türkçe Sözlük*’te dış evlilik başlığı altında şu şekilde tanımlanır: “Evlenecek kimsenin eşini, kendi boy veya soyunun dışından seçmesi kuralına dayalı evlilik biçimi, dışarıdan evlenme, egzogami.” *Türkçe Sözlük*, haz. Şükrü Halûk Akalın... [ve başk.], TDK, Ankara, 2005, s. 519.

²⁹ Endogami *Türkçe Sözlük*’te iç evlilik başlığı altında şu şekilde tanımlanır. “Evlenecek kimsenin eşini, kendi boy veya soyunun içinden seçmesi kuralına dayalı evlilik biçimi, içten evlilik, endogami ” *Türkçe Sözlük*, haz. Şükrü Halûk Akalın... [ve başk.], TDK, Ankara, 2005, s. 930.

³⁰ Mazhar Bağlı ve Aysan Sever “Levirat”ı şu şekilde tanımlar: “Dul kadının ölmüş olan kocasının erkek kardeşi ile evlenmesi/evlendirilmesidir. Bir erkek öldüğünde geride eşi ve çocukları kalıyorsa, bunlara daha iyi bakacak ve aile bütünlüğünü de bozmayacak bir evlilik yaptırılma amacına yönelik olarak yapılan bu evlilikler, genelde evliliği yapanlardan çok, ailenin kararı ile gerçekleşmektedir.” Mazhar Bağlı, Aysan Sever, “Tabulaştırılan/Tabulaşan Kurumun (ailenin) Kurbanlıklar Edinme Pratiği: Levirat ve Sorarat” *Aile ve Toplum*, c.2, S.8, 2005, s. 10.

Orhan Türkdoğan Levirat’ın Hunlarda görüldüğünü ifade eder: Orhan Türkdoğan, “Türk Ailesinin Genel Yapısı”, *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi I*, T.C. Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara, 1992, s.34.

³¹Mazhar Bağlı ve Aysan Sever, “Sorarat”ı şu şekilde tanımlar: “Karısı ölen erkeğin ergen olan baldızı ile evlenmesine sorarat denir. Sorarat, çocuklara en iyi anneliği yapacak kişinin çocukların teyzesi olabileceği düşüncesinden hareketle yapılır ve burada da amaç kız alıp veren ailelerin arasında kurulmuş olan akrabalık ilişkisinin devamını sağlamaya yöneliktir. Evliliğin, bireysel işlevlerinden çok toplumsal işlevleri birinci düzeyde bir hedef olduğundan bu evliliklerde ailelerin kararı daha ön plandadır.” Mazhar Bağlı, Aysan Sever, a.g.m. s. 10.

³² Ziya Gökalp, *Türk Uygarlığı Tarihi*, haz. Yusuf Çotuksöken, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1991, s.103.

³³ Mehmet Ersöz, Ali Güler, *Türk Ailesi*, edt. Alev Kâhya Birgül, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara, 1998, s. 23

³⁴ Ziya Gökalp, y.b.g.e, s. 104.

Ortaylı, Osmanlı Devleti'nde sanılanın aksine birden fazla eşle yapılan evliliğin yaygın olmadığını ve gerçekleştiğinde de hoş karşılanmadığını ifade eder.³⁵

Eski Türklerde görülen başlık veya kalın³⁶ın günümüzde de değişmelerle görüldüğü söylenebilir. İslam diniyle mehir de Türk aile yaşantısına dâhil olur.³⁷ Denilebilir ki geçmişten günümüze Türklerde evlenilecek kadına ya da yakınlarına para ve maddi değeri olan eşyaların verildiği görülen unsurlardandır.

Geçmişten günümüze Türk topluluklarında aile fertlerine değer verildiğini, aile fertlerinin eşit olduğu da söylenebilir. Ziya Gökalp, eski Türk devletlerindeki ailelerin her ferdin eşit olduğu pederî aile tipinde olduğunu ifade eder.³⁸ Abdülkadir Donuk, “Çeşitli Topluluklarda ve Eski Türklerde Aile” adlı makalesinde eski Türklerde ve diğer topluluklarda görülen aileler arasındaki farkları sekiz maddede sıralar. Sekiz maddenin aşağıda sıralanacak son iki maddesinin bazı hususlarının da daha sonraki Türk devletleri için de geçerli olduğu yorumunda bulunulabilir:

- Diğer topluluklarda görülen kardeş ve kızları ile evlenme (Hind, Arap), birbirlerinin karılarını satın alma, karısını çocuk yapması için başkasına takdim etme (Yunan, Hind, Arap) kadınları yakma (Hind) vb. adetlere Türk ailesinde rastlanmaz.
- Aile içerisinde çocukların satılmasına, öldürülmesine (Çin, Yunan, Hind, Roma) ve diri diri gömülmesine (Arap) eski Türk ailesinde tesadüf edilmemektedir.³⁹

³⁵ İlber Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda Aile*, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2000, s. 87.

³⁶ Latife Kabaklı Çimen, kalını şu sözlerle açıklar: “Kalın (ya da kalım) veya başlık geleneği Türk aile hukukunun temelini teşkil eder. Tarih kaynaklarının hepsi de kalın geleneğinden söz açarlar. “Kalım” kız ailesine verilen bir aile malıdır. Bundan dolayı, ödenen kalımda oğlan ailesindeki herkesin bir payı ve miras hakkı vardır. Bu nedenle kalın hem kadın hem de erkek açısından boşanmaları önlemeye yarayan bir depozito özelliği de taşımaktadır.” Latife Kabaklı Çimen, *Türk Töresinde Kadın ve Aile*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 128.

³⁷ İlber Ortaylı, mehir ve kalının karıştırılmaması gerektiğini ifade eder. Kalın veya başlık bir âdet, mehir ise “daha çok kadının kendisine ait olup daha çok boşanma ve dulluk hâlinde ekonomik güvencesinin sağlandığı bir edimdir.” Detaylı bilgi için bakınız. İlber Ortaylı, a.g.e. , s. 72-73.

³⁸ Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, “Türklerde Aile İktimaiyatı”, *Aile Yazıları: Temel Kavramlar, Yapı ve Tarihi Süreç, Bilim Serisi 5/1*, der. Beylül Dikeçligil, Ahmet Çiğdem, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara 1991, s 15.

³⁹ Detaylı Bilgi İçin bakınız. Abdülkadir Donuk, “Çeşitli Topluluklarda ve Eski Türklerde Aile” *Aile Yazıları: Temel Kavramlar, Yapı ve Tarihi Süreç, Bilim Serisi 5/1*, der. Beylül Dikeçligil, Ahmet Çiğdem, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara 1991, s. 300-301.

1.3. Başlangıcından Cumhuriyet'e Türk Edebiyatında Aile

Edebiyat, *Türkçe Sözlük*'te “Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı”⁴⁰ olarak tanımlanmaktadır. Edebiyatın tanımında geçen “olay”, “düşünce”, “duygu” ve “hayal” kavramlarının insanla ve bundan kaynaklı toplumla da bağlantısı bulunur.⁴¹ Dolayısıyla edebiyatın toplum bilimi olarak adlandırılan sosyolojiyle yakın ilişki içerisinde olduğu söylenebilir. Edebiyat ve sosyolojinin hitap ettiği kesimin insanlardan oluşması her iki disiplinin de ortak noktasıdır. Rêne Wellek ve Austin Varren, edebiyatın hayatı temsil ettiğini, hayatın ise büyük ölçüde sosyal gerçeklikten oluştuğunu ifade ederler. Yazar, aynı zamanda eserinde kendi iç dünyasını ifade etmeyi tercih etse de o, yine de toplumun bir parçasıdır ve bir kitleye hitap eder.⁴² Bu özellikler neticesinde her iki alanın birbiriyle yakın ilişkide olduğu söylenebilir. Sosyal hayat, edebiyatta bir yansıma alanı bulur. Toplumun en küçük yapı taşı olarak kabul edilen aile de edebiyatta yansıtılanlar arasındadır. Türk edebiyatının sözlü ve yazılı türlerinde de aileye dair unsurların izlerini bulmak mümkündür.

Anonim halk edebiyatı türleri içerisinde değerlendirilen mitolojileri⁴³ Nurer Uğurlu şu şekilde tanımlamaktadır.

“Mit, geleneksel olarak yayılan ya da toplumun hayal gücü etkisiyle biçim değiştiren, tanrı, tanrıça, evrenin doğuşu ile ilgili düşsel, alegorik (alegori, bir görüntü, bir yaşantı ya da bir davranışın daha iyi kavranmasını sağlamak için göz önünde canlandırıp dille getirmedi) bir anlatımı olan halk hikâyesidir. Denebilir ki mit, olağanüstü kahramanlar ve efsaneler döneminden günümüze kadar gelen masalımsı, gerçek olmayan anlatımlardır.”⁴⁴

Türk mitolojilerinde aile çeşitlilik gösterir ve olağanüstülükler barındırır. Söz konusu çeşitlilik, mitolojinin yukarıda izah edilen tanımlarında saklıdır. İnsanlarda var olan bir duygu da meraktır. Denilebilir ki insanlardaki merak duygusu kendisinin ve evrenin yaratılışına dair hikâyeler üretmesine de katkıda bulunur. Mitolojide evrenin ve insanın nasıl yaratıldığının merak edilmesinin doğal bir sonucu olarak da kahramanların Tanrı ve Tanrıçalardan oluştuğu söylenebilir. Ailedeki ilk olağanüstü çeşitlilik de bu noktada meydana gelmektedir. Bazı Türk mitolojilerinde Tanrıların da tıpkı insanlar gibi evlatları olduğu görülür. Bir Türk

⁴⁰ *Türkçe Sözlük*, haz. Şükrü Halûk Akalın... [ve başk.], T.D.K, Ankara, 2005, s. 600.

⁴¹ Köksal Alver, edebiyatın tanımında geçen bu dört kelimenin sosyolojiyle derin bağlantısını ortaya koymuştur. Detaylı bilgi için bakınız: Köksal Alver, “Edebiyat Nedir”, *Edebiyat Sosyolojisi*, ed: Köksal Alver, İz Yayıncılık, İstanbul, 2018, s. 13-42.

⁴² Rêne Wellek, Austin Varren, *Edebiyat Teorisi*, Çev: Ömer Faruk Huyugüzel, Akademi Kitabevi, İzmir, 1993, s.74.

⁴³ *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Mehmet Aça ... [ve başk.], ed: M. Öcal Oğuz, Grafiker Yayıncılık, Ankara, 2008, s. 125.

⁴⁴ Nurer Uğurlu, *Türk Mitolojisi*, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2012, s.19.

mitolojisinde büyük Tanrı Kara Han'ın Ülgen ve Erlik adında iki oğlu vardır.⁴⁵ Erlik'in ise beş oğlu ve iki kızı bulunmaktadır.⁴⁶ Erlik, kimi mitolojilerde Tanrı'nın sözüne karşı gelip onu yanıltmaya çalıştığı için şeytan olarak anılmaktadır. Altaylara ait bir Türk mitolojisinde Erlik'in insanları kandırması insan ve ailenin oluşumuna da zemin hazırlar. Mitolojinin kısa özetlenişi şu şekildedir:

...Tanrı dalsız, budaksız bir ağaç gördü. Ağaçta dokuz dal bitsin dedi. Erlik bu sırada bir gürültü işitti. Erlik, gürültüyü yapan kavmi kendisine istedi. Tanrı, onların kendi ulusu olduğunu söyleyerek isteği reddetti. Erlik, bu durumun üzerine kalabalığa doğru yaklaştı. Erlik, Tanrının yarattığı yaratıkları görünce “(Tanrı bunları nasıl yaratmış? Bunlar ne ile besleniyorlar?) diye düşündü.” İnsanlar bir ağacın sadece bir yanındaki meyveyi yiyerek besleniyordu. Şeytan diğer taraftaki meyvelerin neden yenilmediğini sordu? Tanrı, ağacın beş dalının yenilmesini söylemiş diğer dört dalı yasak etmişti. Tanrı, yasaklı meyvelerin yenilmemesi için yılan ve köpeği de görevlendirmişti. Erlik, Tanrının yalan söylediğini belirterek diğer dalları da yenmesini istedi. Erlik, önce bekçi yılanın ağzına girerek yasak meyveden yedirdi. Törüngey ve karısı Eje'ye de yasak meyveden yemelerini söyledi. Eje, yasak meyveden yedi ve tadını çok beğendi. Eşinin de ağzına yasak meyveden sürdü. Törüngey ve Eje'nin yasak meyveyi ağızlarına sürmelerinin etkisiyle tüyleri döküldü. Tanrı, kendi ulusunu yanılsa yönelip şeytana uyduğu için cezalandırdı. Tanrı, Eje'ye şunları söyler: “(Yasak meyveyi yedin. Körmös'ün sözüne uydun. Bundan böyle sen gebe olacaksın, çocuk doğuracaksın, doğum sancıları çekeceksin)” Tanrı Eje'nin eşi Törüngey'e de dokuz oğul ve dokuz kızın olsun diyerek kendisinin artık insan yaratmayacağını söyler...⁴⁷

Aileye dair ikinci çeşitlilik ise daha çok Türeyiş destanlarında karşımıza çıkmaktadır. Türk mitolojisinde Tanrıların da ailesinin olmasının yanı sıra ataların farklı varlıklardan oluştuğu da görülmektedir. Ebeveynlerden biri insanken diğeri ise inek/öküz⁴⁸, kurt⁴⁹, kartal, şahin, doğan vb. yırtıcı kuşlar⁵⁰, at⁵¹ olabilmektedir. Türklerde aynı zamanda ağaçtan doğma⁵² ve babasız doğuma⁵³ da rastlanmaktadır. Babasız doğum, annenin kendiliğinden hamile kalması şeklinde oluşur. Türk mitolojisinde yer alan babasız doğumla Meryem'in İsa'yı doğurması arasında benzerlik de kurulmuştur.⁵⁴

Mehmet Uraz, Türk mitolojisinde görülen doğumları on farklı şekilde ele alır:

⁴⁵ Mehmet Uraz, *Türk Mitolojisi*, Mitologya Yayınları, İstanbul, 1992, s. 16.

⁴⁶ Mehmet Uraz, a.g.e.58, 59.

⁴⁷ Mehmet Uraz, a.g.e.. 20-22.

⁴⁸ Yaşar Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin ABC'Sİ*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1999, s. 118-119.

⁴⁹ Yaşar Çoruhlu, y.b.g.e. s. 111.

⁵⁰ Yaşar Çoruhlu, y.b.g.e. s. 119.

⁵¹ Yaşar Çoruhlu, y.b.g.e. s.117-118.

⁵² Yaşar Çoruhlu, y.b.g.e. s.120.

⁵³ Yaşar Çoruhlu, y.b.g.e. s.129.

⁵⁴ Yaşar Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2020 s. 184.

“1-Kurt şekline girmiş tanrıdan, 2-Tanrıçadan, 3- Tanrı tanınan bir dağdan, 4- Kurttan ve geyikten, 5- Köpekten, 6- Ağaçtan, 7- Testiden, 8-Dolu Tanesinden, 9- Köpüklerden, 10-Denizden.”⁵⁵

Bunların birincisinde babanın kurt şeklindeki Tanrı olduğu annenin ise insan şeklinde olduğu görülmektedir. İkincisinde anne Tanrıça, baba insanken üçüsünde ise babasız doğum görülür, anne dağdır. Dördüncünün birincisinde baba insan, anne kurttur. Dördüncünün ikincisinde ise insan yoktur. Baba kurt, anne ise geyiktir. Beşincisinde anne köpek, baba ise insandır. Altıncısında baba nur, anne ağaçtır. Yedincide de baba yoktur, anne ise testidir. Sekizinci, dokuzuncu ve onuncusunda ise türemelerde hayvanlardan çok tabiata ait unsurlar rol oynar. Sekizincisinde baba dolu tanesi, anne ise insandır. Dokuzuncuda baba köpükler, anne ise insandır. Onuncusunda ise mitolojik kahramanlar aracısız bir şekilde denizden gelmektedir.⁵⁶

Efsaneler, mitolojiler gibi evrenin ve insanın nasıl oluştuğu hakkında fikirler içermediğinden daha gerçekçidirler ve olağanüstülüklerden mitolojilere göre çok daha az yararlanırlar. Efsaneler inançlarla da yakından ilgilidir.⁵⁷ Efsanelerde de mitolojilerdeki gibi yaratıcı bulunur ancak yaratıcı, insanlarla birebir iletişim hâlinde değildir. Türk efsanelerinde yaratıcı, insanlara gözükmez. Türk efsanelerinde yaratıcı, duaları hemen kabul eder ve çoğunlukla mazlumların yanındadır. Bedduaların kabul olduğu da görülmektedir. Bu durum zaman zaman iyi niyetlerin de zarara uğramasına neden olur. Dua ve beddua nedeniyle aile üyeleri de bir mükâfat ya da ceza olarak taş kesilebilmekte, kuş olup uçabilmektedir. Türk efsanelerinde aileye yönelik unsurlar arasında üvey annenin⁵⁸ ve üvey babanın acımasızlığı⁵⁹, kaynananın gelinine zulmü⁶⁰, birbirini seven çocuklarını kavuşturmayıp onları ayıran ya da önlerine zorlu engeller koyan ebeveynler⁶¹, zorla evlendirme⁶², büyüklerin kararlarına töre nedeniyle karşı çıkmayıp saygı gösteren evlatlar⁶³ sayılabilir. Aileye dair çoğu olumsuz bu durumların aslında ders çıkarmaya yönelik olduğu söylenebilir. Efsanelerin çoğunun sonunda cezalandırılmaya ya da mükâfatlandırılmaya başvurulması da ders çıkarma düşüncesini onaylar niteliktedir.

⁵⁵ Mehmet Uraz, a.g.e. s.128.

⁵⁶ Mehmet Uraz, a.g.e. s. 129.

⁵⁷ Bilge Seyidoğlu, “Türk Mitolojisi ve Efsanelerinde Aile”, *Sosyo- Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi 2*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara, 1992, s. 576.

⁵⁸ Bakınız: “Guguk Kuşu Efsanesi”, *Efsanelerimiz*, İnönü Üniversitesi Efsane Derleme Yarışması, haz: Cavit Kavcar, Mehmet Yardımcı, 1990, s. 214-215.

⁵⁹ Bakınız: “Taş Mercimek Tarlası”, a.g.e. 17-18.

⁶⁰ Bakınız: “Fatmacık Kayası”, a.g.e. 19-20.

⁶¹ Bakınız: “Pazar Günü Akan Su”, a.g.e. s.225- 227.

⁶² Bakınız: “Gelintaş”, a.g.e. s.166-167.

⁶³ Bakınız: “Kanlı Mağara”. a.g.e. s. 9- 12.

Üvey baba zulmüne “Taş Mercimek Tarlası” efsanesi örnek olarak gösterilebilir. Efsanenin kısa özeti şu şekildedir: Ailesine çok bağlı Güllü adında bir kadın, kocası ölünce mecburen bebeğiyle birlikte annesi ve üvey babasının yanına taşınır. Üvey babası, Güllü’yü en başından istemez fakat eşinin ısrarıyla Güllü’yü evde tutmak zorunda kalır. Üvey baba, Güllü’yü göndermek için yine de sinsice planlar düşünür. Üvey baba, çıkılması dahi zor olan tarlasına gelinine bir kazma vererek kazılmasını ve mercimek ekilmesini ister. Güllü’yle birlikte tarlaya gidip gelen bebeği de bakımsızlıktan ve soğuktan hasta olur. Güllü, üvey babasından çocuğunu doktora götürmesini ister ancak üvey baba, mercimek ekildikten sonra götüreceğini söyler. Mercimeğin ekileceği gün geldiğinde tarlaya bir miktar mercimek ekilir. Anne, yavrusuna bakmak için çocuğunu yatırdığı türbeye gider. Çocuğunun orada ölmüş olduğunu görür. Anne, yüreğindeki acıyla mercimeklerin taş ola diye üvey babasına beddua eder. Yaratıcı bu duayı hemen kabul eder ve mercimekler taşla dönüşür.⁶⁴

“Taş Mercimek Tarlası” efsanesinde üvey babanın zalim tavırları ve bu tavırların yol açtığı sorunlar aktarılır. Yaratıcının zulme uğrayanın duasını hemen kabul edip üvey babayı cezalandırması çıkarılabilecek bir ders niteliği taşımaktadır. Bulunduğu bölgede dilden dile dolaşan efsaneler yoluyla ailedeki bu tarz zalimce davranışlar gösterilerek ailenin ve bireylerinin korunmasına işaret edildiği söylenebilir.

“Amanos Dağı”, Akdeniz’e ait bir efsanesidir. Bu efsanenin konusu kısaca şu şekildedir:

Amanos Dağı’nın eteklerine aşiretler, yazları konaklamak için gelirler. Bu aşiretlerin birinde Gülbahar adında herkes tarafından sevilen çok güzel bir kız vardır. Amanos Dağı’nın eteklerinde başka bir aşiret daha vardır. Bu aşirette ise Osman adında bir çoban vardır. Osman, aşiretine konaklayacak yer bulmak için dağlar tepeler aşar ve sonunda Gülbahar’ın aşiretinin olduğu yere gelir. Osman, Gülbahar’ı görür ve kalbinde bir şey hisseder. Gülbahar da Osman’a âşık olur. Osman, Gülbahar’ı ister fakat babası, Osman’ın aşiretine kız vermeyi reddeder. Baba, sonunda gerçekleşmesi mümkün olmayan bir şart koşar. Baba, Osman’dan Amanos Dağı’nda bir yol açarsa kızıyla evlenebileceklerini vadeder. Osman, Amanos Dağı’nın orada yol açmak için çare düşünür. Büyük kayayı yerinden oynatabilirse geçit açılacağı ümidindedir ancak toprak kayması nedeniyle kayaların altında kalarak ölür. Gülbahar, Osman’ın ölümünü duyunca “Aman Osman, Aman Osman” diye bağırarak kendini

⁶⁴ Bakınız: “Taş Mercimek Tarlası”, a.g.e. s. 17-18.

yamaçtan aşağıya atar. Efsaneye göre Amanos Dağı'nın adı aman Osman feryadından gelmektedir.⁶⁵

“Amanos Dağı” efsanesinde birbirlerine aşkla bağlanan ve evlendiklerinde gerçekleşecek olan olası mutlu birliktelik Gülbahar'ın babası tarafından engellenir. Bu efsanede de âşıkların önünün açılmasına vurgu yapılırken babanın ısrarı iki gencin ölümüne neden olur.

Şükrü Elçin, Türk halk hikâyelerini “zaman seyri ve coğrafya- mekân içinde ‘efsane, masal, menkabe, destan, vb. mahsullerle beslenerek, dinî, târihî, içtimaî hâdiselerin potasında iç bünyesindeki bağlarını muhafaza ederek milletimizin roman ihtiyacını karşılayan eserler”⁶⁶ olarak tanımlar. Halk hikâyelerinde gündelik hayata çok rastlanmaz. Aileye dair unsurlar da kısıtlıdır.⁶⁷ Halk hikâyelerinde sıkça kullanılan motifler ise ailenin nasıl işlendiğini göstermesi bakımından önemlidir. Halk hikâyelerinde ailenin bir çocuğa sahip olması önemlidir. Bu durumun oluşmasının bir sebebi de veraset sistemidir. Padişah, tahtı başta olmak üzere elde ettiği servetini kendi soyundan birine bırakmak ister. “Çocuğu olmayan padişâh motifi” *Kerem ile Aslı, Tahir ile Zühre, Melikşah ile Güllü Hanım, Gül ile Sitemkâr, Elif ile Mahmud*⁶⁸ ve başka pek çok halk hikâyesinde görülmektedir.

Türk halk hikâyelerinde muhteva olarak genellikle aşk ve kahramanlığın işlendiği görülür.⁶⁹ Geç ebeveyn olan insanların evlatları genellikle aşka tutulur. Hikâyelerin ana temi bu yönde ilerler. Halk hikâyelerinde görülen aşka dair motiflerin de aileyle ilgili olduğu söylenebilir çünkü hikâyelerin büyük çoğunluğu mutlu sonla biter.⁷⁰ Halk hikâyelerinde aşkın oluşumu “rüyada aşık olma”, “resmini görerek aşık olma”, “ilk görüşte aşık olma”, “kardeş olmadıklarını öğrenen kişilerin birbirine aşık olması” şeklinde dört farklı açıdan görülmektedir.⁷¹ Kardeş olmadıklarını öğrenen kişilerin birbirine âşık olması ebeveynlerini kaybeden çocuğun başka bir aileye üvey evlat olarak dâhil olmasıyla da gerçekleşir.⁷² *Arzu ile Kamber*⁷³, *Asuman ile Zeycan*⁷⁴ kendilerini kardeş sanan kahramanların gerçeği öğrendiğinde

⁶⁵ Bakınız: “Amanos Dağı”, a.g.e. s. 115-116.

⁶⁶ Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004, s. 444.

⁶⁷ M. Sabri Koz, “Türk Halk Hikâyelerinde Aile”, *Sosyo- Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi 2*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara, 1992, s. 598.

⁶⁸ Şükrü Elçin, *Kerem İle Aslı Hikâyesi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000, s.20.

⁶⁹ *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Mehmet Aça ... [ve başk.], ed: M. Öcal Oğuz, Grafiker Yayıncılık, Ankara, 2008, s.153-154.

⁷⁰ *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Mehmet Aça ... [ve başk.], a.g.e. s.154

⁷¹ Yasemin Büşra Ay, *Türk Halk Hikâyelerinde Aşk Motifi*, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015, s.88.

⁷² Konuyla ilgili bilgi için bkz: Yasemin Büşra Ay, a.g.t. s. 84, 88.

⁷³ M. Sabri Koz, a.g.m., s. 599.

⁷⁴ Yasemin Büşra Ay, a.g.t., s.93.

birbirlerine âşık oldukları halk hikâyelerine örnek oluştururlar. Gerek kardeş olmadıklarını öğrendiğinde birbirine âşık olan kahramanlar gerekse diğer âşık oluş usulleriyle birbirine bağlanan kahramanların, kavuşmamaları için önlerine engel de çıkabilmektedir. Söz konusu engeller aile üyeleri tarafından oluşturulabilmektedir. *Kerem ile Aslı*'da aslının babası âşıkların kavuşmalarını engellemeye uğraşmaktadır. Aslı bir keşişin kızı, Kerem ise Müslüman'dır. Aslı'nın babası aileler arası din farklılığını öne sürerek kızını Kerem'le evlendirmek istemez.⁷⁵ *Çoban Süleyman ile Perişan Sultan Hikâyesi*'nde Perişan'ın annesi, kızını sevdiğiyle çoban olduğu için evlendirmek istemez.⁷⁶ *Şah İsmail ile Gülizar Hikâyesi*'nde Gülizar'ın babası evliliğe razı olsa da anne duruma olası olarak “yerleşiklik” “yörüklük” karşıtlığından dolayı karşı çıkar.⁷⁷ Halk hikâyelerinde sıklıkla görülen yer değiştirmeye de bu hikâyede de rastlanır. Kızını sevdiğiyle evlendirmek istemeyen ebeveynler çözümü şehir, bölge değiştirerek mekânsal uzaklık koymakta bulur. *Kerem ile Aslı*'da da Kerem, şehir şehir Aslı'yı bulmaya çalışır.⁷⁸ Halk hikâyelerinde kimi ebeveynler kızlarını evlendirmek için başlık parası da istemektedir.⁷⁹ Halk hikâyelerinde aileye dair unsurlar arasında beşik kertmeliği de görülenler arasındadır.⁸⁰

Şükrü Elçin, destanı tanımlarken hem özelliklerinden hem de oluşumu için gerekli olan unsurlardan yararlanır. Bu tanım şu şekildedir:

“Destan (epos), bir boy, ulus (kavim) veya millet hayatında tam estetik hüviyet kazanmamış eser sayılan efsanelerden sonra nazım şeklinde ortaya çıkan en eski halk edebiyatı mahsullerinden biridir. Sözlü geleneğe bağlı bu anonim mahsuller, zaman ve mekân içinde cemiyetin irâdesini ellerinde tutan «Kahraman-Bilge» şahsiyetlerin menkabevî ve hakikî hayatları etrafında teşekkül etmiş uzun, didaktik hikayelerdir. Tarihe bağlı olmakla beraber, tarih sayılmayan; ozanların kobuzlarla terennüm ettiği; cemiyetin ortak hayat görüşü ile ülkülerini aksettiren bu eserlerin teşekkülü için bir «yaratma zemini» ile savaş, din değiştirme, göç, kuraklık vb. gibi büyük hadiselerin millet vicdanında birtakım sarsıntılara sebep olması lazımdır.”⁸¹

Destanlar “cemiyetin ortak hayat görüşü” nü de yansıttığı için cemiyetin en küçük parçası olarak kabul edilen aileye dair de önemli bilgiler verdiği söylenebilir. Türk destanlarında genel olarak aile bağlarının kuvvetli olduğu görülmektedir. Türk destanları

⁷⁵ M. Sabri Koz, “Türk Halk Hikâyelerinde Aile”, *Sosyo- Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi c.2*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara, 1992, s. 606.

⁷⁶ Yasemin Büşra Ay, a.g.t. s.100.

⁷⁷ M. Sabri Koz, a.g.m. s. 611.

⁷⁸ Şükrü Elçin, *Kerem ile Aslı Hikâyesi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000, s.16-17.

⁷⁹ *Âşık Garip Hikâyesi* bu tarz hikâyelerdendir. M. Sabri Koz, a.g.m. s. 600 -601.

⁸⁰ *Hasret ile Ferhat Hikâyesi* (s.55), *Kahraman ile Elmas*, (s. 60) beşik kertmeliğinin görüldüğü halk hikâyelerine örnek oluşturmaktadır. Yasemin Büşra Ay, *Türk Halk Hikâyelerinde Aşk Motifi*, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015.

⁸¹ Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004, s.72.

çözülmesi gereken bir “sorun”la başlar. Bu sorunlardan biri *Manas Destanı*’ndaki Cakıp Han’ınki veya *Maaday Kara Destanı*’ndaki gibi çocuksuzluk motifidir.⁸² Çocuksuzluk motifi, pek çok Türk destanının çıkış noktasını verirken çocuğun dünyaya gelişi de kimi zaman toylarla kutlanır.⁸³ “Destanlardaki çocuksuzluk motifi, toplumun çocuğa, soyun devamına ve ailenin bütünlüğüne verdiği önemi gösterir”,⁸⁴ mesi bakımından dikkate değerdir. Türk destanlarında çocuk, genellikle tek kardeştir ve destan kahramanı kardeşi olmamasından yakınıdır. Bu durumun sebebi ise engellerle mücadele karşısında desteksiz kalınmasıdır. Kardeşi olan kahramanlar topraklarını savunmada daha güçlü bir konumdadır.⁸⁵ Türk destanlarında kahramanların önemli görevlerinden birinin ailenin bütünlüğünü sağlamak olduğu söylenebilir çünkü “kahraman için ailenin bölünmesi, savaş ve mücadele sebebidir.”⁸⁶ Tehlikede olan aile bireylerinin kurtarılıp birliğin sağlanmaya çalışılması, aileye verilen değeri de gösterir niteliktedir. Destanlarda evliliklerle ilgili unsurlara da yer verilir. Birden fazla eşle yapılan evliliklere de rastlanır. Oğuz Kaan’ın da birden fazla eşi vardır.⁸⁷ *Battalnâme*’de de birden fazla kadınla evlilik söz konusudur.⁸⁸ *Battalnâme*’de aynı zamanda kız kaçırma vakalarına da rastlanır.⁸⁹ Beşik kertmeliği, kalın (başlık) verme, akraba evliliği de destanlarda rastlanılanlar arasındadır.⁹⁰

Dede Korkut Kitabı destandan halk hikâyesine geçiş döneminin en önemli eseridir.⁹¹ *Dede Korkut Kitabı*’nın bu sebeple birden fazla türün özelliğini içinde barındırdığı söylenebilir. Halk hikâyeleri ve destanlarda görülen çocuksuzluk motifi *Dede Korkut Kitabı*’nda da görülür. *Dede Korkut Kitabı*’nda Bay Böre Beğ, oğlu olan hanları görünce tahtını bırakacak bir oğlu olmadığı için ağlamaya başlar.⁹² Türk destanları ve *Dede Korkut Kitabı*’nda çocuksuzluk motifinin giderilmesinin soyun ve devletin devamlılığının sağlamasının yanı sıra önemli bir katkıyı da aile içi ilişkileri güçlendirerek verdiği söylenebilir. Toplumdaki töre nedeniyle çocuk sahibi olamamak aşağılanmalara sebebiyet vermektedir bu nedenle doğumu

⁸² *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Mehmet Aça ... [ve başk.], a.g.e. s.148.

⁸³ Halil İbrahim Şahin, “Türk Destanlarında Aile Algısı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Karadeniz Araştırmaları*, c.9 S. 33, 2012, s. 118.

⁸⁴ Halil İbrahim Şahin, a.g.m. s. 121.

⁸⁵ Derya Özcan, “Türk Destanlarında Kardeşlik Üzerine Bir Değerlendirme: Şakir Şakirat ve Segrek-Eğrek Örneği”, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c.6, S.2, 2013, s.123.

⁸⁶ Halil İbrahim Şahin, “Türk Destanlarında Aile Algısı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Karadeniz Araştırmaları*, c.9 S. 33, 2012, s.122.

⁸⁷ İsmail Doğan, *Dünden Bugüne Türk Ailesi: Sosyolojik Bir Değerlendirme*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, 2009, s.31.

⁸⁸ “Aydın Oy, “Türk Destanlarında Aile”, *Sosyo- Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi c.2*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara, 1992, s. 587.

⁸⁹ Aydın Oy, a.g.m. s. 587.

⁹⁰ Aydın Oy, a.g.m. s. 591.

⁹¹ *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Mehmet Aça ... [ve başk.], a.g.e. s.103.

⁹² Şükrü Elçin, *Kerem ile Aslı Hikâyesi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000, s.20.

çok beklenen çocuğun, ailedeki bağları kuvvetlendirdiği ifade edilebilir.⁹³ Mehmet Kaplan, *Dede Korkut Kitabı*’nda annenin oğula, oğulun anneye, oğulun babaya, babanın oğula, küçük kardeşin, büyük kardeşe bağlılıklarının kuvvetli olduğunu ifade eder. Mehmet Kaplan’a göre anne- oğul arasındaki bağlılık duygusu çok daha göz önündedir.⁹⁴ Baba-oğul arasında zaman zaman çatışmalar yaşansa da⁹⁵ “çok samimî duyguların her zaman var olduğu görülür.”⁹⁶ Baba, oğluna sevgisini belli etmese de onula gururlanır ve zaman zaman duygularını ağlayarak ifade eder.⁹⁷ *Dede Korkut Kitabı*’nda kardeş sevgisi de üstündür. Kardeşlerin birbirleriyle çatışması görülmez. Kardeşler birbirleri için fedakârlıklar yapar.⁹⁸ *Dede Korkut Kitabı*’nda annenin kocasına sadık olma, kocası öfkeyle hareket etmek üzereyken akıllıca hareket ederek durumları yatıştırma, annenin gerekirse kocasına canını bile vermesi, gerektiğinde kocasına destek olma gibi önemli özellikleri vardır.⁹⁹ *Dede Korkut Kitabı*’nda boşanmalara rastlanmaz.¹⁰⁰ Bu durumun sebebi ise yukarıda belirtilen kadının fedakârlığı, vefası, akıllıca hareket etmesi, ihtiyaç hâlinde kocasına desteğini esirgememesi gibi yuvayı kurtarabilecek özelliklerinin belirgin olması etkili olmuş olabilir. Evliliklere dair unsurlar asında tek eşlilik yaygın olduğu görülmektedir. Sadece Bamsı Beyrek’in iki eşi vardır.¹⁰¹ Kalın, başlık verme *Dede Korkut Kitabı*’nda da görülür ancak kimi kalın maddi değeri içermez. Salcan Hatun, cesur bir kadındır. Kendisiyle evlenmek isteyen erkekte de cesaret ve kahramanlık bulunması istenir bu sebeple Salcan Hatun’un başlığı üç adet canavar öldürmek olarak belirtilir.¹⁰² *Dede Korkut Kitabı*’nda beşik kertmeliği de görülenler arasındadır.¹⁰³

Şükrü Elçin, masalları öne çıkarılan vasıflarına göre “bilinmeyen bir yerde, bilinmeyen şahıslara ve varlıklara ait hâdiselerin mâcerâsı, hikâyesi”¹⁰⁴ şeklinde izah eder. Masallar her ne kadar bilinmeyen şahıs ve varlıklara odaklansa da topluma ait ürünlerdir. Dilden dile, nesilden nesile aktarılmış anonim eserlerdir.¹⁰⁵ Bu özelliklerinden dolayı masallarda içinde bulunduğu topluma dair izler bulunduğunu söylemek yanlış olmaz ancak masallar, sosyolojik verilere ulaşılabilecek malzemeyi de bütünüyle sunmazlar.¹⁰⁶ Masallarda

⁹³ *Dede Korkut Kitabı han’ım Hey c.1* , Haz: İlhan Genç (vd.), ed: Hasan Erbay, Özyurt Matbacılık, Ankara, 2014, s. 236

⁹⁴ Mehmet Kaplan, “Dede Korkut Kitabında Kadın” *Türkiyat Mecmuası*, c.9 S.0, 2010, s.103.

⁹⁵ *Dede Korkut Kitabı han’ım Hey c.1* , Haz: İlhan Genç (vd.), a.g.e. s. 242.

⁹⁶ *Dede Korkut Kitabı han’ım Hey c.1* , Haz: İlhan Genç (vd.), a.g.e. s. 254.

⁹⁷ *Dede Korkut Kitabı han’ım Hey c.1* , Haz: İlhan Genç (vd.), a.g.e. s. 242.

⁹⁸ *Dede Korkut Kitabı han’ım Hey c.1* , Haz: İlhan Genç (vd.), a.g.e. s. 256.

⁹⁹ *Dede Korkut Kitabı han’ım Hey c.1* , Haz: İlhan Genç (vd.), a.g.e. s. 229-234.

¹⁰⁰ Aydın Oy, a.g.m., s.592.

¹⁰¹ *Dede Korkut Kitabı han’ım Hey c.1* , Haz: İlhan Genç (vd.), a.g.e. s. 229.

¹⁰² Mehmet Kaplan, a.g.m. s.100-101.

¹⁰³ *Dede Korkut Kitabı han’ım Hey c.1* , Haz: İlhan Genç (vd.) a.g.e. s. 291.

¹⁰⁴ Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004, s. 368.

¹⁰⁵ Şükrü Elçin, y.b.g.e., s. 370.

¹⁰⁶ Umay Günay, “Türk Masallarında Aile”, *Sosyo- Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi c.2* , T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara, 1992, s. 617.

aileye dair veriler de kısıtlıdır. Destanlar ve halk hikâyelerinde görülen bazı özellikler masallarda da görülür. Kimi masallarda anne ve babalar çocukları olmadıkları için üzgündürler. Bu olumsuz durumu çözmek için elma motifinden de yararlanılır. Derviş, çocuğu olmayan çiftte bir elma verir. Bu elma tüketildiğinde neslin devamını sağlayacak çocuğa kavuşulur.¹⁰⁷ *Dede Korkut Kitabı*'nda Kara Budak'ın çocuksuz olduğu için ağlamasına şahit olanlar, dua ederek çiftin çocuk sahibi olmasını sağlarken¹⁰⁸ dua ederek çocuk sahibi olmak Türk masallarında da yaygın olarak görülmektedir.¹⁰⁹ Çocuğu olmayan insanların duaya da başvurması, toplum için çocuğun ne kadar önemli olduğunu gösterir. Türk masallarında erkek ve kız çocukları arasında da bir ayrım yapılmaz.¹¹⁰ Eşler arası ilişkilerde ise boşanmalara rastlanmazken¹¹¹ birden fazla kadınla evliliğin nadir olduğu görülmektedir.¹¹²

Yaygın inancın aksine Divan edebiyatında da aileye dair unsurların bulunduğu söylenebilir. Adnan İpekdağ, hazırladığı *Mesnevilerde Aile ve Çocuk* adlı yüksek lisans tezinde Divan edebiyatının aile kurumuna kayıtsız kalmadığını belirtir.¹¹³ Mesnevilerde de çocuğa sahip olmak önemlidir. Baba, çocuğu doğduğunda ziyafet verirken *Dede Korkut Kitabı*'nda olduğu gibi çocuğuna ad verirken de tören düzenler.¹¹⁴ Anne -babanın küçük yaştan itibaren çocuğuna iyi bir eğitim vermek ve zamanı geldiğinde çocuklarını evlendirmeleri görevlerindendir.¹¹⁵ Eş seçiminde iyi ahlak öncelenmelidir.¹¹⁶ Mesnevilerde de genellikle boşanmalara yer verilmez. *Kutadgu Bilig*'de boşanmalara rastlanmazken, *Pend-nâme*'de de boşanmaya olumsuz açıdan temas edilir.¹¹⁷

Tanzimat Fermanı ile birlikte yasalarda önemli değişikliğe gidilmiştir. Yasalardaki değişikliğin hem toplumu hem de dönemde yaşayan aydın yazarları etkilediği söylenebilir. Tanzimat yazarlarının aileye dair ele aldığı konuların ilk başında, görücü usulü evliliğin eleştirisinin yer aldığı söylenebilir ancak burada belirtilmesi gereken nokta, bu evlilik usulünün yazarlar tarafından yansıtılış biçimidir. Görücü usulü evlilik, günümüz Türk toplumunda da sıklıkla görülür. Evlenmeyi düşünen insanlar; bir görücü aracılığıyla görüşebilir, tanışabilir, birbirlerini sevip mutlu bir yuva kurabilirler. Tanzimat romanlarında

¹⁰⁷ Umay Günay, a.g.m. s. 621.

¹⁰⁸ *Dede Korkut Kitabı han'ım Hey c.1* , Haz: İlhan Genç (vd.), a.g.e. s. 237.

¹⁰⁹ Umay Günay, a.g.m. s. 621.

¹¹⁰ Umay Günay, a.g.m. s. 621.

¹¹¹ Umay Günay, a.g.m. s.625.

¹¹² Umay Günay, a.g.m. s. 624.

¹¹³ Adnan İpekdağ, *Mesnevilerde Aile ve Çocuk*, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2013, s. 4.

¹¹⁴ Adnan İpekdağ, a.g.t. s. 20-21.

¹¹⁵ Adnan İpekdağ, a.g.t., s. 90.

¹¹⁶ Adnan İpekdağ, a.g.t. s. 90.

¹¹⁷ Adnan İpekdağ, a.g.t. 81-82.

ise görücü usulü ile evlilikte kastedilen bir nevi zoraki evliliklerdir. Tanzimat Dönemi yazarlarında bu usul, çocukların genellikle de kız çocuklarının rızası gözetilmeden uygulanır. Yazarlar bu sebeple görücü usulü ile evliliği eleştirmişlerdir. Yazarların görücü usulüyle zoraki evliliği hemen hemen birmiş gibi yansımaları romanlarda görülen önemli bir durumla ilgili olduğu söylenebilir. Tanzimat romanlarının bir kısmında erkek ve kadının bir araya gelip görüşmesi mümkün görünmediği için görücü usulü ile evliliğin günümüz Türk toplumunda görülen tanışarak, severek evlenme yönü göz ardı edilir. Bu sebeple görücü usulü ile evlilik ilk dönem romanlarında sıklıkla eleştirmiştir.

Şemsettin Sâmî'nin *Taaşşuk- ı Talât ve Fıtnat*¹¹⁸ bu yönleriyle ve trajik sonuyla dikkat çeken eserlerdendir. İnci Enginün, *Taaşşuk-ı Talât ve Fıtnat*'ın ana fikrini ve tematik yönünü "Gençlerin birbirlerini görüp tanımadan evlenmek mecburiyetinde bırakılmalarının onları sevk edeceği fenalıklar ve evlenmede genç kızların görüşlerinin alınmamasının onları içine düşüreceği facianın işlendiği bu eser"¹¹⁹ sözleriyle açıklar. Romanda Talât ve Fıtnat birbirlerini sevmektedirler. Talât, sevdiğini görebilmek için kadın kılığına da girerek evine kadar gider. Romana yansıyan bu yönle toplumda tanışıp, görüşüp evlenmenin oldukça zor olduğu çıkarımında bulunulabilir. Talât'ın annesi oğlunu kendi bulup beğeneceği bir kızla evlendirme niyetindedir.¹²⁰ Fıtnat'ın ise annesi ölmüş babasını ise o küçükken boşandıkları için tanımamaktadır. Fıtnat, tütüncü Hacıbaba'nın evlatlığı olarak onun evinde kalmaktadır. Hacıbaba, Fıtnat'ı kendisine talip olan zengin Ali Bey'le zorla evlendirir. Fıtnat, sevdiğine kavuşamadığı ve Ali Bey'le zorla evlendirildiği için intihar eder. Ali Bey ise Fıtnat'ın boynunda taşıdığı muskanın içindeki mektuptan gerçeği anlar. Fıtnat, Ali Bey'in boşandığı eşi Zekiye Hanım'dan haberi olmadan doğan kızıdır. Ali Bey, öz kızıyla evlenip onun mutsuzluğuna ve ölümüne sebep olduğu için çıldırır ve ölür. Ahmet Hamdi Tanpınar, romanda bilmeden gerçekleşen baba- kız evliliğini destanlar ve trajedilerde görülen trajik sonlara benzetmiştir.¹²¹ Mustafa Karabulut, görücü usulü veya aile baskısıyla evlenmenin *Taaşşuk_ı Talât ve Fıtnat* dışında *İntibah*, *Yeryüzünde Bir Melek*, *Turfanda mı Yoksa Turfa mı*, *Muhâdarât* gibi eserlerde de görüldüğünü belirtirken yazarların bu tip evliliğe karşı olduklarını, görerek evlenmeyi daha uygun gördüklerini ifade eder.¹²²

¹¹⁸ Romanın değerlendirmesi için bakınız: İnci Enginün, *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923)*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016, s. 188-192.

¹¹⁹ İnci Enginün, a.g.e. s. 188.

¹²⁰ İnci Enginün, a.g.e. s. 190.

¹²¹ Ahmet Hamdi Tanpınar, *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Haz: Abdullah Uçman, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006, s. 416.

¹²² Mustafa Karabulut, "Tanzimat Dönemi Türk Romanında Kadın Üzerine Tematik Bir İnceleme", *Erdem*, S. 64, 2013, s. 57.

Namık Kemal, Şemsettin Sâmî ve Ahmet Mithat Efendi çiftlerin birbirini görmeden ve yeterince tanımadan evlendirilmesinin sakıncalarını sadece edebî eserlerinde belirtmekle kalmazlar ve ayrıca söz konusu durumu gazete ve dergi yazılarına da taşırlar.¹²³ Namık Kemal, aile üyelerinin yaptığı yanlışları da tek tek sıraladığı *İbret* gazetesindeki yazısında annelere de kız çocuklarını zorla evlendirdiği için sert bir dille tepki gösteririr. Dönemin sanatçıları, söz konusu tutumlarıyla toplumun bu temelsiz ve bilinçsiz evlilik düşüncesine cephe alırlar:

“Ey bahtsız vâlide! Derdin ne ki, vücudundan ayrıldığına teessüf edecek kadar mübtelâ olduğun ciğerpâreni, kendi istediği ve onun istemediği bir ecnebinin yatağına vermek için hâbgâh-ı ârâmını pamuk şiltelerden kara topraklara tahvîl etmeye sebep olursun ? Veyahut pederinin yanında halinden bahsetmeye hicâb eden bir muhaddereyi muhızrlar ve vekâyî kâtiplerine gönlünün en aziz olan serâirini fâş eylemeye mebûr edersin ? ”¹²⁴

İlk dönem romanlarında zorla evlendirme usulü göz önüne alındığında da ebeveyn çocuk/genç ilişkilerinin sorunlar içerdiği söylenebilir. İlk dönem romanlarında çocuk/genç ebeveyn ilişkilerinin sorunlar içermesindeki geçerli bir sebep de ebeveynlerinden en az birini kaybetmiş öksüz, yetim evlatların olmasıdır. İlk dönem romanlarında kişiler genellikle babalarını kaybetmiştir.¹²⁵ Baba otoritesinin yokluğuyla birlikte *İntibah*, *Taaşşuk-ı Talât* ve *Fıtnat* vb. romanlarda annelerin de evlatlarıyla yeterince bağ kuramadığı, onları yönlendirmede etkisiz kaldığı görülmektedir. İlk dönem romanlarında mirasyedi oğullar paralarını gereksiz yere harcayıp büyük bölümünü tüketirler. Anneler, karşı çıkmaya zaman zaman çalışsa da yetersiz kalırlar. İnci Enginün, söz konusu düşünceler etrafında *Araba Sevdası* ve *İntibah*’ta ebeveynleri tarafından çocukların hayata tam olarak hazırlanamadığının vurgusunu yapar.¹²⁶ Bu durum bir nevi çocukların harap olmasını tetikler. Nitekim bu konuyu Jale Parla, Ahmet Mithat Efendi’den örnekler vererek açıklar. Ahmet Mithat Efendi, iyi bir “İslâmi terbiye ile çocukların babasız da yoldan ayrılmayacağını ve hayata tutunabileceğini romanlarında göstermiştir.”¹²⁷

İlk Türk romanlarında ebeveynlerinden ve yaşadığı topraklardan koparılmış çocukların da genellikle trajik yaşantılarına yer verilir. Ebeveynlerinin korumasından uzak kalan

¹²³ Beyhan Kanter, *Servet-i Fünûn Edebiyatı Romanlarında Aile, Kadın ve Çocuk*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2009, s. 111-112.

¹²⁴ Namık Kemal, “Aile”, *Sosyo- Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi* 3, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara, 1992, s. 1018.

¹²⁵ Konuyla ilgili kapsamlı araştırma için bakınız: Jale Parla, *Babalar ve Oğullar Tanzimat Romanının Epistemolojik Temelleri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018.

¹²⁶ İnci Enginün, a.g.e. s. 255.

¹²⁷ Jale Parla, a.g.e. s. 30.

çocukların hayatı, genellikle trajiktir. İlk dönem Türk romanlarında esaret temasına olası olarak ilk dikkati çeken akademisyen olan Ahmet Hamdi Tanpınar, esirliğin *Müsâmeretnâme*, *Letâif-i Rivâyât*, *İntibah*, *Sergüzeşt* ve *Zehra* da görüldüğünü belirtirken aynı zamanda Abdülhak Hâmit ve Ahmet Mithat'ın söz konusu temi “kendi hayatlarında da bir aile mirası olarak” dinlediklerini belirtir.¹²⁸ *Sergüzeşt*'in verdiği ana fikirle esaret temasının işlendiği romanlar arasında ön planda yer aldığı söylenebilir. Küçük yaşta ailesinden ve yaşadığı yerden koparılıp kaçırılan hastalıklı esir kız, satıldığı evlerde hem duygusal hem de fiziksel açıdan zulüm görür. Bu küçük kıza Dilber adını satıldığı evlerden ilkinde koyarlar. Dilber'e evin hanımı Zehra ve halayığı Taravet, kötü davranırlar. Dilber, evden kaçma cesaretini gösterir. Dilber, evden kaçtığında yolda annesinin silüetini de gördüğünü sanır ve hasretinden bayılır. Dilber, daha sonra farklı bir eve tekrar satılır. İkinci evde de Celâl Bey onu rahatsız eder. Hayatı esaretle geçtiği için de dayanamayıp son gittiği yer olan Mısır'da intihar eder.¹²⁹ İnci Enginün, ayrıca ilk defa bu romanda eşler arası şiddetin etkisinden bahsedildiğini söylemektedir. Zehra Hanım, eşinden şiddet gördüğü için o da şiddete meyilli hâldedir. Dilber'i Taravet'le döverler.¹³⁰

İlk dönem romanlarında dikkat çeken bir diğer husus araştırmacıların da üzerinde durduğu kadın eğitimi meselesidir. İlk dönem romanlarında kadınların daha çok evde eğitildiği görülmektedir. Babalar, eşler, abiler kadın eğitiminde rol oynar. Bu durum kadın yazarlarda da görülmektedir. İlk Türk kadın yazarları Fatma Aliye Hanım¹³¹ ve daha sonra Halide Edip Adıvar'da da görülen unsurlardandır.¹³²

Ara Nesil ve Servet-i Fünûn Dönemi sanatçılarındaki eşler arası sadakatsizlik/aldatma, aileye dair ilk göze çarpan unsurlar arasında sayılabilir. Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Mürebbiye*, *Muhabbet Tılsımı*, *Cehennemlik*, *Evlere Şenlik Kaynanam Nasıl Kudurdu?*, *Nimetşinas*, *Hazan Bülbulü*, *Tesadüf*, *Tebessüme Elem*, *Kokotlar Mektebi*, *Utanmaz Adam..* adlı eserlerinde aldatma görülür.¹³³ Hüseyin Rahmi Gürpınar, Mediha Berkes'in incelediği eserleri haricinde de aldatmaya sık sık yer vermiştir. Sanatçının aldatma geçmeyen romanı yok gibidir. Mediha Berkes, “temelsiz aile” tabirini kullanarak durumu şu şekilde açıklar: “Karşılıklı sevgi ve anlaşma yerine servete dayanan ve ailelerin zoruyla genç kızlarla yaşlı

¹²⁸ Ahmet Hamdi Tanpınar, a.g.e. s. 268.

¹²⁹ Romanın incelemesi için bakınız: İnci Enginün, a.g.e. s. 263-272.

¹³⁰ İnci Enginün, a.g.e. s. 265.

¹³¹ Sabahattin Çâğın, “Fatma Aliye Hanım'ın Romanlarında Kadın Eğitimi Unsurları”, ed: Osman Ünlü, Ali Fuat Altuntaş, *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları- Kültürel Okumalar*, Eğitim Yayınevi, Konya, 2020, s. 45.

¹³² İnci Enginün, a.g.e. s. 202.

¹³³ Mediha Berkes, “Hüseyin Rahmi'nin Romanlarında Aile ve Kadın” *Aile Yazıları 2 Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme*, Bilim Serisi 5/2, der. Beylül Dikeçligil, Ahmet Çiğdem, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara 1991, s.1-12.

erkekler arasında yapılan evlenmeler kolayca yıkılmaya mahkûmdurlar.”¹³⁴ Hüseyin Rahmi’nin eserlerinde aldatmanın fazlaca görülmesinin ana sebebi ise Mediha Berkes’in işaret ettiği temelsiz evliliklerden ziyade Berna Moran’ın “yüksek felsefe” başlığı altında ortaya çıkardığı sanatçının düşüncelerinden kaynaklanır.¹³⁵ Ara Nesil sanatçılarından Vecihi’nin *Mehcure* adlı eserinde de ilk olarak kocanın eşi üzerindeki sadakatsizliği göz önüne serilir. Mükerrerem Mehçure ile evliyken Rana ile yakınlaşır. Mehçure kocasını sadakatsizliği yüzünden hastalanır ölür. Rana da Mükerrerem’e bağlı kalmaz, başka adamlarla beraberdir.¹³⁶ Savfet Nezihi’nin *Zavallı Necdet* adlı romanında da Meliha eşine bağlı değildir.¹³⁷

Beyhan Kanter, Servet-i Fünûn Dönemi romanlarında görülen aldatmanın sebebini şu şekilde açıklar:

“Batılı yaşam tarzının ve geleneksel aile yapısının aynı toplumsal özyapı içinde yer almasının bir karşıt koşulluluğa yol açması elbette kaçınılmazdır. Batılılaşmaya duyulan özentî, karı-koca arasındaki ilişkiye de bulaşmıştır. Kadınların yıllarca gizledikleri güzelliklerini sergileme imkânı buldukları danslı çay partilerinde, daha önce aynı ortamı paylaşmadıkları karşı cinsle samimiyet içinde bulunmaları, eşler arasında aldatma/aldanma olgusunun artmasına yol açar.”¹³⁸

Servet- i Fünûn Dönemi’nde sanatçıların bu durumun haricinde aldatmaya yer vermelerinin dört nedeni daha olduğu söylenebilir. Bu dört neden şu şekilde sıralanabilir: Sanatçıların kötümser bakış açısının aileye dair unsurlara da yansımaları¹³⁹, ikinci olarak romanlarda yer alan aile bireylerinden gelen kalıtsal özelliklerin istemsizce de olsa aldatmaya sebebiyet vermesi¹⁴⁰, üçüncüsü eşler arası sevgisizlik ve kayıtsızlık¹⁴¹ romanlarda yer alan

¹³⁴ Mediha Berkes, a.g.m. s.3.

¹³⁵ Detaylı bilgi için bakınız: Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1 Ahmet Mithat’tan A.H. Tanpınar’a*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 113-131.

¹³⁶ İnci Enginün, a.g.e. s. 324-325.

¹³⁷ İnci Enginün, a.g.e. s. 325-326.

¹³⁸ Beyhan Kanter, a.g.t. s. 192.

¹³⁹ Beyhan Kanter Servet-i Fünûn romanının genel özelliklerinden bahsederken karamsarlığın bireyden başlayarak aileye ve topluma yansıdığını belirtir. Beyhan Kanter, a.g.t. s.26.

Bu noktada ailede aldatmaların/aile trajedilerinin görülmesinde yazarların bu yönünün de etkili olabileceği düşüncesindeyiz.

¹⁴⁰ Berna Moran *Aşk ı Memnu* analizinde şu ifadeleri kullanır: “Bilim adamlarının getirip yerleştirdiği determinizm ilkesi, tragedy ve romanda da etkisini göstermiş ve yazarlar, bireyin yazgısının, hem bireyin içinde yaşadığı çevre ve koşullar tarafından, hem de kalıtım yoluyla belirlendiğini gösteren yapıtlar vermişlerdi. Uşaklıgil bazı doğalcıların yaptığı gibi, içgüdü ve kalıtıma ağırlık verir. Bihter’in düşüşüne yol açan neden, toplumsal koşullar değil, annesinden kalıtım yoluyla geçen mizaç benzerliğidir. Onun için diyebiliriz ki *Aşk-ı Memnu*, “Melih Bey takımının bütün irsi menkulâtına malik doğan” (s.238) Bihter gibi iyi ve güzel genç kadının, namuslu kalmak istediği halde, içinde bulunduğu durum ve kalıtsal (irsi) etkenler nedeniyle yasak bir aşka sürüklenişinin trajik öyküsüdür.” Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1 Ahmet Mithat’tan A.H. Tanpınar’a*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 101-102.

¹⁴¹ Servet-i Fünûn romanlarında kalıtsal özellikler aldatmanın en önemli nedenleri arasındadır ancak aldatma görülen eserlerde evliliklerin de temelsiz olduğu unutulmamalıdır. Örnekler arttırılabilmekte birlikte ne *Aşk-ı Memnu*’ da Bihter ne de *Sefile*’ de İkbal severek evlenmişlerdir. Beyhan Kanter, Bihter’in evliliğini “Çıkar İlişkilerine Dayanan Evlilik Başlığı” altında değerlendirirken, İkbal’i “Görücü Usulü Evlilik” başlığı altında ele alır.

Detaylı Bilgi İçin Bakınız: Beyhan Kanter, *Servet-i Fünûn Edebiyatı Romanlarında Aile, Kadın ve Çocuk*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2009.

kötü karakterli kişiler aldatmanın görülme sıklığını arttırır.¹⁴² Halit Ziya Uşaklıgil; *Sefile, Nemide, Ferdi ve Şürekâsı, Mai ve Siyah, Aşk-ı Memnu, Kırık Hayatlar ve Nesl-i Ahîr* olmak üzere yedi romanında aldatmaya yer vermiştir.¹⁴³ Mehmet Rauf'un da *Eylül, Karanfil ve Yasemin, Harabeler, Son Yıldız* romanlarında aldatma görülür.¹⁴⁴ Bora Cemal Özdemir, *Mehmet Rauf'un Romanlarında Kadın* adlı yüksek lisans tezinde aldatmayı yanlış yapılan evliliklere bağlayarak şu şekilde açıklar:

“Mehmet Rauf'un hemen hemen tüm romanlarında evli çiftlerin evlilik usulleri eleştirilmiş, romanlarda gerçekleşen aldatma olayları yapılan yanlış evliliklere bağlanır. Evde kalma korkusu, aile baskısı kadınların tanımadıkları ya da ortak zevklerinin, hayata bakış açılarının ortak olmadığı erkeklerle evlilik yapmalarına neden olur. Mehmet Rauf'un romanlarında evlilik kurumuna yapılan en büyük eleştiri de görücülük usulüdür. Sosyal hayattan soyutlanmış kadınların en büyük beklentisi âşık olabilecekleri, kendilerini anlayan, ileri görüşlü erkeklerle evlenmektir. Sosyal hayatın kısıtlamaları arasında tanışarak sevdikleri erkekle evlenemeyen kadınlar, evliliklerinde mutsuz olmuşlardır. Bu kadınların birçoğu eşlerini aldatır, aldatma sebebi olarak da eşleriyle ortak zevklerin olmamasını ve eşlerinin kendilerini ihmal etmelerini sebep gösterirler.”¹⁴⁵

Servet-i Fünûn romanında aldatmaya fazla yer verilse de Tanzimat romanlarında da olduğu gibi boşanmalara sıkça rastlanmaz. Bu durumun oluşmasında Türk toplumunda boşanmaların hoş karşılanmaması düşüncesi etkin rol oynar.¹⁴⁶ Aynı zamanda söz konusu durumun oluşmasında kadınların evine ve eşine sadakati de etkili olmuştur. *Eylül*' de Suad, her ne kadar Süreyya tarafından ihmal edilerek yalnız bırakılsa da eşine bağlılığını sürdürür.¹⁴⁷

Servet-i Fünûn Dönemi edebî eserlerinde Tanzimat'a nazaran eğitilmiş bireylerin sayısının arttığı söylenebilir. Dönemin edebî eserlerinde çocukların üniversite hayatına kadar eğitimleri aktarılır.¹⁴⁸ Servet-i Fünûn Dönemi edebî eserlerinde üniversite eğitiminin artmasının yanı sıra enstrüman çalan¹⁴⁹ ve yabancı dili iyi bilen¹⁵⁰ kişi sayısının da arttığı

¹⁴² *Mai ve Siyah*'ta Vehbi Bey, karısı İkbâl'i döverek öldürür. Vehbi Bey, İkbâl'i öldürmeden önce de aldatır. Vehbi Bey, Ahmet Cemil'in kız kardeşi İkbâl'i öldürerek Cemil üzerinde düş kırıklığına da neden olur. Kötü kalpli bir kişiliktir. Aynı romanda Raci de eşini aldatır.

¹⁴³ Berna Düzün, *Halit Ziya Uşaklıgil'in Romanlarında Aile*, Marmara Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2017, s. 80.

¹⁴⁴ Bora Cemal Özdemir, *Mehmet Rauf Romanlarında Kadın*, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010, s.207.

¹⁴⁵ Bora Cemal Özdemir, a.g.t. s. 205.

¹⁴⁶ Latife Kabaklı Çimen, *Türk Töresinde Kadın ve Aile*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 244.

¹⁴⁷ Beyhan Kanter, Suad'ı “Eşlerine Sadakat Gösteren Kadınlar” başlığı altında değerlendirmiştir. Detaylı bilgi için bakınız: Beyhan Kanter, a.g.t. s.199-214

¹⁴⁸ Beyhan Kanter, a.g.t. s. 456.

¹⁴⁹ *Mai ve Siyah*'ta Lamia (s.45), *Ferdâ- yı Garâm*'da Sermet ve Nevber (s.56), *Genç Kız Kalbi*'nden Pervin (s. 57), *Nesl-i Ahîr*'den Affan Bey (s. 74), *Eylül*'de Suad (s.76) birkaç örnek oluştururlar. Detaylı Bilgi için bkznz: Beyhan Kanter, *Servet-i Fünûn Edebiyatı Romanlarında Aile, Kadın ve Çocuk*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2009.

söylenabilir. Bu yönleriyle Tanzimat Dönemi'ne nazaran Servet-i Fünûn Dönemi edebî eserlerinde daha fazla entelektüel kişilerin varlığından söz açılabilir.

Fecr-i Âti romanında da yasak aşka temas edilir. Bu dönem romancılarından Cemil Süleyman, *Siyah Gözler* adlı romanında yasak aşkı konu alır.¹⁵¹ Romanda ismi verilmeyen genç kadının başından, eşler arasında bir sevgi olamadan bir evlilik geçmiştir. Genç kadın, aşka karşı çekimserdir ancak kendisinden sekiz yaş küçük bir delikanlıya âşık olur. Delikanlı da isimsiz genç kadını sevmektedir fakat genç kadın, toplumsal baskı nedeniyle evlenemeyeceklerinin bilincindedir. Bu romanda Halit Ziya'nın etkisini bulmak mümkündür.¹⁵² Genç kadın, bir çatışma hâlinindedir. Cafer Şen, *Siyah Gözler* ile *Aşk-ı Memnu* arasındaki benzerliği de şu şekilde açıklar: ...“*Siyah Gözler*”in genç kadını da *Aşk-ı Memnu*’daki Bihter gibi istemeye istemeye bir yasak aşkın içine sürüklenir. “Bu aşk ve bu aşk neticesinde gelecek olan mutsuzluk aslında her iki romanının her iki kadın figürünün de kaderi durumundadır.”¹⁵³

İzzet Melih'in *Tezad* romanında da ana tem aşkı içerir.¹⁵⁴ Romanın ana kişileri Behire, Nâşid, Miliça'dır. *Tezad*'da da nişanlıyken sadakatsizlik söz konusudur. Nâşid, Behire ile İstanbul'da nişanlanır. Nâşid, İstanbul'dan Batum'a gittiğinde ise Miliça adlı Rus kızını sever. Bu aşk karşılıklıdır. Nâşid, Behire ve Miliça arasında çatışma yaşasa da Miliça'yı sevdiğini düşünür. Nâşid, Miliça'ya Behire'den gelen mektubu haber verince Miliça, Nâşid'in gitmesini ister.

Millî Edebiyat Dönemi'nde de eserler veren Halide Edip Adıvar'ın¹⁵⁵ aileye dair önemli fikirler de öne sürdüğü söylenebilir. Halide Edip'in aileye dair fikirleri de edebî hayatında da uyguladığı sentezi içerir. Yazara göre ailenin oluşumunda hem “duygusal etkilenme ve fizikî beğeni” hem de “fikrî uyum ve mantıkî gerekçeler” bir arada rol almalıdır. Halide Edip'in idealindeki çiftler, “hem fikrî ve kültürel uyum içinde, ortak bir gayeyi paylaşan kişiler olması hem de birbirlerini ruhî ve fizikî açılardan da beğenip sevmeleri” şeklinde oluşur.¹⁵⁶ Halide Edip Adıvar, aynı zamanda toplum ve ailenin yönlendirmesiyle yapılan evlilikleri de onaylamaz.¹⁵⁷ Millî Edebiyat Dönemi'nde yayımlanan *Mev'ud Hüküm*’

¹⁵⁰ Beyhan Kanter, a.g.t. s.472.

¹⁵¹ Cafer Şen, *Fecr-i Âti Edebiyatı Tespit-Tahlil- Tenkit*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2006, s. 739.

¹⁵² Romanın incelemesi için bakınız: Cafer Şen, a.g.e. s. 739-750.

¹⁵³ Cafer Şen, a.g.e. s. 792.

¹⁵⁴ Cafer Şen, a.g.e. s. 759.

¹⁵⁵ Orhan Okay, *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2005, s. 71.

¹⁵⁶ Gülcan Calayır Küçükgörmek, *Halide Edip Adıvar'ın Romanlarında Kadın ve Kadın Eğitimi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010, s.123-124.

¹⁵⁷ Gülcan Calayır Küçükgörmek, a.g.t. s.137.

de¹⁵⁸ Sara, Kasım'a evlenme teklifinde bulunur. Sara, eşi ölünce bir korunma ihtiyacıyla Kasım'a evlenme teklif eder. Kasım ise Sara'ya duygusal yakınlık beslediği için bu teklifi kabul eder. Sara'nın sadece korunma ihtiyacıyla yuva kurma düşüncesi bu aileyi mutsuz kılar. Çiftler arasında Halide Edip'in idealindeki sentez yoktur.¹⁵⁹

Halide Edip'in romanlarında görülen aileye dair önemli bir husus da savaş ve işgal ortamına bağlı kayıpların yaşanmasıdır. *Ateşten Gömlek*'in ideal kişiliği Ayşe, eşini ve çocuğunu İzmir'in düşman işgalinde kaybeder.¹⁶⁰ Savaşın yıkıcılığı çekirdek ailesi yok olan Ayşe üzerinden de gösterilmiştir.

Millî Edebiyat Dönemi'nde de eser üreten diğer yazarlar Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Refik Halit Karay'dır.¹⁶¹ Refik Halit'in *İstanbul'un Bir Yüzü* aile hayatında da çözümlerin görüldüğü bir romandır. Eserde aile içerisinde aldatmalar sık sık görülmektedir. Evlilikler genellikle temelsizdir. Eşler arasında sevgi bağı nadirdir. Çocuk- ebeveyn ilişkilerinde de sorunlar vardır. Hem *Kıralık Konak*¹⁶² hem de *İstanbul'un Bir Yüzü*'nde¹⁶³ hissedilen otorite eksikliği, eserlerdeki aileleri kötü yönde etkiler. *Kıralık Konak*'ta Naim Efendi, gerek yumuşak kişiliği gerekse torunu Seniha'ya olan bağlılığı nedeniyle yaşanan olaylara müdahale etmez. Dede - torun arasında nesil çatışması belirgindir.¹⁶⁴ Seniha dedesinin sevdiği konak yaşantısından bile hoşlanmamaktadır. Roman konak yaşantısından apartman dairelerine taşınır. Konak yaşantısında aslında aile üyeleri bir arada bulunsa da apartman dairesine geçişi istemek, aile içerisindeki birlik ve beraberlikten çok bireyselliğe dönüşü simgelemektedir. Aile üyelerinin hemen her üyesi, birlik ve beraberlikten kopup bireysel yaşantıya döndüğünde mutsuz duruma düşerler.¹⁶⁵

Daha önce aileyle ilgili pek çok çalışma yapılmıştır. Nüket Esen'in yüzyıllık dönemi kapsayan ve sadece İstanbul'da geçen romanların ele alındığı *Türk Romanında Aile Kurumu (1870-1970)* adlı doktora tezi, aile çalışmalarının başlangıcı olabilir. Daha sonra dönemsel ve özel isme ait pek çok çalışma yapılmıştır. *Servet-i Fünûn Edebiyatında Aile, Kadın ve Çocuk, Servet-i Fünûn Romanlarında Aile, Adalet Ağaoğlu'nun Romanlarında Aile, Nazan Bekiroğlu'nun Romanlarında Aile, Ahmet Mithat Efendi'nin Roman ve Hikâyelerinde Aile*

¹⁵⁸ Orhan Okay, a.g.e. s. 71.

¹⁵⁹ Gülcan Calayir Küçükgörmek, a.g.t. s.138.

¹⁶⁰ Gülcan Calayir Küçükgörmek, a.g.t. s.103.

¹⁶¹ Orhan Okay, a.g.e. , s.71.

¹⁶² Nüket Esen, *Türk Romanında Aile Kurumu (1870-1970)*, T. C. Aile Araştırmaları Kurumu Başkanlığı, Ankara, 1991, s.130

¹⁶³ Rabia Çağlar, *Refik Halit Karay'ın Hikâye ve Romanlarında Aile*, Kırklareli Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019, s. 34.

¹⁶⁴ Nüket Esen, *Türk Romanında Aile Kurumu (1870-1970)*, T. C. Aile Araştırmaları Kurumu Başkanlığı, Ankara, 1991, s.130

¹⁶⁵ Zeynep Uysal, "Sükûnetsiz Meskenler, Huzursuz Mekânlar: *Kıralık Konak* ve *Sodom ve Gomora*' de Mekânsızlaşma", *Journal of Turkish Studies = Türklük Bilgisi Araştırmaları*, v. 28 /II , 2004, s. 264.

Yapısı, doktora ve yüksek lisans tezlerinden birkaçıdır. Aile tezlerinde, çoğunlukla roman daha sonra hikâye türleri tercih edilmiştir. Bu çalışmada, roman ve hikâyeye ek olarak şiir ve tiyatro türleri de eklenmiştir. *Sabahattin Ali'nin Eserlerinde Aile Kurumu* tezi, tiyatroyu da ele alan nadir aile tezlerindendir.

Kâzım Yetiş, *Hece*'nin roman özel sayısında yer alan romanlarda aileyi incelediği “Türk Romanında Aile” yazısında romanlara yansıyan ailenin kurgusal bile değil, “suni” olduğunu ifade eder.¹⁶⁶ “Suni” ifadesiyle kastedilen, bir çeşit edebî eserlere yansıyan ailenin, Türk toplumundaki ailelerle örtüşmediğidir ancak Sabahattin Ali'nin fotoğrafçı titizliğiyle gözlem gücü, toplum için sanat anlayışı ve sanata yüklediği işlev bakımından “suni” aileyi yansıtmadığını genel olarak aile kurumu açısından -kendi biyografisinden de beslenerek- Türk toplumunda görülen çocuk gelinlerden, kız kaçırımlardan¹⁶⁷ vb. söz açarak yaşamış olduğu çağa bir ayna tuttuğu ifade edilebilir. *Sabahattin Ali'nin Eserlerinde Aile Kurumu* tezi, sanatçının mizaç farklılığı ve sanata bakıştaki farklılıkları yönünden yukarıda bahsi geçen tezlerden ayrıldığı belirtilebilir.

¹⁶⁶ Kâzım Yetiş, “Türk Romanında Aile”, *Hece Türk Romanı Özel Sayısı c.1*, S. 65-66-67, Ankara, 2017, s.314.

¹⁶⁷ Sabahattin Ali'nin dayısının oğlu Reşit Mazhar Ertüzün, *Sabahattin Ali Olayının Gerçeği* adlı Gür Yayınlarından çıkan kitabında ailesinde ve çevresinde görülen kız kaçırımlardan da sık sık söz açar. Sabahattin Ali'nin eserlerinde gerek sosyo-ekonomik gerekse romantizmle bağlantılı olarak kız kaçırımlara fazlaca yer verilir. Kız kaçırımlar da toplumda görülmesi bakımından, sanatçının gözlemleriyle de ilişkilendirilebilir. Detaylı bilgi için bakınız: Reşit Mazhar, *Sabahattin Ali Olayının Gerçeği (Benim Bildiğim Sabahattin Ali)* Gür Yayınları, İstanbul, 1985.

2.SABAHATTİN ALİ’NİN ESERLERİNDE AİLE KURUMU

Özellikle hikâye türündeki başarılarıyla adından söz ettiren Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*’u da yazarak Türk romanının Anadolu’ya açılışındaki ilk başarılı örneği de vermiş olur.¹⁶⁸ Yazarın Anadolu’ya yönelişteki öncü isimlerden biri olmasının yanı sıra “yeteneği”¹⁶⁹ ve yetkinliğiyle kendinden sonra eser veren sanatçıları da etkilediği görülür. Sabahattin Ali’nin eserlerinde yetkinliğinin oluşmasında bazı temel unsurlar vardır ki bu durumlar aile ve akrabalık ilişkileri üzerine düşüncelerin doğru olarak çözümlenmesiyle de yakından ilgilidir.

1. Gözlem : Gözlem, Sabahattin Ali’nin eserlerinin yapı taşlarından biridir. Sanatçı, eserlerini oluştururken kişisel gözlemlerinden¹⁷⁰ ve “yaşantısı”¹⁷¹ndan yararlanmış bu yönüyle eserlerine realist (gerçekçi) bir yön kazandırmıştır.¹⁷²
2. Sanat Anlayışı: Sabahattin Ali üzerine çalışmalar yapan pek çok araştırmacı, onun sanat anlayışına temas etmiştir. Sanatı, insanı daha iyiye daha güzele yönlendirmek için bir araç olarak kullanan Sabahattin Ali¹⁷³, aile ve akrabalık ilişkilerine dair fikirlerini de sanata bakış açısıyla yansıtır. Toplumda gözlemlediği başta kendi ailesi olmak üzere diğer pek çok ailelerde sorunlar vardır. Bu sorunlar, bir aydın kimliğiyle olumsuz sonuçlarıyla gözler önüne serilerek olmaması gerekene ve aynı zamanda olana (toplumda görülene) işarete eder. Bir başka deyişle yanlış olumsuz sonuçlarıyla ortaya çıkarılması; doğrunun, iyinin, güzelin anlaşılmasına yardımcı olur. Bu durum, aile kurumu için de geçerlidir. Sanatçının insanı daha iyiye daha güzele yönlendirmek istemesi içinde bulunduğu, gözlemlediği kitlenin yanlışlarını ele almasını gerekli kılar. Sabahattin Ali’nin yaşadığı dönemde - eserlerinden anlaşıldığı gibi- toplumda görülen ailelerde yanlışlıklar söz

¹⁶⁸ Berna Moran, “Soylu Vahşi Olarak Kuyucaklı Yusuf”, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s.21.

¹⁶⁹ Sabahattin Ali’nin tanıştıktan sonra eserlerinin niteliği açısından da fikirler aldığı özellikle Türk şiirinde önemli bir yeri bulunan Nâzım Hikmet Ran, Sabahattin Ali’yle tanışmasından bahsederken yeteneğine de değinir. Sabahattin Ali, “Bir Orman Hikâyesi”ni Nâzım Hikmet’in görev yaptığı *Resimli Ay*’a götürdüğünde ilk görüşme gerçekleşir. Nâzım Hikmet, “Bir Orman Hikâyesi”ni beğenir ve Sabahattin Ali’yi “yetenekli bir genç” olarak değerlendirir.

Cafer Gariper, “Nâzım Hikmet’in Sabahattin Ali ve Eserleri Üzerine Görüş Ve Değerlendirmeleri”, *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s.72.

¹⁷⁰ Yazarın gözlemciliği çeşitli araştırmacılar tarafından belirtilmiştir. Fethi Naci, *Kuyucaklı Yusuf* değerlendirmesinde şu ifadeleri kullanır: “*Kuyucaklı Yusuf*, okuduğum Türk romanları içinde ayrıntıların en mükemmel, en ustaca kullanıldığı roman. Sabahattin Ali’de inanılmaz bir gözlem gücü, inanılmaz bir bellek var; *Kuyucaklı Yusuf*’da çizdiği dünyanın böylesine renkli, sıcak ve inandırıcı olması, bence, büyük ölçüde yaşantısından gelen gözlemlere, ayrıntılara bağlı.

Fethi Naci, *On Türk Romanı*, Ok Yayınları, 1971, İstanbul, s.34.

¹⁷¹ Sabahattin Ali’nin eserleri ve biyografisi, birbirinden bağımsız düşünölmeyecek kadar iç içe geçmiştir. Mehmet Güneş, söz konusu durumu “Türk edebiyatında Sabahattin Ali kadar hayat hikâyesiyle eserleri iç içe geçen şair/yazar sayısı çok azdır.” diyerek belirtir. Mehmet Güneş, *Sabahattin Ali’nin Eserlerinin Kaynakları Roman Hikâye ve Şiirlerinde Biyografik Unsurlar*, Hece Yayınları, 2016, Ankara, s.7, 81.

¹⁷² Benzer bir yorumu Beyhan Kanter Servet-i Fünun sanatçıları için de yapmıştır. Beyhan Kanter, a.g.t. s.35.

¹⁷³ Sabahattin Ali, *Markopaşa Yazıları ve Ötekiler*, Haz. Hikmet Altunkaynak, YKY, İstanbul, 2019, s.35.

konusudur. Bu yanlışlıklar, sonuçlarıyla birlikte ortaya konularak kurulması gereken doğru, iyi, güzel aileye işaret edilir.

3. “Ana Kurgu Tekniği”¹⁷⁴: Ana kurgu tekniği, tematik yönle alakalıdır. Sanat anlayışında da kısmen değinildiği gibi Sabahattin Ali’nin eserlerinde bir olanlar bir de olması gerekenler vardır. Olması gerekenler, sanatçının kişisel görüşleri olmakla birlikte gerek açıkça işaret edilir gerekse sezdirilir. Olanlar ise toplumda gözlemledikleridir ve eserlerinde daha belirgindir. Sabahattin Ali, eserlerinde gözlemlerinden ve yaşantısından yararlanıp olanları yansıtsa da bu olanlar, yazarın kişisel görüşlerini içermez. Ana kurgu tekniği, özellikle eşler arası ilişkilerde ve akrabalık ilişkilerinin çözümlenmesinde önemli bir rol oynar.
4. Doğruluk: Sanatçı, kitleye hitap edip okuyucuda bir uyanma gerçekleştirmek istediği için doğrulardan yanadır. Sabahattin Ali’ye göre sanatçı, yalana başvurmamalıdır.¹⁷⁵ Bu yönüyle Sabahattin Ali’nin eserlerinde görülen ailelerin, gerçeğe yakın bir görünümde olduğu söylenebilir. Sanatçı, hakkında açılan davada¹⁷⁶ iddia edildiği gibi aile karşıtı değildir. Sabahattin Ali, verdiği fikirlerle aile ve akrabalık ilişkilerinin düzenlemelerine işaret ederek daha iyiye yönlendirici bir rol üstlenir.
5. Karamsarlık: Sabahattin Ali’nin karamsarlığı, Servet-i Fünûn sanatçılarına yakındır. Sorunlarla, kavgalarla geçen aile yaşantısı¹⁷⁷, ailesindeki kaosa ek olarak sanatçının annesi Hüsniye Hanım’ın çocuklarının da bulunduğu ortamlarda bir kez bileklerini keserek¹⁷⁸ bir kez de denize atlamak şeklinde gerçekleştirmeye çalıştığı intihar girişimleri¹⁷⁹, 1. Dünya Savaşı’nda Çanakkale’de görev yapan babası neticesinde bomba sesleri altında geçen çocukluğu¹⁸⁰, karşılıksız aşkları¹⁸¹, kendisine hem baba hem de anne olan çok sevdiği babasının beklenmedik ölümü, hapisyanede, atandığı şehirlerde ve Almanya’da kaldığı süre zarfında yaşadığı yalnızlık bunalımları¹⁸² sanatçıyı karamsar mizaca büründürür. Dolayısıyla

¹⁷⁴ Ana kurgu tekniği Sabahattin Ali üzerine çok kapsamlı bir doktora tezi hazırlayan Ramazan Korkmaz’ın tespitlerini içerir. Ramazan Korkmaz, *Sabahattin Ali İnsan ve Eser*, Kesit Yayınları, İstanbul, 2016, s. 103.

¹⁷⁵ Sabahattin Ali, *Markopaşa Yazıları ve Ötekiler*, Haz. Hikmet Altınkaynak, YKY, İstanbul, 2019, s.57.

¹⁷⁶ Konuyla ilgili detaylı bilgi için bakınız. Sevgül Sönmez, *A’dan Z’ye Sabahattin Ali*, YKY, İstanbul, 2017, s. 235-237.

¹⁷⁷ Filiz Ali Loslo, Atilla Özkırmı, *Sabahattin Ali*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1979, s.321-322.

¹⁷⁸ Sevgül Sönmez, a.g.e. s.50.

¹⁷⁹ Filiz Ali Loslo, Atilla Özkırmı, a.g.e. s.321.

¹⁸⁰ Filiz Ali Loslo, Atilla Özkırmı, a.g.e. s.320.

¹⁸¹ Ramazan Korkmaz, a.g.e. s.364.

¹⁸² Sabahattin Ali’nin atandığı şehirler ve Almanya’da kaldığı süre zarfında yaşadığı yalnızlığı, Postdam’dayken yazdığı “Daussıla” şiirinde bizzat kendisi ifade eder. Şiirde Yozgat’tan bahsedilmesi tesadüfi değildir. Sabahattin Ali, “Daussıla”, *Bütün Şiirleri*, Haz. Atilla Özkırmı, YKY, İstanbul, 2017, s.155-156.

eserlerine yansıyan aile ve akrabalık ilişkilerinde, bu karamsar mizacın yansıması kaçınılmaz olur.

Yukarıda bahsedilen özelliklerle bağlantılı olarak Sabahattin Ali'nin genellikle aile ve akrabalık ilişkilerinde olumsuzlukları yansıttığı söylenebilir. Sabahattin Ali'nin aile ve akrabalık ilişkilerinde olumsuzlukları dile getirmesinin toplumda gördüğü aksaklıkları eleştirmek istediğini de gösterebilir. Berna Düzün, *Halit Ziya'nın Romalarında Aile* adlı tezinde Halit Ziya'nın sosyal eleştiriyi esas aldığı için aileye dair olumsuzlukları ön plana çıkardığını ifade eder.¹⁸³ Sabahattin Ali de özellikle toplumda gözlemlediği ve ailesinde de şahit olduğu evlilik hakkındaki düşüncelere eleştiri getirmek istediği söylenebilir. Sabahattin Ali'nin Eserlerinde Aile Kurumu adlı bu çalışma, Evliliğe Giden Süreç ve Evlilik Usulleri başta olmak üzere Aile Bireyleri Arasındaki İlişkiler başlıkları altında detaylı olarak incelenmiştir. Aile Bireyleri Arasındaki İlişkiler başlığı altında sırasıyla Eşler Arası İlişkiler, Ailede Çocuk ve Gençler, Kardeşler Arası İlişkiler, Aile İçerisindeki Sorunlara İşaret Eden Durumlar ve Akrabalık İlişkileri üzerinde durulmuştur.

¹⁸³ Berna Düzün, a.g.t. s.37.

2.1. EVLİLİK USULLERİ VE EVLİLİĞE GİDEN SÜREÇ

2.1.1. Görücü Usulü ve Küçük Yaşta Evlendirmeler

Görücü usulü ile evlilik, yazarların sıklıkla işlediği konuların başında gelir. Sabahattin Ali'nin toplumu gözlemleyen bir yazar olması dolayısıyla bu evlilik usulünü eserlerinde işlemesi çok doğaldır. Türk toplumunda geçmişte daha fazla yaygın olan bu evlilik usulü, yazarlar tarafından sıklıkla eleştirilmiştir.¹⁸⁴ Görücü usulü evlilik, birkaç aşamada oluşabilmektedir:

“Evlenecek erkeğin aile üyeleri özellikle kadınlar önceden gördükleri yada tavsiye edilen kızın evine ziyarete giderek hem kızı yakından görürler hem de niyetlerini belli ederler. Taraflar, eğer gerekiyorsa birbirlerine, araştırmak ve düşünmek için kısa bir zaman tanırırlar. Bu zamanın sonunda ilişkinin devamı arzu ediliyorsa kız ile erkeğin birbirlerini tanımalarına fırsat verilir. Görücü usulü evlenmede her ne kadar aile büyüklerinin girişimi esas ise de son karar erkek ve kıza aittir.”¹⁸⁵

Görücü usulü evlilikte yazarların üzerinde durdukları nokta, genellikle alıntıdaki son cümlede saklıdır. Zaman zaman aile büyükleri, özellikle evlenecek kadına söz hakkı tanımaz. Sabahattin Ali de bu noktaya eğilerek kadına söz hakkı verilmemesini eleştirir.

Kuyucaklı Yusuf'ta hem Şakir'in hem de Ali'nin ailesindeki kadın üyeler, Muazzez'e görücü gelir. Muazzez, her iki talibini de istememektedir. Muazzez'in babası Salâhattin Bey, ilk başta görücülerin küçük yaştaki kızına gelmelerine şaşırıp karşı çıksa da kumar borcu yüzünden eli kolu bağlanmıştır. Ali, kumar borcunu ödeyerek Muazzez'i istemediği durumdan kurtarır fakat o da ailesini görücü olarak Muazzez'in evine gönderir. Muazzez ise Yusuf ile aile kurmak ister. Kumar borcundan dolayı ailesinin onun kararlarını görmezden gelerek onu evlendirmek istemesi üzerine, Yusuf'a “ağabey beni kaçsattınız.”¹⁸⁶ diyerek tepkisini gösterir. Ali'nin Şakir tarafından düğün yerinde öldürülmesiyle de Yusuf'la Muazzez'in evliliğinin yolu açılır.

Kuyucaklı Yusuf'ta Şahinde Hanım da görücü usulü ile evlenir.¹⁸⁷ Romanda belirtildiği üzere Şahinde Hanım ve pek çok kız çocuğunun yetiştirilmesindeki temel amaç, işportaya konulan bir elma gibi süslendirilip görücülere hazırlanmasıdır. Yazarın kız çocuklarından satılacak bir meyve gibi bahsetmesi toplumda gördüğü bu düşünceye eleştirel yaklaştığını

¹⁸⁴ Beyhan Kanter, a.g.t. s.111-112.

¹⁸⁵ Latife Kabaklı Çimen, a.g.e., s. 38.

¹⁸⁶ Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, YKY, İstanbul, 2017, s. 77.

¹⁸⁷ Ali Baykan, *Sabahattin Ali ve Gerhart Hauptmann'ın Eserlerinde Sosyokültürel Olgu ve İletişim Çatışması*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2005, s.182.

gösterir. Sabahattin Ali'nin bu anlayışla çocuk yetiştiren anne ve babalara da eleştiri getirdiği söylenebilir. Şahinde Hanım, kendisi de anne ve babasından böyle gördüğü için kızı Muazzez'i de aynı şekilde yetiştirir ancak Muazzez, daha sonra kaçarak sevdiği Yusuf'la evlenir.

Kürk Mantolu Madonna ve *İçimizdeki Şeytan*'da kız çocuklarının da kendilerini bir nevi görücülere hazırladıkları söylenebilir. Hem *Kürk Mantolu Madonna*'daki Maria'nın hem de Macide'nin okul arkadaşları, eğitimlerini kendilerini geliştirmekten çok, daha iyi mevkilerde görev yapan ve daha fazla mal sahibi erkekler için sürdürürler. Sabahattin Ali'nin kendilerini bir nevi görücülere hazırlayan bu genç kızlara, eleştiri getirdiği söylenebilir. Nitekim her iki romanın ideal kadın karakterleri olarak sayılabilecek Maria ve Macide, söz konusu duruma eleştiri getirir. *İçimizdeki Şeytan*'da Macide'nin okul arkadaşları haricinde aynı evde kaldığı Semiha da iyi otomobilli kocaların derdinde gibidir. Semiha da gelecek planını zengin görücüler üzerine kurar. Semiha da bu düşünceleri yönünden eleştirilen genç kızlardandır. *İçimizdeki Şeytan*'da Macide'nin on beş yaşında ailesi tarafından evlendirildiği belirtilen ve romanda biliçli olarak hayatı yansıtılmayan ablasının da görücü usulü ile evlendiği düşünülebilir.

Kürk Mantolu Madonna'da da ayrıca net bir bilgi verilme de Raif Efendi'nin evliliğinin de görücü usulü ile gerçekleştiği söylenebilir. Raif Efendi, babasının ölüm telgrafi neticesinde Türkiye'ye döndükten sonra Maria ile mektuplaşmaları gittikçe seyrekleşerek sona erer. Raif Efendi, o zamandan sonra hayatın akışına kapılır ve oldukça sessizleşir. Raif Efendi, Maria'dan sonra bedenen yaşasa da ruhen hayatta değildir. Raif Efendi'nin bu noktadan sonra aldığı kararlarda dışa uyduğu düşünülebilir. Raif Efendi'nin Mihriye Hanım'la evliliği de bir yönlendirmeyeyle gerçekleştiği söylenebilir. Nitekim Raif Efendi ile Mihriye Hanım arasında ne sevgi bağının ne de ruh ve kafaca uyumun olmaması bu mutsuz birlikteliğin dışarıdan yönlendirmelerle gerçekleştiğini gösteren detaylardır. Raif Efendi, aynı zamanda eşi ve çocukları tarafından tanınmadığını da ifade eder. Eşlerin birbirini tam olarak tanımaması da görücü usulü evlilik ihtimalini kuvvetlendirir.

Zorla evlendirilme, yapılması belki de en kötü evlilik usullerindendir. Daha çok kız çocukları, ailesi tarafından zorla, kendisiyle hiçbir şekilde denk olmayan, sevmediği bir adamla evlenmek zorunda bırakılır. Zorla evlendirilme, özellikle kız çocuklarının hayatını karartan etmenlerin başında gelir. Tanzimat'ta aile bazında özellikle roman ve tiyatrodan

sıklıkla işlenen temlerin başında gelir.¹⁸⁸ Sabahattin Ali de Tanzimat birinci dönem roman ve hikâyecileri gibi topluma yöneldiği için bu temi işler. Sanatçı, kız çocuklarının zorla evlendirilmesi sonucu yaşadığı felaketleri gözler önüne serer. Sabahattin Ali, zorla evlendirilme temi ile çocuk gelin sorununu da zaman zaman birlikte ele alır. Sabahattin Ali, zorla evlendirilme usulünde önemli bir noktayı da gözler önüne serer. Zorla evlendirilme genellikle erken yaşta yapıldığı için çocuğun eğitim hakkı da elinden zorla alınır.

Sevengül Sönmez'in verdiği bilgiye göre "Çilli" hikâyesi, "Sabahattin Ali'nin Aydın'da öğretmenlik yaparken tanıdığı ve sonradan İzmir'de bir barda karşılaştığı bir kız öğrencisinin yaşamıyla ilgilidir."¹⁸⁹ Hikâye zorla evlendirilen bir kız çocuğunun hayatını konu alırken yazarın "Nigar'ın adını bile değiştirmemesi olması yüksek ihtimaldir."¹⁹⁰ Eskişehir'de bir memurun çocuğu olan Nigâr, babası tarafından on beş yaşındayken kırk beş yaşında bir adamla evlendirilir. Nigâr, senelerce kendisine uygun olmayan evliliği kaderine razı gelip sürdürmeye çalışır. Bir gün Nigâr parkta, anlatıcı kahramanın bir başka öğrencisi olan Kemal'e rastlar. Nigâr'ı Kemal'le görenler durumu kocasına bildirir. Kıskançlık krizine giren yaşlı alkolik koca, hakaretler savurmaya başlar. Nigâr, "sünepe kahrı"nı daha fazla çekemeyeceğini söyleyerek evi terk eder. Nigâr, babaevine dönmektense İzmir'e gidip barda çalışmaya başlar. Tesadüf üzeri Kemal ve arkadaşları, Nigâr'ın çalıştığı bara eğlenmeye gelir. Kemal, Nigâr'ı barda görünce suçluluk duygusuna kapılır. Kemal, Nigâr'ı bardan çıkarır. İkisi birlikte İstanbul'da yaşarlarken Nigâr bir çocuğu olacağını anlar. Kemal, Nigâr'dan olan çocuğunu sahiplenmez ve aldırmasını söyler. Nigâr, çocuğunu istemeyen Kemal'i de terk ederek tekrar İzmir'de barda çalışmaya başlar. Alkol kullanmak zorunda bırakıldığı için hayatını adadığı çocuğunu dahi emziremez. Zorla evlendirilen kız çocuğunun hayatı sönüştür. Yaşanmış bir olaya dayanan hikâyede, ebeveynlerin evlilik konusundaki bilinçsizliği gözler önündedir.

"İki Kadın"da Esmâ'nın da babası tarafından zorla evlendirildiği diyalog yoluyla Esmâ'nın dilinden bildirilir. Esmâ'nın evliliği, Nigâr'dan biraz daha farklıdır. Her iki kız çocuğunun da eğitimi tam değildir fakat Esmâ on yedi- on sekiz yaşlarındayken kuma olur. Anadolu'da geçen hikâyede dinî nikâh da söz konusudur. Esmâ, istemediği kişiyle istemediği bir hayata sürüklenir. Dinî nikâhlı eşi Kerim Ağa ile aralarında kırkı geçkin yaş farkı vardır. Esmâ, yaşlı eşi öldüğünde de genç yaşta dul kalır. Bu hikâyede de zorla evlendirmelerin yol

¹⁸⁸ Orhan Okay, a.g.e. s. 82.

¹⁸⁹ Sevengül Sönmez, a.g.e. s. 158.

¹⁹⁰ Mehmet Güneş, a.g.e. s.81.

açtığı sorunlara eğilerek bilinçsiz ebeveynlerin eleştirildiği söylenebilir. Esmâ, dinî nikâhlı olduğu için üç yaşındaki oğlu Necatî devlet nezdinde bir hakka sahip değildir.

Sabahattin Ali, ilk bakışta “olması gerekeni değil, var olanı gözler önüne seren”¹⁹¹ yazarlardandır. Çocuk gelin sorunu, Türk toplumunda gittikçe azalsa da geçmişten bugüne var olan bir problemdir. En basit tanımıyla çocuk denecek yaştaki kız çocuklarının, aileleri tarafından evlendirilmeleridir. Bu tür evliliğin, kişisel karara bağlı olmayacağı aşîkârdır. Sabahattin Ali’nin eserlerinde çocuk gelinler, zorlu bir hayata bizzat anne ve babaları tarafından sürüklenir. Sabahattin Ali’nin eserlerinde çocuk gelin kavramı genellikle eşler arası yaş farkıyla da anılır. Yazarın söz konusu soruna eğilmesinde babası ve annesi arasındaki “on altı yaş farkın olması”¹⁹² ve annesi Hüsniye Hanım’ın da bir çocuk gelin olması önemli rol oynar.¹⁹³

Sabahattin Ali, çocuk gelinlere eserlerinde fazlaca yer verir. Romanlarından; *Kuyucaklı Yusuf*’ta Şahinde Hanım, Muazzez, “mahalledeki bazı küçük kızlar”¹⁹⁴, Ganimet Hanım, parti üyelerinin 15-16 yaşındaki kızlarla evlenmesi, *İçimizdeki Şeytan*’da Macide’nin ablası, hikâyelerinden; “Çilli” de Nigâr, “İki Kadın”da Esmâ, “Cankurtaran”da Asiye, “Sulfata”da Aliye¹⁹⁵, “Kanal”da “yaşları yirmiyi geçmeyen iki tane gelin” çocuk gelinlere örnek oluştururlar.

Sabahattin Ali, çocuk gelinler açısından da olanı yansıtırken olması gerekenler de belirginleşir. Kız çocuklarının eğitime önem verilmeli, kız çocukları gelişimini tamamladıktan sonra ailenin zoruyla değil de, sevdiği ve uyduğu kişiyle evlenmelidir ancak toplumda var olanlar çocuk gelinlerdir.

¹⁹¹ Mine Şengül, *Sabahattin Ali’nin Roman ve Hikâyelerinde Kadın ve Kadın Eğitimi*, T.C Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2011, s. 92.

¹⁹² Sabahattin Ali, Mehpare Taşduman’la mektuplaşmalarında babası ile annesi arasındaki yaş farkını 16 olarak belirtir. Filiz Ali Loslo, Atilla Özkırımlı, a.g.e. s.322.

¹⁹³ Sevgül Sönmez, yazarın annesi Hüsniye Hanım’ın on dört yaşında evlendiğini belirtir. Sevgül Sönmez, a.g.e. s.49.

¹⁹⁴ Romanda Hacı İhsan’ın yaptığı ve Ali’nin de Şakir tarafından öldürüldüğü düğünde gelin, şu sözlerle tasvir edilir: “Altın işlemeli iri dalları çıralların ışığında parlayan kalın kadife elbiseye rağmen, vücudunun henüz çocukluktan çıkmayan nahifliği belliydi.”

Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, YKY, İstanbul, 2017, s. 87.

¹⁹⁵ Asiye, Aliye ve Muazzez’in çocuk gelin olmalarına rağmen eşleriyle severek (dinî nikâhla) evlendikleri bu nedenle bir istisna olduklarını belirtmek gerekir. Ancak burada trajik olan Asiye’nin ölümüdür. On beş yaşında evlenen ve daha bir sene geçmeden hamile kalan küçük kız, doğum sırasında zorlanır. İki tecrübeli ebe, çocuğu doğurtamaz. Şehirdeki doktor da çocuğu ölü olarak alır. Asiye de daha sonra kan kaybından ölecektir.

2.1.2. Kaçırma Yoluyla Evlilik

Kız kaçırma, Türk toplumunda yaygın bir anlayıştır. Özellikle Anadolu’da görüldüğü için Anadolu’yu merkeze alan eserlerde kız kaçırma usulü ile evlenmeye daha fazla yer verilir. Kız kaçırma usulünde iki çeşit durum söz konusudur. Bunlardan birincisi, kadının rızası olmadan erkek tarafından zorla kaçırılmasıdır. İkincisi ise birbirini seven kadın ve erkeğin, önüne gerek ailevi gerekse başka bir engel teşkil edecek durumlardan dolayı kızın sevdiği kişinin yanına kaçması şeklinde oluşur.¹⁹⁶

Sabahattin Ali, eserlerinde kız kaçırma her iki şekil de görülür. *Kuyucaklı Yusuf*’ta Yusuf’la Muazzez kaçarak evlenirler. Yusuf, Hilmi Bey’in bağında olan Muazzez’in yanına giderek kaçırır.

Yusuf’un Muazzez’i kaçırarak evlenmek istemesinde aynı evde büyüyen, kardeş gibi yetişen insanların evlilik kararı almasının çeşitli sorunlar doğurabileceği düşüncesi etkin rol oynar. Bölgenin kaymakamı olan Salâhattin Bey, çevrede hemen hemen herkes tarafından tanınır. Kaymakamın göz önünde olması nedeniyle ve toplum dikkate alındığında kaçırarak evlenmenin mantıksal olduğu anlaşılır. İkincisi Şahinde Hanım, Muazzez’le Yusuf’un evliliğine çok şaşırır ve söz konusu evliliğe, inanmakta güçlük çeker. Şahinde Hanım, Muazzez’le Yusuf’un evlenmesini “bir felaket sayar.”¹⁹⁷ Şahinde Hanım’ın, kızı Muazzez’le Yusuf’un evliliğine baştan karşı çıkacağı belli olduğu için Sabahattin Ali, kurguda kadının rızası çerçevesinde kaçırma yoluna gitmiştir.

Sabahattin Ali, “Cankurtaran” adlı hikâyesinde kız kaçırma usulü ile yapılan evliliğe başlık parasını da dâhil eder. “Cankurtaran” hikâyesinde maddi durumu yetersiz olup başlık parasını denkleştiremeyeceğini düşünen İbrahim, sevdiği kızı Asiye’yi kaçırma yoluna gider.¹⁹⁸ Bir başka ifadeyle “Cankurtaran” hikâyesinde evliliğin maddi yükümlüklerinden kurtuluş için çare olarak kız kaçırma usulüne başvurulur. Bu evlilik düşüncesi, Türk topluluklarında rastlanılan durumlar arasındadır.

Sabahattin Ali, kimi hikâyesinde ovalı- dağlı, Yörük- ovalı gibi çiftler arasında engel teşkil edebilecek durumları evlilik bahsinde kullanır. Birbirini seven âşıklar, yaşam alanları dolayısıyla birbirinden farklı kabul edilir ve evliliklerine aileleri tarafından izin verilmez.

¹⁹⁶ Latife Kabaklı Çimen, a.g.e. s. 39.

¹⁹⁷ Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, YKY, İstanbul, 2017, s. 142.

¹⁹⁸ Fatih Sakallı, “Cankurtaran’dan Yansıyan Sosyokültürel Hayat”, *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s.407.

Hikâyelerindeki kız kaçırma usulünün çatışmaya yol açması da ailelerin yaşam alanlarının farklılığı dolayısıyla sevenleri ayırma düşüncesinden kaynaklanır.

“Hasanboğuldu” hikâyesinde Hasan, sevdiği kız Emine ile evlenmek ister fakat birinin dağlı birinin ise ovalı olması yönünden Emine’nin ailesi duruma karşı çıkar. Çevre yönünden ayrı düşen âşıklar, halk edebiyatı eserlerinde görülen sınanma motifiyle denir.¹⁹⁹ Hasan, kırk okka tuzu hiç durmadan Yüksekoba’ya taşımalıdır. Yolda sırtının tuzdan yandığını söyleyen Hasan, devam edemeyeceğini anladığı için Emine’yi köye götürmeyi teklif eder. Emine, kaçırma teklifini reddeder ve evine döner. Hasan, ovaya geri dönmek üzere yemin ettiği için kendini büvete bırakır. Emine de Hasan’ın ölümünden sonra çağrıldığını söyleyerek Hasan’ın ardından gider ve kendini çınara asar.

Sabahattin Ali’nin “Sulfata” adlı hikâyesinde de “Hasanboğuldu” hikâyesine benzer bir durum yaşanır fakat bu hikâyeye ek olarak erken yaşta evliliğe de dikkat çekilir. Mustafa, Aliye ile askere gitmeden önce evlenmek ister. Aliye’nin ailesi Yörük olduğu için babası kızını bir ovalıya (Mustafa’ya) vermek istemez. Aliye, bu durumun üzerine Mustafa’ya kaçar. Aliye ve Mustafa gizlice dinî nikâh yaptıkları için ailelerinden tepki de alırlar.

“Değirmen” hikâyesinde de kız kaçırmaya değinilir. Atmaca, âşık olduğu değirmencinin kızına kaçmayı teklif eder. Değirmencinin genç kızı, Atmacayı sevse de sağ kolu olmadığı için kaçma teklifini reddeder. Atmaca ise teklifin geri çevrilmesi üzerine kolunu değirmene kaptırarak aradaki fiziksel farkı yok eder.

“Bir Orman Hikâyesi”nde köylünün hem yaşam alanı hem de değerler bütünü olan ormanda bir kız kaçırma vakasına değinilir. Hikâyedeki kız kaçırma vakası bir anı mahiyetinde olduğu için devamı getirilmez. Hikâyenin ihtiyar kahramanı, gençliğinde kız kaçırdığı için silahlı çatışmaya girdiğini anlatır. Kurşunun saplandığı ağacın kesildiğine şahit olan köylü, üzüntü içinde kaldığını hikâyedeki delikanlıya anlatır. Kız kaçırma vakası ve diğer anılar ormanın köylü için ne kadar değerli olduğunu gösterir ancak ormandaki ağaçlar şirket tarafından kesilerek köylü çaresiz bırakılır.

Anadolu’da geçen “Çakıcı’nın İlk Kurşunu”nda da yazar, kız kaçırma vakalarına değinir ancak hikâyedeki önemli nokta, kızların zorla kaçırılması yönündedir. Hikâyede Çakıcı, babasını öldüren Abdullah Çavuş’u öldürerek intikam alır. Çakıcı, babasının

¹⁹⁹ Mehmet Kaplan “Hasanboğuldu” hikâyesinin tahlilinde Hasan’ın Emine ile evlenebilmesi için tuz çuvalı ile “kuvvetinin denendiğini” yazar. Bu gibi kuvvet denemelerinin *Dede Korkut Hikâyelerinde* de yer aldığını söyler. Yürüklerin de Dede Korkut’ta görülen Oğuzların devamı olduğunu belirtir. Emine de bir yürük kızıdır.”

Detaylı Bilgi için Bknz: Mehmet Kaplan, *Hikâye Tahlilleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2005, s. 137.

intikamını aldıktan sonra diri yakalanmayacağına dair yemin eder. Çakıcı, on iki kişilik çetesiyle halkın da yanında olacağına dair inançla dağa çıkar. Halk, böylesi çetelerden zulüm gördüğü için korkmaktadır. Çakıcı, çetesiyle birlikte bir köye girer. Çakıcı'nın çetesinden Deli Mehmet, köyde gördüğü kızlardan birini kaçıracakını söyler. Deli Mehmet, kendisini istemeyen kıza yaklaşırken Çakıcı halkı diğer çeteler gibi sömürmemek üzere yola çıktığı için tereddüt etmeden Mehmet'i öldürür. Çakıcı'nın çetesinden birini halkı gözettiği için öldürmesi, onun halk arasında kahramanlaşmaya başlamasının ilk adımıdır. Yazar, hikâyenin ilerleyen kısımlarında Çerkezlerin de Zeybek kızlarını zorla kaçırdıklarına yer verir. Çakıcı, halka yardımcı olmak istediği için kaçırılan bir Zeybek kızını da kurtarır.

Berna Moran, *Kuyucaklı Yusuf*'u incelemeye aldığı yazısında kasabanın içinin kokuşmuşluğu simgelediğini, kasabanın dışında yer alan tabiatın ise bozulmamışlığını, masumiyetin simgesi olduğunu ifade eder. Moran ayrıca Yusuf'un zaman zaman tabiata sığındığını Muazzez'le de kokuşmuşluğun sembolü kasabadan, bozulmamış olan tabiata kaçarak en mutlu gecelerini geçirdiklerini belirtir.²⁰⁰ Yusuf'un Muazzez'i alıp kaçması bir nevi aşk gibi saf ve temiz bir duygunun tabiat gibi saf ve bozulmamış olanla birleştirilmek istenmesinden kaynaklanmıştır denebilir. Söz konusu durum romantik bakış açısının ürünüdür. Sabahattin Ali "Kızkaçıran" ve Nahit Hanım'a olan aşkı anlatan "Kudurmak"²⁰¹ şiirinde de kız kaçırma usulüne başvurur. "Kızkaçıran"da kaçırılan sevgiliyle tabiata doğru bir yönelim vardır. "Kudurmak"ta da sevgili, ıssız dağlara kaçırılmak istenir. İki şiirde de bozuk düzenden bozulmamış olan tabiata yöneliş vardır. Bu durumlar da Sabahattin Ali'nin etkilendiği romantizm akımıyla ilişkilendirilebilir.²⁰² Ancak şiirlerde yer alan kız kaçırılmalarda kadının rızası gözetilmez.

Kürk Mantolu Madonna'da da kız kaçırma vakası romantik bakış açısıyla ilişkilendirilebilir. Roman kahramanının okuduğu edebî eserlere özenmesi ve bunun sonucunda o hayatı yaşamak istemesi, *Araba Sevdası*'nda da görülür. Bihruz Bey, okuduğu romantik yazarların eserlerinde yer alan kahramanlar gibi olmak ister.²⁰³ *Kürk Mantolu Madonna*'da da Raif Efendi, okuduğu tercüme romanlarının etkisinde kalır. Tıpkı bir roman

²⁰⁰Berna Moran, "Soylu Vahşi Olarak Kuyucaklı Yusuf", *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 35-36.

²⁰¹ Ramazan Korkmaz, a.g.e. s. 32.

²⁰² Yapılan araştırmalar Sabahattin Ali'nin şiirlerinde daha çok romantizm akımından etkilendiğini gösterir niteliktedir. Bilgin Güngör, BYU CONCORDANCE programından faydalananak Sabahattin Ali'nin şiirlerini incelemeye alır. Sabahattin Ali'nin şiirlerinde en sık kullandığı kelimelerden hareketle yapılan incelemede ilk belirlenen unsurlardan biri şiirlerde en sık kullanılan kelimelerin "romantik bir şair portresine işaret ettiği"dir.

Detaylı Bilgi İçin Bakınız: Bilgin Güngör, "Bir Poetikanın İstatistiği: Sabahattin Ali'nin Şiirlerini Kelimeler Işığında Yeniden Düşünmek", *Kültür Araştırmaları Dergisi*, 2019, C.1, S.2, s.174-182.

²⁰³ Moran'ın tahlili için Bkz: Berna Moran, "Araba Sevdası", *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s.73-86.

kahramanı gibi komşusu Fahriye Hanım'ı kaçırdığını hayal eder. Fahriye Hanım, Raif Efendi'nin çocukluk aşkı olmakla birlikte romanda süreklilik göstermez.

“Kurtarılamayan Şaheser”de kız kaçırma vakası, benzersiz bir eser yazılması ile ilintilidir. Şairin, sevdiği kadına kavuşması için ölmüş pek çok yazar ve şairi aşmak zorunda bırakıldığı görülür. Şair, bu emsalsiz eseri yazabilmek için hayatındaki pek çok yılı feda eder. Şairin kitabında hayal gücünü besleyen bir unsurun da şair ve filozofları dinlemesi yatar. Şairin saz şairlerinden işittiği bir olay da köyde yaşanan bir kız kaçırma vakasıdır.²⁰⁴ Şair, bu olaydan daha çok altın varaklı kitabında etkilenir ancak yaşanan kız kaçırma vakası, şairin ölümlere de yol açan açan emsalsiz siyah ciltli eserinde de hayal gücünü besler.

2.1.3. Anlaşarak Evlilik

Anlaşarak yapılan evlilik usulü, “bireylerin kendi özgür iradeleri ile evlenmeye karar vererek evlenmeleridir.”²⁰⁵ Anlaşarak evlenme usulü, günden güne yaygınlaşarak görücü usulü ile evlenmenin yerini almaktadır.²⁰⁶ Sabahattin Ali, anlaşarak evlenme usulünü benimseyen yazarlardandır. Sabahattin Ali'ye göre çiftler arasında her yönüyle anlaşma iki temel noktaya dayanır. Bunlardan birincisi, olmazsa olmaz sevgi bağı, ikincisi ise zihnî ve ruhi yakınlıktır. Bu konu, eşler arası ilişkilerde detaylandırılacaktır.

2.1.4. Birden Fazla Eşle Yapılan Evlilik

Geçmişten bugüne gerçekleştirilen evlilik usullerinden birisi de eş sayısına göre yapılmaktadır. Monogami, tek eşle yapılan evliliği ifade ederken poligami ise birden fazla eşle yapılan evlilikleri kapsar. Poligami (çok eşlilik) de kendi içinde ikiye ayrılır. Poliandri (çok kocalılık), bir kadının birden fazla erkekle yaptığı evlilik usulüdür. Polijini (çok karılılık), ise bir erkeğin birden fazla kadınla yaptığı evliliği içerir.²⁰⁷ Osmanlı toplumunda tereke defterleri üzerine yapılan araştırmada eş sayısına göre yapılan evlilikler istatistiksel verilerle hesaplanmıştır. 1104 erkek tereke sahibinden 897'si tek eşlidir. Orantısal olarak

²⁰⁴ Bu kız kaçırma vakasının “Çakıcı'nın İlk Kurşunu”nda da benzerine rastlanan bir zorba tutuma dayandığı görülür.

²⁰⁵ Latife Kabaklı Çimen, a.g.e. s. 38.

²⁰⁶ Beyhan Kanter, a.g.t. s.134.

²⁰⁷ Özge Zeybekoğlu Dünder, “Değişen ve Değiş(e)meyen Yönleriyle Aile: Yapısı, Türleri, İşlevleri”, edt. Nurşen Adak, *Değişen Toplumda Değişen Aile*, Siyasal Kitabevi, Ankara 2012, s. 44.

bakıldığında erkeklerin sadece yüzde 9,59'u (94 kişi) birden fazla kadınla evlidir.²⁰⁸ Tıpkı dönemdeki istatistiksel verilerde olduğu gibi Sabahattin Ali'nin eserlerinde de birden fazla eşle evliliğe çok az rastlanır. Söz konusu durumun, bir gözlem ürünü olduğu bu noktada düşünülebilir. Sabahattin Ali, çok yaygın görülmesine de içinde bulunduğu toplumda var olan birden fazla kadınla yapılan evlilik usulünü roman ve bazı hikâyelerinde ele almıştır. Birden fazla yapılan evlilik usulünün konu alındığı bazı eserlerinde yazar, nikâh şekillerine de bilinçli olarak temas eder çünkü birden fazla resmî evliliğin aynı anda yapılması mümkün değildir. Bu noktada resmî nikâhın yanında dinî nikâh da eserlerine yansır. Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde resmî ve dinî nikâhının bir arada görülmesi toplumda görülen kuma anlayışını da beraberinde getirir.

Kuyucaklı Yusuf romanında Yusuf, vergi tahsildarlığı görevi için evinden uzaklaşarak Zeytinli köyüne gider. Yusuf, Zeytinli köyünde önceden gördüğü romanda ismi verilmeyen bir tanıdığının evine girer. Hastalığı artan Yusuf, bu evde misafir edilir. Evin beyinin iki hanımı da Yusuf'a hastalığı sürecinde yardımcı olmaya çalışır. *Kuyucaklı Yusuf*'ta çok eşliliğe açık mekân olarak köyde temas edilir. Hikâyelerinde de söz konusu düşünce değişmeyecektir. Yazar, çok eşliliğe tutarlı olarak köy yerinde temas etmektedir.

Yazarın “İki Kadın” hikâyesi, adından da anlaşılacağı üzere bütünüyle polijini üzerine kuruludur. Hikâyede, birden fazla kadınla yapılan evliliğin yol açtığı çeşitli sorunlara temas edilir. Hacer Hanım, Kerim Ağa'nın kırk beş yılını beraber geçirdiği ikinci karısıdır. Kerim Ağa'nın ilk karısı, ardında iki çocuk bırakarak ölmüştür. Esmâ ise babasının zoruyla Hacer Hanım'a kuma getirilmiştir. Esmâ, Kerim Ağa ile altı sene beraber yaşamış ve ondan Necati adında bir çocuğu olmuştur. Hikâyenin başında Kerim Ağa, hasta olarak tasvir edilir ve bakıma ihtiyacı vardır. İki kadın arasında yaşanan diyaloglar, birden fazla kadınla yapılan evlilik usulündeki sorunlara işaret eder. Hacer ve Esmâ Hanım, Kerim Ağa'nın yanına çıktıklarında onun fenalaştığını görürler:

“Kerim Ağa'nın yanına çıktıkları zaman, ihtiyarın tekrar kendini kaybettiğini, yatakta sıçrayıp inlediğini gördüler. Esmâ korktu. Hacer:

“Ne korkuyorsun?” dedi. “Altı senedir koynuna girersin! Tut da altını temizleyelim.”²⁰⁹

Kerim Ağa, gece son nefesini vermiştir. İki kadın, hastadan gelen hırıltıların kesilmesi üzerine harekete geçer. İki kadın arasında olaylara bakışta yaşa ve yaşanılanlara göre

²⁰⁸ Ömer Demirel, Adnan Gürbüz, Muhiddin Taş, “Osmanlılarda Ailenin Demografik Yapısı”, *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi* c.1 , Ankara, 1992, s. 102.

²⁰⁹Sabahattin Ali, “İki Kadın”, *Yeni Dünya*, YKY, İstanbul, 2014,s. 95.

olgunluklarının da farklı olduğu anlaşılır. Esmâ, babasının zoruyla genç yaşta kuma olmaya zorlanmış telaşlı bir genç kızdır. Hacer ise her türlü felakete olgunlukla bakan çözüm odaklı bir kadındır. Aralarındaki bu fark, diyaloglarda ve tepkilerde de hissedilir. Esmâ Hanım, odadaki lambayı yaktığında Kerim Ağa'nın ölmüş olduğu anlaşılır:

“Esmâ, korkudan bir feryat kopardı; oda kapısına doğru koştu. Fakat Hacer kadın hemen yerinden fırlayıp onu eteğinden tuttu:

“Sus kız! Ne bağıırıyor? Ölmüş işte! Gel çenesini bağlayalım.”

“Bilmem ki Hacer ablacığım!..”

“Hadi, sağ iken üstüme kuma gelip koynuna girmesini bildin de şimdi ölüsüne dokunmaktan mı korkuyon!”²¹⁰

Hacer Hanım, Esmâ'yı uyararak harekete geçmesini ister. Esmâ'nın resmî nikâhı olmadığı için kendisi Kerim Ağa'dan miras alamayacaktır. Genç Esmâ, bunun bilincinde değildir:

“Hadi gel, kız!” dedi. “Sandığımı açıp bakalım, nesi var? Yarın hapisteki oğlunun karısı gelirse bize bir şeycikler komaz.”

Esmâ birdenbire canlandı:

“Nasıl komazmış” ve eliyle minderdeki Necati'yi gösterdi: “Bu çocuk onun değil mi?..Onun hakkını kimsecikler alamaz.”

Hacer kadın merhametle güldü:

“Senin de dünyadan haberin yok ya” dedi. “Sen benim üstüme kuma geldin...Hükümet nikâhı olmadın...Necati'nin mirasını kimse tanımaz.”²¹¹

Sabahattin Ali'nin çok eşliliğe temas ettiği eserleri; “İki Kadın”, *Kuyucaklı Yusuf*, “Katil Osman”dır. Her üçünde de polijini söz konusudur.

“Katil Osman” mahkûmların aile hayatına temas eden hikâyelerdendir. Hikâyede mürtecilik suçundan on seneye çarptırılan Yakup Hoca'dan bahsedilir. Yakup Hoca, diğer mahkûmlara iki karısının olduğunu söyler ancak hikâyenin anlatıcı kahramanı, Yakup Hoca'yı ziyarete gelen kimsenin olmaması ve ailesinden kimsenin onun maddi ihtiyaçlarına yardım etmemesi yönünden söz konusu iki eşin varlığına inanmıyor gibi görünmektedir.

²¹⁰ Sabahattin Ali, “İki Kadın”, *Yeni Dünya*, YKY, İstanbul, 2014, s. 97.

²¹¹ Sabahattin Ali, “İki Kadın”, *Yeni Dünya*, YKY, İstanbul, 2014, s. 98.

Hikâye daha çok Osman'ın ailesine odaklandığı için Yakup Hoca'nın aile ilişkilerine bu şekilde kısaca değinilerek geçilir.

2.1.5. İç Güveyliği Yoluyla Evlilik

İç güveyisi girmek, en basit tanımıyla damadın evlenirken ya da evlendikten sonra eşinin ailesi ya da akrabaları yanına taşınması şeklinde açıklanabilir. Sabahattin Ali, iç güveyliğine iki romanı iki de hikâyesinde olmak üzere dört kez temas eder. Romanlarında iç güveyliğinin yalnızlığı pekiştiren bir yapıda olduğu söylenebilir ancak hikâyelerinde ise aşkla bağlantılı olarak ele alınır. *Kürk Mantolu Madonna*'da Raif Efendi; eşi ve kızlarının dışında bacanağı, baldızı, bacanağı ve baldızının çocukları, kayınbiraderleri ile birlikte yaşar ancak ruhu bu insanlardan çok uzaktır. Oldukça kalabalık içinde yaşasa da yalnızdır. Aile içerisinde kendisiyle konuşulan konular sınırlıdır. Aile üyeleri, Raif Efendi'yi para konusu ve bakkala gitmek gibi görevlerle ilişkilendirir. Ayrıca Raif Efendi, aile üyelerinin toplandığı masada oturmaya geldiğinde de yadırganır. Raif Efendi, sadece Berlin'de geçirdiği süre zarfında hayattadır. Geri kalan hayatında bir kalabalığın içinde bedenlen yaşasa da ruhen hayatta değildir.

Kuyucaklı Yusuf'ta Yusuf da bir iç güveyidir ancak onun iç güveyliğinin Raif Efendi kadar ağır olmadığı söylenebilir. Bunun iki nedeni vardır. Birincisi Yusuf, zaten iç güveyisi olarak girdiği eve, üvey evlat olarak çoktan dâhil olmuştur ve Muazzez'le evlendikten sonra da mekânsal farklılık görülmemektedir. Alışmadığı şehir hayatında alışkın olduğu kişilerle yaşamını sürmeye devam eder. İkincisi ise Raif Efendi'nin aksine Yusuf'un Muazzez ve önce üvey babası sonra kayınbabası olan Salâhattin Bey'in sevgilerini ve alakalarını tatmasıdır. Yusuf'un evde tek ters düştüğü insanın Şahinde olduğu görülmektedir.

“Hasanboğuldu” hikâyesinde Hasan ve Emine, birbirlerini karşılıklı olarak sever ancak dağlı-ovalı karşıtlığı onların kavuşmasına bir engel olarak sunulur. Hasan, Emine'ye kavuşmak için çareler düşünür. Hasan, önce Emine'ye ovaya gelmesini teklif eder. Emine teklifi reddedince Hasan, bu sefer kendisinin dağa gelip Emine'nin ailesiyle birlikte yaşayabileceğini ifade eder. Hasan, bu noktada sevdiğine kavuşmak için iç güveyliğini de teklif eder. Emine, Hasan'ın ısrarları üzerine durumu ailesine bildirir. Emine'nin ailesi, Hasan'ı tuz çuvalını dağa durmaksızın taşıma göreviyle sınar. Hasan, görevi tamamlayamaz ve geri dönmek üzere yola çıktığı için kendini Gök Büvet'e atarak intihar eder. Emine de

Hasan'ın çağırıldığını söyleyerek Gök Büvet'in yanındaki cınara kendini asarak intihar eder. Âşıklar her yolu denese de baskı nedeniyle kavuşamamıştır.

“Değirmen” hikâyesinde iç güveyliği bahsine kişinin sevdiği dışında biriyle ilgilenmemesi ve tutkulu aşkı yansıtmak yönünden değinilmiştir. Aynı zamanda iç güveyliği gerçekleşmeyen bir tekliftir. Hikâyede Atmaca'ya birden fazla kadın âşık olmuş, birisi de aşkından hastalığa yakalanmıştır. Hastalanan kızın babası, kızının iyileşmesi yönünden çarenin Atmaca'da bulunduğunu düşündüğü için onu evladı olarak görebileceğini söyleyip gelmesini ister. Atmaca, bu teklifi kabul etmez. Atmaca, değirmencinin sakat olan kızına âşıktır. Kendisine olan diğer aşk taleplerini ve bir eşrafın, kızı için yaptığı evlilik teklifini de reddetmesi Atmaca'nın tutkulu aşkına işarettir.

2.1.6. Eski Türk Devletlerinde Bir Gelenek: Çin Prensesi ile Evlenmek

Sabahattin Ali'nin *Esirler* piyesi tarihî tiyatro olma özelliği taşır. Diğer edebî türlere nazaran tiyatrodan, tarihe yönelimin daha fazla olduğu söylenebilir. Bunun önemli bir sebebi ise sahnelenme özelliği dolayısıyla dekor kullanımındır. Eski kıyafetler de izleyicinin dikkatini çeker. Sabahattin Ali, *Esirler* piyesinin konusunu o zaman yakın arkadaşı olan Hüseyin Nihal Atsız'dan alır.²¹² Hüseyin Nihal Atsız, Kürşat'ı Sabahattin Ali'ye anlatır ve yazmasını ister. Kendisi de Kürşat ve arkadaşları üzerine *Bozkurtların Ölümü*, *Bozkurtlar Diriliyor* adlı roman serisini yazar.²¹³

Sabahattin Ali, Kürşat'ı anlatırken eski Türk devletlerinde görülen bir evlenme geleneğini de piyesine dâhil eder. Bilindiği üzere Türk devletleri, vatan topraklarının bölünmesini engellemek ve çeyiz yoluyla topraklarını da genişletmek amacıyla²¹⁴ diplomatik evlilikler gerçekleştirirler.²¹⁵ Piyeste de diplomatik nedenlerle bilinen adıyla kız alma geleneğine gidilmeye çalışılmıştır.

²¹² Atsız, *İçimizdeki Şeytan En Sinsi Tehlike Hesap Böyle Verilir*, Baysan Basım ve Yayın Sanayi A.Ş. İstanbul, 1992, s.16.

²¹³ Şaban Sağlık, “Realist Bir Romantik Yahut Romantik Bir Realist Olarak Sabahattin Ali”, *Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı*, Ankara, 2018, s. 114.

²¹⁴ Konuyla ilgili araştırmalardan biri için bakınız: Kübra Karakoç, “XIV. ve XV. Yüzyıllarda Osmanlı Hanedanında Gerçekleşen Evlilikler” *Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi*, c.3, S.5, 2020, s.61-85.

²¹⁵ Bilindiği üzere Türklerin en eski komşularından biri de Çinlilerdir. Türkler ve Çinliler arasında da diplomatik ilişkiler için de kız alıp kız verme yoluna gidilmiştir. Türk sosyolog Ziya Gökalp, nikâh türlerinden bahsederken Türklerle Çinliler arasında gerçekleşen evliliklerin yaygınlığını şu sözlerle ortaya koyar: “Konçuy, Çin prenseslerinden oluşan eşe konçuy denir. Konçuy Çince “prens” anlamındadır. Her Türk hakani bir konçuya sahip olmaya çalıştığından zamanla konçuy sözlüğü “eş” anlamını aldı. Orhun Yazıtlarında konçuyun bu anlamı gösterdiğini görüyoruz.”

Kürşat, tahta geçmek istemese de çevresindekilerin isteğine daha fazla karşı koyamaz. Piyeste Kürşat’a önemli bir görev yüklenmiştir. Kürşat, tahta geçtikten sonra Çin esaretinde kalan Türkleri kurtarmalıdır. Kürşat’ın aklına Çin İmparatoru’nun kızı Hiyungyu ile yeğeni Yulu Han’ı evlendirmek gelir, amaç diplomatik evlilik yoluyla esirleri kurtarmaktır ama bu evlilik gerçekleşmez.

2.1.7. Evliliğe Bakış

Sabahattin Ali’nin eserlerinde aile bahsine geçmeden önce Sabahattin Ali’nin eserlerindeki kahramanların evlilik hakkındaki düşüncelerine bakmak gerekir ki bu da eserlerindeki aile ilişkilerinin doğru olarak çözümlenmesinde kilit rol oynar. Ethem Özgüven, evliliğin tanımının ailenin tanımına göre daha belirgin olduğunu söyleyerek evliliğin tanımını yapar ve evliliğin işlevlerinden şu şekilde bahseder:

“Evlilik” kavramı, “aile” kavramına göre daha belirgin bir kavramdır. “Aile” bir grup veya örgüt, “evlilik” ise, karşı cinsten iki kişinin birlikte yaşamak, yaşantıları paylaşmak, çocuk yapmak ve yetiştirmek gibi amaçlarla yaptıkları bir “sözleşme”dir. Evlilik, kurumlaşmış bir yol, bir ilişkiler sistemi, bir kadınla bir erkeği, “karı-koca” olarak birbirine bağlayan doğacak çocuklara belli bir statü sağlayan toplumsal yönden “devletin” kontrol, hak ve yetkisi bulunan yasal bir ilişki biçimidir. Eşlerin ve çocukların hak ve yükümlükleri yasalarla olduğu kadar, toplumsal kurallar, gelenekler, inançlarla da belirlenmiştir.”²¹⁶

Sabahattin Ali’nin düşüncesinde evlilik doğru kişiyle yapıldığında anlamlıdır ve güzellikle devam eder. Eserlerindeki kişilerin kimisinin ağzından ruh yakınlığına işaret eden ifadeler kullanılır.

Bu ruh uyumu, ruh yakınlığı tabiri eşler arası uyumun da bir nevi göstergelerindendir ve eserlerinde ruh uyumunun gözetilmediği durumlarda kurulan aile yuvaları, tek istisna dışında geçimsizdir. Sabahattin Ali’nin bazı eserlerinde ruh uyumu gözetilmeden evlilik gerçekleştiğinde kişilerin yıprandığı görülür. Bu nedenle sevgisiz ve uyumsuz birlikteliklerde hastalık bazlı ölümler de görülür. *Kürk Mantolu Madonna*’da Raif Efendi, *Kuyucaklı Yusuf*’ta Salâhattin Bey yıllarca aile içerisinde de yıpranan ve ölüme sürüklenen kişilere örnek oluştururlar.²¹⁷ Recai Özcan, *Türk Romanında Aşk* adlı doktora tezinde benzer ruhların

Ziya Gökalp, *Türk Uygarlığı Tarihi*, Haz. Yusuf Çotuksöken, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1991, s.256.

²¹⁶ İbrahim Ethem Özgüven, *Evlilik ve Aile Terapisi*, Pdrem Yayınları, Ankara, 2000, s. 19.

²¹⁷ Raif Efendi hasta olmasına rağmen evinde rahat edemez. İç sıkıntı hâlinindedir. Evdekilerden uzaklaşmak için çok soğuk bir Ankara gecesinde bağı açık dolaşmaya çıkar. Ankara’da geçirdiği soğuk akşamdan sonra zatürresi artar ve kurtarılamaz. *Kuyucaklı Yusuf*’ta başta ailesi olmak üzere işinde de yıpranan Salâhattin Bey’in üvey oğlu Yusuf’a söylediği şu sözler bu noktada dikkate değerdir:

birbirini çektiği düşüncesini şu sözlerle ifade ederken aynı zamanda benzer ruhlar sürdürülebilir birliktelik için de önemlidir:

“Aşk bölünmüş bir ruhtur. Ruhlardaki bu bölünmüşlük hâlinin bütünleşmeye doğru gidiş sürecidir. Bütünleşme anı parçalanmış ruhların yükselmesidir aynı zamanda. Karşıt olan her şeyin birbirini itmesi, benzer olanların ise çekmesi kanunu farklı ruhlar için de geçerlidir. Benzer ruhlar, birbirlerini cezbederler ve bir araya gelip bütünleşmeye çalışırlar. Adem Peygamber ruhunun bir parçası Havva’da olduğu için ona meyletmiştir. Aşkta çekim hâlinin oluşması ve devam edebilmesi için ruhların önünden bütün engellerin kalkması gerekir. Seven ve sevilen ruhlar arasındaki engellerin kalkması onları ideal olana, yani bütünleşmeye ulaştırır. Hazm, ruhlar arasındaki bu çekim hâlini mıknaatısların birbirini çekmesine benzetir. Aşk genellikle güzel olana meyleder. Bunun sebebi ruhun özünün güzelliğidir.”²¹⁸

Sabahattin Ali için söz konusu ruh uyumundan kasıt benzer olmak anlamına gelir. Sabahattin Ali için benzer olmak, bir insanda kendini bulmak, ona yakın olmak manasındadır. Sabahattin Ali, beşerî aşka yakındır. Recai Özcan’ın belirttiği gibi benzer ruhların birbirini çekmesi düşüncesi Sabahattin Ali’de de hâkimdir.

Romanlarındaki evlilikler ise söz konusu düşüncelere tezat olarak hem sevgisiz hem de ruhen ve aklen uyuşmaz çiftler üzerinden gerçekleşir. Bu da bir ömür yalnızlığı ve mutsuzluğu beraberinde getirir. Sabahattin Ali bu duruma eleştiri getirir.

Kuyucaklı Yusuf’ta taşrada yapılan evliliklerin ne tür bakış açısıyla yapıldığını ifade eder ve yazar bu durumu insandan insana dolayısıyla da topluma bulaşan bir “mikrop” olarak görür:

“Bizim küçük Anadolu şehirlerimizde bu müzmin evlenme hastalığı daima hüküm sürmektedir. En kuvvetliler bile bir iki sene dayanabildikten sonra bu amansız mikroptan yakalarını kurtaramazlar ve kör gibi, önlerine ilk çıkanla evleniverirler.

Tabii bu evlenmede herhangi bir müşterek haytan ziyade, erkek için evde bir kadın bulunması; kız için de “münasipçe bir kısmet” varken kaçırılmaması düşünülmüştür. Bu izdivaç mikrobu evlendikten sonra faaliyetine başlar: Evvelce birtakım emelleri olan, yükselmek, kendini göstermek, eser vermek isteyen adamlara bir kalenderlik, bir lakaytlık gelir. Evde meram anlatmaya asla imkân

"Hepiniz birlik olup beni öldürmeye mi niyet ettiniz?" dedi. "Bütün şehir, evimin içindekiler de dahil olduğu halde, hep birden bana hücum etmeye, beni mahvetmeye mi karar verdiniz? Yusuf! Sen bari bana neler çektiğimi anlayacak, bana acıyacaktın. Çıldıracığım be oğlum, anlamıyor musun?.. Çıldıracığım. Bu hal biraz daha devam eder, herkes bana karşı cephe almaya başlarsa ya başımı alıp kaçacağım, yahut da kafama bir kurşun sıkacağım..... Ben de insanım Yusuf, ben de etten ve sinirden yapılmış bir mahlukum. Bana da biraz acıyın canım!.."Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, YKY, İstanbul, 2017, s.59.

²¹⁸ Recai Özcan, *Türk Romanında Aşk (1872-1900)*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kırıkkale, 2008, s.17.

olmayan, seviyesi, ahlak telakkisi, dünyayı görüşü ve itiyatları ayrı bir mahlukla daimi bir beraberlik insanı dış hayatta da bedbin yapar ve bütün insanlardan şüpheye düşürür.

Evlendikten sonra bir adamın gayesi ve istikbal düşüncesi, bir kere içine girmiş bulunduğu ve şimdi mukadder telakki ettiği bu belayı ses çıkarmadan ve dosta düşmana pek belli etmeden sürükleyip götürmek, onda herkes tarafından söylenen, fakat kimse tarafından bulunamayan meziyetler ve saadetler araştırmaktır.”²¹⁹

Romanlarında bazı kahramanların çevrede bulunan insanlardan biraz daha farklı bakış açısına sahip olduğu söylenebilir. Bu bakış açısı çoğunluğun aksine doğru bakışları içerir. Eserlerindeki insanlar bu farklı bakış sebebiyle yalnızdır. Sabahattin Ali, eserlerinde de bu tip insanları yansıtır. Eserlerindeki bazı kahramanlar yanlışların içine düşmüş, doğru insanlardır.

Kuyucaklı Yusuf romanındaki Kaymakam Salâhattin Bey, bu doğru insanlara örnek olarak verilebilir. Onun evliliğe bakışı çevresindeki insanların yaygın görüşüne bir tezat oluşturur. Bu bakış aile kurumunun oluşumundaki en temel basamak olan evliliğe bakışta da farklılık gösterir. Çevresindeki erkekler sevgiye dayalı, ruhça uyumdan çok eve yorgun argın geldiklerinde eş olarak güzel bir vücut bulmalarını yeterli görür:

“Hakikatten, gece saat on ikiye kadar tavla ve çene attıktan sonra ciddi bir tavır alarak eve gelen ve yatakta beyaz, tombul bir vücut arayan kocalar için bu çeşit karılar birebirdi. Fakat Salâhattin Bey gibi aklınca “bir aile yuvası kurmak!” isteyenler, işlerin bu şekli alıverdiğini, çok gafillik ettiklerini büyük bir hayal inkisarına uğruyorlardı.”²²⁰

Kuyucaklı Yusuf’ta bir diğer evlenme düşüncesini Hilmi Bey’in serseri tabiatlı oğlu Şakir ifade eder. Şakir’in evlenmek istemesinin sebebi “intikam hisleriyle ilintilidir.”²²¹ Şakir, Yusuf’la kavga ederken ondan sertçe bir yumruk yer. Şakir yediği yumruğun acısını ise Yusuf’un kendisinden uzaklaştırmaya çalıştığı kız kardeşi Muazzez’le evlenerek çıkarmak ister:

"O kızı, karı diye alıp evime götürmezsem, anam avradım olsun. Şakir' in kim olduğunu belletmeli o yabancının Yusuf' una!" diye yemin etmişti.”²²²

Şakir, Muazzez’le evlenemez, fakat Yusuf’un yokluğunda Şahinde Hanım’ın da sayesinde Muazzez’in yanında olmayı başarır.

²¹⁹ Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, YKY, İstanbul, 2017, s. 12.

²²⁰ Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, YKY, İstanbul, 2017, s. 13.

²²¹ Esra Yıldız, *Sabahattin Ali’nin Eserlerinde Aşk*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2017, s. 80.

²²² Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, YKY, İstanbul, 2017, s. 55.

“Ailenin ilk akla gelen görevi insan soyunun sürdürülmesidir.”²²³*Kuyucaklı Yusuf* romanında da bu eksenle evlatlarının evliliğiyle ilgili düşünceler kuran ebeveynlere de rastlanır. *Kuyucaklı Yusuf*’ta ebeveynlerin evlatlarının evlilikleri üzerine düşünceler ürettiği görülür. Evlatlarının evlilikleri üzerine düşünenlere dalan Salâhattin Bey ve romanda ismi verilmeyen Kübra’nın annesinin daha tutarlı görüşlere sahip olduğu için onları ayırmak gerekir ancak söz konusu ebeveynlerin düşüncelerinde iyi niyetlerine rağmen kendi evlatlarının isteklerine başvurmayarak hataya düştükleri söylenebilir. Salâhattin Bey, yavaş yavaş dünyadan göç edeceğinin bilincindedir. Kendisi öldükten sonra Yusuf’un evde kalmayacağını ve gideceğini düşünür. Kızını da Şahinde ile bırakmayı istemediği için ölmeden önce kızının “namuslu biri”yle yuvasını kurma düşüncesindedir. Kübra’nın annesi de kızını “namuslu bir esnaf”la evlendirme düşüncesindedir. Kübra’nın annesinin çektiği maddi sıkıntılardan dolayı esnafı da düşüncelerine eklemesi kızının ve kendisinin maddi anlamda da rahata erdirmeye düşüncesinden kaynaklanır. Her iki ebeveynin de namuslu ifadesini aklından geçirmeleri roman düşünüldüğünde oldukça anlamlıdır ve onlar evlatlarının evlilikleri üzerine bu düşünceleriyle romandaki diğer ebeveynlerden ayrılır. Zira Şahinde Hanım’ın, kızının evliliği üzerindeki düşüncesinde namus kavramına dair bir iz yoktur. Şahinde Hanım, romandaki nadir iyi insanlardan olan Yusuf ve Ali yerine sadece zenginliği için kabadayı, serseri tabiatlı, tecavüzcü ve katil Şakir’i en uygun damat adayı olarak görür.

Kuyucaklı Yusuf ve *İçimizdeki Şeytan*’da evlilik düşüncelerin de mesleklerin de ön plana çıkarıldıkları görülür. *İçimizdeki Şeytan*’da Emine teyze, Macide’yi İstanbul’a götürmek ister. Emine teyze, Macide’nin anne ve babasını kızının İstanbul’da doktor ve mühendis gibi meslek grubundan olan biriyle evlenebileceğini söyleyip ikna eder. Balıkesir’de ise sadece memurla evlenebileceği düşüncesi her üçünün de tercih etmediği olasılıklardandır. Macide üç büyüğünün damat adaylarındaki meslek takıntısı sebebiyle bir engelle karşılaşmadan rahatça İstanbul’a taşınır. *Kuyucaklı Yusuf*’ta Şahinde Hanım, paraya düşkün yapısından dolayı kızı Muazzez’i bakkal ailesinin çocuğu Ali’ye vermek istemez. Muazzez’in Ali ile evlenememesi onu sevindirir. Kübra’nın annesi ise kızını esnafı evlendirerek rahat etmesini istemektedir. Hilmi Bey ise oğlu Şakir’i bir memur ailesinin kızıyla evlendirmeye sıcak bakmaz. Hilmi Bey’in böyle bir düşünce geliştirmesinde kendisinin ve oğlunun sürekli suç işlemeleri önemli rol oynar. Romanda da ifade edildiği gibi Salâhattin Bey gibi kaymakamlık görevini üstlenen bir aileyle akraba olmaları önlerine engel olarak çıkabilir. Kübra ve annesi ise zaten temizdir. Ali ise Muazzez’i sevmektedir fakat o da evlilik düşüncesini mesleğe bağlamaktadır. Ali,

²²³Mustafa Aydın, “Aile Yapımız ve Sorunları Sempozyumu Açış Konuşması” , *Aile Yapımız ve Sorunları Sempozyumu Tebliğ ve Müzakereleri*, Selçuklu Belediyesi Kültür Yayınları, Konya, 2008, s. 7.

Muazzez'e olan ilgisini "koskoca kaymakamın kızını bize verecek değiller yaa" ²²⁴ diyerek "hayalperest" bulur.

Kuyucaklı Yusuf'ta bir parti üyelerinden bahsedilir. Söz konusu partiyi Şakir kurmuştur. Partinin üyeleri de Şakir gibi hovardadır. Bu parti üyeleri yasa dışı işlere bulaşsa da elde bulundurdıkları paraları neticesinde ceza almadan kurtulurlar. Bu yaşı geçkin parti üyelerinin evlilik hakkındaki görüşleri de bir hayli acınasıdır fakat toplumda kabul görmektedirler çünkü bu tip insanların aileleri paralarıyla diğer ailelere yardım ederek saygınlık kazanmıştır. Bu hovarda parti üyelerinin asıl amacı ailelerinin bu nüfuzunu devam ettirmek olsa da tutarsız görüşlere sahiplerdir. Ayrıca parti üyelerinin âdeta dokunulmazlıkları vardır ve kendileri kırk yaşını geçkin olsalar bile kız çocuklarıyla evlenmek isterler çünkü onların istediği sevgi bağı, kafaca ve ruhça uyum içinde kurulan aile değil, taze vücutlardır. Sabahattin Ali, toplumda bulunan hukuksuz işlere bulaşıp hiçbir cezaya maruz kalmayan bu tip toplulukları, evlilik hakkındaki görüşleriyle de yerer. Onların kurdukları aileler yazarın deyimiyle facia yerleridir:

"Bunların aileler arasında da çok şiddetli nüfuzları vardı. Hepsi şehrin eski ve itibarlı ailelerinden oldukları için, bugün kibar düşkün bile olsalar, eski nüfuzlarını devam ettirmek isterler, bunda bir dereceye kadar da muvaffak olurlardı. Çünkü herkesin aklında hâlâ falancanın ablasının düğünündeki azamet, filanca bayramda falancaların yaptığı muazzam eğlence yaşardı. Yaşlıca kadınlar bu düşkün eşraf konaklarından birine gittilermi, orada eski âlemleri, merhum ağanın hayalini tekrar görür gibi olurlar ve hiçbir şeyin değişmediğini zannederlerdi. Bunların nazarında kızlara bulunacak en iyi ve münasip koca gene bu eşraf züğürtü serseriler, bu müflis ayyaşlardı. Hovardalıklarından, daha ziyade mazur gören bir teessüfle bahsederler, "Biraz yaşlanınca uslanırlar, ne diyeceksin, delikanlılık!" derlerdi. Fakat bu "delikanlı"ların çoğunun yaşı kırkı aşkındı. Şehrin en iyi aileleri arasında bile bunların istedikleri zaman alamayacakları kız yoktu. Adeta bütün eşraf aileleri arasında ezelden beri mevcut, değişmez bir mukavele vardı ve buna, harici şeklin değişmesine, vaziyetin tamamen başka olmasına rağmen, daima riayet ediliyordu. Bunun için bunların herhangi bir talebini reddetmek akla gelmez ve 15-16 yaşındaki temiz, güzel kızcağızlar bu saçı kararmaya başlamış, manen ve maddeten çürümüş, on parasız sefihlerin kucağına atılırdı. Ekserisi pis birtakım hastalıklarla malul olan bu heriflerin evleri bundan sonra dışarıdan pek belli olmayan ve şiddetle saklanan faciaların yuvası olurdu."²²⁵

Kürk Mantolu Madonna'da Maria Puder'in erkeklere karşı güvensizliği onun evlilik müessesesine sıcak bakmamasına neden olur. Maria erkeklerden uzak bir yaşam ister, çalıştığı ortamlar nedeniyle onlardan daha da soğur ve güvenemez. Raif Efendi eserde Maria'nın otoportresini incelerken o ana kadar hayatına gerek gerçek yaşamdan gerekse okuduğu

²²⁴ Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, YKY, İstanbul, 2017, s.72.

²²⁵ Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, YKY, İstanbul, 2017, s.33.

kitaplardan hayal dünyasına yerleşen kadınların toplamını bulur.²²⁶ Sabahattin Ali'nin iyi anlaştığı ve zaman zaman onunla evlenmek istediğini vurguladığı yakın arkadaşı Ayşe Sıtkı Erdoğan'la Maria Puder'in erkekler hakkındaki görüşleri örtüşen yapıya sahiptir:

Bilhassa tahammül edemediğim bir şey, kadının erkek karşısında her zaman pasif kalmaya mecbur oluşu... Neden? Niçin dâima biz kaçacağız ve siz kovalayacaksınız?.. Niçin daima biz teslim olacağız ve siz teslim alacaksınız? Niçin sizin yalvarışlarınızda bile bir tahakküm, bizim reddedişlerimizde bile bir aciz bulunacak? Çocukluğumdan beri buna daima isyan ettim, bunu asla kabul edemedim. Niçin böyleyim, niçin diğer kadınların farkına bile varmadıkları bir nokta bana bu kadar ehemmiyetli görünüyor? Bunun üzerinde çok düşündüm. Acaba bende anormal bir taraf mı var, dedim. Hayır, bilakis, belki diğer kadınlardan daha normal olduğum için böyle düşünüyorum. Çünkü hayatım, sırf bir tesadüf eseri olarak, diğer kadınları mukadderatlarını tabii görmeye alıştıran tesirlerden uzak geçti.

... Mektepte kız arkadaşlarımla miskinliği, emelleri beni daima tiksindirdi. Hiçbir şeyi, kendimi erkeklere beğendirmek için öğrenmedim. Hiçbir zaman erkeklerin önünde kızarmadım ve onlardan bir iltifat beklemedim. Bu hal beni müthiş bir yalnızlığa mahkûm etti. Kız arkadaşlarımla benimle ahablık etmeyi ve fikirlerimi kabul etmeyi zevklerine ve rahatlarına aykırı buldular. Hoş tutulan bir oyuncak olmak, onlara insan olmaktan daha kolay ve cazip geliyordu. Erkeklerle de arkadaş olmadım. Aradıkları yumuşak lokmayı bende bulamayınca müsavi kuvvetlerle karşı karşıya gelmekten kaçmayı tercih ettiler. O zaman erkek azminin ve kuvvetinin ne olduğunu gayet iyi anladım; dünyada hiçbir mahluk bu kadar kolay muvaffakiyetler peşinde koşmaz ve hiçbir mahluk bir erkek kadar hodbin, kendini beğenmiş ve nahvetli*, fakat aynı zamanda korkak ve rahatına düşkün değildir. Bir kere bunları fark ettikten sonra erkekleri sahiden sevebilmem imkânsızdı.²²⁷

Ayşe Sıtkı Erdoğan ise kendisine evlenme teklif eden Sabahattin Ali'ye yanıtını Maria'nın erkekler hakkındaki düşüncelerine benzer bir şekilde verir. Her iki kadının da evlenmeyi düşünmemesinde erkeklere olan güvensizliği en önemli sebeptir. Dolayısıyla Maria'da Ayşe Sıtkı Erdoğan'dan izler bulmak da mümkündür:

“Durdukça kızıyorum sana Sabahattin. Öteki adamlardan senin de farkın olmadıktan sonra artık erkeklerle arkadaşlık kurmaktan kaçınmaktan başka çare kalmayacak. Yazdıklarının şaka olduğuna inanmak istiyorum. Öyle de, değil mi?”²²⁸

İçimizdeki Şeytan'da da erken yaşta kız çocuklarını evlendirme gözler önüne serilir. Macide'nin romanda ismi verilmeyen ablası, anne ve babası tarafından on beş yaşında evlendirilir. Macide ise evlenmek yerine yetenekli olduğu müzik dalında eğitim almak ister. Balıkesir'deki evlerine ziyarete gelen Emine teyzesinin İstanbul'daki evine gelir. Macide

²²⁶ Sabahattin Ali, *Kürk Mantolu Madonna*, YKY. İstanbul, 2009, s.55.

²²⁷ Sabahattin Ali, *Kürk Mantolu Madonna*, YKY. İstanbul, 2009, s. 97-98.

²²⁸ Sabahattin Ali, *Melankoli*, haz. Tunç İlkman, Flora Kitap, İstanbul, 2019, s. 110.

eğitimi için İstanbul'a gelmeyi istese de ailesi onun İstanbul'da daha iyi bir kısmet bulacağı düşüncesiyle gitmesine izin verir. Sabahattin Ali, hem Maria hem de Macide'nin eğitim hayatına dair verdiği anekdotlarda bu konuya temas eder. Hem ailelerin kızlarını okula göndermesinde hem de kızların eğitime devam etmelerinde kendini geliştirmekten çok daha iyi bir kısmet bulma düşüncesi, ideal kadın karakterler yoluyla eleştirilir.

Beşir Ayvazoğlu'nun ifadesiyle *İçimizdeki Şeytan*'daki bazı kahramanlar, gerçek hayattaki kişileri simgeler. Eserdeki Nihat kişisi, Hüseyin Nihal Atsız'ı simgeler.²²⁹

Önce dost olup sonrasında birbirlerini hapse düşürecek kadar düşman olan bu iki insanın ilişkisi, edebî esere de yansır. Sabahattin Ali tarafından Nihat'ın çevresinde bulunan gençler, gösteriş meraklısı olarak çizilmek istenir. Onların evliliği de sırf gösteriş için olacaktır. Gençler, önce güzel bir işe iltimasla yerleşerek daha sonra güzel kadınlarla evlenecekler ve çevresindeki insanları imrendirmek amacı güdeceklerdir:

“Bak, ben sana, senin neler istediğini sayayım: Evvela bütün muvaffakiyetinin başı olarak iltimas arayacaksın ...Ondan sonra memleketin göz önünde bir yerine tayin olunmak... İhtisas yapma imkânlarını elde etmek... Sonra para kazanmak: Bol bol, avuç avuç, çılgınlar gibi kazanmak... Sonra güzel bir karı almak... Kafaca anlaşıcağın ve ruhu ruhuna uygun bir kadın değil! Herkes gördüğü zaman ‘Aman! Bakın, falancanın ne enfes karısı var!’ desin yeter!.... Güzel karı alıp herkese parmak ısırtmak... Sonra otomobil, apartman.... Daha sonra göbek, poker vesaire... Hayatınızı gözümün önüne serilmiş gibi görüyorum.”²³⁰

Sabahattin Ali'nin *“İçimizdeki Şeytan”* romanıyla metinler arasılık kurulabilecek “Bir Skandal” hikâyesinde de evlenme sebebi benzerlik taşır. İki eserde de benzer eleştiriler vardır. Hikâyedeki avukat, öğretmen vb. mesleklere sahip aydın kesim, evliliklerini sürdürülebilir birliktelik için sevgi esaslı değil, fiziksel güzellik amaçlı yapar. Hikâyedeki aydınların meslek edinmelerindeki temel amaçlardan biri de yazarın tabiriyle “güzel karı alabilmek” tir.

Sabahattin Ali'nin “Köpek” hikâyesinde evlilik düşüncesi halka karşı yabancılaşmış aydın gözünden verilir. Ramazan Korkmaz'ın da dikkat çektiği üzere hikâyenin aydın mühendis tipi kayınbabası sayesinde bankada çalışmaktadır.²³¹ Hak etmediği yüklü paralar kazanan mühendis günlerini gezerek geçirmeye başlar. Hikâyenin mühendisi, nişanlısı ve kaynanasıyla lüks otomobiliyle Ankara'dan Konya'ya bir arkadaşını ziyarete giderken bir çobana rastlar ve durur. Mühendis kendisi gibi rahat edebilmesi için genç çobana bir zengin

²²⁹ Beşir Ayvazoğlu, *Peyami Hayatı, Sanatı, Felsefesi, Dramı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1999, s.349.

²³⁰ Sabahattin Ali, *İçimizdeki Şeytan*, YKY, İstanbul, 2017, s .189- 190.

²³¹ Ramazan Korkmaz, a.g.e, s. 156.

kız bul evlen nasihatinde bulunur. Hikâyede toplumun aydın tipini temsil eden genç mühendisin evlilik düşüncesinde de sorunlar vardır. O, nişanlısını daha rahat bir yaşama kavuşmanın bir aracı olarak görür.²³²

“Cankurtaran”da anne ve babanın ölümü farklı bir şekilde ele alınır. Ramazan Korkmaz’ın da belirttiği üzere annesi babası ölünce yalnız kalan İbrahim, hem beraber hareket edeceği hem de birlikte çalışacağı bir eş ister.²³³ İbrahim bu sebeple komşusu Asiye’yi kaçırarak evlenir.

“Hasanboğuldu” da daha çok ebeveynlerin evlilik düşüncelerine yer verilir. Hasan’ın annesi ihtiyar kadın ölümünün yaklaştığını düşünür. İhtiyar anne, babası küçükken ölen Hasan’ı öldükten sonra yalnız kalmaması için oğluna evlilik bahsini açar. İhtiyar anne, oğlunun Yörük kızı Emine’ye olan aşkını bildiği için isterse onu istemeye gidebileceğini oğluna iletir. İhtiyar kadının son isteklerinden biri ölmeden önce oğlunun mürüvvetini görmektir. Aynı hikâyede Emine’nin annesi, babası ve amcalarının evlilik hakkındaki düşüncesi ise bir ovalının dağda bir dağlının ise ovada yapamayacağı düşüncesi üzerine kuruludur. Emine’nin ailesi Hasan’ın kızlarına uygun olamayacağı görüşüne sahiptir.

“Hasanboğuldu” gibi “Sulfata”da da benzer görüşler hâkimdir fakat “Hasanboğuldu” da Hasan’ın annesin aksine “Sulfata”da her iki aile büyükleri de birbirini seven gençlerin evlenmesine karşı çıkar. Hikâyede Aliye’nin babası Yörük’tür. Hasan ve ailesi de ovalıdır. Aliye’nin babası bu farktan dolayı Hasan’ı kızıyla evlendirmek istemez ancak gençler kaçarak evlenir. Hasan askere gittiğinde ise babası Asiye’yi “ben sana bakamam, git kendi baban baksın, Kızılbaş dölü!”²³⁴ diyerek kovar ve böylece aile büyüklerinin gerçekleşen evliliğe sıcak bakmadığının vurgusu yapılır.

“Kanal” hikâyesinde Dedemköylü Mehmet ve kardeşi Mustafa “evin içindeki çalışan elleri arttırmak için” evlenir. Hikâye söz konusu evlilik düşüncesiyle de köy yaşantısının gerçeklerine işaret eder. Köylerdeki iş gücü ihtiyacı eşler arasındaki sevgi bağı ve ruh uyumunun önüne geçer.

“Köstence Güzellik Kraliçesi”nde ebeveynlerin çocuğu hakkındaki evlilik düşüncesi, mutsuz iki yaşamın oluşmasına sebep olur. Varlıklı bir ailenin oğlu olan Gravila, kış tatilinde Bükreş’ten Köstence’ye gider. Gravila, Köstence’ye gittiğinde büyük bir alayla karşılaşır.

²³² Ramazan Korkmaz, a.g.e s. 157.

²³³ Ramazan Korkmaz, a.g.e. s. 172.

²³⁴ Sabahattin Ali, “Sulfata” *Yeni Dünya*, YKY, İstanbul, 2014, s. 105.

Köstence halkı ilk defa seçilen kraliçe için toplanmıştır. Gravila, o akşam kraliçe Marina için düzenlenen baloya da arkadaşlarının ısrarı üzerine katılır. Baloda Gravila, Marina ile dans etme imkânı da bulur. Gravila ile Marina, balodan sonra da görüşür. Aralarında karşılıklı aşk başlar. Gravila, Marina ile evlenmeyi o sırada ister fakat Gravila aralarındaki farktan dolayı Marina ile alacağı evlilik kararına ailesi tarafından karşı çıkılacağını bilincindedir:

“Ona evlenmeyi vaat etmiştim, fakat bunu aileme açmama ihtimal yoktu. Bir mağazada satıcı olan ve sonra güzellik kraliçeliği gibi, burjuva muhitlerinin aforozuna kâfi bir sıfatı üzerinde taşıyan bir kızın lafını evde ağzıma almak bile tehlikeli olurdu.”²³⁵

Birbirini seven, hoşça vakit geçiren âşıkler evlenmeyi düşünseler de karşılarına çıkan aile engeli onların ayrılmasına neden olur. Gravila, okulunu bitirip yetişkin bir birey olduğunda Marina ile kendi kararıyla evlenebileceğini düşünse de farklı şehirlerde yaşamaları sevgililerin birbirleriyle iletişiminin kopmasına neden olur. Gravila, yıllar sonra Köstence’ye gidip Marina’yı müzikholde gördüğünde onun kalbinin kapandığını anlar.

²³⁵ Sabahattin Ali, “Köstence Güzellik Kraliçesi”, *Kağı, Ses, Esirler*, YKY, İstanbul, 2016, s.155.

2.2. AİLE BİREYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER

2.2.1. Eşler Arası İlişkiler

Sabahattin Ali'nin eserlerinde mutlu bir evliliğin yapılması ve ailenin sürdürülebilmesi için birden fazla etkenin rol aldığı görülmektedir. Bu etkenlerden en önemlisi eşler arası sevgi bağıdır. Sevgisiz kurulan bir ailede yaşanan yerin bir nevi mutsuzluğun kaynağı olduğu gözlemlenir. Ebru Burcu Yılmaz, *Kürk Mantolu Madonna*'yı incelemeye aldığı yazısında Raif Efendi'nin ailesi ile birlikte yaşadığı evden bahsederken “zindan” tabirini kullanır:

“Maria'nın olmadığı bir ev ise onun için barınma ihtiyacına cevap vermenin ötesinde hiçbir şey ifade etmez. Nitekim içindeki kalabalığa rağmen Raif Efendi'nin en yalnız hissettiği, eşi ve çocuklarıyla birlikte yaşamak zorunda olduğu ev labirent bir mekândır. Kimliği ve kişiliğinin ezildiğini hisseden Raif Efendi, burada kendisini huzurlu ve güvende hissetmez; mecburiyetlerle bağlı olduğu evi, adeta dünya çilesini doldurduğu bir zindan hücresi olarak görür.”²³⁶

Sevgi bağı ile kurulmayan geçimsiz aile yuvalarının kişisel sağlığı da olumsuz etkilediği görülmektedir. Sabahattin Ali'nin eserlerinde içinde yaşadığı mutsuz duruma daha fazla katlanamayan kişilerin sonu, hastalık neticesinde gerçekleşen ölümdür.

Sabahattin Ali'nin eserlerinde duygusal bağın yanı sıra zihnî ve ruh uyumlu insanların evliliğinin gerçekleşmesi, mutlu bir hayata yönelik okuyucuya verilen bir işarettir. Eşler arasındaki ortak zevkler ve anlayış iletişimi kuvvetlendirici yapıya sahiptir. Karşılıklı iletişimin kurulabildiği aileler ise sorunlarını daha rahatlıkla çözebilir. Eşler arasında iletişimin olmaması yahut gerekenden az olması durumunda, aile bireylerinin mutsuz olması ve bunun sonucunda yuvanın dağılması söz konusu olabilmektedir:

“Özellikle karı-koca ilişkilerine bakıldığı zaman müşterek bir hayatı paylaşan çiftlerin çoğu zaman paylaşımlarının daha fazla olması beklenir. Sağlıklı aile içi iletişim için beklenen davranış budur. Çünkü birbirleri ile iletişim kuran, problemlerini, üzüntülerini, mutluluklarını paylaşan çiftler ortaya çıkan problemler ile daha kolay baş edebilme yetisine sahiptirler. Bu durumun tersine duygu ve düşüncelerini yeterince ifade edemeyen, paylaşımı az olan çiftlerin birbirlerini anlamaları zorlaşmakta ve olaylara bakış açıları farklılaşmaktadır. Bunun neticesi olarak olaylar, durumlar karşımızdaki kişinin bakış açısıyla görülememektedir. Birbirini anlamayan çiftlerin ise zaman içinde mutsuzlukları artmakta, sonuç boşanmaya kadar uzanmaktadır.”²³⁷

²³⁶ Ebru Burcu Yılmaz, “Bilinçlerarası Yolculuğun Romanı: Kürk Mantolu Madonna”, *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s. 638.

²³⁷ Şule Karadağ, *Evlilik Uyumu İlişkisinde Aile İçi İletişimin Rolü: Konya Örneği*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2015, s. Xiv – xv.

Sabahattin Ali zihnî ve ruhi uyumu, eşler arasındaki iletişimi de kuvvetlendirici bir unsur olarak görür. Sabahattin Ali'nin eserlerinde zihnî ve ruhi uyum gözetilmeden kurulan ailelerin mutsuz birlikteliği bir tek “Portakal” adlı hikâyede istisna olarak bırakılır. Hikâyede kurulan ailenin sevgi bağı çok derin olduğu için aradaki eğitim ve kültür farkı bu aileyi dağıtmaz²³⁸ fakat Sabahattin Ali, “Portakal” adlı hikâyesinde eğitimsiz bireyin eşine olan derin sevgisinden dolayı kendini geliştirmeye çabaladığını gösterir. Sabahattin Ali'nin aradaki uçurumun giderilmesi için eşlerin sadakatle çabalamasını yuvayı kurtaran bir etken olarak göstermesi de okuyucusuna vermeye çalıştığı mesajlarından. Zira yazar, aynı yolu *Kuyucaklı Yusuf* romanında da dener. Salâhattin Bey, eşi Şahinde Hanım'ı eğitip aralarındaki farkı en aza indirmeye çabalar fakat Şahinde Hanım'ın inatçı tavırları bu girişimleri sonuçsuz kılar.

Sabahattin Ali'nin eserlerinde aile kurulmasında ya da aile içi ilişkilerin zedelenip yok olmasında önemli yan rolleri ise maddiyat ve çevre oluşturur. Maddiyat ve çevrenin eserlerindeki akisleri ise genellikle iyi giden ailevi ilişkilerin bozulmasına sebep olmasıdır. Çevre bahsi, aldatma bölümünde detaylandırılacaktır.

2.2.1.1. Sevgi Bağı

Sabahattin Ali'ye göre oluşturulacak ailelerin en temel özelliği eşler arasında duygusal bağa bağlı olarak kurulmalarıdır. Romanlarında duygusal bağa bağlı olarak kurulan ailelerin yanı sıra sevgiye dayalı olmadan kurulanlar da söz konusudur. Sabahattin Ali, neyin doğru neyin yanlış olduğunu örnekler ışığında yalın bir üslupla anlatarak okuyucularına yol göstermek ister. Edebiyata yüklediği “insanı daha iyiye yöneltme arzusu” ile sevgi ile kurulması gereken aile arasında bir bağ kurarak okuyucularına mesajını iletir. Aile üzerine yapılan araştırmalar göstermektedir ki hem ailenin sürdürülebilmesi hem de bulunduğu topluma fayda sağlaması için duygusal bağ şarttır:

“Evlilikte mutluluğun sağlanması için eşlerin birbirini sevmesi, bağlı olması; yani duygusal birlikteliği istemesi önemlidir. İnsan bir akıl varlığı olduğu gibi, aynı zamanda da duygu varlığıdır. Duygularını kullanarak çoğu zaman yaşamını sürdürür. Mantık ve duygunun paralel gittiği, eşlerin birbirini önemseydiği evliliklerde bir denge söz konusudur.”²³⁹

Sabahattin Ali de her insan gibi hayatı boyunca sevmeye ve sevilmeye ihtiyaç duymuş bir insandır. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde de sevmeye ve sevilme üçüncü basamakta yer

²³⁸ Esra Yıldız, a.g.t. s. 51.

²³⁹ Kadir Canatan, Ergün Yıldırım, a.g.e. s.146.

alır.²⁴⁰ İnsanın en temel ihtiyaçlarından biri olarak gösterilen sevmek ve sevilmenin de aile kurulurken de önemsinmesi gerektiği söylenebilir.

Ramazan Korkmaz, Sabahattin Ali'nin hikâyelerinin ana kurgu tekniğinin “olması gerekenle olan arasındaki çatışma”yla oluştuğunu ifade eder. Bu ana kurgu tekniği tematik yönle alakalıdır.²⁴¹ Olması gerekenler aslında Sabahattin Ali'nin idealindeki düşüncelerken olanlar toplumda yaygın görülen durumlarla alakalıdır. Ramazan Korkmaz'ın bu öz ve oldukça yerinde tespiti aile ve akrabalık ilişkileri için de genellenebilir. Olması gereken aslında eşler arasındaki “fikri ve hissi” uyuma göre kurulması gereken ailelerken, toplumda görülenler sadece fiziki güzelliğe bakılarak kurulan aileler, eğitim verilmeyerek kafasının içi geliştirilmeden mevki sahipleriyle evlendirilen kadınlar, ya da yüksek eğitimini kendini geliştirmek adına değil de “parlak bir izdivaç” için gerçekleştiren kadınlar ve kadınları bu şekilde yönlendiren ailelerden oluşmaktadır.²⁴² Sabahattin Ali'nin hissi birliktelikten kastettiği eşler arasındaki sevgi ve sevgiye dayalı ruh yakınlığı olduğu söylenebilir.

Kürk Mantolu Madonna'da Raif Efendi ve Eşi Mihriye Hanım arasındaki birliktelikte sevgi bağı söz konusu değildir. Raif Efendi'ye göre bu evlilik kendisine bir şey ifade etmez. Raif Efendi, eşini sevmekten ziyade geleneksel toplumlarda kadına yüklenen ev işleriyle uğraşma ve çocuk büyütme²⁴³ işlevlerini yürütmesi bakımından Mihriye Hanım'a karşı sadece “merhamet” besler. Onların sevgiye dayalı olmayan birliktelikleri mutsuzluğu beraberinde getirir. Mihriye Hanım'ın da Raif Efendi'ye karşı duygusal bağdan ziyade merhamet beslediği görülür. Raif Efendi ev halkı tarafından hor görülürken daha fazla aşağılanmaması için “en azından kızlarını susturmaya çalışır.”

Ferhunde Hanım ve Nurettin Bey arasında kurulan birlikteliğin de duygusal bağa dayandığı söylenemez. Ferhunde Hanım, Nurettin Bey'den doğan çocuklarını “melun bir düşmanın musallat ettiği iki ceza gibi”²⁴⁴ görmektedir.

Raif Efendi'nin Almanya'da pansiyonda kaldığı sıralarda tanıdığı ve Maria'nın dayısının kızı olan Frau van Tiedemann, kocası savaşta ölmüş dul bir kadındır. O, daha sonradan birlikte vakit geçirdiği Herr Döppke ile evlenir. Tiedemann ve Herr Döppke'nin de

²⁴⁰ Merve Sevdâ Selvi, “Sabahattin Ali'nin Hikâyelerinde Aşkın Hâlleri”, *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s.372.

²⁴¹ Ramazan Korkmaz, a.g.e., s. 103.

²⁴² Sabahattin Ali'nin konuyla ilgili kapsamlı değerlendirmeleri için bakınız: Sabahattin Ali, “Kadınlar Üzerine Bir Konferans”, *Çakıcı'nın İlk Kurşunu*, Haz. Zeynep Uysal, YKY, İstanbul, 2019, s. 109-118.

²⁴³ Birsan Gökçe, “Türk Toplumunda Kadın Üzerine”, *Ulusal Kültür Dergisi*, Ankara Üniversitesi Basım Evi, Ankara, 1979, s. 183.

²⁴⁴ Sabahattin Ali, *Kürk Mantolu Madonna*, YKY, İstanbul, 2009, s.29.

evliliğinde de duygusal bağ söz konusu değildir çünkü Tiedemann Döppke ile kazancının iyi olması ve cinsel haz sebebiyle evlenir.²⁴⁵

İçimizdeki Şeytan'da sevgiye dayalı bir birliktelik yok gibidir. Macide ve Bedri birbirlerinden hoşlanmaktadırlar fakat Bedri'nin ablasının hastalığı neticesinde mesleğinden ayrılması bu iki kişiyi ayırır. Macide'nin daha önce Ömer'le yakınlaşmasının bir sebebi ise misafir olarak kaldığı evden ayrılmak zorunda kalmasıdır. Birbirlerine yakınlaştılar da onların ilişkisinde “duygusal bağ ve uyum” söz konusu değildir; yazar bu yüzden onları ayırır ve Macide, Bedri'nin ablasına bakabileceğini belirterek Bedri'nin evine taşınır. Romanda yer alan diğer ailelerin farklı bir işlevi söz konudur.

Kuyucaklı Yusuf' ta Salâhattin Bey ile Şahinde Hanım arasında yapılan evliliğin duygusal bağa dayanmadığı görülür, bu yüzden ev geçimsiz bir yuva olarak tasvir edilir. Romanda da aile içi sorunlara, sözlü tartışmalara, ölüm ve hastalıklara yer verilir ve bu yüzden, romanda yer alan aile yaşantısı da biyografik okumalara müsaitir. Asım Bezirci'nin verdiği bilgilere göre Şahinde Hanım, Sabahattin Ali'nin annesi Hüsniye Hanım'dan romandaki Salâhattin Bey ise babası (adını değiştirmeden esere nakleder.) Ali Salâhattin Bey'den izler taşır.²⁴⁶ Sabahattin Ali'nin kız kardeşi Saniye Süheyla Conkman'ın verdiği bilgiler Asım Bezirci'nin bu tespitini doğrular niteliktedir. Annesi ve babasının arasında tıpkı Şahinde Hanım ve Salâhattin Bey'in birliktelikleri gibi zihnen ve ruhen bir uçurum söz konusudur:

“Babam son derece açık düşünceli, ileri görüşlü, namuslu ve dürüst, müziğe yeteneği olan bir insan; annemse kapalı dindar bir ailenin kızı olduğu için aralarındaki uçurum ömür boyu sürüp gidiyor. Annemi de sinir bunalımlarına götürüyor.”²⁴⁷

Yusuf ve Muazzez'in evliliği ise duygusal bağa bağlı olarak kurulur. Onlar birbirlerini çok sevmektedirler fakat Sabahattin Ali, mutlu aile tablosunun sürdürülebilmesi için önemli bir konuyu da bu evlilikle ortaya çıkarır. Sabahattin Ali'nin romanlarındaki ilişkilerde sevgi son derece önemlidir fakat maddi açıdan sıkıntılar çeken aile de çözülmeye yüz tutar. Hayata

²⁴⁵ Ülkü Eliuz, “Parantezlenen Benlikler: Sabahattin Ali Romanında Kadınlar”, *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s. 491.

²⁴⁶ Asım Bezirci, *Sabahattin Ali Yaşamı, Kişiliği, Sanatı, Eserleri*, Evrensel Basım Yayın, 2007, İstanbul, s.183

²⁴⁷ Süheyla Conkman, “Ağabeyim Sabahattin Ali”, *Sabahattin Ali Anılar, İncelemeler, Eleştiriler*, Haz. Filiz Ali- Atilla Özkırımlı, Sevgül Sönmez, YKY, İstanbul, 2014, s. 31.

gerçekçi bakıldığında bu durum son derece normaldir. Bir aile kurmak ve geçindirmek için yeterli maddi imkânlara gereksinim duyulur.²⁴⁸

Kuyucaklı Yusuf'ta duygusal bağ ile kurulan Çineli Kübra'nın ailesinin dağılmasına sebep olan önemli faktör ise çevredir.

Sabahattin Ali'nin "Cankurtaran" hikâyesinde eşler arasında sevgi bağı vardır denebilir. Asiye'nin ailesini bırakıp sevdiği adam olan İbrahim'e kaçması durumun göstergelerindendir ancak birbirini seven çift, ayrı düşürülür. Hikâyede doktorun eleştirisi yapılır.²⁴⁹ Şehirdeki paragöz Doktor Mutena Cankurtaran, doğum parasını denkleştiremediği için İbrahim'e eşi Asiye'yi teslim etmez. Asiye'yi hastaneden çeşitli şekillerde kaçırma yolları da başarısızlıkla sonuçlanır. İbrahim durumun üzerine doktora eşi için "al öyleyse senin olsun" diye bir tepkiyle kapıyı çekip çıkar. Asiye bu sözü duyar duymaz pencereden atlar ve yolda kan kaybederek ölür.

"Sulfata" da "Cankurtaran"'la benzer özellikler taşır. Aliye sevdiği adam olan Mustafa'ya kaçar. Mustafa ailesine karşı çıkarak Aliye ile evlenir. Çiftler birbirlerine sevgi bağı ile bağlıdır. Yazar "Cankurtaran" ve "Sulfata"'da benzer bir konuya daha işaret eder. Sabahattin Ali, eserlerinde ölüme kimi zaman aileyi dağıtıcı bir işlev yüklese de hastalık aile üyelerini bir arada tutar. Bilindiği üzere Sabahattin Ali'nin annesi Hüsniye Hanım kalıtsal bir hastalık olan histeriye yakalanır. Salâhattin Bey, her ne kadar eşiyle anlaşamasa da onun hastalığı sürecinde yanında olmaya çalışır. Salâhattin Bey, eşinin tedavisi için onu çeşitli hastanelere sevk ettirir.²⁵⁰ Sabahattin Ali'nin annesinin hastalığı neticesinde ailesinin kenetlendiğini görmesi bilinçaltında ister istemez yer etmiştir denebilir. "Sulfata"'da Mustafa, eşini hastaneye sırtında taşıyarak götürür, getirir. Mustafa ayrıca Aliye'nin tedavisi için doktordan alamadığı sulfataları kendisi tedarik etmeye çalışır. Mustafa'nın aldığı sulfatalar sayesinde eşi rahatlasa da bu durum kısa sürer. Aliye sulfatalar bitince tekrar rahatsızlanır. Eşler bu sebeple mutsuzdur. "Cankurtaran" ve "Sulfata" da birbirini seven çiftlerin karşısına anlayışsız doktorların çıkması çiftlerin mutluluğuna engel olur.

²⁴⁸ Güncel aile araştırmaları da göstermektedir ki ailede ekonomik problemlerin yaşanması dağılmaya sebep olan önemli etkenlerdendir.

Proje Koordinatörü Cevat Özkaya, Proje Yöneticisi Celalettin Vatandaş, *Türkiye'de Aile Aile'nin Yapısal Özellikleri, İşlevleri ve Değişimi*, Sekam Yayınları, İstanbul, 2011, s. 139.

²⁴⁹ Konuyla ilgili inceleme için bakınız: Canan Sevinç, "Sabahattin Ali'nin Hikâyelerinde Sosyal Eleştiri Aracı Olarak Sağlık Sistemi", *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s. 335-347.

²⁵⁰ Asım Bezirci'nin aktardığına göre Salâhattin Bey Hüsniye Hanım'ın hastalığı artınca tayinini İstanbul'a çıkartarak eşini Fransız Hastanesi'ne yatırır. Hastane masrafları günden güne artınca bu kez Salâhattin Bey baldızının da yardımıyla eşini Zeynep Kâmil Hastanesi'ne yatırtarak tedavi görmesini sağlar. Detaylı Bilgi İçin Bakınız: Asım Bezirci, a.g.e. , s.18.

Yazar benzer bir eşler arası ilişkiyi “Böbrek” hikâyesinde de kısa bir şekilde temas eder. Hikâyede Avni Akbulut, Osman adlı doktora muayene olacaktır. Avni Akbulut doktorun odasına girdiğinde bir kadının muayene edildiğini görür. Kadın, muayene odasından kaldırılınca kadının kocasının eşi için çok telaşlı olduğu görülür. Koca, doktorların kendi aralarında konuşmalarını çözemeyince ne olduğunu anlamak için onlara danışır. Eşinin ölme ihtimalinden endişe duyar. Eşine sevgiyle bağlı olduğu anlaşılmaktadır ancak hikâyeye Avni Akbulut’a odaklandığından doktorun odasındaki bu aile fon niteliği taşır. Hikâyede adı belirtilmeyen kadının son durumuna dair bir bilgi yoktur.

“Değirmen”de âşıklar arasında yoğun sevgi bağı göze çarpar. “Değirmen” hikâyesi ile Maksim Gorki’nin “Makar Çudra” hikâyesi arasında benzerlikler vardır.²⁵¹ Her iki hikâyeye de aşkı konu alır. Atmaca değirmencinin sakat kızına âşık olur. Hikâyede ismi verilmeyen genç kız da Atmaca’yı sevmektedir ancak fiziksel engeli neticesinde Atmaca’dan ayrılmak ister. Atmaca da kolunu değirmene kaptırarak sevdiği genç kızla kavuşmak ister. Atmaca büyük bir fedakârlık yaparak düşündüğünü uygular.²⁵² Yoğun aşkı için kolunu değirmene kaptırır kanlar içinde yere yığılır.

“Viyolonsel” eşler arasındaki yoğun sevgi bağına dikkat çeken önemli hikâyelerdendir. Gemi kazasında ıssız adaya düşen bir karı- koca, birbirlerine olan yoğun sevgilerinden dolayı mutlu bir şekilde yaşamaya devam ederler. Ada şartlarında hastalanan kadın, eşinden viyolonsel çalmayı öğrenmesini ister. Kadının son isteği ölmeden önce baş ucunda Çaykovski’nin *Sonbahar Şarkısı*’nı kocasının çalmasıdır. Kadının hastalığı ilerler ve *Sonbahar Şarkısı*’nın notalarını çalması için eşine verir. Adam çok çalışır fakat eşi ölmeden ona besteyi çalamaz. Adam, çok sevdiği eşinin ölümü üzerine baygınlık geçirir. Adam ayıldığında ise onun ruhuna ulaştırabilmek için eşinin mezarının başında *Sonbahar Şarkısı*’nı her gün çalar.

“Kırlangıçlar” Sabahattin Ali’nin idealindeki yuvaya işaret ettiği için önemlidir. Hikâyenin kahramanları aslında hayvanlardan seçilmişse de “iki kırlangıç bir çift insanı temsil etmektedir.”²⁵³ Teşhis ve intak sanatları ile insana has özellikleri barındıran “Kırlangıçlar” hikâyesi, en önemli insani duygulardan biri olan aşkı konu alır. Hikâyedeki erkek kırlangıcın

²⁵¹ Ramazan Korkmaz, a.g.e. s.261.

²⁵² Atmaca’nın bu hamlesi aşk ve fedakârlık bağlamında değerlendirilmiştir. Detaylı bilgi için bakınız: Esra Yıldız, *Sabahattin Ali’nin Eserlerinde Aşk*, Marmara Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2017, s.63.

Merve Sevdâ Selvi, a.g.m., s.373-374.

²⁵³ Ramazan Korkmaz, a.g.e. s.116.

Sabahattin Ali'yi temsil etmesi²⁵⁴ yönünden aile üzerine düşünceler de ortaya atılmıştır denebilir çünkü iki kırlangıç birbirini karşılıklı olarak sevmektedirler. Etraftaki diğer kırlangıçlara nazaran kendilerini birbirlerine daha yakın hissederler. Kafaca ve ruhça uyuştukları için de birbirleriyle daha çok vakit geçiren kırlangıçlar, yuva kurmayı da akıllarından geçirir. Göç mevsiminin başlaması ise birbirini seven çift kırlangıçları ayırır. “Kırlangıçlar” hikâyesinde her ne kadar aile kurulmamışsa da yazarın idealindeki eş ilişkilerine temas ettiği için önemlidir.

“Birdenbire Sönen Kandilin Hikâyesi”nde eşler arasında karşılıklı sevginin olduğu hissedilir ancak çift esrarengiz bir şekilde ölümle ayrılır. Hemen hemen her yazar ilk yazı hayatına çeşitli yazarların etkisiyle başlar. Asım Bezirci, “Birdenbire Sönen Kandilin Hikâyesi”nin Poe ile Mapussant’ın “gerçeküstü, esrarlı ve korkulu” hikâyelerini anımsattığını ifade ederken²⁵⁵, Ramazan Korkmaz da “Birdenbire Sönen Kandilin Hikâyesi”yle Poe’nin “Ligeia” hikâyesi arasında benzerlik kurar.²⁵⁶ Her iki hikâyede de sevilen eşin kaybedilmesinin etkisi üzerinde durulur. “Birdenbire Sönen Kandilin Hikâyesi”nde kavuşmanın hazzına varan âşışın, sevdiği eşini yitirdikten sonra sadakatle ve fedakârca davranarak ömrünün geri kalanını ona adadığı görülür.”²⁵⁷ Eşler arasında sevginin karşılıklı olduğu söylenebilir. Eşini kaybeden adam, hikâyenin anlatıcı kahramanına eşiyile birlikte geçirdikleri zamanlarda “saadeti bir alev gibi aramızda hissediyor, bu alevden ısınıyor ve aydınlanıyorduk...”derken hem eşiyile olan sevgi dolu birlikteliklerine işeret ederken hem de eşinin gerçeküstü ölüm sebebine gönderme yapar. Kandiller noksansız olduğu hâlde bir kuvvetin onları söndürdüğü gözlemlenir. Hikâyede ismi verilmeyen genç kadın da noksansız kandiller gibi en parlak, en alevli, en hareketli döneminde ölmüştür. Adam “Ligeia” hikâyesinin aksine eşinin ölümü üzerine onunla yaşadığı mekânı terk etmemiş ve eşinin cesediyle yaşamaya başlamıştır.

“Köstence Güzellik Kraliçesi”nde de birbirini seven ve uygun olan çiftin kavuşamadıklarına yer verilir. Gravila, Bükreş Üniversitesinde dişçilik okuyan bir gençtir. Okulunun kış tatilinde Köstence’ye arkadaşlarıyla birlikte geziye gider. Köstence’ye indiğinde halkın güzellik kraliçesi için toplandığına şahit olur. Köstence’de ilk defa bir güzellik kraliçesi seçilir ve o gece bir balo düzenlenir. Gravila, baloya arkadaşlarının ısrarı üzerine katılır. Gravila güzellik kraliçesi Marina ile baloda dans eder. Ettikleri dans sayesinde

²⁵⁴ Ramazan Korkmaz, a.g.e. s.272.

²⁵⁵ Asım Bezirci, a.g.e. s.120

²⁵⁶ Ramazan Korkmaz, a.g.e. s.262.

²⁵⁷ Merve Sevdâ Selvi, a.g.m. s. 375.

birbirlerini tanımaya başlayan Gravila ve Marina arasında karşılıklı aşk başlar. Gravila tatil süresinin bitmesi üzerine Marina'dan ayrılır. Marina, Gravila'dan onu bırakmayacağına dair aldığı sözün tutulmaması üzerine yıllar sonra karşılaştıklarında çok sevmesine rağmen sevgisini Gravila'ya göstermez. Araya yazarın tabiriyle “görünmez, soğuk duvarlar” koyar. “Köstence Güzellik Kraliçe”sinde hikâyenin gazinoda geçmesi bakımından eşlerini bırakıp bir geceyi genç kızların yanında geçiren memurlara da yer verilir. Memurların sadakatsizliği sebebiyle eşlerini sevmedikleri yorumu yapılabilir.

“Portakal” hikâyesinde eşler arasında sevgi bağı görülür. İsmail, çalışmak için gittiği gemide eşinden ve çocuğundan uzak kalır. İsmail, hem eşi Hayriye'ye hem de yeni doğan oğlu Musa Denizler'e hasret çeker. İsmail gemideyken eşiyle geçirdiği anları düşünür. Hayriye, eşinin getirdiği *Köroğlu* dergisini ona okur, üzerine tartışırlar. İsmail, aynı zamanda gemideki görevi tamamlandığında eve dönerken lohusa döneminde olan eşine hediye olarak portakal götürüp onu mutlu etmek ister.

“Çakıcı'nın İlk Kurşunu”nda Çakıcı ile eşi Ayşe arasında sevgi bağı olduğu görülür. Çakıcı, babasının intikamını Abdullah Çavuş'u öldürüp aldıktan sonra yakalanmamak üzere yemin eder. Çakıcı, babasının intikamını aldıktan sonra gidecek yer olarak babasının dostu Ahmet Efe'nin evini düşünür. Çakıcı, Ahmet'in yanında kaldığı süre zarfında evin kızıyla aralarında karşılıklı aşk başlar. Her ikisi de birbirinden etkilenir. Çakıcı ve Ayşe, daha sonra evlenir. Bu mutlu evlilikten beş tane çocuk dünyaya gelir. Çakıcı, evinden uzak olduğunda da çok sevdiği karısının yanında olmayı düşünür. Hikâyedeki bir diğer eşler arasına temas edilen evlilik aldatma ile anıldığı için eşler arasında sevgi bağı yoktur denebilir. Hikâyede halkı sömürerek zengin olan (T...) Bey'in aile içi ilişkileri de sorunlu olarak ele alınır. Yazarın eleştirdiği kesimin aile ilişkilerini de sorunlu olarak yansıtmaları sık sık görülen bir durumdur. (T...) Bey, halkın üzerinden kazandığı paralarla İzmir'e giderek eşini aldatır.

“Barsak” hikâyesinde adı verilmeyen yeni evli delikanlının, eşini çok sevdiği anlaşılır ancak hikâyede delikanlının tombul karısının eşini sevip sevmediğine dair bir bilgi yoktur. Bu durumun oluşmasında hikâyenin tamamlanmamış olması da etkili olmuş olabilir. Tombul kadının, eşiyle diyalogu da yoktur. Otobüsün manevralar yapması sonucu tombul kadınla onun yanında oturan anlatıcı kahramanın ister istemez yakınlaştığı görülür. Karısının anlatıcı kahramana yakınlaştığını gören delikanlı da eşine olan sevgisinden dolayı kıskançlık

duyguları belirir.²⁵⁸ Delikanlı, karısının başkasıyla yakınlaşmasına şahit olunca “tehdit dolu bakışlarıyla” anlatıcı kahramanı rahatsız eder. Delikanlı, eşini sevip kıskanır ancak hikâyedeki genç kadının duygularına ve düşüncelerine yer verilmemesi onun eşini sevip sevmediğine dair fikir edinilememesine neden olmuştur.

“Kazlar” hikâyesinde eşler arasında karşılıklı sevgi görülür. Dudu, hapishanedeki eşi Seyit’i daha iyi imkânlarla taşımak için kaz çalar. Dudu, sevdiği eşinin biraz daha rahat edebilmesi için büyük bir fedakârlık göstererek hırsızlığa kalkışır.²⁵⁹ Öte yandan Seyit de hapishanede evlendikten hemen sonra askere gittiğini döndüğünde de yirmi gün sonra hapse düştüğünü anımsayarak eşini özlediğini hissederek. Seyit, Dudu hapishaneye geldiğinde onu görmek için “sürüne sürüne bile olsa” kapıya gidebileceğini düşünür ancak Dudu hapishaneye gelene kadar Seyit can verir. Birbirini seven çifti Dudu’nun dışarıdaki yoğun uğraşlarına rağmen hastalık kaynaklı ölüm ayırır.

Sabahattin Ali’nin romanları ve bazı hikâyelerinde aile ile bütünleştirerek ele aldığı bir mesele vardır ki iş verenlerin/rütbelilerin aile hayatında farklı iş hayatında farklı davranmasının eleştirisini ortaya koyar. Eşlerine ve çocuklarına son derece iyimser yaklaşan onların mutluluğunu gözetken rütbeliler, iş hayatında ise kendi altındakileri ezer.

Kürk Mantolu Madonna’da anlatıcı Raif Efendi’nin iş arkadaşıdır. Romanın başında iş arayan anlatıcı tesadüfen patron olan mektep arkadaşıyla (Hamdi Bey) karşılaşır. Hamdi Bey anlatıcıyı evine davet eder. Anlatıcı patronu olacak Hamdi Bey’in aile yaşantısını gözlemleme imkânı bulur. Evde son derece sıcak bir ortam vardır. Hamdi Bey, misafirinin yanında karısını öpmekten geri durmaz fakat patronun karısına karşı gayet sevecen tutumları kendisine hizmet eden çalışanlarına karşı görülmez. Hamdi Bey, iş yerinde Raif Efendi’yi azarlar. Patronu tarafından azarlanıp aşağılanan Raif Efendi bu zorba tutumu bir kâğıda çizerek tepki gösterir.

Patronların riyakâr tavırlarına karşı bir sert eleştiri de Maria Puder’dan gelir. Patronların “meslek ahlakı” olarak adlandırdığı riyakâr tavırlar. Maria Puder’e göre “kazanç ahlakı” olarak adlandırılmalıdır:

“...Zavallılar çalgıların gürültüsü ile hiç olmazsa patronu neşelendirmek istiyor...Ah, siz böyle yerlerin patronlarının ne demek olduğunu bir bilseniz!... İhtimal ki iyi bir aile babası veya dürüst

²⁵⁸ Esra Yıldız aşkın çoğu zaman kıskançlık kavramıyla birlikte ele alındığını belirtir. “Barsak” hikâyesini bu doğrultuda aşk ve kıskançlık başlığı altında incelemiştir.

Esra Yıldız, a.g.t. s. 96.

²⁵⁹ Hikâye aşk ve fedakârlık başlığı altında incelenmiştir. Detaylı Bilgi İçin Bakınız: Esra Yıldız, a.g.t. s. 64.

bir vatandaş olan bu adamın nasıl bizden sadece sesimizi, gülüşümüzü, vücudumuzu değil, insanlığımızı da satmamızı istediğini görseniz irkilirsiniz...”²⁶⁰

Yazarın “Kurtla Kuzu” hikâyesi benzer bir bakışı ihtiva eder. Hikâyede aile içi sevgi bağı ile iş hayatı arasında bağ kurulur. Yazar, bir nevi iki tezat durumu yansıtmak için aile içi ilişkileri kullanır ancak rütbeliler yazarın tabiriyle âdeta “makineleştiği” için söz konusu zıtlığın farkında değildir. Rifat ve Sevim, günlerce işkence gördükleri polislerden *Kürk Mantolu Madonna*’daki Maria’nın görüşlerine paralel olarak bahsederler:

“Ne gezer, onların arasında da ne müşfik aile babaları ne vefalı arkadaşlar ne hassas yürekli tabiat âşıkları vardır. Ama karşımızda düşman olarak vazife aldıkları andan itibaren, onlar, iradelerinin dışında bir kuvvetin oyuncağıdır.”²⁶¹

Sabahattin Ali kimi hikâyelerinde iyi giden aile ilişkilerini bozan jandarmalara, doktorlara, ağalara yer verir.²⁶² “Sıcak Su”da da görevini kötüye kullanan jandarmaların aileyi dağıtan davranışlarına yer verilir. Jandarmalar, zengin bir ağanın oğlunu öldürme gerekçesiyle İsmail’i tutuklamak için dördüncü kez evine gelir. İsmail, daha önce üç kez saklanmayı başarır. İsmail’i yakalamakta kararlı olan jandarmalar dördüncü kez evine geldiklerinde gusülhanedeki sıcak suyu fark ederler. Jandarmalar, sıcak suyu görünce İsmail’in yakında olabileceğini düşünüp haince bir plan yaparlar. Jandarmalar, Emine’ye tecavüz girişiminde bulunduklarında onun bağırışları neticesinde İsmail de eşini kurtarmaya geleceğinden onu kısıvrak yakalayacaklarını düşünür. Ancak eşine bağlı, onu seven Anadolu kadını Emine, tecavüz sırasında sessiz kalarak eşinin yakalanmaması için kendini feda eder. Jandarmalar, İsmail’i yine yakalayamaz ancak aile dağılır. Emine, jandarmaların kendisine yaşattığı travma sonrası bir daha dönmek üzere ortadan kaybolur.

Sabahattin Ali’nin hikâyelerine bakıldığında eşler arasında sevgi bağı ile kurulan ailelerin yanı sıra sevgi bağı gözetilmeden kurulan aileler de rastlanır. Sabahattin Ali’nin kimi hikâyelerinde eşler arasında sevgi yetersizliği bakımından sadakatsizlik de baş göstermeye başlar.

“Selam” hikâyesinde Berber Yusuf, eşi ve çocuklarıyla onca yıllık yaşamışlığını bırakıp tiyatro kumpanyasında kısa süre içerisinde tanıdığı bir aktrisin peşinden gider.

²⁶⁰ Sabahattin Ali, *Kürk Mantolu Madonna*, YKY, İstanbul, 2009, s. 100-101.

²⁶¹ Sabahattin Ali, “Kurtla Kuzu”, *Sırça Köşk*, YKY, İstanbul, 2015, s.113.

²⁶² Sabahattin Ali’nin hikâyelerinin ezen ile ezilen arasındaki çatışmadan kurulduğuna pek çok akademisyen değinmiştir. Ayşe Demir, “Sabahattin Ali’nin Öykülerinde İdeolojik Tutum Problemi ve Anlatıcı ile Anlatılan Arasındaki Mesafe”, *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s. 123. Necati Mert, “Asfalt Yol” hikâyesinde Sabahattin Ali’nin “bürokrasiyle/devletle köylüyü karşı karşıya getir”diğinden bahseder. Necati Mert, “Sabahattin Ali’nin Düşünce Dünyası Üzerine” *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s.49. Aynı durum “Sıcak Su” için de genellenebilir.

Yusuf'un başka bir kadına duygusal yakınlık beslemesi ve onun arkasından gitmesi açısından eşini artık sevmediği yorumu yapılabilir. Yusuf'un evini terk etmesiyle onun üç çocuğu ve karısının maddi ihtiyaçlarını ısraklıktan tanıdığı başka bir berber üstlenir.

“Hanende Melek” hikâyesinde de Hüseyin Avni ve ismi verilmeyen eşi arasında sevgi bağı yoktur. Hüseyin Avni, kasaba kahvehanesinde şarkı söyleyen Melek'e ilgi duyar. Hüseyin Avni, Melek için eşini ve çocuklarını görmezden gelen bir tavır sergiler. Hüseyin Avni bir gün kahvehanedeyken eşi, kızını gönderip babasını getirmesini ister fakat Hüseyin Avni kahvehanenin kapısına kadar gelen kızını görmeden kovar. Dolayısıyla eşler arasında sevgi bağının olmadığı aşikârdır.

“Sarhoş” hikâyesinde aldatma temi işlendiği için eşler arasında sevgi bağının kalmadığı yorumu yapılabilir. Kanunî Kâmil, eşinden ziyade Muhsine'ye ilgi duyar. Aldatmaya maruz kalan kadın, eşi Kâmil'i kaldığı yere almak istemez ve pencereden bağırır. Ani bir hışımla hareket eden kadının kafasına pencere düşer. Hikâyede ismi verilmeyen kadın, vücuduna gelen cam parçaları sebebiyle kan kaybederek ölür. Eşler arasında sevgi bağının olmadığı hem aldatma girişiminden hem de Kâmil'in eşine hakaretlerinden anlaşılmaktadır.

Sabahattin Ali, “Bir Skandal” hikâyesindeki eşler arası ilişkileri sorunlu olarak çizer. Hikâye Sabahattin Ali'nin Konya'da başından geçen bir olaydan hareketle yazılır.²⁶³ Hikâyedeki eşler arası ilişkilerin sorunlu olarak çizilmesinin ilk sebebi Sabahattin Ali'nin Konya'da geçirdiği sıkıcı, sorunlu günlerden kaynaklanır. “Sabahattin Ali, Yozgat'ta olduğu gibi Konya'da da kendisini yalnız hisseder.”²⁶⁴ Dolayısıyla yazarın kötü hatırladığı Konya günleri, o dönemde yazılan “Bir Skandal” hikâyesine de yansımıştır denebilir. Yazarın eşler arası ilişkileri sorunlu olarak almasının ikinci sebebi de hikâyesinde halk -aydın çatışmasına yer vermesinden kaynaklanır. Yazar, halka yakın olamayan onlarla yeterince alakadar olmayan aydınları zaman zaman eleştirir. Hikâyede aydın çevrede anılan kişilerin eşleriyle arasının iyi olmadığına değinilir. Aydınların ailevi ilişkileri de kötü anlatılır. Avukat, doktor vb. olan aydınların meslek edinmelerinin olası bir sebebi de “güzel karı alabilmek” düşüncesidir. Sadece fiziksel güzelliğe bakılarak yapılan evlilikler Sabahattin Ali'nin eleştirdiği unsurlardandır. Bu evliliklerde aile yuvaları çile çekilen bir yere dönüşür. Yazarın boşanmaya değindiği nadir eserlerinden birisi de “Bir Skandal”dır. Hikâyede boşanma aşamasında olan bir muallimden bahsedilir. Sabahattin Ali, ayrıca eserlerinde poker masalarını işlevsel olarak kullanır. Poker masalarında daha çok bir araya getirilen aydınların

²⁶³ Sevgül Sönmez, a.g.e. s.159.

²⁶⁴ Mehmet Güneş, a.g.e., s.42.

eleştirisi yapılır. “Bir Skandal”da eleştirilen aydın aileler saatlerini poker masalarında harcarlar. Ana tem olarak birbirlerinden görüş farklılığı ile ayrılan arkadaşların ilişkisini anlatan “Düşman” hikâyesinin girişinde de eleştirilen aydın ailelerin poker masalarında yer aldığı görülür. Sabahattin Ali, hem aydınları hem de onların kurduğu aileleri eleştiren bir tutum sergiler. Toplumun sorunlarından uzaklaşıp kendi eğlencesine bakan aydın aileler, evlilik düşünceleriyle bağlantılı olarak eleştirilir.

“Çilli” hikâyesinde zorla evlendirilen Nigâr’la hikâyede ismi verilmeyen kocası arasında sevgi bağı yoktur. Nigâr, evliliğini bir nevi çekilmesi gereken bir çile olarak telakki eder. Nigâr senelerce hazzetmediği eşiyle birlikte yaşar. Kocasının onu Kemal’den kıskanması üzerine önce hakaretler işitir daha sonra şemsiye ile şiddete uğrar. Birbirini sevmeyen çiftlerin oturduğu ev yine bir zindan gibidir. Nigâr bu evi terk eder.

Sabahattin Ali’nin “Pazarcı” hikâyesi yazarın çocukluk günlerinin izini taşır. “Hikâyenin kahramanı, çocukluk anılarından da çıkarılacağı gibi, yazarın Edremit’te bir ara bakkallık ve pazarcılık eden babasıdır.”²⁶⁵ Hikâyenin sonu kurgusal değişikliklere uğrasa da aile içi ilişkiler gerçek hayatla ilişkilidir. Bu sebeple eşler arası sevgi bağı yoktur. Ramazan Korkmaz’ın dikkat çektiği üzere “Pazarcı”da, emekli yüzbaşı karısının “dırdırı” yüzünden pazarcılığa başlar. Bir nevi evinden kaçış yolu olarak Pazarcılığı görür.”²⁶⁶ Normalde saadet yuvası olması gereken aile yuvası, sevgi bağı eksikliği ve eşlerin geçimsizliği neticesinde kaçılması gereken yer olarak sunulur.

“Çaydanlık” hikâyesinde de eşler arası sevgi bağı yoktur. Hikâyede ismi verilmeyen Süleyman Efendi’nin karısı eşinin ölümüne üzülmaz. İhtiyar kadın, kocasından kalan eşyaların derdine düşer. Eşini hapishanede ziyarete gelmezken ölümü üzerine malları için gelir. Kocasından kalan eski bir çaydanlığın bulunamaması üzerine mahkûmları suçlar ve onlara bağırır. İhtiyar kadın, eşinin cesedine de sahip çıkmaz defin işlerini devlete bırakır. Çaydanlık simgesel olarak maddi değerleri işaret eder denilebilir. İnsanlar kendilerine en yakınlardan çok, maddiyata değer verir hâle gelmiştir. Sabahattin Ali hikâyesinde bu durumu gözler önüne sermiştir.

Sabahattin Ali’nin “Uyku” hikâyesi de eşler arası sevgi bağının görülmediği hikâyelerdendir. Sabahattin Ali, hikâyenin konusunu yakın arkadaşı Pertev Naili Boratav’dan

²⁶⁵ Asım Bezirci, a.g.e. s. 121

²⁶⁶ Ramazan Korkmaz, a.g.e. s.225.

alır. Olay Pertev Naili Boratav'ın başından geçmiş ancak hikâyenin aile yönü kurgusaldır.²⁶⁷ Hikâye uyumadan ve durmadan sefere çıkan kamyon şoförlerinin hayatına odaklanır. Şoförler dinlenmeden tekrar yola çıktıkları için kazalar kaçınılmazdır. Ayrıca yolculuk yapılan araçlar eskimiş, kazaya meyillidir. “Uyku” hikâyesinde geçmiş bir yolculukta ölen mal müdürünün karısından bahsedilir. Çiftin birbirini sevmediği diyaloglarda açıkça belirtilir:

“Kocası da karıdan yangınmış...Şoförlere: Şunu bir hendeğe yuvarlayıp beni kurtaramadınız!”
dermiş.”²⁶⁸

Rondu kopmuş ve gerekli iyileştirmesi yapılmamış bir kamyonla yolculuğa çıkan çift, bir kaza geçirir. Kamyondan gelen seslerle tedirgin olan telaşlı kadın, kamyondan atlar ve kocasının istediği gibi hendeğe düşerek ölür. Ölen kadının kocasının kazanın ertesi günü parkta eğlenirken görüldüğü hikâyede iddia edilir.

Sabahattin Ali'nin “Bir Şaka” hikâyesinde sevgi bağı tek taraflı yansıtılır. Cavit Bey, eşinden kıskandığı için bacanağını öldürür. Cavit Bey'in eşi ve çocuğu, bu olaydan sonra kendisiyle alakalarını keser. Mahkûmiyet hayatında sekizinci yılını yaşayan Cavit Bey'i hiç görmeye gelmezler. Cavit Bey, sevdiklerine daha yakın olmak için bir dilekçe yazarak Konya'dan Samsun'a sevkini talep eder. Hikâyenin anlatıcı kahramanı, Cavit Bey'e bir şaka yapmak için yetkililerin ağzından tahliyesine karar verildiğine dair yanıt metnini yazar. Cavit Bey yanıt metnini gerçek sanıp çok sevinir. Eşi ve çocuğuna kavuşacağı günü bekler ancak gerçeği anlayınca hayal kırıklığı yaşar. Cavit Bey hem eşini kıskandığı için cinayet işleyip hem de ona kavuşacağı günü beklese de eşi yaşanan cinayetten sonra onu bir daha görmeye gelmemiştir. Hikâyede ismi verilmeyen kadının Cavit Bey'le tüm alakalarını kesmeyi tercih etmesi bakımından artık eşine sevgi bağı beslemediği yorumu yapılabilir.

“İki Kadın” hikâyesinde de eşler arasında sevgi bağı görülmez. Hikâyedeki Kerim Ağa, cimriliği ve geçimsizliği ile ön plana çıkan tiplerdendir. Üç kez evlilik yapan Kerim Ağa, son iki karısıyla beraber yaşar. Kerim Ağa hastalıktan öldüğünde ikinci eşi Hacer, üzölmek yerine ölüünün ona çektiydiklerini hatırlar. Söyledikleri sözler eşler arasındaki sevgisizliği gösterir:

“Rahat yatamıyası... Kırk yıl evinde oturdum, koca öküz gibi çalıştım, bir gün doyunca yemek yemedim... Gene de sesimi çıkarmadım... Nasıl olsa bir gün ölür de her şeyler bana kalır dedim...
Allahtan korkmadan paralarını yanına alıp gitti.”²⁶⁹

²⁶⁷ Pertev Naili Boratav, “Sabahattin Ali'nin Hikâyelerinin Hikâyesinden Çizgiler”, *Sabahattin Ali Anılar, İncelemeler, Eleştiriler*, Haz. Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevgöl Sönmez, YKY, 2014, s. 389-390.

²⁶⁸ Sabahattin Ali, “Uyku”, *Yeni Dünya*, YKY, İstanbul, 2014, s. 53.

Kerim Ağa'nın dinî nikâhlı üçüncü eşi Esmâ da istemediği bir hayata babasının zoruyla atılmıştır. Esmâ, Kerim Ağa ile babası tarafından zorla evlendirilir. Sevmediği ve istemediği Kerim Ağa ile ölümüne kadar -altı yıl - evliliğini sürdürür.

“Kanal”da Dedemköylü Mehmet ve kardeşinin evliliklerinde sevgiye dayalı birliktelik yoktur. İki kardeş “evin içindeki çalışan elleri arttırmak için” evlenir. Ramazan Korkmaz'ın da belirttiği üzere bu evlilik ekonomik amaçlı yapılır²⁷⁰ dolayısıyla çiftler arasında sevgi bağı olduğunu söylemek zordur. Hikâyenin büyük kısmı, ailenin kurulduktan sonraki geçim derdine odaklandığından ve hikâyenin evden çok tarlada geçmesi sebebiyle “kerpiç kulübenin birer köşesine” yerleşen küçük kızlardan bir daha söz açılmaz. “Kanal”da eşler arası ilişkilere yeterince temas edilmese de evliliğin gerçekleşmesinde Anadolu'nun gerçeklerinden yararlanıldığı söylenebilir.

Sabahattin Ali'nin eserlerinde yazarın ideallerindekine tezat olarak eşler arasında sevgi bağının olmadığı ailelerin daha fazla görüldüğü söylenebilir. Bu durum, tatsız aile yuvaları tasvirlerini de beraberinde getirir. Tüm bunlara sebep ise toplumda görülen temelsiz evlilik düşünceleridir. Yazar, bu noktada temelsiz düşüncelerle kurulan yuvaların olumsuz sonuçlarını da göstererek toplumu uyarmak ister. Kurulacak olan ailelerde eşler arasındaki sevgi bağı atlanılmamalıdır ancak çoğu zaman sevgi bağı göz ardı edilir.

2.2.1.2. Eşler Arası Zihin ve Ruh Uyumu

Sabahattin Ali'nin gerek eserlerinden gerekse kişisel mektuplarından anlaşıldığı üzere sağlam temele dayanan ailelerin kurulması için gerekli olan bir diğer unsur eşler arasındaki zihni ve ruhi birlikteliktir. Nitekim sanatçı, zihnen ve ruhen kendisine yakın bulduğu Nahit Hanım'a evlenme tekliflerinde bulunur fakat aralarındaki eksiklik, Nahit Hanım'ın ona duygusal bağ beslememesinden kaynaklanır. Sabahattin Ali, kafaca ve ruhça benzer oldukları için iyi anlaştığı Nahit Hanım'la aile kurmak istese de reddedilir. Artık ondan tek beklentisi kafaca birlikteliktir:

“Cevap vermediğini, vermeyeceğini bildiğim halde yine sana yazıyorum. (...) Seni tasavvur edemeyeceğin kadar çok sevdim Nahit. (...) Seni çok kızdırdım, çok sükût-ı hayale uğrattım, beni de herkes gibi gördün... Bütün kabahatlerin bende olduğunu itiraf ederim. Sana bir kafa arkadaşı gözünden

²⁶⁹ Sabahattin Ali, “İki Kadın”, *Yeni Dünya*, YKY, İstanbul, 2014, s. 99.

²⁷⁰ Ramazan Korkmaz, a.g.e. s.172.

başka gözle baktım, münasebetimizi arkadaşlık hududunun haricine çıkarmak istedim... O zaman... O zaman seni kaybettim ...Senin yokluğunun ne müthiş olduğunu seni kaybedince anladım... Sana yalvarıyorum Nahit... Ve açıkça, terbiyesizce söylüyorum: Ben senden vücutlarımızın değil, kafalarımızın birleşmesini istiyorum.”²⁷¹

Zihnen ve ruhen birliktelikten anlaşılan birbirine yakın mizaçların birlikteliğinin mutlu bir yaşama tekabül ettiği Sabahattin Ali’nin ortaya attığı dikkate değer savlardan bir tanesidir. Kendi anne ve babasının evliliklerinde göremediği zihnî ve ruhi birlikteliği, eserlerine birkaç farklı şekilde yansıtır.

Asım Bezirci’nin belirttiği üzere yazarın kendi ailesinden de izler taşıyan *Kuyucaklı Yusuf*’ta ²⁷²Salâhattin Bey ve Şahinde Hanım arasında yetiştirme tarzının yanı sıra hem eğitim açısından hem de yaş açısından ciddi bir fark”²⁷³ göze çarpar. Sabahattin Ali söz konusu üç durumu da eserlerindeki zihnî ve ruhi uyum açısından sık sık ele alır. Sağlık Bilimleri araştırmalarını da konu olmuş aile kurumunda, evlilik uyumuna dair görüşler de belirtilmektedir:

“Evlilik uyumu üzerinde etkili olabilecek değişkenler bireysel değişkenler, aileye ilişkin değişkenler ve sosyo-ekonomik değişkenler olarak sınıflandırılmaktadır. Cinsiyet, yaş, evlilik sayısı, ilk evlenme yaşı, sağlık durumu, fiziki görünüş vb. gibi özellikler bireysel değişkenler, eşler arasındaki yaş farkı, evlilik biçimi, çocuk sahibi olup olmama, eşle duygu ve düşünceleri paylaşma, eşle ev işlerini paylaşma, ailelerden sağlanan destek durumu, eşlerin cinsel yaşamdaki doyumları vb. gibi özellikler ise aileye ilişkin değişkenlerdir. Son olarak sosyoekonomik değişkenler de ailenin aylık geliri, gelirin yeterlilik düzeyi, eşlerin öğrenim düzeyi, eşlerin aile gelirine katkısı, eşlerin mesleki durumları, eşlerin yaptıkları işten memnun olup olmamaları vb. gibi özelliklerden oluşmaktadır.”²⁷⁴

Görüldüğü üzere güncel sağlık araştırmalarında evlilik uyumu üzerinde etkili olabilecek değişkenler arasında Sabahattin Ali’nin de düşünceleriyle örtüşen “eşlerin öğrenim düzeyi”, “eşler arasındaki yaş farkı” vb. sayılmaktadır. Sabahattin Ali söz konusu değişkenleri zihnî ve ruhi uyum açısından değerlendirir.

Mustafa Kutlu da Sabahattin Ali’nin ruh uyumuna insan ilişkilerinde hatta ailede de önem verdiğini şu sözlerle ifade eder:

²⁷¹ Sevgül Sönmez, a.g.e. s.172-173.

²⁷² Asım Bezirci, a.g.e. s.183.

²⁷³ Sabahattin Ali, Mehpare Taşduman’la mektuplaşmalarında babası ile annesi arasındaki yaş farkını 16 olarak belirtir. *Kuyucaklı Yusuf*’ta Salâhattin Bey ve Şahinde Hanım arasında da 15 yaşlık bir fark vardır.

Filiz Ali Loslo, Atilla Özkırmı, a.g.e. s.322.

²⁷⁴ Didem Yekenkunnul, *Gebelikte Bulantı Kusma, Evlilik Uyumu ve Eş İlişkisi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2011, s.14.

“Ruh yakınlığı dostluğun temelidir. Maddî çıkarların, iş hayatının ince hesapların yönettiği dostluklar, daire mesai arkadaşlıkları hatta aile bağları, ruh yakınlığının olmaması halinde zoraki görülen arkadaşlıklardır. Bu arkadaşlıklarda mutluluk aramanın, ruhî tatmine ulaşmanın imkânı yoktur.”²⁷⁵

Kürk Mantolu Madonna’da bu durumdan mustarip olan Raif Efendi’nin ağzından ruhi ve zihnî birlikteliğin öneminden bahsedilir. Raif Efendi, kendi tabiriyle hayatında gerçek manada üç- dört ay yaşamıştır. Bu süre zarfı, zihnen ve ruhen kendisine uyumlu olan Maria ile Berlin’de geçirdiği zamanları içerir:

“Bir ruh, ancak bir benzerini bulduğu zaman ve bize, bizim aklımıza, hesaplarımıza danışmaya lüzum bile görmeden, meydana çıkıyordu... Biz ancak o zaman sahiden yaşamaya, - ruhumuzla yaşamaya- başlıyorduk.”²⁷⁶

“Asıl “ben”, otuz beş seneye yaklaşan ömrümde, ancak üç dört ay kadar yaşamış, sonra, benimle alakası olmayan manasız bir hüviyetin derinliklerine gömülüp kalmıştım.”²⁷⁷

Sabahattin Ali, eşler arasındaki zihnî ve ruhi uyumu genellikle güzel sanatlar aracılığıyla kurmuştur denebilir çünkü güzel sanatlar ideal eşlerin ortak ilgi alanıdır. Bu durum, zihnî ve ruhi uyumu tetikler. Güzel sanatlar dışında çiftlerin eğitim durumlarının da zihnî ve ruhi uyumu beraberinde getirdiği söylenebilir fakat genellikle sanatın birleştirici gücü, kişiler arasında söz konusu uyumları sağlasa da aile kurulmasında etken değildir. Sabahattin Ali, birbirine daha uyumlu çiftlerin varlığını sanat ve eğitim yoluyla gösterse de hayat şartları uyumlu kişileri birbirinden ayırır.²⁷⁸ Sabahattin Ali’nin güzel sanatları aile içi ilişkilerde uyumu sağlayan bir unsur olarak kabul etmesini kendi ailesiyle de açıklamak mümkündür. Sabahattin Ali’nin çok sevdiği babasının entelektüel yönünün olması onun da sanata yoğun ilgi beslemesini tetikler. Ali Salâhattin Bey’in iki oğlu vardır. İkincisinin adını Fikret koyar:

“İkinci oğluna da şair Fikret’in adını verir. Bundan anlaşılacağı gibi, Ali Salâhattin edebiyatı seven özgür düşüncülü bir kişidir. Nitekim, Jön Türkleri tutarmış, o günün deyimiyle "Hürriyetçi" imiş.

²⁷⁵ Mustafa Kutlu, *Sabahattin Ali*, Dergâh Yayınları, yıl belirtilmemiş, s. 82.

²⁷⁶ Sabahattin Ali, *Kürk Mantolu Madonna*, YKY, İstanbul, 2009, s. 87.

²⁷⁷ Sabahattin Ali, *Kürk Mantolu Madonna*, YKY, İstanbul, 2009, s.158.

²⁷⁸ Sabahattin Ali’nin eserlerini konu alan bazı araştırmalarda güzel sanatlara pek çok akademisyenin değindiğini ifade etmek gerekir. Detaylı bilgi için bakınız:

Esra Yıldız, a.g.t. 85-87.

Yasemin Koç, “Sabahattin Ali’nin Hikâyelerinde Güzel Sanatlar” *Yeni Türk Edebiyatı Dergisi*, S.14, Ekim 2016, İstanbul, s. 83-103.

Tamer Kütükçü, “Bir Travmanın İki Yüzü: İçimizdeki Şeytan Ve Huzur”, *Sabahattin Ali*, edt. Sevgül Sönmez, T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2013, s. 155- 193.

Ramazan Korkmaz, a.g.e. s.299.

Tevfik Fikret'le arkadaşmış, şiirlerini coşkuyla okurmuş. "Sis"i ezbere bilirmiş. Serveti Fünûn, Şahbal, içtihad dergilerini izlermiş. Duygulu, alıngan, ince bir adammış. Mandolin ve flüt çalarmış.”²⁷⁹

Salâhattin Bey, sanata ilgili olmasının yanında okullarda ders verebilecek kadar da yetkindir. Salâhattin Ali Bey, savaşlardan dolayı çocuklar eğitimlerinden geri kalmasın diye Türkçe derslerine de girmiştir.²⁸⁰ Sabahattin Ali, biraz da babasının etkisiyle sanata çocukluğundan itibaren gönül verir. Sanat onun için oldukça önemlidir ve hayatına akseder ki kızı Filiz Ali'nin müziğe bağlanmasında ve şu an profesör ünvanı kazanmasında etkili olur:

“Babamla birlikte yaptığımız en zevkli işlerden biri de Devlet Konservatuarı'na ya da o zamanki adıyla Tatbikat Sahnesi olan Halkevi'ne gidip opera ve tiyatro provalarını izlemektir. Konservatuarda babamı seven öğrencileri bana da ilgi gösterirler, onun dersi varsa benimle ilgilenirlerdi... Daha o zamandan operaya tutkum başlamıştı anlaşılan ki Mozart'ın *Figaro'nun Düğünü* operasını hiçbir şeye değişmezdim. Devlet Konservatuarı'nda her cumartesi verilen orkestra konserlerine ailece giderdik. Annem de babam da alaturka müzik içinde yetiştikleri halde giderek bu konserlerden zevk duyduklarını söylerlerdi. Bense zaten o hava içinde büyüdüğüm için olsa gerek meslek olarak müziği seçtim ya da yaşadığım olaylar sonucu müziğe yöneldim. Bütün bu anlattıklarım babamın ben de bilerek ve isteyerek yarattığı sanat sevgisi ve merakının sonucu olsa gerek.”²⁸¹

Sabahattin Ali'nin kendi eşi Aliye Ali'nin de sanata derin ilgisi varken aile içi ilişkiler son derece olumlu ve sevgiye dayanır fakat bu durum yazarın kendi annesi Hüsniye Hanım'ın sanata ilgi duymaması yönünden ailesinde görülmemektedir. Bu durum, Sabahattin Ali'nin eserlerinde ideal eşler arası ilişkilerde güzel sanatları etkin bir rol vermesini açıklar niteliktedir. Yazarın özellikle romanlarında güzel sanatlar, zihnen ve ruhen uyumu sağlayan özelliktedir.

Kürk Mantolu Madonna'da Maria resim yapan ve enstrüman (keman) çalan entelektüel kişiliktir. Raif'in de resim sanatına ilgisi vardır. Aynı zamanda opera da iki âşığı birleştiren sanat dallarındandır fakat Raif'in babasının ölümü onların evlenip aile kurmalarına bir engel olur. Raif de Türkiye'ye döndükten sonra Maria'dan haber alamayınca aldatıldığını düşünerek Mihriye Hanım'la evlenir. Hayat şartları, mutlu bir aile yuvasının kurulmasına engel olur.

İçimizdeki Şeytan'da Macide sanat dallarından müzikte yetenekli, aynı zamanda konservatuar okuyan piyanoda başarılı olan bir genç kızdır. Onun piyano öğretmenlerinden

²⁷⁹ Asım Bezirci, a.g.e. s. 9.

²⁸⁰ Asım Bezirci, a.g.e. s.10.

²⁸¹ Filiz Ali, “Anımsayabildiklerim”, *Sabahattin Ali – Anılar, İncelemeler, Eleştiriler*, Haz: Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevgül Sönmez, YKY, İstanbul, 2014, s. 59-60.

biri de Bedri olur fakat Bedri ablasının hastalığından dolayı mesleğine devam edemez, uzun bir süre birbirlerinden haber alamazlar. Macide, daha sonra Ömer’le tanışır ve onunla aynı yerde yaşamaya başlar. Ömer, Macide’yi karım diye arkadaşlarına tanıtır fakat Macide Ömer’in edilgen tavırlarına daha fazla dayanamaz ve ondan ayrılmak üzere bir mektup yazar. Görüldüğü üzere Sabahattin Ali’nin iyi bir aile kurulması için sürekli altını çizdiği ruhen ve duygusal uyum Macide ve Ömer’in birlikteliğinde görülmez. Asıl kurulması gereken aile sanata ilgi duyan Bedri ve Macide’nin birleşimidir zaten yazar da romanın sonunda birbirine daha uygun kişileri bir araya getirme yolunu seçer.²⁸² Ömer, Bedri, Macide aşk üçgeni Mehmet Rauf’un *Eylül* romanını çağrıştırmaktadır. Suat ve Süreyya evlidir. Süreyya’nın halasının oğlu Nuri, Suat’a ilgi duymaya başlar. Onları birleştiren unsur piyanodur. Süreyya deniz sefası yüzünden evden uzaklaşır ve bu durum Nuri ile Suat’ın birbirleriyle daha fazla yalnız kalmalarına neden olur. Macide ile Ömer’in arasını açan mesele ise Ömer’in sürekli iradesini kullanamayıp arkadaş meclislerinde bulunmasının yanı sıra bu meclislerde Macide’yi sürekli yalnız bırakması olur.

Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*’ta da güzel sanatlara eşler arasında yer ayırır ancak eşler arası zihnen ve ruhsal açıdan tam bir uyum sağlanması için eğitim bilinçli olarak devam ettirilmez. Romanda Muazzez mahallede ud dersi almaya da başlar ancak Yusuf, Salâhattin Bey ve Şahinde Hanım’a rağmen ud eğitimini yarıda bırakır. Yusuf’un söz konusu davranışı eşler arasında oluşabilecek kültürel farkı da en aza indirir. Yusuf, Muazzez çifti eğitimsizlikleriyle daha uyumlu hâle gelir.

Sabahattin Ali’nin ilk dönem hikâyeleri aşkı konu alır.²⁸³ Yazar, “Değirmen” hikâyesinde birbirine yakın ruhların aşkını yansıtır. Atmaca bir kolunu değirmene kaptıran değirmencinin kızına âşık olur. Genç kız da Atmaca’yı sever. Atmaca sevdiği kıza kaçmayı teklif eder ancak bir kolundan yoksun olan kız, bu teklifi bir “sadaka” olarak görür ve aralarındaki fiziksel farktan dolayı teklifi reddeder. Atmaca ise son bir çare düşünür. Atmaca kendisinin aşkına tutulan pek çok kadını reddederek kendi ruhuna yakın bulduğu değirmencinin kızının ardından gider.²⁸⁴

²⁸² Afşar Timuçin, Öykü ve Romanlarıyla Sabahattin Ali, Bulut Yayınları, İstanbul, 2011 s. 69-70.

²⁸³ Asım Bezirci, a.g.e., s.84.

²⁸⁴ Mustafa Kutlu “Değirmen” hikâyesi için şu değerlendirmeyi yapmıştır: “Atmaca hayatının en büyük rastlantısından, ruhsal yakınlığı olan iki insanın birbirini bulmuş olmasından vaz mı geçecektir ? Aldanışlara kapılıp, hayatı boyu sahte değerlerin peşinden koşmağa devam mı edecektir ? Yazar bu soruların karşılığını Atmaca’ya yaptırdığı bir jestle ile veriyor. Bir gece çılgın bir serenattan sonra Atmaca, değirmenin uğultucu çarklarından birinin çarkına kolunu tutar; vücudunun ansızın beliren boşluktan akan kanlarla sevgilisine doğru ağır ağır yürür...” Mustafa Kutlu, a.g.e. s.29.

“Kırlangıçlar”da birbirini seven çift kırlangıçların aralarındaki zihni ve ruhi uyuma da yer verilir. Hikâyedeki çift kırlangıçlar, diğer kuşların yaptıklarını anlam veremeyen yapıya sahiptirler. Bu durum onları diğer kuşlardan ayırıp yalnızlaştırırken onların birbirlerine olan yakınlığını ve uyumunu da artırma imkânı sağlar. Etrafı gözlemlerindeki benzerlik onların zihnen ve ruhen uyuştuğunu da gösterir. Yazar aynı zamanda hikâyedeki çift kırlangıcı, antika (başkalarına benzemeyen) olarak adlandırır.²⁸⁵ Hikâyenin başındaki bu adlandırma da çift kırlangıçları birbirlerine benzemelerine ve daha uyumlu hâle getirilmesine imkân sağlar. Bir başka deyişle yazar antika adlandırmasıyla zihni ve ruhi uyumun önünü açmıştır. Kırlangıçlar, her ne kadar birbirlerini sevip uyuşsalar da göç mevsiminin gelmesiyle ayrılmak zorunda kalırlar. Kırlangıçların ayrıldıktan sonra birlikte geçirdikleri günleri unutamaması da kafaca ve ruhça uyuşmalarından kaynaklanır çünkü bu çift kırlangıç, gittikleri yerlerde kendileriyle uyumlu bir kırlangıçla karşılaşamazlar. Geçmişte geçen güzel günlerin hasretini çekerler.

“O Arkadaşım” yazarın mektupları ile okunabilecek hikâyelerindendir. Yazarın mektupları ile hikâyesi arasında oldukça yakınlık hissedilir. Hikâyede kafaca uyuma yine dikkat çekilir ancak aşk karşılıksızdır. Hikâye kişinin de Sabahattin Ali gibi kafaca uyuştugu kişiyle birleşmek istemesi dikkat çekicidir ancak aşkın karşılıksız olması bu uyumu geçersiz kılar. Hikâyede kafaca uyum görülse de tek taraflı aşk neticesinde yuva kurulamamıştır.

“Viyolonsel”de de birbirini seven karı- koca arasında ruhça ve kafaca uyumun olduğunu söylemek mümkündür. Hikâyedeki tutkulu âşıkların evlenmeden önceki hayatlarında pek çok isteyen olur. Hikâyedeki erkek kahramanı rüyalarında gören kadınlar, genç kızın ise hayalini süslediği pek çok delikanlıların olduğu vurgusu yapılır. Ancak onca isteyen olan erkek ve kadın, birbirleri için yaratılmış gibidir. Birbirini seven ve ruhça yakın olan erkek ve kadın, evlenir. Karı- koca evlendikten sonra gemiyle seyahate çıkarlar. Çiftin gemi ile çıktıkları yolda kazayı yaşamadan önce hislerinin ve düşüncelerinin aynı olması dikkat çekicidir. Hislerinin ve düşüncelerinin uyuşması ve birlikte geçirdikleri keyifli zamanlar onların kafaca ve ruhça uyuştugunu gösteren detaylardır:

“Evlenmişler; birbirlerinin olmuşlardı. Bahtiyardılar. Bahtiyarlıklarını bulundukları yerde hapsetmek istemediler. Onu her tarafa gösterebilmek için, bir gün, şehrin rıhtımında duran gemilerden birine binerek seyahate çıktılar.

²⁸⁵ Sabahattin Ali, “Kırlangıçlar”, *Değirmen*, YKY, İstanbul, 2013, s.38.

Gezdikleri yerde her gördükleri şeyin kendilerini sevindirmek için yaratıldığını sanıyorlardı. Deniz onlara bir aşk masalı, ormanlar bir vefakârlık hikâyesi anlatıyordu.

Bilhassa engini çok seviyorlardı. Bazı yerlerde erkeğin gözleri gibi lacivertleşen sular, bazı yerlerde her ikisinin kalpleri kadar berrak ve şeffaf oluyordu... Ve dalgaların kıvrımlarındaki köpükler, sulara sürünerek uçan beyaz kuşlar gibiydi.”²⁸⁶

Karı-koca gemiyle çıktıkları yolculukta fırtına nedeniyle kaza geçirirler ve Afrika’da bir sahile düşerler. Genç kadın Afrika’da hastalanır ve günden güne kötüleşir. Adam, eşinin üzüntüsünü hafifletmek için sevdiği enstrüman olan viyolonseli maun ağacından yapar. Adam, eşine verdiği ölmeden önce baş ucunda *Sonbahar Şarkısı*’nı çalma sözünü gerçekleştirmek için viyolonseli öğrenmeye çabalar. Kadın, öleceğini anladığı zaman *Sonbahar Şarkısı*’nın notalarını verir. Adam *Sonbahar Şarkısı*’nı çalmak için uzaklaştığında eşi, yatağında can verir. Adam, geri döndüğünde eşinin öldüğünü görür ve verdiği sözü tutamadığını da anlar. Bunun üzerine eşinin mezarı başında onun ruhuna ulaştırmak üzere *Sonbahar Şarkısı*’nı her gün çalar.

“Birdenbire Sönen Kandilin Hikâyesi”nde eşler arasındaki masalsı saadet anları hem aşka hem de ruhen yakınlığa işaret eden noktalar. Adam, kaybettiği eşini hep iyi özellikleriyle anarak onu idealleştirir. Öyle ki birlikte yaşadığı eşinin iskeletleşmiş cesediyle bile arasında bir mesafe olmadığını söyler:

“Hem bu kadın benimdi. Şu ellerim, şu sana laf söyleyen ağzım nasıl benimse, o da öyle benimdi. Fakat biliyor musun, kollarımın arasından sıyrılıvermesi ne kolay oldu... Onunla aramızda hiçbir mesafe yoktur. Bizim onun haline geçivermemiz için bir sebep bile lazım değil; ve bu iskelet bize o kadar yakındır ki, ondan korkmak için ancak bir insan kadar kör ve düşüncesiz olmalıdır.”

Ancak eşinin cesedi bir tek ona korkunç gelmemektedir. Adamın eşinin cesediyle arasında mesafe olmadığını belirtmesi hem eşiyle arasındaki aşka hem de dolaylı yoldan eşi hayattayken ki mesafesiz/uyumlu birlikteliklerine işarettir denebilir.

“Köstence Güzellik Kraliçe”sinde Marina ve Gravila arasında sevgi bağıyla birlikte ruh ve kafaca uyum da görülür. Gravila’ya, Marina’yla birlikte geçirilen on beş gün bir saatmış gibi gelir. Zamanın hızlı akması hem çiftler arasındaki sevgiyi gösterirken hem de birbirini çeken ruhların ve zihnin uyumunu da işaret eder ancak Gravila Bükreş’e döndüğünde Marina’yla günden güne mektuplaşmalarını da sonlandırır. Aralarında her ne kadar sevgi ve uyum olsa da Marina, Gravila yıllar sonra yanına geldiğinde ona kalbini ve ruhunu kapatır.

²⁸⁶ Sabahattin Ali, “Viyolonsel”, *Değirmen*, YKY, İstanbul, 2013, s. 46.

Marina, Gravila'nın kendisini yüzüstü bırakması üzerine ruhunu kaybeden bir cesede dönüşmüş gibidir:

“Sanki etten, kemikten ve sinirden yapılmış bir mahluk değildi. Sanki bir mermer, bir kaya, yahut bir ölüydü.”²⁸⁷

Gravila'nın verdiği sözü tutmaması üzerine hem kendisinin hem de Marina'nın acı bir hayata sürüklendiği görülür. Hikâyede aile kurulamasa da sevgililer arasındaki aşk ve ruh uyumu dikkate değerdir. Hikâyede ruhsal uyum açısından ideal çifte işaret edilir.

“Portakal” hikâyesinde eşler arasındaki yoğun sevgi nedeniyle aradaki eğitim farkı aileyi dağıtmaz. Eşler birbirine uyumsuzdur ancak İsmail, eşi Hayriye'nin yardımlarıyla kendini geliştirmeye çalışır. Aralarındaki kafaca uyumsuzluk öğrenme çabasıyla giderilmeye çalışılır. İsmail gemide çalışırken eşinin ona katkılarına değinilir. Hayriye, İsmail'e güzel konuşmayı öğretmesinin yanı sıra ona *Köroğlu* dergisini de okur. İsmail gemiden ayrılıp tekrar evine dönerken de *Köroğlu* dergisini satın alır. İsmail kendisini geliştirmeye çabalarken aynı zamanda oğlunu da eşi gibi okumuş olması için planlar kurar.

“Çakıcı'nın İlk Kurşunu”nda Ayşe ile Çakıcı arasında sevgi bağı ve uyum görülür. Her ikisinin de Zeybek evladı olması ayrıca yazarın hikâyede Zeybekleri “halis Türk ırkı” olarak ayırması onların uyumlu ve mutlu beraberliklerinin nedenidir. Çiftin yetiştirme tarzı Zeybek kültürüdür. Bu noktada uyuştukları görülür zira Ayşe, babaevinde Çakıcı'nın ileride girişeceği mücadelelerin benzerlerine şahit olmuştur. Ayşe, babaevindeyken Çakıcı için kurulacak çeteye de en uygun isimleri önerir ancak sözü dinlenmemiştir. Onların sevgiye dayanan birliktelikleri ve kafaca uyumları aldatmanın görüldüğü T. Bey ve eşi arasında görülmez.

“Barsak” hikâyesinde eşler arası ilişkilere derinlemesine temas edilmez. Delikanlının eşini, anlatıcı kahramandan kıskanmasının neticesinde eşine olan sevgisi hissettirilir. Hikâyedeki kadının düşüncelerine ve hislerine yer verilmemesi eşine olan sevgisinin ve uyumunun belirsiz olmasına yol açarken en azından çiftler arasında yaşça bir yakınlığın olduğu söylenebilir. Hikâyenin anlatıcısı, kadın için “genç” eşi içinse “delikanlı” sıfatlarını kullanır. Çiftin yaşça yakınlığı onlar arasında kafaca ve ruhça bir uçurumun oluşmamasına katkıda bulunmuştur denilebilir.

²⁸⁷Sabahattin Ali, “Köstence Güzellik Kraliçesi”, *Kağnı, Ses, Esirler*, YKY, İstanbul, 2016, s. 157.

Sabahattin Ali'nin eserlerinde eşler arasında sevgi bağı yoksa kafa ve ruh uyumunu aramak mümkün görünmemektedir.

“Çilli” hikâyesinde Nigâr ve kocası arasında sadece sevgi eksikliği değil, aynı zamanda ruhen ve zihnen bir uçurum göze çarpar. Nigâr'ın zorla evlendirildiği kocasıyla kendisi arasında otuz yaş fark vardır. Dolayısıyla söz konusu evliliğin mutlu devam edebilmesi imkânsız gibidir. Mizaç yönünden de çeşitli farklar vardır. Nigâr anlayışlı ve sabırlıyken, kocası anlayışsız, sabırsız, aşırı kıskanç ve kabadır. Nigâr kocasının anlayışsız, kıskanç, kaba tavırlarına dayanamaz ve çareyi “Yeter artık sünepe kahrı çektiğim!” diyerek evini terk etmekte bulur.

“Uyku”da karısının ölmesini dileyen mal müdürünün, eşiyle arasında sevgi bağı yoktur dolayısıyla eşler arasında kafa ve ruh uyumunu aramak mantıksız görünmektedir. Evlilikleri bu sebeplerden dolayı sorunludur. Hikâyede mal müdürünün karısının onu tanıyan kamyon şoförü tarafından çok konuştuğu ve geçimsiz biri olduğu da vurgulanır. Mal müdürü, şoförlere yakınlardan karısından kurtulmak istediğini belirtir. Hikâyede geçimsiz, sevgisiz aile tasvirleri yapılmıştır.

“Çaydanlık”ta da Süleyman Efendi ve eşi arasında sevgi bağı görülmez. Süleyman Efendi'nin eşi, kocasının ölümü üzerine hapishaneye gelir. Hikâyede ismi verilmeyen kadın sadece eşinden kalan malların peşindedir. Kocasının defin işlerini de devlete bırakır dolayısıyla eşler arasında hem sevgiye dayalı birliktelik hem de ruhen ve kafaca bir uyumun olmadığı da söylenebilir.

“Bir Şaka” hikâyesinde mahkûmların aile hayatına değinilir. Hikâye kişisi Cavit Bey, eşini kışkandığı için bacanağını öldürür. Karısı ve çocuğu bu cinayet üzerine tüm alakalarını keserler. Mahkûmiyet hayatının sekizinci senesinde olmasına rağmen Cavit Bey'i görmeye gelmezler. Cavit Bey'in özgürken “huysuz, kavgacı, rakıya düşkün” bir yönü olduğu belirtilir. Cavit Bey'in hem bu özelliklerinin belirtilmesi dolayısıyla hem de eşinin onunla olan tüm alakalarını koparması açısından artık çift taraflı bir sevginin kalmadığı ve eşler arasında uyum olmadığı yorumu yapılabilir.

“Sarhoş” hikâyesinde aldatma temi işlendiği için eşler arasında hem sevgi bağının olmadığı hem de bir uyumun bulunmadığı söylenebilir. Kanunî Kâmil eşinden ziyade Muhsine'ye ilgi duyar ve onun yanında olmak ister. Kanunî Kâmil, eşinin tepkisiyle fiziksel açıdan beğendiği Muhsine'den uzak kalınca hikâyede ismi verilmeyen eşine küfürler savurur.

Hem sevgisizlik hem de uyumsuzluk açısından bu çiftin kurdukları aileyi mutlu sürdürebilecek bir yönü yoktur. Şiddetli geçimsizliğin yaşandığı mekân yine bir zindan, şartları kötü olan bir mapushane gibidir.

“Selam”da Yusuf, gönlünü kasabaya gelen tiyatro kumpanyasındaki aktrise kaptırır. Yusuf, tiyatro kumpanyası kasabadan gittiğinde aktristen gelen bir selam uğruna eşini ve çocuklarını terk edip gider. Yusuf’un bu davranışıyla eşine bir sevgi bağı beslemediği anlaşılırken aynı zamanda artık eşiyle uyuşmadığı yorumu da yapılabilir. Yusuf, eşinden ziyade aktriste kendini yakın hisseder ve ona sevgi bağı ile bağlanmıştır. Yusuf’un müziğe aktrisin tiyatro sanatına merakı onları ruhça ve kafaca yakınlaştıran başka bir unsur olarak göze çarpar.

“Hanende Melek” hikâyesinde de eşler arası sevgi bağının olmamasından dolayı kafaca ve ruhça uyum da söz konusu değildir. Hüseyin Avni, eşinden ziyade Hanende Melek’e ilgi duyar fakat sevdası tek taraflıdır. Bu hikâyede de sevgisizlik uyumsuzluğu beraberinde getirir. Alkole bağımlı olan ve farklı kadınlara sarkıntılık eden Hüseyin Avni’nin yuvası da onun hâl ve hareketlerinden dolayı geçimsizdir.

Sabahattin Ali’nin çocukluk anılarına dayalı olarak kurguladığı bazı hikâyelerinde²⁸⁸ ruhsal uyuma temas edilmese de eşler arası ilişkilerin sorunlu çizilmesinden dolayı söz konusu uyumun olmadığı anlaşılabilir. “Pazarcı” bu tür hikâyelerdendir. “Pazarcı”da eşi tarafından dinlenmeyen, fikirlerinin karşısındakine işlemediğini fark eden ve bu yüzden içinde bulunduğu durumu ve şartları kabullenip susan bir yüzbaşıya yer verilir. Sadece görevini gerçekleştirirken karşılaştığı savaş ortamları değil, ayrıca eşiyle anlaşamaması da onun saçlarını beyazlatan etkenler arasında olarak görülebilir. Günden güne gücü azalan yüzbaşının çekilmez aile hayatından dolayı mutsuz olduğu belirgindir.

“Çirkince”de daha çok anlatıcı kahramanın gözünden bu çıkarım yapılabilir. Anlatıcı kahramanın, annesini “beceriksiz bir kadın” olarak nitelemesi Sabahattin Ali’nin hem kendisinin hem de babasının annesi yüzünden çektiği sıkıntıların bir başka ifadesi ve intikamı gibidir. Hikâyede babanın, Çanakkale’de savaşta olmasından dolayı eşler arası ilişkilere temas edilmese de eşler arası uyumsuzluk anlatıcının söz konusu tabirinden çıkarılabilir. Yazar evlerini geçimsiz bir yuvaya dönüştüren annesini, kendisiyle özdeşleştirdiği anlatıcıyla yerer.

²⁸⁸ Asım Bezirci, a.g.e, s.121.

Dolayısıyla yazarın çocukluk yaşantısından da izler barındıran hikâyede²⁸⁹ eleştirilen anne bakımından uyumsuz aile içi ilişkilere dikkat çekilmiştir yorumu yapılabilir.

“İki Kadın” hikâyesinde eşler arasında sevgisizlik ve uyumsuzluk belirgindir. Kerim Ağa’nın dinî nikâhlı eşi Esmâ ile arasında kırk yılı geçen bir yaş farkı vardır. Kerim Ağa, kızı hatta torunu yaşında sayılabilecek Esmâ ile evlenerek kendisiyle uyuşmayan bir evlilik gerçekleştirir. Kerim Ağa’nın resmî nikâhlı eşi Hacer’le yaş farkı daha az olsa da eşlerin paylaştığı ortak nokta yoktur. Hacer de sevmediği, uyuşmadığı Kerim Ağa ile evliliğini devam ettirerek mutsuz ve çileli aile yaşantısına katlanır.

“Kanal”da Dedemköylü Mehmet ve kardeşinin evlilikleri, evdeki çalışan sayısını arttırmak için gerçekleşir. Ekonomik kaygılarla yapılan evlilikler oldukça gerçekçidir ancak gerçekleşen evliliklerde, hem sevgi bağı hem de ruhsal ve zihnî uyum önemsenmemiştir. Bu bakımından iki kardeşin evliliği Sabahattin Ali’nin idealindeki evliliği ve aile yaşantısını yansıtmaz.

Sabahattin Ali’ye göre eşler arasındaki sevgi bağı, sağlam temele dayanan bir evlilik için tek başına yeterli değildir. Yazarın kendi anne ve babası arasında göremediği ve bu yüzden mutsuzluklarla geçen çocukluk hatıralarından da anlaşıldığı gibi²⁹⁰ eşler arasında zihnen ve ruhen bir uyum da gözetilmelidir. Eşler arasındaki söz konusu uyumların birbirine yakın mizaç özellikleri, kültür düzeyinde yakınlık ve eşlerin yaşları arasındaki yakınlık gibi fikirlerden oluştuğu söylenebilir. Ancak eserlerde zihnen ve ruhça birbirine yakın olan insanların genellikle kavuşamadıkları görülür. Bu nedenle uyumsuz birlikteliklerin daha fazla görüldüğü söylenebilir.

2.2.1.3. Maddiyat ve Huzur

Sabahattin Ali’ye göre yuvanın kurulması ve sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi için gerekli unsurlardan biri de maddiyattır. Kapitalizmin yaygınlaşması ile para, günden güne önemini arttırmış ve insan ilişkilerini de belirleyici bir konuma yükselmiştir. Modern dünyada aile de “kapitalist tüketime koşullanır.”²⁹¹ Bu durum aile kurumunun da değişmesine yol açar.

²⁸⁹ Asım Bezirci, a.g.e, s.103.

²⁹⁰ Filiz Ali Loslo, Atilla Özkırımlı, a.g.e. s. 320.-321.

²⁹¹ Kadir Canatan, Ergün Yıldırım, a.g.e., s. 123.

Sabahattin Ali'nin eserlerinde maddiyat, insan ilişkilerini ve düşüncelerini yönlendirmeye etki eder ve ailenin kurulmasında da önemli bir role sahiptir.

Sabahattin Ali aşkı kesintiye uğratmamak ve “saf”²⁹² bir şekilde kalması için ikili ilişkilerin başlangıcında maddiyatı devreye sokmaz fakat aile reislerinin iş ciddiye biner binmez maddi anlamda telaşa kapıldıkları görülür.

İçimizdeki Şeytan'da Ömer ve Macide tüm şehri beraber gezip, kayık sefaları yapıp eve gece yarısı gelmelerine rağmen aşkın oluşum safhasında maddiyata yazar tarafından temas edilmediği görülmektedir. Ancak Macide, bir gün akraba evinden kaçıp Ömer'in kaldığı pansiyona taşındığında iş ciddi bir hâl alır. Ömer, yuva kuracağının bilincine varır. “Adını bile bilmediği işine”²⁹³ devamlı gidip gelmeye özen gösterir. Arkadaşlarından borç alır ve hatta parasızlıktan gözü döner ve hırsızlık yapar fakat Macide ile ayrılırlar. Macide ile Ömer'in birlikteliğinin bitmesindeki büyük etkenlerden biri de Bedri'nin ablasının gelip Macide ile konuşması olur. Bedri, kendi parasını ailesini sıkıntıya düşürmek pahasına Ömer'e borç vererek tüketir. Bedri'nin ablası, bu olayı Macide ile konuşur ve genç kızın bayılmasını tetikler.

Kuyucaklı Yusuf'ta da benzer bir senaryo görülmektedir. Muazzez ile Yusuf evlenmeden önce Yusuf okumaz ve vaktini zeytinliklerde geçirir fakat Muazzez'le evlenmeyi düşündüğü sıralarda aklından işsiz olduğunu geçirir:

“Son zamanlarda kendi üzerinde düşüncelerini çoğaltmış ve gitgide bir çıkmaza saplanmıştı: Neydi? Ne olacaktı?

Bugün babalığı ona bir şey söylemiyordu, hiçbir zaman da söyleyemezdi. Fakat bu sükût, kendisinin garip bir vaziyette olmasına mani değildi. Kaymakam'm evlatlığı otuzuna kadar, boşa gezip hazır ekmek yemekte devam mı edecekti? Ondan sonra ?

Hangi sanatı öğrenmişti? Hayatta ne iş tutabilirdi? Senelerce evvel, mektebi bıraktığı sıralarda bir aralık zihninden çıraklığa girmek, kunduracı, terzi, helvacı olmak gibi şeyler geçmişti. Ustaların zulmüne dair dinlediği hikâyeler, şahidi olduğu vakalar onu bu fikirden çabuk vazgeçirdi. Daha sonraları zeytinlik ve harman işleri (zeytinliğin yanındaki iki dönümlük tarlayı üç seneden beri Yusuf

²⁹² Mehmet Aycı, Sabahattin Ali'deki “aşkın marazi olmaktan çıkıp rüzgâr gibi, teneffüs edilen hava gibi, doğan güneş gibi doğallaştığını ve süreklilik kazandığını” ifade eder.

Sabahattin Ali'nin eserlerinde aşkın saflığına dair bir görüş için bakınız:

Mehmet Aycı, “Altın Çerçeve’li ‘Başın Öne Eğilmesin’”, *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s. 43.

Aynı noktaya Mehmet Güneş de temas eder. “Sabahattin Ali'nin eserlerinde aşkın ifade ediliş ve işleniş biçimine bakıldığında Sabahattin Ali'nin kendisi ve kurgusal eserlerinde onu temsil ettiği iddia edilen kişilerin aşkı tamamen samimi duygularla yaşadığı, ilgi duyduğu kadınları idealize bir sevgili olarak gördüğü gözden kaçmaz.”

Mehmet Güneş, a.g.e., s.35.

²⁹³ Sabahattin Ali, *İçimizdeki Şeytan*, YKY, İstanbul, 2017, s. 70.

ektirip biçtiriyordu) onu oyaladı. Fakat işte bugün koskoca bir delikanlıydı ve bir baltaya sap olmak icap ediyordu. Hangi baltaya? Bir de bu vaziyette Muazzez'e dair hayaller kurmaya kalkmıştı ha? Ne yüzle? Babalığının ekmeğini iki kişi birden yemek için mi? Öyle ya, Muazzez'i aldıktan sonra kızın nafakası tamamen kendisine ait olacak, babasıyla bir alakası bulunmayacaktı.”²⁹⁴

Yusuf'un bu düşünceli/durgun hâlleri Salâhattin Bey'in de dikkatini çeker ve durumu anlayarak onun yanında çalışması için çaba sarf eder. Salâhattin Bey'in üvey oğlunu yanına alma çabası onun da aile babası olmasından kaynaklanır.

Sabahattin Ali'nin Konya'da çiftçilikle uğraşan halkın acılarından hareketle kaleme aldığı “Kanal” hikâyesi ²⁹⁵ maddiyat ve aile kurumu arasındaki bağın en çarpıcı örneklerinden birini sunar. Nitekim Asım Bezirci “Kanal” hikâyesi için “Dedemköylü Mehmet ile adaşı Zağar Mehmet çocukluktan beri sıkı dostturlar. Fakat büyüyüp de evlenince, ekmek kavgasına girince işler değişmeye başlar”²⁹⁶ ifadelerini kullanır. Zağar Mehmet beraber büyüdüğü arkadaşı, yan komşusu Dedemköylü Mehmet ve onun erkek kardeşini ailesini geçindirmek için öldürür. Hem evleri hem de tarlalarında komşu olan iki yakın arkadaşın arası kanaldan akan suyun Dedemköylü Mehmet tarafından kesilmesi sonucu açılır. Tarlasına su gelmeyen Zağar Mehmet'in ekinleri güneşte kurumaya başlar. Zağar Mehmet, bakmakla yükümlü olduğu eşi ve çocuğu için ekinlerini kurtarmak zorundadır. Bir sabah erkenden tarlasına giden Zağar Mehmet, çocukluk arkadaşı Dedemköylü Mehmet ve onun kardeşini öldürür. Zağar Mehmet de annesi, eşi ve çocuğunu geçindirmek için cinayet işlemek zorunda kalır.

“Çakıcı'nın İlk Kurşunu” bazı yönleriyle yazarın istediği ütöpik görüşleri içerir. Bu örneklerden bazıları; öksüzlere yardım etmek, köylülerin yol, köprü ihtiyacını karşılamak, çocuklar için mektep inşa etmek, onların iyi yetişmesini sağlamaktır. Hikâyede bunların yanında aile ve maddiyat konularına da değinilir. Durumu olmayan ailelerin kızlarının isteyip de evlenememeleri üzerine Çakıcı Mehmet'in çeyiz parası olarak fakir ailelere yardım ettiği görülür. Çakıcı, hikâyenin ilerleyen bölümlerinde de öksüz ve fakir olup evlenmek isteyen kızlara maddi destek sağlayarak dilediklerini gerçekleştirir. Bu detay ailenin kurulmasında ekonominin ne derece etkin bir rol oynadığını gösterir niteliktedir. Çakıcı, aynı zamanda kendisine gelebilecek tehlikelere karşı ailesini korumak için maddi anlamda da hazırlık yapar. Çakıcı, eşi ve çocuklarının kendisinden sonra “namerde muhtaç olmaması” adına para da biriktirir. Çakıcı'nın ölümünden sonra da ailesinin maddi anlamda yaşayabileceği sorunlara

²⁹⁴ Sabahattin Ali, *İçimizdeki Şeytan*, YKY, İstanbul, 2017, s. 106-107.

²⁹⁵ İbrahim Tatarlı, “Sabahattin Ali Hayatı, Kişiliği ve Yaratıcılığına Genel Bir Bakış, *Sabahattin Ali Anılar, İncelemeler, Eleştiriler*, Haz. Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevgül Sönmez, YKY, 2014, s. 164.

²⁹⁶ Asım Bezirci, a.g.e. s.98.

odaklanması ailenin devamlılığının maddiyata da bağlı olabileceğini göstermesi bakımından önemlidir.

“Kafakağıdı” hikâyesinde ana tem eşler arasındaki geçim derdine dayanmasa da köylünün yoksulluğu neticesinde aile ve maddiyata da temas edilir. Hikâyenin gerçek yaşamdan alınması bir başka deyişle Sabahattin Ali’nin cezaevindeyken tanık olduğu olaylardan hareketle kurgulanması ihtimaller dâhilindedir.²⁹⁷ Hikâyenin ana kahramanı seksen yaşına yakın İhtiyar Mehmet; eşi, sakat oğlu ve geliniyle birlikte yaşar. Hep birlikte iş birliği içerisinde geçinmeye çalışarak ailenin devamlılığını sağlamaya çalışırlar. Kadınlar, eşlerinin birinin sakat birinin oldukça yaşlı olmasından dolayı tarlayı “ekip”, “sürme” işiyle ilgilenir. Erkekler ise daha az güç gerektiren “harmana yardım etme” ve “bostan bekleme” işiyle ilgilenir fakat köyün nüfuzlu ağası ailenin tarlalarından birine konar. Köy ağasının haksız yere tarlaya el koyması üzerine ailenin durumu kötüye gider. Hikâyedeki aile için baht dönüşü bu noktadadır. Olayın mahkemeye taşınması sonucu ailenin geçimini sağladığı tarla işleri aksar. Yaşlı adam, mahkemede ölen torununun kafa kâğıdını kullandığı için yol vergisine maruz bırakılır. Seksen yaşındaki yaşlı adam, vergiyi ödeyemediği için cezaevine atılır.

“Kamyon” hikâyesinde ailesinin ve kendisinin yaşadığı ekonomik sıkıntıları gidermek için köyden şehre göç etmeye çalışan fedakâr bir gencin yaşadıkları anlatılır. Köylü genç, ailesinin yaşadığı maddi sorunların bilincindedir. Delikanlı, ailesinin daha fazla ekonomik sıkıntı çekmesini engellemek adına kışın da tarlada yapılacak bir iş olmadığından şehre göçüp yazın ekin zamanında ailesine yardıma gelmeyi düşünür. Bu sayede genç, ailesine daha fazla katkıda bulunabilecektir ancak yola parasız çıktığı için bindiği kamyonun atlamak zorunda kalır. Genç, giden kamyonun atlattığı için yaralanır ve dereye düşer. Ailenin maddi açıdan sıkıntı çekmesi bir gencin harap olmasına yol açar.

“Cankurtaran” hikâyesinde dolaylı olarak parasızlığın aileyi dağıttığına değinilir. Hikâyede Asiye, doğum yapacaktır fakat köyün iki ebesi de çocuğu doğurtamaz. Şehirdeki doktora gidilmek zorunda kalınır. Şehirdeki doktor Mutena Cankurtaran, doğumu gerçekleştirmek için Asiye’nin kocası İbrahim’den dört yüz lira ister. İbrahim, öküzlerini ve arabasını satsa da doktorun istediği parayı denkleştiremez. Doktor, bu sebeple Asiye’yi İbrahim’den bir daha görmemek üzere ayırır ve küçük kızın ölümüne sebep olur. Hikâyede doktorun eleştirisi yapılırsa da para denkleştirilebilseydi kaybedilen evlada rağmen ailenin devam etme olasılığı yüksektir.

²⁹⁷ Mehmet Güneş, a.g.e. s.76.

“Sulfata” hikâyesinde “Cankurtaran”a benzer bir durumla karşılaşılır. Mustafa askerdeyken eşi Aliye sıtmaya tutulmuştur. Sıtmanın tedavisi için sulfataya ihtiyaç vardır. Mustafa, Aliye’yi “Sıtma Mücadelesi”ne götürse de görevli doktoru eşinin hastalığına inandıramaz. Mustafa tedavi için gerekli sulfataları dışarıdan tedarik eder. Sulfatalar bitince sıtma tekrar artar. Mustafa’nın sulfata alabilecek yeterli parası olmadığı için eşler mutsuz olur. Ramazan Korkmaz’ın da işaret ettiği üzere ailenin mutsuzluğu ekonomik problemlerden kaynaklanır.²⁹⁸

Sabahattin Ali’nin “Pazarıcı” hikâyesi bir ailenin geçim derdine odaklanır. Sabahattin Ali’nin çocukluk anılarında bildirdiği üzere özellikle kız kardeşi Süheyla Conkman’ın doğduğu yılda ailesinin geçim sıkıntısı artar. Sabahattin Ali’nin babası Salâhattin Bey çeşitli eşyaları veresiye alıp satarak ailesini geçindirmeye çalışır. Salâhattin Bey bir tuhafiye dükkânı açsa da çeşitli pazarlara da giderek ailesini ekonomik açıdan rahat ettirmeye çalışır.²⁹⁹ Hikâyede de emekli bir yüzbaşı ailesinin geçimi için uğraşır. Bir tuhafiye dükkânı açar. İlk başta işleri iyi giden emekli yüzbaşı, daha sonra kirayı ödeyemeyerek dükkânını kapatır. Kalan mallarla beraber veresiye aldığı birkaç eşyayı pazara götürüp satmaya başlar. Hikâyede babanın varlığı ve onun yoğun uğraşları sayesinde ailenin devamlılığı maddi açıdan sağlanmış olur. Hikâyenin bu noktadan sonrası kurgusal mahiyettedir.³⁰⁰ Yüzbaşı satış yapmaya gittiği pazardan dönerken yolu eşkıyalar tarafından kesilir. Eşkıyalardan biri emekli yüzbaşı tarafından “divanîharpte” kurtarıldığı için ondan alınan para üstüne de eklenerek geri verilir. Yüzbaşına gösterilen vefalı davranış yanlış anlaşılır. Yüzbaşı eşkıyalarla iş birliği yaptığı gerekçesiyle hapse atılır. Hikâye aile babasının hapishanede ölümüyle sonlanır.

“Portakal” hikâyesinde de aile babasının yoğun çalışmasından dolayı ailenin ayakta kalabildiği yorumu yapılabilir. İsmail, gemide vinççi olarak görev yapar. Kendi işi dışında ona farklı görevler de verilir. Her ne kadar vücudu yorgun düşüp içinde bulunduğu durumdan yakınsa da verilen işleri yapmaya devam eder. İsmail’in kazandığı para tam olarak emeğinin karşılığını tutmasa da ailesinin maddi sebeplerden dağılmadığı görülür. Aile babasının verdiği uğraşlar neticesinde aile maddi açıdan kalkınır ve dağılmaz.

“Böbrek” hikâyesi çeşitli ailevi okumaların yanı sıra aile ve maddiyat açısından da değerlendirilebilir. Avni Akbulut’un ailesi maddi açıdan sorun yaşamayan bir ailedir. Ancak Avni Akbulut’un böbreğinden taş çıkması sonucu ameliyatın gerekli görülmesi ailenin maddi

²⁹⁸ Ramazan Korkmaz, a.g.e. s.173.

²⁹⁹ Filiz Ali Loslo, Atilla Özkırmı, a.g.e. s. 322.

³⁰⁰ Asım Bezirci hikâyedeki kurgusal yöne dikkat çekmiştir. Asım Bezirci, a.g.e. , s.121.

açından sorunlar yaşamasına neden olur. Avni Akbulut, ilk olarak Kayseri’de ameliyat olur fakat böbrek taşı alındıktan sonra diğer böbrekte de taş görülür. Avni Akbulut, bu durumun üzerine “evinin nafakasını keserek” İstanbul’a gelir. İstanbul’daki paragöz doktorlar, ondan yüklü miktarda paralar isterler. Avni Akbulut tedavisi için elinde var olan tarlaları sattırır. Doktor, Avni Akbulut’u bin lira gibi yüklü bir meblağla ameliyat etse de böbreğindeki ikinci taşı almayı unuttur. Avni Akbulut’un böbrek sancıları tekrar başlayınca ikinci kez eldeki tarlalar satılır ve ameliyat gerçekleşir. Beceriksiz, menfaatçi doktor ameliyat sırasında kanamayı durduramaz ve böbreğin tekini çıkarır. Hikâyede doktor eleştirisinin yanı sıra ailenin de artık maddi açıdan sorunlar yaşayacağı belirgindir çünkü aileye gelir getiren tarlaların tümü tedavi için satılmıştır. Yazar tıpkı “Sulfata” ve “Cankurtaran” hikâyelerinde olduğu gibi mutlu bir aile birlikteliğini paragöz doktorla mutsuzluğa sürükler. Avni Akbulut bu hâlde evine dönemeyeceğinin bilincindedir “çoluğun çocuğun yanına nasıl varırım?”³⁰¹ diye düşüncelere kapılır.

“Katil Osman” hikâyesinde babanın bir önemli işlevinden bahsedilir. “Babası genç öldüğü için halleri hiç de iyi olmayan Osman”³⁰² ifadesi babanın evi kalkındırmadaki işlevini ifade eder. Hikâyede Osman, babası ölünce bir işte tutunamaz. Eve gelen gelirler azalmıştır. Osman, babasından kalan malları da satarak kendi eğlencesi için harcamalar yapar. Osman babasından kalan evi ve ufak bahçeyi de satmaya çabalar ancak annesi durumlarının daha kötüye gideceğini bildiği için “cenazem çıkmadan” bunu yapamazsın diye engeller. Osman daha sonra haraç, adam öldürme gibi büyük suçlara karışır. Annesi Osman’ı hapiste ziyarete geldiğinde “ocağımızı batırdın Osman” diyerek beddua eder. Ocak batırmak ifadesiyle ailenin artık dağıldığı ifade edilirken bu durumun oluşmasında hem Osman’ın işlediği suçların etkisi hem de Osman’ın dolaylı yoldan maddi açıdan ailesini zora sokması etkili olmuştur. Hikâyede bir mahkûmun aile hayatına da değinilir. Yazar hapisanede geçen hikâyelerin bazılarında değindiği bir konuya “Katil Osman”da da temas eder. “Bir Şaka”daki Cavit Bey gibi Katil Osman’daki Yakup Hoca da mahkûmiyetinde maddi açıdan sorunlar yaşar. Her ikisi de aileleri yanlarına uğramadıkları için hem maddi hem manevi açıdan desteksiz kalırlar. Cavit Bey ve Yakup Hoca hapisanede bazı uğraşları ve diğer mahkûmların yardımları neticesinde kendi geçimini sağlamaya çalışırlar.

“Fikir Arkadaşı”nda da babanın yokluğunda ailenin maddi açıdan sorunlar yaşadığına değinilir. Babanın ölümüyle evin büyük oğlu, annesi ve kardeşlerinin geçimini üstlenmek

³⁰¹ Sabahattin Ali, “Böbrek”, *Sırça Köşk*, YKY, İstanbul, 2015, s. 51.

³⁰² Sabahattin Ali, “Katil Osman”, *Sırça Köşk*, YKY, İstanbul, 2015, s. 29.

zorunda kalır ancak evin büyük oğlunun da hapse düşmesiyle ailenin maddi açıdan da mutsuzluğa sürükleneceği yorumu yapılabilir.

“Ayran” ve “Isıtmak İçin” hikâyelerinde ailenin maddi yetersizlik ve yardımsızlığın da etkisiyle dağıldığı görülmektedir. Her iki hikâyede de evin babasının olmaması geçim sıkıntısıyla ilişkilendirilmiştir denebilir. Hikâyelerde babanın olmamasından dolayı ailelerin geliri düşüktür. “Isıtmak İçin”de anne, çocuğunu ve kendisini maddi açıdan kaldırmak için çamaşırcılık yapar ancak bütün fedakârlığına rağmen küçük kızını ısıtabilecek pahalı odunların teminini gerçekleştiremez. Anne, kızını kendi vücuduyla ısıtmaya çalışsa da kızının kolları arasında ölmesini engelleyemez.

“Ayran”da annenin, evlatlarından uzak yatılı hizmetçilik yaptığı bilgisi verilir. Anne, çocuklarını yaşatmak için onlardan uzak bir yaşam sürmektedir. Anne, haftada bir evine uğrayıp soğan, pekmez bıraksa da bu yiyecekler üç çocuğa yetmez. Evin büyük oğlu Hasan da ayran satarak ailesinin geçimine katkıda bulunmaya çalışır. Hasan, ayran satmak için yola çıktığında bir an babasının, akrabalarının yokluğunu aklından geçirir. Hasan, onların yardımı olsa belki hayatta kalabilecektir ancak o, tek başına sürdürdüğü yaşam mücadelesini kaybeder. Hasan ayran satmak için gittiği tren istasyonunda aç kurtlara yem olur.

“Bir Gemici Hikâyesi”nde babanın ölümüyle evin büyük oğlu kendisiyle birlikte annesinin ve kız kardeşinin geçimini üstlenir. Yazar “Bir Gemici Hikâyesi”ni kardeşinin yaşadıkları üzerine kurgulamıştır.³⁰³ Hikâyede babanın ölümüyle evin büyük oğlunun “ekmek kazanmak” dönemi başlar. Hikâyenin kahramanı yaz sığağında, yılanmış ve yıpranmış bir gemide ateşçi olarak çalışmaya başlar. Çalıştığı iş onu, genç yaşında “yarı sakat ve çürük ” bırakacaktır ancak geride kalan ailesinin geçimi için yarı aç yarı tok bir şekilde ateşçiliğe devam eder. Sürekli baklayla beslenen ve kaptanın et yediğine şahit olan genç ateşçi, gemideki diğer mürettebatı da yanına alarak isyan başlatır. Kaptan, zorda kalınca aşçıya et pişirmesini söyler. İyi pişirilmemiş eti mürettebat yiyemez ve kaptan mürettebatı limanlarda tek tek bırakarak işten atar. Hikâye iş verenlerin zorbalığına dikkat çeker. Genç ateşçinin ise ağır şartlar altında çalışıp geride bıraktığı ailesine para da göndererek onların ekonomik temelli mutsuzluğunu ve olası dağılmayı önlediği söylenebilir.

“Apartman” hikâyesinde ailenin maddi açıdan sorunlar yaşaması mutsuzluklara sebep olur. Hikâyede baba, gaddar patronunun emri altında ağır şartlarda çalışır. Hikâyedeki baba, inşaatta patronuna gösteremediği tepkinin acısını eve döndüğünde eşi ve kızına bağırır

³⁰³ Asım Bezirci, A.g.e, s. 104.

çağırarak çıkarmak ister. Baba, evin geçimine katkıda bulunması için küçük oğlunu da okuldan alır. Erkek çocuğun okuldan alınıp ağır bir işte çalışması onun da mutsuzluğuna neden olur. Baba, oğlunun çalışmasını tesadüf üzere gözlemler. Baba, çalıştığı inşaatın çatı katından aşağıyı izlediğinde ağır küfenin altında ikiye bölünmüş vücudun kendi oğlu olduğunu fark eder. Oğlunun ağır şartlar altında çalışıp emeğinin karşılığını alamayıp horlandığını gözlemleyen baba, çalıştığı çatı katından düşerek ölür. Maddi yetersizlik ailedeki tüm bireyleri mutsuzluğa sürüklemiş ve ailenin babasının da ölümüne neden olmuştur.

“Selam” hikâyesinde ailenin babası berber Yusuf, tiyatro kumpanyasından tanıdığı aktrisin peşinden gider. Babanın yokluğunda aile maddi açıdan sorunlar yaşayıp bütünüyle dağılmaya yüz tutabilecekken Yusuf’un çiraklıktan beri tanıdığı berber arkadaşının Yusuf’un geride bıraktığı ailesine sahip çıkması ile aile, maddi açıdan sıkıntılar çekmez. Yusuf’un çiraklıktan tanıdığı berber arkadaşının geride bırakılan aile üyelerine maddi açıdan destek olarak bir nevi babalık görevinde bulunduğu söylenebilir.

“Hanende Melek” hikâyesinde eşler arasında sevgi bağının ve uyumun olmaması dolaylı olarak ailenin maddi durumuna da yansır. Dava Vekili Hüseyin Avni, kazandığı paraları içkiye ve kendi eğlencesine harcar Hüseyin Avni’nin kazandığı paraları keyfince harcaması eşi ve çocuklarını maddi açıdan sorunlar yaşatır. Dava Vekili Hüseyin Avni, aynı zamanda eşinin mücevherlerini de alıp ilgi duyduğu Hanende Melek’e onu etkilemek adına götürür. Hüseyin Avni’nin söz konusu davranışları büyük bir sorumsuzluktur. Bu sorumsuzluğun nedeni hem eşler arasında sevgi bağının hem de uyumun olmamasıdır. Söz konusu eksiklikler içki ve farklı kadınlara ilgiyi beraberinde getirmiştir denebilir. Ailede babanın eve bağlı olmaması, çocukların ve eşin maddi sorunlarını da artırır. Hanende Melek ise bir garsonla beraber çamurlu yollardan geçerek Hüseyin Avni’yi evine götürdüğünde ailenin maddi açıdan sorunlar yaşadığını anlar. Melek, kedisine hediye edilen mücevherleri ve kazandığı parayı Hüseyin Avni’nin ailesine teslim ederek oradan uzaklaşır.

“İki Kadın”da aile el birliğiyle çalışarak maddi açıdan kalkınır ancak Kerim Ağa’nın cimriliği nedeniyle kazanılan paraları ve yiyecekleri eşlerinden esirgemesi mutsuzluğa yol açar. Kerim Ağa ve eşleri, tarlada çalışarak hem ihtiyaçlarını karşılayabilecek para hem de vişne, üzüm gibi yiyecekleri elde ederler ancak Kerim Ağa, eşlerine emeklerinin karşılığını vermez. Kerim Ağa kazanılan paraların yerini ölüm anında dahi eşlerine söylemez. Kerim Ağa’nın cimriliği neticesinde çoğu kez aç kalan kadınlar onun ölümünün ardından kilerdeki malzemeleri pişirerek uzun bir aradan sonra doyuya yemek yerler.

Nüket Esen, Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde dünyanın ezen ve ezilenler olmak üzere ikiye ayrıldığını ifade eder. Esen'e göre ezen - ezilen karşıtlığı kimi zaman zenginlerden ve fakirlerden oluşur.³⁰⁴ “Kağnı”da da ezen-ezilen çatışması zengin-fakir aileler üzerinden kurulur. Babası ölünce durumları daha kötüye giden Sarı Mehmet, köyün zengini Mevlüt Ağa'nın oğlu Savrukların Hüseyin tarafından öldürülür. Öldürülme vakasında masum olan taraf Sarı Mehmet ve ihtiyar annesiyken köylüler, katilin babası zengin olduğu için öldürenin yanında yer almayı tercih eder. Köylüler, Sarı Mehmet'in ihtiyar annesini cinayeti hükûmet yetkililerine bildirmeme konusunda ikna ederler. Ancak katilin kavgalılarından Garip Mehmet cinayeti yetkililere bildirir. Jandarma, anneyi sorguya çeker. Anne, sorgusunda kimseden davacı olmadığını söyler. Jandarmalar, doktordan otopsi için cesedin çıkarılıp getirmesi emrini alır. Jandarmalar, köylülerle birlikte çıkardıkları cesedi kağnıya yükleyerek evlat acısı çeken anneye taşıttırırlar. Anne, yolculuk esnasında oğlunun ağır kokan cesedinden etkilenerek yere düşer. İhtiyar kadın, tekrar kalkıp yola devam etmeye çalışsa da tekrar sendeleyip bir daha kalkmamak üzere düşer. Hikâyede fakir ailenin toplumda ezildiği görülür ve ailenin son kalan üyesinin de ölümüyle dağılım gerçekleşir.

“Köstence Güzellik Kraliçesi”nde Gravila'nın babası doktordur. Yurt dışında geçen hikâyede aile babasının doktor olması, ailenin geçimini kolaylaştırırken çocuklarının da iyi bir eğitim almasının yolunu açar. Gravila'nın ailesinin maddi anlamda sorunlar yaşamaması ailenin çözülmemesine ve rahat bir yaşama katkıda bulunmuştur denebilir. Gravila'nın Köstence'de tanıdığı sevgilisi Marina'nın ailesine dair bir bilgi verilmemesi dikkat çekicidir. Hikâyede Marina'nın satış temsilcisi olarak çalıştığı bilgisi verilir. Marina'nın çalıştığının belirtilmesi ve sevgilisi Gravila'nın Köstence'den ayrılırken ona söylediği “Sakin beni bırakma... Ben sonra çok fena olurum Gravila!” sözleri onun yalnız bir hayat sürdüğünü gösterir niteliktedir. Marina, Gravila'nın gittikten sonra kendisine geri dönmemesi üzerine düşkün bir hayata başlar. Marina'nın Gravila'nın yokluğunda hem kendisine bir dayanak bulamadığını hem de olası ekonomik problemlerle düşkün bir hayata sürüklendiği yorumu yapılabilir.

“Kazlar”da fakir bir ailenin ezildiği görülürken, yoksullukla birlikte gelen sebepler ölümüne neden olur. Bir düğün merasiminde açılan ateşler sonucu birisi vurulur. Silah sıkın insan sayısı fazla olduğu hâlde fakir olan Seyit ve Durmuş, yetkililere rüşvet veremediği için suç onların üzerine kalır. Seyit, yoksulluğundan hapisanede çoğu zaman aç yatar. Seyit, verem olduğu için hapisaneden kurtulma hakkı vardır ancak bu hakkı bilen mahkûmlar da

³⁰⁴ Nüket Esen, “Önsöz” Sabahattin Ali- “Çakıcı'nın İlk Kurşunu”, YKY, İstanbul, 2019, s. 7.

Seyit'in fakir olmasından dolayı ona yardım etmezler. Bu yönüyle fakir bir ailenin toplumda tutunmasının zor olduğu vurgulanır. Seyit, aynı zamanda eşi Dudu'ya da çift sürme zamanında mektup göndermenin doğru olmayacağını düşünür çünkü tek geçim kaynakları tarladan elde edecekleri ürünlerdir. Ancak Seyit hastalığını da düşünerek bir yardım çağrısında bulunduğu mektubu yazar. Hapishanede yattığı yeri değiştirmek için rüşvet verilmesi adına eşinden iki kaz talep eder. Dudu da eşinin isteğini gerçekleştirmek için bir kaz çalar. Dudu dokuz saatlik yolu aşmak üzere yola çıkar ancak Seyit, eşi Dudu'nun ona yardıma geldiğini göremeden hastalığı ve hapishanede yaşadığı kötü şartlar neticesinde ölür. Dudu da eşinin öldüğünü öğrenmeden kazları teslim edip köyüne geri döner. Köyüne döndüğünde de jandarmalar tarafından tutuklanır. Ailenin babası fakirlik nedeniyle hapishaneye düşüp orada ölürken, ailenin annesi de fakirlik neticesinde çalmak zorunda kaldığı kazdan dolayı hapse düşmüştür. Bu sebeple ailenin mutsuzluğa götüren sebeplerin başında maddi olanaksızlığın olduğu söylenebilir. Maddi açıdan yetersizlik dolaylı yoldan bir ölüme neden olurken aynı zamanda bir kadını dul, bir çocuğu da yetim bırakır.

“Arabalar Beş Kuruşa” ailesinin geçimine katkıda bulunmak için yaşının ve bedeninin el vermediği işte çalışan çocuğun yaşadıklarını anlatır.”³⁰⁵ Ailenin maddi durumunun kötü olması, aile bireylerinin ezilmelerine ve üzülmelerine sebep olur. Hikâyede sekiz yaşında olan fakat cılız vücuyla altı yaşında gözüken çocuk, annesiyle birlikte hediyelik eşya mağazasının önünde el yapımı tahtadan araba satarak işportacılık yapar. Işıklı mağazaların önünden geçenler anne-oğlun sattığı arabaları görünce küçümserler. Araba satan çocuk, mağazaya gelen zengin okul arkadaşıyla karşılaşır. Birbirlerinin elini tutup muhabbete dalan çocukları, zengin çocuğun annesi fark edince kadının yüzünde ani bir değişme görülür. “Anne sınıfsal ayrımın bir savunucusudur, hem kendi çocuğuna hem de yoksul arkadaşına aradaki farklılığı şiddetle hatırlatır.”³⁰⁶ Zengin annenin el ele tutuşan çocukları şemsiye ile vurarak ayırdığı görülür. Yoksul çocuğun kolunun acısından gözleri yaşarırken, olaylara şahit olan annesi ise bir kenarda büzülüp kalır. Anne-oğul sadece yoksul olduğu için aşağılanırken “gelir dağılımındaki korkunç dengesizlik” sosyal adaletsizliğe yol açar.”³⁰⁷

Sabahattin Ali'ye göre ailenin kurulmasının ve sağlıklı bir şekilde devamlılığının sağlanması için maddi imkânlar da sağlanmalıdır. Hayata gerçekçi bakıldığında ve günümüz dünyası düşünüldüğünde de Sabahattin Ali'nin bu konudaki düşüncelerinin tutarlı olduğu

³⁰⁵Ramazan Korkmaz, a.g.e. s. 127.

³⁰⁶ Ayşe Demir, “Sabahattin Ali'nin Öykülerinde İdeolojik Tutum Problemi ve Anlatıcı ile Anlatan Arasındaki Mesele” *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s.125.

³⁰⁷ Ramazan Korkmaz, a.g.e. s.122.

söylenabilir. Yazarın çocukluk anılarından anlaşıldığı üzere ailesinin maddi olanaksızlıklar içerisine girmesi de çeşitli arayışlara neden olur.³⁰⁸ Sabahattin Ali'nin eserlerinde maddi açıdan sorunlar yaşayan ailelerin sayısının fazla olmasındaki ana sebepler ise özellikle hikâyelerinde yoksul Anadolu insanına yer vermesi ve babasızlığın da etkili olduğu söylenebilir. Sabahattin Ali'nin eserlerinde söz konusu nedenlerden dolayı maddi durumu iyi olmayan ailelerin, maddi durumu yerinde olan ailelere karşı daha fazla olduğu söylenebilir.

³⁰⁸ Filiz Ali Loslo, Atilla Özkırımlı, a.g.e. s. 321-322.

2.2.2. Ailede Çocuk ve Gençler

Çocuk, Türk toplumunda önemli bir konuma sahiptir. Ebeveynler tarafından neslin devamını sağlayacak bir çocuğa sahip olmak, Türk toplumunda genellikle arzu edilen bir durumdur. Sabahattin Ali'nin eserlerinde de çocuk ve gençlerin sayısı da oldukça fazladır ancak çocuğa gereken değerin verildiği de çoğunlukla söylenemez. Ailelerin temelsizce kurulması, bu tür ailelerden doğan çocukları da olumsuz yönden etkiler. Eşlerin birbirine sevgi ve ilgi eksikliği, çocuklara da benzer bir şekilde yansır. Sabahattin Ali, söz konusu durumu özellikle roman ve şiirlerinde yansıtmıştır ancak bu noktada da Sabahattin Ali'nin sanata yüklediği işlev ve ana kurgu tekniği unutulmamalıdır. Eşler birbirini severek, zihinsel ve ruhsal uyumu gözeterek evlenmeli, çocuklara da bu sayede gerekli sevgi ve ilgiyi gösterebilmelidir ancak toplumda gözlemlenen çoğu zaman bu anlayış değildir.

Sabahattin Ali'nin romanlarında ebeveynlerin çocuklarına karşı sadece sevgi ve ilgi eksikliği değil; ayrıca düşünce açısından farklılıklar da görülmektedir. *Kürk Mantolu Madonna*, ile ilgili yazısında romandan hareketle dönemin aile yapısının bir alt metin olarak okunabileceğini belirten Ebru Burcu Yılmaz, romandaki nesil çatışmasının varlığına da dikkat çeker.³⁰⁹ *Kürk Mantolu Madonna*'da Maria, Raif, Neclâ ve Nurten'in *İçimizdeki Şeytan*'da Macide'nin ebeveynleriyle bir nesil çatışması içerisinde olduğu da söylenebilir.

Sabahattin Ali'nin eserlerinde baba, oldukça önemli bir konuma sahiptir. Babanın ölümü ya da eksikliğinde geride kalan aile üyeleri zorlu bir hayata sürüklenir ve babanın yokluğu zaman zaman da ailenin dağılmasına sebep olur. Yazarın eserlerinde, baba eksikliğinden kaynaklanan parçalanmış ailelerin sayıca fazla olması nedeniyle çocukların çocukluğunu, gençlerin gençliğini yaşayamadıkları da söylenebilir.

2.2.2.1 Çocuk - Ebeveyn İlişkileri

Sabahattin Ali'nin romanlarında çocuk - ebeveyn ilişkileri genellikle sorunlar içerir. Yazarın romanlarında özellikle idealize ettiği kız çocuklarının, baba ile ilişkisi daha fazla sevgi bağı içerirken aynı zamanda çocukların anneleri ile çok fazla diyalog kurduğu da görülmez. Bu durumun sebebini hem *İçimizdeki Şeytan*'daki Macide'nin hem de *Kürk*

³⁰⁹Ebru Burcu Yılmaz, "Bilinçlerarası Yolculuğun Romanı: Kürk Mantolu Madonna", *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s. 638-639.

Mantolu Madonna'daki Maria'nın çoğunlukla ailesinden ayrı kalmasıyla açıklamak da mümkündür. Sabahattin Ali'nin onları daha güçlü bir kadın konumuna getirmek için ailesinden uzaklaştırdığı yorumu da yapılabilir. Zira *Kuyucaklı Yusuf*'ta ebeveynleri yanında kalan Muazzez, Macide ve Maria'ya göre çok daha iradesiz bir görünümde dir.

Kuyucaklı Yusuf için ana kişiler bağlamında babanın hem fiziki hem de kısmen otorite yönünden³¹⁰ varlığının hissedildiği yazarın tek romanıdır denebilir. Daha önce araştırmacıların vurguladığı gibi romanın biyografik yönünün bulunması³¹¹ çocuk - ebeveyn ilişkilerini de benzer doğrultuda belirlemiştir. Romanda Muazzez, yazarın kız kardeşi Süheyla Conkman'dan, Salâhattin Bey babası Salâhattin Bey'den, Şahinde Hanım annesi Hüsniye Hanım'dan izler bulundurur.³¹² Yazarın kendi ailesiyle romandaki benzerlik kişiler arası ilişkiler açısından da değerlendirilebilir. Babaya duygusal manada yakınlık daha ön plandadır. Muazzez ve Yusuf'un Salâhattin Bey'le ilişkileri Şahinde Hanım'a göre daha fazla sevgiye dayalıdır. Romanda Muazzez ve Salâhattin Bey, Şahinde Hanım'la tek başına kalmaktan da çekinen bir yapıdadırlar. Şahinde Hanım üvey evladı Yusuf'la da anlaşılamaz. O eve “bir köylü piçinin” getirilmesine karşıdır ancak Yusuf, Şahinde Hanım'ı umursamaz.

“Kendisine karşı yapılan muamelelere aldırış ettiği yoktu. Bir evde sözü geçecek, hükmü verecek yegâne adam o evin erkeği olduğuna ve bu erkek de kendisini istediğine göre, Şahinde Hanım'ın sözlerinin bir kıymeti olamazdı.”³¹³

Şahinde Hanım, Yusuf'a roman boyunca tek bir yerde iyi davranır, Yusuf adına endişelere kapılır. Bu durum hastalığın aile bireylerini bir araya getirme işleviyle ilişkilidir. Yusuf, bıçaklanıp hasta yatağında birkaç gün dinlenirken diğer aile üyeleriyle birlikte Şahinde Hanım da onu merak eder. Yusuf'un yatağının başında bulunur. Şahinde Hanım'ın Muazzez'e özellikle çocuk yıllarındaki ilgisi giyim - kuşam yönündedir. Şahinde Hanım, kendisi de böyle yetiştirildiği için Muazzez üzerinde de aynı durum görülür. Şahinde Hanım'ın Muazzez'le giyim - kuşam ve zengin insanlarla evliliğinin gerçekleştirmesi düşünceleri haricinde, çok fazla ilgilendiği söylenemez. Şahinde Hanım'ın komşu ve bahçe gezintilerine sık sık gidip Muazzez'i Yusuf'la bırakması onun ilgisiz bir anne olduğu düşüncesini akla getirir.

Karı - koca arasındaki sevgisiz ve uyumsuz birliktelik, çocuklara ilgiyi azaltmıştır. Salâhattin Bey, gerek sevgiyle bağlı olmadığı, uyuşmadığı ve sık sık kavga ettiği eşinden

³¹⁰ Yusuf'un dikbaşlılığı ve Salâhattin Bey'in çoğu zaman evden uzak kalmasının otorite zayıflığına da neden olduğu söylenebilir. Örneğin Yusuf'un dikbaşlılığı yönünden Muazzez eğitimi yarıda bırakmış, babanın ve annenin kızlarının eğitimi konusunda sözü geçmemiştir.

³¹¹ Asım Bezirci, a.g.e, s. 183.

³¹² Sevgül Sönmez, a.g.e., s.156

³¹³ Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, YKY, İstanbul, 2017, s. 15.

dolayı gerekse yoğun işlerinden dolayı evden uzaklaşır. Şahinde Hanım ise küçük kızı Muazzez'i, üvey evladı Yusuf'a emanet ederek gezinti yerlerine gider. Muazzez ve Yusuf'u yalnız bırakır. İki kardeş, Yusuf'un öncülüğünde birlikte büyürler. Muazzez'le en çok ilgilenenin, sevgisiz ve uyumsuz kurulan birliktelikten dolayı annesi ve babasından ziyade Yusuf'un olduğu söylenebilir. Öyle ki Salâhattin Bey, Muazzez'e görücü geldiğinde söz konusu durumu açıkça ifade eder:

“Aman Yusuf, böyle söyleme! Muazzez'i benden çok senin düşündüğünü bilmez miyim? Sen ona hem ağabeylik, hem babalık yaptın. Ne yalan söyleyeyim, ona anasının bile senin kadar emeği geçmemiştir.”³¹⁴

Romanda her ne kadar Salâhattin Bey çocuklarıyla ilgilenmeyen bir konumda ise de onun varlığı aileyi ayakta tutmaya yetmektedir. Salâhattin Bey'in çocukları ve ailesi üzerinde, bir kalkan görevi gördüğü söylenebilir. Bâki Asiltürk, Salâhattin Bey'in ölümünü Aristoteles'in peripeteia (baht dönüşü) kavramıyla açıklar.³¹⁵ Salâhattin Bey'in ölümüyle Muazzez, tehlikeli durumların içine düşer. İradesizce³¹⁶ annesinin izinden sürüklenir ve evlerinin yöre erkekleri için bir eğlence mekânına dönüşmesine neden olur. Sabahattin Ali'nin Muazzez'le kadın eğitimi konusuna dikkat çektiği de söylenebilir. Zira diğer romanlarında babasını kaybeden Macide ve Maria aldıkları yüksek eğitimle düşünceler de üretebilen kendi ayaklarının üzerinde durup başkalarını da ayakta tutmakta çaba da sarf eden³¹⁷ kadın karakterlerdir ancak babanın ölümüyle artan maddi sorunların *Kuyucaklı Yusuf* romanında aileye tesir yönünden daha belirgin olduğu da söylenebilir. Bu durum ailenin çözülmesini daha da kolaylaştırır. Şahinde Hanım'ın kızının hayatını mahvetmesinin yanı sıra kendi ebeveynleriyle de ilişkisinin iyi olduğu söylenemez. Şahinde Hanım, eşiyle kavga ettiğinde “ben kızımı alır giderim” gibi sözler söylese de bunu eyleme dökemez. Salâhattin Bey kayınbabasının kızını hoş karşılamayacağını bilincindedir.³¹⁸

Kuyucaklı Yusuf'ta Şakir'in ise daha çok babasıyla ilişkisi gözler önüne serilir. Şakir'in babası Hilmi Bey, saygın bir aileden gelen ve oldukça zengin birisidir. Hilmi Bey'in oğlu Şakir romanın zengin züppe “kart karakterlerindendir.”³¹⁹ Romanda Kübra'nın annesinin de belirttiği üzere babasından gelen servetinden dolayı hukuk da onun elindedir. Baba- oğul

³¹⁴ Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, YKY, İstanbul, 2017, s.58.

³¹⁵ Bâki Asiltürk, “Sabahattin Ali'nin *Kuyucaklı Yusuf* Romanını Peripeteia Kavramı Eşliğinde Okumak”, *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s. 516.

³¹⁶ Muazzez'in iradesini kaybetmesinde kısmen alkolün de etkisi olduğu söylenebilir. Alkolün verdiği sarhoşluk hissi ile Muazzez eşine karşı yaptıklarının yanlış olabileceğini düşün(e)mez.

³¹⁷ Maria babasının ölümüyle kendi başına ayakta kalamayacak annesinin de sorumluluğunu üstlenmiştir. Macide'nin ise Ömer'in iradesizliğinde onu yönlendirmesi bizzat Ömer'in ağzından dile getirilen isteklerdendir.

³¹⁸ Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, YKY, İstanbul, 2017, s.18.

³¹⁹ Ramazan Korkmaz, a.g.e., s.343

ilişkisinde roman boyunca hiç açıklanmayan sırlar vardır.³²⁰ Şakir, bu sırlar sayesinde babası razı gelmese de her istediğini yaptırır fakat her seferinde Şakir'in lehine sonuçlanan baba-oğul arasındaki bu sırların, roman boyunca hiç açıklanmaması da kurgu hatasıdır. Babanın bu sırlar neticesinde oğlunun üzerinde otoritesinin kısmen kaybolduğu, Şakir'in daha rahat hareket alanı bulduğunu söylemek yanlış olmaz. Romanda Ali ve Kazım'ın da babası ile ilişkilerine daha çok yer verilir. Ali ve Kazım hem okuyup hem de arta kalan zamanda babalarına yardım eder. Ailelerde dayanışma söz konusudur. Mahalledeki çocuklardan İhsan'ın ise erken yaşta babası ölür ve üzerindeki otoritenin eksikliğiyle yanlış da olsa kendi istediği gibi hareket eder. “Rakı” ve “kadın” meselelerinde uzmanlaşır.

Aynı romanda Kübra'nın annesi ile ilişkilerine temas edilir. Ailenin babası, eşi ve kızı Kübra'yı terk etmiştir. Kübra ve annesi, babanın yokluğunda maddi anlamda zorluklar çeker. Babanın yokluğunda erzak kısa süre içerisinde tükenir ve anne- kız iş arayışlarına girer. Kübra ve annesi Hilmi Bey'in evinde iş bulur ancak kısa süre sonra Şakir, Kübra'ya tecavüz eder. Kübra'nın yaşadıkları göz önüne alındığında babanın yokluğu, maddi sorunları beraberinde getirmiş, ardından savunmasız ve desteksiz kalan aile üyelerinin de başlarına tehlikeli durumlar gelmiş, anne- kız ruhen, Kübra ayrıca bedenen de sömürülmüştür.

Kuyucaklı Yusuf'ta Ganimet Hanım'ın da babasıyla ilişkilerine temas edilmiştir. Ganimet Hanım, babasını kaybetmesine rağmen ondan kendisine miras kalan parayla Kübra gibi heba olmamış kendine daha iyi bir gelecek inşa edebilmiştir.³²¹ Çocukların babalarıyla ilişkisi bağlamında din konusuna da temas edilir. Ramazan ayında uslu duran çocukları babaları ödül olarak tekkeye götürür.

Kürk Mantolu Madonna'da da çocuk- ebeveyn ilişkileri genellikle sorunludur. Raif Efendi, kızlarından beklentisinin karşılığını alamaz. Şüphesiz bu romanda da anlatılmaya çalışılan eşler arasındaki sevgisizliğin ve uyumsuzluğun çocuk- ebeveyn ilişkisine de olumsuz olarak yansımalarıdır. Raif Efendi'nin Mihriye Hanım'dan olan kızları Neclâ ve Nurten, ne annesine ne de babasına sevgi ve ilgi gösterir. Ayrıca Nurten'in yaşının küçük olması da çocuk- ebeveyn arasındaki iletişimi sınırlandırır. Neclâ ise babasına tek hastalığında ilgi gösterir.³²² Okuluna gitmeyip babasının baş ucunda gözyaşı döker. Raif Efendi ise bu durumdan şikayetçidir:

³²⁰ Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, YKY, İstanbul, 2017, s. 45.

³²¹ Ganimet Hanım'ın babadan miras kalan parayı iyi değerlendirip hayatını şekillendirebilmesi onun *Kürk Mantolu Madonna*'daki Maria ile benzer yönünü de oluşturur.

³²² Sabahattin Ali'nin eserlerinde hastalığın genel anlamda aileyi samimi duygularla bir araya getirdiği söylenebilir. Şahinde Hanım da eşinin rahatsızlığında samimi bir şekilde gözyaşı döker. *Kürk Mantolu Madonna*'da hastalığın bir tavır değişikliğine yol açtığı da Atilla Birkiye tarafından ifade edilmiştir.

Atilla Birkiye, *Sabahattin Ali'nin Yapıtlarını Sevme Sözlüğü*, Siyah Kitap, İstanbul, 2017, s.22-23.

“Senelerden beri aynı evde yaşadık... Bu adam kimdir diye merak etmediler... Şimdi çekilip gideceğimden korkuyorlar...”

Aman, Raif bey dedim. “Bunlar ne biçim laflar... Gerçi biraz fazla telaş ediyorlar, ama bunu böyle tefsir etmek doğru değil... Karınız ve kızınız!”

“Evet, karım ve kızım...Ama işte o kadar”³²³

Son cümleden anlaşıldığı üzere Raif Efendi için karısı ve kızı, onun sözde ailesidir. Evdeki kalabalık ortam da ebeveynlerin çocuklarına olan ilgisini ve dikkatini en aza indirir. Mihriye Hanım; eşinin, üç kardeşinin, eniştesinin ve evde bulunan dört çocuğun dikiş- nakış, yemek yapma, çamaşır gibi günlük işlerine çok fazla vakit ayırdığı için kızlarına gerektiği kadar odaklanamaz. Neclâ ve Nurten, ebeveynlerinin kendilerine sevgi ve ilgi gösterememesi üzerine evdeki dejenere teyzesi ve eniştesinden etkilenmeye başlar. Çiftlerin birbirini sevmeyen ve uyum gözetilmeden evlenmesi nedeniyle çocuklar, çevresindekilerden etkilenerek yozlaşma temayülü gösterirler.

Raif Efendi’nin anne ve babasının evliliklerinin de sevgi eksikliği ve uyum gözetilmeden gerçekleştiği düşünülebilir çünkü anne ve babası Raif Efendi’yi tam olarak tanıyamaz. Çocuklarına yeterli sevgiyi ve ilgiyi gösteremeyen ebeveynlerin de birbirlerini genel itibariyle sevmiyor oluşu, Sabahattin Ali’nin eserlerinde sık tekrar eden bir düşüncedir. Raif Efendi, bu sebeple ailesi tarafından sık sık yanlış yönlendirilir. Raif Efendi, Güzel Sanatlar Akademisini istediği hâlde ebeveynleri onu yeteneği olduğu alana yönlendirmez. Raif Efendi’nin okula devam etmemesi üzerine de babası, oğlunu mis sabunculuğu öğrenimi için Almanya’ya gönderir. Ayrıca Raif Efendi’nin babasının ölümü onun üzerinde derin bir etki bırakmaz fakat babanın ölümü, yine bir aileyi dağıtır. Raif Efendi’nin babası ölünce annesi, ablalarının yanına yerleşir ve bir ocak kapanır.

Maria’nın babası, küçükken öldüğü için Maria’nın annesi ile ilişkileri biraz daha fazla ön plandadır. Maria’nın babasını erken yaşta kaybetmesi onun kişiliğine etki eder ve erkeksi yanları belirir. Duygu Dinçer, Maria Puder’in babasının yokluğunun onun kişiliği üzerindeki tesirine işaret eder:

“İkincisi, gerek anne-kız evlat ilişkisinin rekabete dayalı doğası gerekse baba ve eş konumundaki erkek figürünün yaşamlarındaki eksikliğini giderme- ailedeki eksik üyeyi (onun

Bu durumun istisnası ise Maria’nın hastalığı neticesinde annesinin yanında olmaması verilebilir. Maria’nın annesi kızının hastalığını öğrenir öğrenmez yanına gelmekte ısrar eder ancak Maria, Raif’in kendisine bakabileceğini söyleyip annesinin bu ısrarını reddeder. Sabahattin Ali roman kurgusundaki aşk için hastalığın başlangıcında aile üyelerini istisnai olarak bir araya getirmez.

³²³ Sabahattin Ali, *Kürk Mantolu Madonna*, YKY, İstanbul, 2009, s. 39.

özelliklerine bürünerek) tamamlama, yokluğunun yarattığı boşluğu olabildiğince doldurma- çabası Maria Puder’i itaatkâr yapıdaki annesinin tam tersi yönde bir kimlik geliştirmeye ve birtakım maskülen özellikler edinmeye sevk etmiş olabilir.”³²⁴

Maria, annesinin tam tersi bir yapıda gelişim gösterdiği için o, “ata erkil toplumun erkeğinin nesnesi haline getirilmiş kadını kabul etmez.”³²⁵ Maria, babasının ölümüyle kendisine bıraktığı parayı olumlu kullanmış yedi yaşından itibaren hayata karşı tek başına ayakta duramayacak annesinin de sorumluluğunu üstlenmiştir.³²⁶ Maria’nın annesiyle farklılığı sadece hayata bakış açılarıyla değil, ayrıca inanç konusunda da gözler önüne serilir. Maria’nın annesi bir Protestan olmasına karşın, kendisi dinî inancı olmadığını belirtir. Bütünüyle karşıt görüşler nedeniyle anne- kız arasında bir nesil çatışması olduğu söylenebilir.

Frau Van Tiedemann, iki kez evlilik yapar. İlk eşinden bir çocuğu olur ve özellikle oğlunun eğitimi adına ilgi gösterdiği görülür. Romandaki Ferhunde Hanım, dejenere olmuş kişilere örnektir dolayısıyla anneliği de sorunludur. Beyhan Kanter, doktora tezinde dejenere tiplerin özelliklerini şu ifadelerle anlatır:

“Sadece yaşadıkları toplumun geleneksel yapısına değil kendilerine de yabancılaşan ve tüketimin tutsağı olan bu bireylerde derinlik yoksunluğu görülür. Kültürel yitime uğrayarak başkalarının benliğinin içine hapsolan bu bireyler, gösteriş tutkunluklarıyla” kendileri için değil başkaları adına yaşadıkları bir hayatı tüketmektedirler.”³²⁷

Ferhunde Hanım giyimine özen gösteren, her fırsatta dışarı çıkmayı âdet edinmiş dejenere tiplerdendir. Ferhunde Hanım, çocuklarını âdeta bir ayak bağı olarak görür ve dışarı çıkarken onları ablasına bırakır. Ferhunde Hanım’ın kocası Nurettin Bey de giyimine önem gösteren paraya çok fazla kıymet veren dejenere olmuş tiplerdendir. Karı- koca çocuklarına göstermesi gereken gerekli ilgiyi kıyafetlerine gösterir. Bu ailede de eşler arası sevgi bağının olmaması çocukların iyi yetiş(e)memesine neden olmuştur denebilir. *Kürk Mantolu Madonna*’da Raif Efendi’nin çocukluk aşkı Ferhunde Hanım’a da değinilir. Ferhunde Hanım, romanda Raif Efendi’nin çocukluk anıları olarak yer aldığı için pek fazla derinleştirilmemiştir. Ferhunde Hanım ve annesinin ramazan ayında teravihe gitmesi Raif

³²⁴ Duygu Dinçer, “*Kürk Mantolu Madonna*’da Aşk, Bağlanma ve Toplumsal Cinsiyet”, *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s. 659.

³²⁵ Rahime Sarıçelik, “*Kürk Mantolu Madonna* Roman Kahramanlarında Çifte Cinsel Ahlak Standardı”, *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s. 669.

³²⁶ Burada belirtmek gerekir ki daha ergenlik çağına girmemiş bir kız çocuğunun (yedi yaşındayken) -annesinin tüm eksikliğine rağmen – annesini yönlendirmesi pek inandırıcı gözükmemektedir. Sabahattin Ali’nin Maria’yı idealleştirmek için bu bilgiyi vermiş olması ihtimaller dâhilindedir.

³²⁷ Beyhan Kanter, a.g.t, s. 60.

Efendi'nin hatıraları arasındadır. Raif Efendi, sevdiği kadını bu süreçte uzaktan seyrederek. Ferhunde Hanım, romanda iki kez yer aldığı için annesiyle ilişkileri de derinleşmemiştir.

İçimizdeki Şeytan'da genel itibariyle çocuk- ebeveyn ilişkilerinde sorunlar olduğu söylenebilir. Romanda çoğu kahramanın en az bir ebeveyni yoktur. Genellikle babalar ölmüştür. Macide babası öldükten sonra annesini bir daha görmez. Annesinin ablasıyla ve hazzetmediği eniştesiyle yaşadığını düşündüğü için başına gelen kötü durumlardan sonra da annesinin yanına dönmek istemez. Bu noktada iletişim araçları olarak mektuplar devreye girer. Macide annesine az da olsa mektup yazarak iletişimde kalmaya çalışır. Aynı romanda Ömer'in de babası ölmüştür. Ömer, annesine mektup yazmaması nedeniyle vefasızlığıyla da anılır. Ömer, annesine zaman zaman para istemek için mektup yazmak ister ancak uzun zaman hâlini hatırlarını sormadığı annesinden para istemeyi doğru bulmadığı için vazgeçer. Romanda Bedri'nin babasına dair bir bilgi yoktur ancak ölmüş olabileceği düşüncesi akla gelmektedir. Bedri, romanın büyük çoğunluğunda anne ve hasta ablasıyla birlikte yaşar. Bedri, İstanbul'da öğretmenken de annesine mektup gönderir ancak annesi ve ablasıyla birlikte yaşadığı süre zarfında onlardan yorulmuştur. Bedri daha çok ablasını kastetse de çoğul ifade kullanımında annesinden de yakındığı anlaşılmaktadır. Kendi tabiriyle “Onların arzularının, dertlerinin esiri olmak”³²⁸ tan sıkılmıştır. Bedri'nin bu noktada kendisine yüklenen sorumluluktan şikâyet ettiği de söylenebilir. Aynı romanda Emine teyzenin evinde hizmetçi olarak çalışan Fatma Hanım'ın da ailesine dair ufak da olsa bilgi verilir. Fatma Hanım yedi yaşından beri anne ve babasını görmemiştir.³²⁹ Verilen bu bilgiyle onun çileli hayatına işaret edildiği söylenebilir. Emin Kâmil, romanda mirasyedi olarak anılır. Babasının kazandıklarıyla maddi anlamda iyi bir hayat süren Emin Kâmil işsiz bir hayat sürerken kendisine birkaç hobi de edinir. Emin Kâmil aynı zamanda şair olarak tanıtılır. Edebiyat meraklılarını yanına toplayarak babasına şiirde yetenekli olduğuna dair inandırmada bulunduğu romanda imalar vardır. İsmet Şerif ise babasıyla birlikte Balkan Savaşı'na katılır. Kendisi de bu savaşta yaralanır. İsmet Şerif'in romanda babasının şehit olup olmadığına dair iddialar da bulunmaktadır ancak onun da babasından yoksun olduğu anlaşılmaktadır.³³⁰ Aynı romanda eğlence yerinde görülen Hayrullah Bey'in oğulları da maddiyatla anılır. Çok zengin olan Hayrullah Bey'in oğulları zamanını eğlence yerlerinde geçirirler. Onlar çok zengin bir babanın oğlu oldukları için gittikleri yerde yanlarına insanlar

³²⁸ Sabahattin Ali, *İçimizdeki Şeytan*, YKY, İstanbul, 2017, s.168.

³²⁹ Sabahattin Ali, *İçimizdeki Şeytan*, YKY, İstanbul, 2017, s.58-59.

³³⁰ Emin Kâmil'in Necip Fazıl'ı, İsmet Şerif'in Peyami Safa'yı temsil ettiği düşünülmektedir.

Yazar bu isimleri eleştirdiği için bu nedenle çevreleriyle ilişkilerini de sorunlu olarak yansıttığı söylenebilir.

toplanırlar.³³¹ Romadaki bir diğer ebeveyn- çocuk ilişkisi Emine Hanım ve Galip Efendi'nin evlatları (Semiha ile Nuri) arasında görülür. Genel itibariyle bu ailede de çocuk- ebeveyn ilişkileri sorunludur. Galip Efendi daha çok eve gelen paranın hesabını yapan bir kişiliktir. Emine Hanım da evin maddi açıdan durumu iyi olmasa bile misafirleri en iyi şekilde ağırlamayı düşünen bir kişiliktir. Her ikisinin de uğraşları, önem verdiği şeyler farklı olduğu için çocuklarıyla yeterince ilgilendikleri söylenemez. Semiha romanda okul ortamında görülen pek çok genç gibi iyi yetiştirilememiş, üzerine düşülmemiş kişilerdendir.

Sabahattin Ali'nin daha çok akrabalık ilişkilerinde üzerinde durduğu iltimas *İçimizdeki Şeytan*'da baba- evlat arasında da görülmektedir. Sabahattin Ali bu durumun toplumda yaygınlığını göstermek ister. Macide Fransızca dersini babasının yardımıyla geçer. Aynı romanda Hafız Hüsamettin Efendi defterdar olan babasının yanında diploması olmadan memurluk alır.

Sabahattin Ali bazı hikâyelerinde “meslek ahlâkının” yozlaşmasını tem olarak ele alır.³³² Mesleğini hakkıyla yapmayan kişiler cezalandırılacağını anladığında aile üyelerini ortaya atarak içinde bulunduğu durumdan en az kayıpla kurtulmaya çalışırlar.

“Candarma Bekir” hikâyesinde Bekir adlı jandarma, içten içe düşman olduğu memleketlisi Çallı Halil Efe'yi mesleğine uygun davranmayarak herkesin içinde döver ve aşağılar. Bekir ve Çallı Halil Efe, cezaevi sevki için kazaya doğru ilerlerken Halil Efe aniden jandarmanın tüfeğini alır. Çallı Halil Efe, Jandarma Bekir'in herkesin içindeki hor görmesinin hesabını sormak ister. Jandarma Bekir, öldürüleceğini anlayınca annesi ve sevdiği kadını Çallı Halil Efe'nin merhamet duygusunu uyandırma adına kullanır: “‘Aman Halil Efe,’ dedi, ‘yavuklum var, bir garip anam var, canıma kıyma da ne yaparsan yap.’”³³³ Çallı Halil Efe'nin vicdanı uyansa da Bekir'in yaşaması hâlinde insan içine çıkamayacağı düşüncesi ona cinayet işlettirir.

“Hakkımızı Yedirmeyiz” hastanede idare müdürü olarak çalışan Hacı Lütfü Bey'in yaptığı yolsuzlukları konu alır. Hikâyede anlatıcı kahraman, içinde bulunduğu ekonomik sorunlar nedeniyle Hacı Lütfü Bey'in müdür olduğu hastanede kâtip olarak çalışmaya başlar. Anlatıcı kahraman, çalıştığı süre zarfında Hacı Lütfü Bey'i gözlemler. Anlatıcı kahraman,

³³¹ Sabahattin Ali'de sık tekrarlanan bir düşünce olduğu söylenebilir. Maddi imkânları oldukça iyi olan insanların yanında gerek maddi birikiminden gerekse nüfuzundan yararlanmak isteyen insanlar bulunurlar. Bu durum insan ilişkilerinde paranın ne denli önemli olduğunu göstermesi bakımından dikkate değerdir. Sabahattin Ali'nin insan ilişkilerinde beklediği samimiyet paraya verilen değer nedeniyle zedelenmiştir denebilir. Mustafa Kutlu, Saahattin Ali'nin eserlerini incelerken samimiyete ayrı bir bölüm ayırmıştır. Konuyla ilgili detaylı bilgi için bakınız: Mustafa Kutlu, a.g.e. s. 75-97.

³³² Detaylı Bilgi İçin Bakınız: Ramazan Korkmaz, a.g.e. s.136-137.

³³³ Sabahattin Ali, “Candarma Bekir”, *Değirmen*, YKY, İstanbul, 2013, s. 103.

Hacı Lütfü Bey’in biri kolejde biri de Tıp Fakültesinde okuyan oğulları olduğunu öğrenir. Hastaneden kazanılan parayla okul masraflarının kar ılanamayaca ının bilincinde olan anlatıcı kahraman, durumu sorgular. Hacı Lütfü Bey ise yapt ı yolsuzlukları tek tek açıklar. Hacı Lütfü Bey, yolsuzlukla kazandığı paralarının haricinde çalışanlarının da hakkını tam olarak vermez. Anlatıcı kahraman hakkını istediğinde ise Hacı Lütfü Bey, çocuklarını bir savunma aracı olarak kullanır:

“Ben halbuki kira evlerinde sürünüyor, üstelik iki  ocuk da okutuyorum... Kolej n seneli i iki bine  ıktı... Maksat sırf memlekete hayırlı bir evlat yetiştirmek... Haydi, al  u yirmi be i de bu hesabı kapayalım...”³³⁴

“Hakkımızı Yedirmeyiz”de ayrıca Sabahattin Ali’nin *  imizdeki  eytan*’da Macide üzerinden de belirttiği bir duruma temas edilir. Baba sa ken, bazı dersler babanın yardımıyla geçilmiştir. Babanın nüfuzu sayesinde öğretmenler hak etmeyen öğrencileri derslerden geçirir. Kariyerinde yurdun çeşitli yerlerinde   retmenli i de bulunan Sabahattin Ali, iltiması bu yönüyle de gözler önüne serer.

“Portakal” hikâyesinde de yapılan yolsuzluklara bir savunma biçimi olarak çocuklar ve eşler kullanılır. Yapılan gemi yolculuğunda normalde var olan portakallar sigortadan para alabilmek için yokmuş gibi gösterilir. Var olan portakallar ayrıca tekrar Halil E inli’ye satılır. Satılan portakalların parasının birkaç mürettebat arasında payla tırılabilmesi için Süvari’nin kamarasında bir toplantı yapılır. Süvari Bey, muhtemelen kendisine d  en parayı az bulur ve kamaranın dışında ba ırmaya ba lar:

“Bütün mesuliyet benim... Hapse ben girece im...Benim  olu um çocuğum sürünecek...Benim  erefim mevzubahis... Yine de doyuramıyorum gözlerini pezevenklerin...”³³⁵

Süvari Bey’in yapt ı bu çıkış etkili olur. Kamaraya “senin dedi in olsun” diye tekrar çağırılır. Hak etmediği fakat hakkı olarak g rd  u parayı tekrar alacaktır.

Çocuklar yoluyla duygusal sömürü oluşturma “Böbrek” hikâyesinde de temas edilen bir unsurdur. Hikâyede Avni Akbulut, İstanbul’da kald ı otelde tanı tı ı hem ehrisine güvenip gideceği asıl doktor yerine hem ehrisinin önerdiği başka bir doktorun yanına gider. Hikâyedeki Borlu hem ehri, çok  v d  u doktorun muayene yerine geldiklerinde Avni Akbulut’un parasının gereğinden az olduğunu söyler:

³³⁴ Sabahattin Ali, “Hakkımızı Yedirmeyiz”, *Sırça K  k*, YKY, İstanbul, 2015, s. 81.

³³⁵ Sabahattin Ali, “Portakal”, *Sırça K  k*, YKY, İstanbul, 2015, s.16.

“Gittiğimiz doktor ne kadar da gözü tok olsa, gene masarifini alacak, çoluğu çocuğu bu yüzden ekmek yiyor, keseden veremez ya!”³³⁶

Borlu hemşehri, bu sözlerle Avni Akbulut’u etkileyerek daha fazla para bulmasının gerekli olduğunu düşündürtürken aslında onu daha fazla parayla dolandırmanın yolunu açar. Borlu hemşehri, Avni Akbulut’u dolandırdıktan sonra ortadan kaybolur.

“Köpek” hikâyesinde de tıpkı “Kamyon” hikâyesinde olduğu gibi yoksulluktan bunalan köylü gencin, şehre gidip çalışmak düşüncesine temas edilir. “Köpek” hikâyesindeki genç çobanın “Kamyon” hikâyesindeki gence nazaran para kazanamasa da hâlihazırda bir mesleği olması harekete geçmesini engeller. Hikâyede köyden şehre göç etmemenin asıl sebebi olarak ise anne - oğul arasındaki ilişkiyle verilir. Genç çoban oldukça saf kalmış, kimseyi üzmemeye çalışan merhametli bir kişiliktir. Hayvanlara karşı da sevgi dolu bir insandır. Çobanın annesi ile ilişkileri de vefa duygusuna dayanır. Genç çoban, ihtiyarlamış annesini tek başına bırakıp gitmenin doğru olmayacağını düşünür. Hikâye kahramanı, annesinin yanında kalmaya devam eder. Aynı hikâyedeki toplumun şehirli tipini oluşturan anne – kız, halka karşı yabancılaşmış tiplerdendir. Anne – kız, halkı temsil eden çobana samimiyetle yaklaşmazlar ve tavırları yapmacıktır.

“Çirkince” yazarın çocukluk anılarına ışık tutan önemli hikâyelerindendir. Sevgül Sönmez, “Çirkince”nin 1945 yılında yapılan bir yaz gezisinin tesiri üzerine yazıldığını söyler.³³⁷ Sabahattin Ali’nin kızı Filiz Ali ise babasının o yöreyi çok iyi bildiğini daha önce de orada bulunduğunu söyler.³³⁸ Hikâyenin anlatıcı kahramanı da Çirkince’ye biri çocukluğunda biri yetişkinliğinde olmak üzere iki kez gider. Hikâyenin anlatıcısının aile içi ilişkileri ile Sabahattin Ali’nin aile içi ilişkileri arasındaki önemli benzerlikler vardır. Hikâyenin anlatıcı kahramanının annesine bakışı Sabahattin Ali’ninkiyle örtüşür. Her ikisinin de annesiyle arası iyi değildir. Hikâye anlatıcısı, annesini okuyucuya “beceriksiz bir kadın” olarak aktarır. Anlatıcının babasıyla ilişkisi arasında da önemli bir konuya değinilir. Hikâyenin anlatıcı kahramanı ve Sabahattin Ali’nin hem babası hem de dedesi askerdir. Asker ailesine toplumun saygısı vardır. Hikâye anlatıcı, kahramanı annesi ve kardeşiyle dedesinin yanına gitmek üzere yola koyulur ancak Selçuk’ta tren bozulur. O sırada tren istasyonunda bulunan bir yüzbaşı aile babasının asker olduğunu öğrenince iki çocuğu ve anneyi koruması altına alır. Yüzbaşı, onları kendi ailesinin yanına yerleştirir:

³³⁶ Sabahattin Ali, “Böbrek”, *Sırça Köşk*, YKY, İstanbul, 2015, s.41.

³³⁷ Sevgül Sönmez, a.g.e. s. 158.

³³⁸ Filiz Ali Laslo “Anımsayabildiklerim”, *Sabahattin Ali Anılar, İncelemeler, Eleştiriler*, Haz. Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevgül Sönmez, YKY, 2014, s. 60.

“Cephelerde her gün yüzlerce subayın öldüğü, yüzlerce subay ailesinin memleket içinde perişan kaldığı o günlerde, “silah arkadaşları” arasında, birbirlerinin ailelerini korumak hususunda, yazılmamış hatta konuşulmamış bir mukavele var gibiydi. İstasyondaki yüzbaşı da bir parça işinden baş alınca yanımıza sokuldu: Dinar ve Çivril cihetine tren kaldırıncaya kadar bekleyeceksiniz. Fakat burası sıtmalı, berbat bir yerdir. Çocuklar sıcaktan perişan olur. Otel filan bulmaya da imkan yok. Sizi Çirkince'ye götürüyüm. Bizim çocuklar da orada. Ben de vakit buldukça ata atlayıp gidiyorum. Rahatsız olursanız da kusura bakmazsınız!”³³⁹

Hikâye anlatıcısı biraz da babasının mesleği dolayısıyla kasabada güzel ağırlandığı ve oranın çevresini unutamadığı için yıllar sonra kasabaya tekrar gitmek ister ancak Şirince'nin büyüğü bozulmuştur. Anlatıcı kahraman kasabanın bozulmasına şahit olunca büyük bir hayal kırıklığı yaşar.

“Cankurtaran”da Asiye'nin annesi ile ilişkisine temas edilir. Asiye, paragöz Doktor Mutena Cankurtaran'ın doğumevinde alı koyulur. Asiye'nin annesi genç kızını doğumevinden kurtarmak için kaçırma yolunu dener ancak hademenin durumu anlaması üzerine başarısız olur. Anne doktorun paragözlülüğü ve acımasızlığı nedeniyle evlat acısını tadar. Hikâyedeki bir başka ebeveyn- çocuk ilişkisi Makbule yengenin Asiye'nin doğumu için çocuğunu diğer köyün ebesine yollaması şeklinde ifade edilir ancak detaylandırılmayan bu ebeveyn - çocuk ilişkisi köyde doğum atmosferinin yansıtılması için kurulmuştur.

“Sulfata”da birbirini seven iki gencin evliliğine onay vermeyen ebeveynlerle, çocuklar arasındaki ilişkiden söz edilir. Ebeveynler obalı- ovalı anlaşmazlığı sebebiyle çocuklarını evlendirmek istemeseler de Mustafa ve Aliye evlenir. Mustafa askere gidince babası, Aliye'yi evden koyar. Mustafa, askerden döndüğünde eşine yapılanlara tahammül edemez babasıyla tartışarak bir daha dönmek üzere evden ayrılır. Mustafa, babasının “ocağını tüttürmek istemez.” Hikâyede obalı- ovalı karşıtlığı verilmek istendiği için ebeveyn- evlat ilişkisi sorunlu çizilmiştir denebilir.

“Hasanboğuldu” “Sulfata” ile benzerlik taşısa da âşıklar bu hikâyede kavuşamaz. Ovalı Hasan, dağlı Yörük kızı Emine'yi bostan sattığı pazarda görür. Emine bir sonraki hafta bostanları iyi çıktığı için Hasan'a dağdan bal getirir. Pazardan dönüşte yolları Zeytinli köyüne kadar aynı olduğu için beraber dönerler ve aralarında karşılıklı sevgi başlar. Hasan'ın ihtiyar annesi, oğlu Hasan'ın içine düştüğü durumun farkındadır gerekirse dağa gidip Emine'yi ailesinden isteyeceğini belirtir. Emine bir dağlının ovada, ovalının da dağda yapamayacağını bildiği için içindeki aşka rağmen Hasan'dan ayrılmak ister. Ancak Emine, Hasan'ın ısrarı

³³⁹ Sabahattin Ali, “Çirkince”, *Sırça Köşk*, YKY, İstanbul, 2015, s.96.

üzerine durumu aile büyüklerine bildirir. “Ama Emine’nin ailesi- özellikle babası-, Emine’nin yaratılış gereği dağlı kadar güçlü, dirençli olmayan ovalıya gitmesini istemez.”³⁴⁰ Emine’nin babası ve amcaları onları aşamayacağı bir görevle sınar.³⁴¹ Fakat onların bu sınaması evlatlarını kaybetmelerine sebep olur. Hasan, tuz çuvalını taşıyamayıp Emine’ye kavuşamadığı için kendini bûvete atar. Emine, durum üzerine çıldırır. Hasan’ın onu çağırdığını, gaipten sesler duyduğunu ailesine anlatarak bûvetin yanındaki çınar ağacına kendini asar. Âşıkların söz konusu duruma düşmelerinde aile üyelerinin baskısı belirgindir.

“Çilli”de Nigâr’ın babasıyla ilişkilerine yer verilir. Aldığı tek bir kararla kızının hayatını karartan baba ile ilişkiler sorunludur. Kızını on beş yaşındayken kırk beş yaşındaki bir adamla evlendiren baba, kızı Nigâr’ın çileli bir hayat yaşamasının en önemli sebebidir. Nitekim Nigâr kocasından şiddet görüp evini terk ettiği zaman babaevine gitmektense İzmir’e gidip bir bara yerleşmeyi daha uygun bulur. Hikâyede “namuslu numarası” yapan Kemal de evladına sahip çıkmaz. Nigâr’ın hayatını karartan bir başka isimdir. Nikâh bahanesiyle Nigâr’ı kandırır. Altı- yedi ay birlikte yaşarlar. Nigâr’ın hamile olduğu anlaşılınca Kemal, tek çareyi çocuğu aldirmek olarak görür. Nigâr’ın ise hayatındaki en önemli gayesi çocuğunu etrafındaki erkeklerden göremediği bir şekilde “adam” olarak yetiştirmektir:

“Göreceksin Hoca” dedi, “yemeyeceğim, içmeyeceğim, oğlumu büyütüp adam edeceğim. Sonra günün birinde oğlumla yolda giderken babasına rastgeleceğim. Oğluma, 'Sen yürü!' diyeceğim. Ondan sonra babasının yakasına yapışıp: 'Bak pezevenk, diyeceğim, doğmadı sandığın oğlun büyüdü, aslan gibi oldu. Ama seni bilmeyecek, sana baba demeyecek.’”³⁴²

“İki Kadın”da da babası tarafından zorla evlendirilen Esmâ istemediği bir hayata sürüklenir. Baba, kızını kendisinden kırk küsur yaş büyük Kerim Ağa ile evlendirerek çileli bir hayat yaşamasına neden olur. Kerim Ağa’nın evlendiği kadınlarla sevgi bağının olmaması çocuk- ebeveyn ilişkisine de yansır. Kerim Ağa’nın oğullarıyla yeterince ilgilenmediği de görülür. Kerim Ağa yetmiş yaşındayken oğlu Necati üç yaşındadır. Altmış yedi yaşında son kez baba olan Kerim Ağa’nın, oğluyla ilgilenecek fiziksel gücü dahi kalmamıştır. Esmâ, daha çok Necati’yle ilgilenir. Kerim Ağa’nın diğer iki eşinden olan oğullarından ikisi ölmüş biri de hapistedir. Kerim Ağa’nın hapisteki oğluyla da iletişimine yer verilmediği için evlatlarıyla ilişkisinin problemlili olduğu söylenebilir.

³⁴⁰ Ramazan Korkmaz, a.g.e., s.173.

³⁴¹ Mehmet Kaplan, a.g.e. s. 137.

³⁴² Sabahattin Ali, “Çilli”, *Sırça Köşk*, YKY, İstanbul, 2015, s.69.

“Kafakağı”dında da seferberlik neticesinde evlat acısı çeken ebeveynlerin varlığına değinilir. Hikâyedeki ihtiyar Mehmet, yol vergisi sebebiyle hapse düşünce aile yaşantısını diğer mahkûmlara anlatır. Mehmet’in iki oğlu seferberlikte şehit olmuş. Bir oğlu ise hapisteyken ölmüştür. Geride kalan son oğul ise jandarmayken suçlu takibinde vurulup sakat kalmıştır. İhtiyar Mehmet sakat oğlu ve gelinini yanına alarak onların geçimine de katkıda bulunur. İhtiyar adam, sakat kalmış oğlunu yanına alarak oğlunun ve gelininin maddi açıdan mutsuzluğunu engellemiş olur. “Kafakağı”dında elinde kalan son oğluna sahip çıkan bir baba profili çizilmiştir denebilir. Sakat olan oğlun da yıllar önce bir oğlunun sıtmadan öldüğü bilgisi verilir. Sabahattin Ali masa başı hikâyecisi değildir.³⁴³ Anadolu’da bulunduğu süre zarfında sıtma hastalığına yakalananlara şahit olmuş olacak ki hikâyelerinde de sıtmaya birkaç kez yer vermiştir.³⁴⁴ Sıtmadan ölen çocuk ailenin bir başka evlat acısıdır.

“Kurtla Kuzu”da daha çok baba- evlat ilişkisine yer verilir. Hikâye kişisi Rıfat, tutuklu kaldığı sürede oğlunu ve eşini hatırlamaktan kaçınır. Rıfat kendisine işkence edenler karşısında zayıf düşmemek ve daha fazla direnebilmek adına oğlunun fotoğrafına bakmak istemez. Rıfat, serbest bırakıldığında da eşinin ve çocuğunun karşısına hemen çıkmayı düşünmez. Rıfat, çocuğuna ve eşine dönmeden yaşadığı psikolojik buhranı atlatmak ister. Bu sebeple kendisi gibi işkence görüp tahliye olan Sevim Hanım’la vakit geçirir. Rıfat, evine döndüğünde ise hikâye tamamlanır. Ancak hikâyede genel olarak babanın evlada sevgisi hissedilir.

“Değirmen” hikâyesinde babanın varlığı, aşk hikâyesinin oluşumuyla yakından ilgilidir. Atmaca’nın sevdiği genç kızın sağ kolu yoktur. Bu durum babasının işiyle alakalıdır. Genç kızın babası, değirmen sahibidir. Genç kız, küçükken sağ kolunu değirmene kaptırır ve efsanevi aşk hikâyesinin oluşumunun mantıksal çerçevesi sağlanmış olur. Atmaca, sevdiği kızın kendisini kabul etmesi için aradaki engeli kolunu değirmene bilinçli olarak kaptırmasıyla kaldırmış olur.

“Çaydanlık”ta eşyaya/mala verilen değer, baba-oğul ilişkisini zedeler. Hikâyede mahkûm hastalardan Süleyman Efendi’nin aile hayatına değinilir. Zatürre olan aile babasını, mahkûmiyetinde oğlu dışında kimse ziyarete gitmez. Oğlu ise babasının ihtiyaçlarından çok dışarıda yapılacak işler için onu ziyarete gelir. Babasının ölümü üzerine onun mallarını toplar.

³⁴³ Asım Bezirci, a.g.e. s. 95

³⁴⁴ Fatih Tuğluoğlu “Türkiye’de Sıtma Mücadelesi (1924-1950)” adlı makalesinde 1920’de kurulan Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâletince bir çalışma programı hazırlandığını ifade eder. Hazırlanan çalışma programının ana odak noktalarından biri Türkiye’de dönemde yaygın olarak görülen Sıtma, Frengi Trahom gibi hastalıklarla mücadele etmektir. Konuyla ilgili araştırma için bakınız: Fatih Tuğluoğlu, “Türkiye’de Sıtma Mücadelesi (1924-1950)” *Türkiye Parazit Dergisi*, 2008, s. 351-359.

Vecihi, biraz da annesinin baskısıyla bu şekilde hareket eder. Annesi daha çok mala kıymet veren yapıdadır. İhtiyar kadın, kocasından kalan eskimiş bir çaydanlığın kaybolması üzerine mahkûmları suçlar. Hikâyede maddi değerlerin insan ilişkilerinin önüne geçtiği gözler önüne serilir. Bu durum baba- oğul ilişkisinde de görülür. Vecihi de babasının ölüsüne sahip çıkmaz. Annesine uyararak babasının ölüsünün defnedilmesi işini devlete bırakır. Vecihi, babasını görmeden mallarını alıp gider.

“Bir Hakikatin Hikâyesi”nde babanın mesleği zabıtlıktır. Babanın mesleğinde çok yoğun olması muhtemeldir ki kızıyla pek ilgilendiği söylenemez. Kızını sınava hazırlamak adına okula getirir ancak genç kız okulu günden güne bırakır. Genç kızın annesi ile ilişkisine ise gidilen bir partide annesinin istemediği bir yaşlı zabitle onu dansa kaldırması üzerine kısaca temas edilir. Hikâye karşılıksız bir aşkı anlattığı için bu bahis anlatıcı öğretmenin, genç kızın kendisini istemediğine dair kısa bir yeise düşmesi için yazılmış gibidir. Genç kızın kendisinin dans teklifini erteleyip başkasıyla dans ettiğini gören anlatıcı öğretmen, üzüntüye kapılır ve o an tutunmadan ayakta duramayacak hâle gelir.

Yazar “Portakal” adlı hikâyesinde gemide çalışan insanların hayatına odaklanır. Onların hayatını gerçekçi bir şekilde anlatır. Özellikle yurt dışına çıkacak gemilerde çalışan denizciler, çok uzun süreler boyunca sevdiklerinden uzak kalabilmektedir. “Portakal” hikâyesi benzer bir yolculuk olsa da bir aylık süreyi kapsar. Gemide vinççi olarak çalışan İsmail geride bıraktığı yeni doğmuş oğlu Musa ve eşi Hayriye’yi düşünür. Özellikle yeni doğmuş oğluna duyduğu hasret, hikâyede aktarılanlar arasındadır. “Portakal”da diğer çocuk- ebeveyn ilişkileri gemi ile bağlantılı olarak kurulur. Gemiye dolduran “şık hanımlarla arsız çocuklar” temas edilir. Şık hanımların bir bakıma dejenere olmuş tiplerin, çocuklarına ilgisinin azlığı Sabahattin Ali’nin değindiği konulardandır. *Kürk Mantolu Madonna*’da Ferhunde Hanım, bunun en tipik örneklerindendir. Giyime kuşama önem verip çocuklarına gerekli ilgiyi göstermeyen ve bunun neticesinde “arsız”laşan çocuklar yoluyla ebeveynlere bir eleştiri getirildiği söylenebilir. Aynı hikâyede gemi vasıtasıyla çocuk - ebeveyn ilişkilerine temas edilir. Sabahattin Ali’nin eserlerinde şehirler arası yolculuklarda kullanılan kamyonlar gibi gemiler de genellikle yılanmıştır.³⁴⁵ Bu nedenle gemiler, kazalara sebebiyet verecek durumdadırlar. Tehlikeli durumlar oluşturabilecek gemi vasıtasıyla aile içi ilişkilerle de bağlantı kurulur. Kaptan durumun farkındadır. “Allah çoluğumuza çocuğumuza bağlıyor

³⁴⁵ Kamyon ve otomobil için örnekler; “Uyku”, “Kamyon”, “Bir Siyah Fanila İçin”, Gemi için ; “Bir Gemici Hikâyesi”, “Portakal” örnek gösterilebilir.

herhalde...” diyerek geminin bitikliğine işaret eder. Kaptan ölmemiş olmalarını çocuklarının varlığına atfeder.

“Bir Şaka”da Cavit Bey’in oğluyla ilişkisine temas edilir. Mahkûmlar özgürlüğün yanı sıra geride bıraktığı sevdiklerini de özlerler. Hikâye hapishanede geçmektedir. Cavit Bey, eşine duyduğu kıskançlık yüzünden bacanağını öldürür. Sekiz yıldır hapishanede olan Cavit Bey, oğlunu altı yaşından on dört yaşına kadar hiç göremez. Cavit Bey, sevdiklerine yakın olmak için Konya’dan Samsun’a geçmek için naklini isteyen bir dilekçe yazar. “Hikâyede Sabahattin Ali’yi temsil eden anlatıcısı”³⁴⁶ Cavit Bey’e bir şaka yapmak istediği için yetkililerin ağzından isteğinin kabul olduğu yanıt metnini yazar. Cavit Bey, kurmaca metne inanır ve çok sevinir. Aklına geride bıraktığı ailesi gelir. Oğluna kavuşmak arzusu “büyümüştür kerata” sözüyle hissettirilir. Ancak Cavit Bey gerçeği anlar ve oğluna kavuşma hayali de kırılır.

Sabahattin Ali’nin eserlerinde kimi zaman çocukların ailenin geçimine yardım edip aileyi maddi açıdan ayakta tutmaya çalıştığı gözlemlenir. “Ayran”, “Apartman”, “Asfalt Yol”, “Arabalar Beş Kuruşa” bu tür hikâyelere örnek gösterilebilir.

“Asfalt Yol”da köylü çocukların tarlalarında harman zamanı çalıştığı bilgisi verilir. Harmanları kaldıran köy çocuklarının, aile ekonomisine ve ebeveynlerine yardımda bulunduğu yorumu yapılabilir.

“Arabalar Beş Kuruşa”da yoksul çocuğun, okuldan çıktıktan sonra satış yapmak için annesine yardım ettiği görülür. Annesinin kalabalıkta bağırarak dolayısıyla çocuk, müşteri çağırma işini ince ve titrek sesiyle gerçekleştirmeye çalışır. Anne ve oğul, el yapımı arabaları satarken zengin anne-oğlun gezintiye çıktığı görülür. Ekonomik refah, onların daha rahat hareket etmesini sağlar. Zengin anne, oğlunu yoksul çocuğun yanında görünce sertleşip bağırarak başlar. Ramazan Korkmaz, zengin anne- oğlun insan sevgisinden uzak, pragmatist tipler olduğunu söyler³⁴⁷ Zengin çocuk, Ramazan Korkmaz’ın işaret ettiği üzere pragmatisttir. Okulda çalışkan olan arkadaşının yanına geçmek istediğini belirtir ve ödevlerini de babasına yaptırır ancak zengin oğlun annesine nazaran yaşı gereği yaşanan dünyanın daha farkında olmadığından fakir arkadaşına kısmen de olsa samimiyetle yaklaştığı söylenebilir. Varlıklı anne, şemsiye ile yoksul çocuğa vurur. Arkadaşının darbe sonucu ağladığını gören zengin çocuk, annesine isyan eder. Bu sebeple çocuğun annesine kıyasla insana sevgi ve saygı beslediği yorumu yapılabilir.

³⁴⁶ Mehmet Güneş, a.g.e. s.75.

³⁴⁷ Ramazan Korkmaz, a.g.e. s.128.

“Böbrek” hikâyesinde Avni Akbulut’un çocuklarıyla ilişkisi yardımseverliğe dayanır. Avni Akbulut, hasta olduğu için çocukları babalarına yardımı esirgemez. Avni Akbulut, ilk olarak yaşadığı yere yakın olan Kayseri’de böbreğindeki taşı aldırma için ameliyat masasına yatar. Ancak böbrek taşı diğer böbrekte nüks eder. Avni Akbulut, tedavisi için İstanbul’a gelir. Avni Akbulut’un ikisi evli dört çocuğu vardır. Avni Akbulut, İstanbul’da ameliyata gireceği zaman evlatları maddi anlamda babalarına destek olmaya çalışır. Evlatlar, babalarının talimatlarına uyarak ameliyat için gerekli meblağları gönderir ancak Avni Akbulut, gerek Borlu hemşehrisi gerekse doktorlar tarafından dolandırılır. Hikâyedeki bir baba- evlat ilişkisi de Avni Akbulut’un İstanbul’a geldiğinde aynı odayı paylaşmak zorunda kaldığı Borlu hemşehrisi yoluyla kurulur. Bu baba- evlat ilişkisinin hikâyedeki işlevi ise Avni Akbulut’la yakınlık oluşturmaktır. Borlu hemşehri, eski nüfus memuru Avni Akbulut’la kızının nikâhı için gerekli belgeleri hazırlarken Avni Akbulut’u gördüğünü hatırlar. Avni Akbulut ve Borlu hemşehri arasında böylelikle yakınlık kurulur. Avni Akbulut, bu yakınlık sayesinde Borlu hemşehrisine güvenmeye başlar fakat Borlu hemşehri Avni Akbulut’u dolandırıp ortadan kaybolur.

“Sarhoş” hikâyesinde çocuk olayı dramatize etmek için kullanılır. Sabahattin Ali’nin bazı hikâyelerinde çocuğun masumiyeti kimi zaman dramatik unsur olarak yer almasına katkıda bulunur.³⁴⁸ “Sarhoş” hikâyesinde eşler arası ilişkiler sevgisiz ve geçimsizdir. Ailedeki mutsuz ortam, yaşananlardan habersiz salıncakta ağlayan iki yaşındaki bebekle dramatize edilir. Kanunî Kâmil, ailesiyle kaldığı oteldeki odaya geldiğinde çocuğunu ninni söyleyerek uyutmaya çalışır fakat ninninin sözleri eşler arası geçimsizliği vurgular niteliktedir:

“Ah o anan olacak karı... Ah... Nereden başıma sardım bu sıska kaltağı... Senin de başının derdi, benim de... Eeee... Uyu bakayım... Hadi uyusana... Ninni... Ninni...”³⁴⁹“Sonra makamla söylemeye başladı:

Bir gün İstanbul’a gitsek, niiiinni...

Şu karıyı başımızdan savsak, niiiinni,

O zaman sen de kurtulursun ben de, niiiinni.”³⁴⁹

Eşler arasındaki geçimsizlik masum bebeğin de varlığıyla dramatize edilmiş olur.

³⁴⁸ Ramazan Korkmaz, Sabahattin Ali’nin bazı hikâyelerinde kız çocuklarının acıma temi doğrultusunda kullanıldığını ifade eder. Detaylı Bilgi İçin Bknz. : Ramazan Korkmaz, a.g.e. s. 226-227.

³⁴⁹ Sabahattin Ali, “Sarhoş”, *Değirmen*, YKY, İstanbul, 2013, s. 106. Bu hikâyede de masum bebeğin dramatik bir unsur oluşturduğu ifade edilebilir.

Yazar “Hanende Melek” hikâyesini Yozgat’taki anılarından hareketle kurgular. Sabahattin Ali’nin Ayşe Sıtkı Erdoğan’a yazdığı mektupta ifade ettiği üzere, Yozgat’ta bir kahvehanede hanende olarak çalışan Melek, çevresindeki erkekleri kendisine âşık eden bir yapıya sahiptir.³⁵⁰ Hikâyedeki Dava Vekili Hüseyin Avni de Melek’e ilgi duyduğu için evine ve çocuklarına bağlı değildir. Hüseyin Avni, akşamları evine uğramaktansa Hanende Melek’i dinlemeye gider. Hüseyin Avni’nin kızı kahvehaneye babasını almaya gelir fakat sarhoş baba, Melek’in yanında kalmak istediği için kızını kovar. Hüseyin Avni, Melek’i kaldığı yere götürmek üzere ısrar edince kahvehane çalışanları tarafından dövülüp dışarı atılır. Hüseyin Avni’nin kızı, dışarıda yağmurun altında babasını eve götürmek üzere beklemektedir. Hanende Melek, garsonla birlikte yerden kalkamayan Hüseyin Avni’yi evine kadar bırakır. Hikâyedeki baba- evlat ilişkisinin sorunlu çizilmesinde yazarın Yozgat’ta tanıdığı kendisine kolay âşık olunan Melek’in etkisi vardır denebilir.

“Selam” hikâyesinde de eşler arasında sevgi bağının olmaması, ebeveyn-çocuk ilişkilerine kötü tesir bırakmıştır denebilir. Berber Yusuf, eşinden ziyade tiyatro kumpanyasında tanıdığı bir aktrise karşı duygusal hisler besler. Berber Yusuf, aktristen gelen bir selamın hatırına da eşini ve üç çocuğunu bırakıp gider. Eşler arasında sevgi bağının olmaması Yusuf’un evine ve çocuklarına bağlılığını azaltmıştır. Yusuf’un geride bıraktığı ailesinin maddi ihtiyaçlarını ise çıraklıktan tanıdığı berber arkadaşı üstlenir.

“Bahtiyar Köpek”te zengin bir muhitte annelerin çocuklarıyla gezintilerine yer verilir. Çocukların yaşları küçük olduğu için anneleriyle iletişimleri yoktur fakat çocukların hikâyedeki işlevi fiziksel görünüş itibarıyla ebeveynlerinin zenginliğini belirtmektir. Sabahattin Ali’nin pek çok hikâyesinde fakir ailelerin çocukları çelimsiz bedeniyle asıl yaşından daha aşağısında gözüken kimselerdir.³⁵¹ “Bahtiyar Köpek”te ise anneleriyle çıktıkları gezintide “al yanaklı, gürbüz, iyi beslenmekten yüzlerine bön bir rahatlık ifadesi gelmiş”³⁵² zengin ailelerin çocuklarından bahsedilir fakat hikâyenin asıl amacı “hiciv yapmak olduğu için”³⁵³ ana kahraman köpekten seçilmiştir denebilir. Ana kahramanın köpekten seçilmesi de söz konusu ebeveyn- çocuk ilişkilerinin derinleşmemesine yol açmıştır.

³⁵⁰ Ayşe Sıtkı İlhan- Doğan Akın, *Sabahattin Ali’nin Özel Mektupları, İki Gözüm Ayşe*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1997, s.112-113

³⁵¹ “Ayrar”, “Isıtmak İçin” hikâyeleri birkaç örnek oluşturur. Aynı noktaya doktora tezinde Ramazan Korkmaz da işaret etmiştir. Görülenle gerçek yaş arasındaki fark genellikle ikidir.

³⁵² Sabahattin Ali, “Bahtiyar Köpek”, *Sırça Köşk*, YKY, İstanbul, 2015, s. 59.

³⁵³ Ramazan Korkmaz, yazarın “Bahtiyar Köpek” adlı hikâyesinde tam bir sosyal hicve yöneldiğini ifade eder. Detaylı bilgi için bakınız: Ramazan Korkmaz, a.g.e. s.130-131.

“Bir Delikanlının Hikâyesi” Montaigne’in “Dolap” hikâyesiyle benzerlik gösterir.³⁵⁴ Her iki hikâyede de çapkın bir genç vardır. “Bir Delikanlının Hikâyesi”nde yazar ilk ve son kez enstest bir düşünceye yer verir. “Bir Delikanlının Hikâyesi”nde cinsel istekler “su” gibi temel bir ihtiyaca dönüşmüştür. Hikâye kişisine göre o anda tüm kadınlar, cinsel isteklerin gerçekleşme aracıdır. Böylesi bir düşünce anında kahramanın gözünde tüm kadınlar aynıdır. Hikâye kişisi, annesini de bu tüm kadınlar içerisinde değerlendirir.³⁵⁵

“Kurtarılamayan Şaheser”de genç şair, kavuşmak istediği sevgilisi tarafından emsalsiz bir eser yazmayla sınanır. Genç şair, sevgilisinin istediği eseri yazmak için daha önce görmediği yerlere gidip gözlemler yapar. Şairin gözlemleri arasında hayat kadınlarının çocuğunu doyurmak için sarhoş erkeklerin yanına gittiği, bir başka kadınların girdikleri ilişkilerden oluşan çocuklarını doğurmamak için kürtaja başvurdukları sahneler de vardır. Biri anne fedakârlığını biri de anne acımasızlığını anlatan bu karşıtlık, istenilen eserin yazılması adına hazırlık niteliği taşır. Sabahattin Ali, bu eserde bir çocuk- ebeveyn ilişkisine daha değinir. Bu durum “Viyolonsel”, “Değirmen” gibi aşk hikâyelerinde de görülür. Sabahattin Ali, aşkı yaşayan kişilere has tutmak için bu yöntemle başvurur. Hikâyelerde derinden sevdiğine bağlı kişilere çevreden de âşık olan birileri vardır ancak aşkı gerçek anlamda yaşayan kişi, çevresindeki ilgiye rağmen sevdiğine bağlı kalır. Kişiler, sevdikleri için fedakârlık da yapar. “Kurtarılamayan Şaheser”de genç şair, sevdiğinin istediği eseri yazdığını düşünerek siyah ciltli kitabını değerlendirme için gönderir. Hikâyede ismi verilmeyen kadın, bu eserin kendisi için yetersiz olduğunu fakat yazılanların zengin bir babanın kızını ağlatacak kadar güzel olduğunu söyler. Sevene yazılanlarla yeni taliplerin olabileceği sevilen kadının ağzından dile getirilir ancak bu hikâyede de aşkın kişiler üzerindeki yegâne etkisine aynı yöntemle dikkat çekilir. Şair, kendi sevdiğinden başkasını istememektedir. Böylelikle zengin babanın kızları reddedilir. “Değirmen”de aynı durum biraz daha detaylandırılır. Atmaca, fiziksel engelli kızı sevmektedir fakat kendisine de ilgi vardır. Genç kızların, Atmaca’ya sevdasından hastalığa yakalanıp yataklara düştükleri anlatılır. Bu hikâyede Atmaca’ya âşık olan kızların, babalarının Atmaca’yı bulup kızlarının sıhhati için evlendirme teklifinde bulunduğu görülmektedir ancak Atmaca âşık olduğu sakat kızdaki başkasını isteyecek durumda değildir. Bu hikâyede de aşk bu şekilde vurgulandıktan sonra ileride yapılacak büyük fedakârlıkların kurgusal zemini hazırlanmış olur. Atmaca, daha sonra âşık olduğu değirmencinin sakat kızıyla aynı durumda olabilmek için değirmene kolunu kaptırır.

³⁵⁴ Ramazan Korkmaz, a.g.e. s.262.

³⁵⁵ Sabahattin Ali, “Bir Delikanlının Hikâyesi” , *Değirmen*, YKY, İstanbul, 2013, s.67.

“Viyolonsel”de ayrıca “zenci”ler arasında da anne- çocuk ilişkilerine kısaca temas edilmiştir. Hikâyede mezar başında viyolonsel çalan adamın, eşinin ölüm süreci anlatılırken ortam kalabalıklaşır. Annesinin yapraktan eteğine sarılan çocuklara temas edilmiştir. Yaşanan acıklı ölüm karşısında, tüm zenciler ağlamaya başlar. Hikâyedeki bu temasların dramatik durumu arttırmaya yönelik olduğu söylenebilir.

“Bir Orman Hikâyesi”nde de yazar sıradan ebeveyn- evlat ilişkisinin dışına çıkar. “Orman, köylülerin koruyucu labirenti durumunda verilirken”³⁵⁶ aynı zamanda orman anne-baba gibi kutsal değerlere benzetilir. Orman, hikâyede sembolik olarak evladını dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı koruyan anne-baba gibidir. Ormanın köylü için sembolik değeri bununla da kalmaz. Orman, babadan oğula, nesilden nesile aktarılan bir emanet, bir miras niteliği de taşır.³⁵⁷ Ormanın köylü için hem bir yaşam alanı hem de değerler bütünü olarak gösterilmesi köylülerin ormanlarının ellerinden alınmasıyla yaşadıkları yıkımı göstermek içindir. Hükûmet, bir şirkete ormanda çalışma izni verince işçiler ağaçları kesmeye başlar. Köylüler, değerlerini ve yaşam alanlarını korumak için mücadeleye girişeler de güçleri yetmediği için ormanları elinden alınırlar.

“Barsak” hikâyesinde Bargama’dan İzmir’e yapılan bir yolculuk anlatılır. Hikâyenin başında anlatıcı kahraman, yolcuları tasvir eder. Sıkış sıkış sürdürülen otobüs yolculuğunda ağlayan çocuğunu susturmaya çalışan bir anneye de yer verilir. Hikâyede yer alan ve ismi verilmeyen anne-çocuğun, birbirleriyle ilişkisinden ziyade yolculuğun belirtilmesine dair bir fon olarak kullanıldığı söylenebilir. Tamamlanmayan hikâyede bir daha anne- çocuktan bahis açılmamıştır.

Shakespeare, Sabahattin Ali’nin en beğendiği sanatkârlardandır. Sabahattin Ali, Shakespeare’in eserlerinin ona ait olmadığı iftiralarına ve sanatkarın cahil, ahlaksız olarak gösterilmek istenmesi üzerine “Shakespeare Meselesi” başlığı altında bir kitap tasarladığını belirtir.³⁵⁸ Yazmayı düşündüğü yazılar, *Varlık* dergisinde yayımlanır.³⁵⁹ Sabahattin Ali, Shakespeare’i yazılarıyla savunmasının yanı sıra “psikolojik çözümlerine ve sanat ustalığına hayran kal (dığı)” sanatkâr gibi eserler üretmek istediğini sıklıkla dile getirir.³⁶⁰ Sabahattin Ali’nin tek piyes denemesi *Esirler*’in de Shakespeare’den izler barındırdığını söylemek mümkündür. Aşk ve engel açısından bakıldığında *Romeo ve Juliet*’ te ailelerin birbirine

³⁵⁶ Ramazan Korkmaz, a.g.e. s. 114.

³⁵⁷ Sabahattin Ali, “Bir Orman Hikâyesi”, *Değirmen*, YKY, İstanbul, 2013, s.82.

³⁵⁸ Sabahattin Ali, *Melankoli*, Haz. Tunç İlkman, Flora Kitap, İstanbul, 2019, s. 149.

³⁵⁹ Sevgül Sönmez, a.g.e., s.314.

³⁶⁰ İbrahim Tatarlı, “Sabahattin Ali Hayatı, Kişiliği ve Yaratıcılığına Genel Bir Bakış”, *Sabahattin Ali Anılar, İncelemeler, Eleştiriler*, Haz. Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevgül Sönmez, YKY, 2014, s.155.

düşman olması, âşıkların kavuşamayıp ölmelerine neden olur. *Esirler*'de Çin İmparatoru'nun tek kızı, tahtın tek varisi Hiyungyu gönlünü Türklerin kurtarıcı olarak gördüğü Türk komutanı Kürşat'a kaptırır ancak bu kez de devletler arasındaki düşmanlıklar iki aşığın kavuşmadan ölmelerine neden olur. Çin İmparatoru, tek evladı Hiyungyu'ya her ne kadar sevgi beslese de Türklerin Çinliler tarafından durmadan esir alınması nedeniyle bir başkaldırı gerçekleşir ve savaş ortamında baba, kızını kaybeder. İmparator, Hiyungyu'nun öldüğünü ilk başta algılayamasa da cesedi görünce kızına koşarak sarılır. Devletler arası münakaşalar, baba- kızı da ayırmıştır. Piyesteki diğer ebeveyn- çocuk ilişkileri de daha çok devletler arasındaki düşmanlıkla ilgili kuruldur. Piyestin başında Bilge'nin tartışmalı ölümü vardır. Bilge, hayattayken evlatlarıyla birlikte Çinlilere esir düşer ancak kendisi çok yaşlı olduğu için serbest bırakılır. Bilge'nin oğlu Tulu Han, bir Çinliyi bıçaklayarak öldürürken aslında serbest bırakılan babasının da ölümüne neden olduğu kanısındadır. Bilge'nin ölümü, Tulu Han başta olmak üzere Türklerde bir bilinçlenmeye sebep olur ve esaretten kurtulmak için mücadeleye girişirler ancak Türkler esaretten kurtulamaz.

Sırça Köşk'te yer alan masalarda sembolik bir dil kullanılmıştır. “Bir Aşk Masalı” hariç diğer masalarda “hayat ve toplumun hicvi” söz konusudur.³⁶¹ “Sırça Köşk”te daha çok halkı sömüren yöneticilerin, hicvinin söz konusu olduğu söylenebilir. Masalda çalışmayı sevmeyen üç tembel arkadaş (sembolik dilde: halkı sömüren ve yeteneksiz yöneticiler³⁶²) halkının mutlu mesut yaşadığı bir şehre gelmeden önce rahat yaşama planı yaparlar. Üç gezgin, şehrin halkına Sırça Köşk'ün elzem olduğuna inandırıp düşündükleri köşkü yaptırırlar. Kendileri Sırça Köşk'e yerleşen üç gezgin, burada refah içinde yaşamaya başlar. Halkın kimisi de sözde görevlerle Sırça Köşk'ün içinde görevlidir. Köşkün içinde yer alanlar dışarıdakilere göre ayrıcalıklı olduğu için şehrin dışarıda kalan halkı da Sırça Köşk'e girmek ister. Halkın iyilikle yönetilen düzeni bozulmuştur. Gezginler, ayrıca Sırça Köşk'e sürekli kat çıkılmasını söylerler. Bu durum da halkın daha fazla sömürülmesine neden olur. Eldekiler tükenmiştir. Sırça Köşk'ten gelen bir çağrıyla halkın son kalan koyunları da köşke teslim edilmek için getirilir. Köşktekiler koyunları yedikten sonra kimi uzvu eksik kelleler halka verilir. Boşaltılmış kelleyi istemeyen halktan biri kelleyi Sırça Köşk'e doğru atar. Sırça Köşk'ün ufak bir darbe ile açıldığını gören ezilen halk da diğer kelleri atarak sırça köşkü yıkar. Masalın ebeveyn- çocuk ilişkisi de bu noktada Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde de sıkça yer verdiği evlada nasihat şeklinde belirir. Şehrin geride kalan ihtiyaçları, evlatlarına böyle bir düzen kurmamayı kurulursa da yıkılabileceğini öğütler.

³⁶¹ Ramazan Korkmaz Masallar bölümüne bakınız: Ramazan Korkmaz, a.g.e, s. 375.

³⁶² Ramazan Korkmaz, a.g.e, s. 376.

“Devlerin Ölümü”nde de aılıktan kendi çocuklarını yiyen devlerin de çıkarları uğruna sınır tanımayan gözü dönmüş yöneticileri sembolize ettiğı söylenebilir.³⁶³

Sabahattin Ali Türk edebiyatında pek çok sanatçının aksine baba sevgisi ile doludur. Öyle ki Sabahattin Ali, Şenyuva’yı değıştirip babasının adını soyadı olarak alır.³⁶⁴ Sabahattin Ali ile görüşen dostları da babasının üzerindeki tesirine değinirler.³⁶⁵ Sabahattin Ali’nin kız kardeşı Süheyla Conkman ise abisinin, babalarının ölüm haberini duyduğunda “Hayatımın direğı yıkıldı sandım”³⁶⁶ dediğini aktarır. Şair “Babam İçin” şiirinde babasının ölüm haberini aldığı günü en matemli gün olarak ifade ederken aynı zamanda babasının ölümüyle hayatın tadının da kalmadığını belirtir:

“Allahım!.. İşte bugün,
Şu zavallı ömrümün
En matemli bir günü.

Elim böğrümde kaldım,
Ben bugün haber aldım:
Babamın öldüğünü

Bitti hayatın tadı,
Bu haber bırakmadı,
Dudağımda tebessüm.”³⁶⁷

Sevengül Sönmez, “Melânkoli” ve “İstek” şiirlerinin Sabahattin Ali’nin ruh hâlinin yansıması olarak okunabileceğini söyler.³⁶⁸ Reşit Mazhar Ertüzün ise söz konusu şiirleri Sabahattin Ali’nin aile yaşantısıyla ilişkilendirir.³⁶⁹ Eşler arasında sevgi bağının olmaması, eşlerin birbirine fikren ve ruhen uzaklığı bu evlilikten doğan çocukları da olumsuz yönde etkiler. Sabahattin Ali, söz konusu durumu “Melânkoli” şiirinin ilk dördlüğünde ifade ettiğı gibi hayatı boyunca hissetmiştir. Sabahattin Ali, aynı zamanda annesi tarafından sevilmediğini kişisel mektuplarında sıklıkla dile getirir.³⁷⁰ Bir insanın anne sevgisinden

³⁶³ Ramazan Korkmaz dev ve yöneticiler arasında bağ kurar. Ramazan Korkmaz, a.g.e, s. 377.

³⁶⁴ Filiz Ali Laslo, “Anımsayabildiklerim”, *Sabahattin Ali Anılar, İncelemeler, Eleştiriler*, Haz. Filiz Ali, Atilla Özkırmırlı, Sevengül Sönmez, YKY, 2014, s. 64.

³⁶⁵ Muvaffak Şeref, “Yaşadığımız Dönem ve Sabahattin Ali”, *Sabahattin Ali Anılar, İncelemeler, Eleştiriler*, Haz. Filiz Ali, Atilla Özkırmırlı, Sevengül Sönmez, YKY, 2014, s. 104.

³⁶⁶ Süheyla Conkman, “Ağabeyim Sabahattin Ali”, *Sabahattin Ali Anılar, İncelemeler, Eleştiriler*, Haz. Filiz Ali, Atilla Özkırmırlı, Sevengül Sönmez, YKY, 2014, s. 31.

³⁶⁷ Sabahattin Ali, “Babam İçin”, *Bütün Şiirleri*, Haz. Atilla Özkırmırlı, YKY, İstanbul, 2017, s.87.

³⁶⁸ Sevengül Sönmez, a.g.e. s. 157.

³⁶⁹ Detaylı bilgi için bakınız: Reşit M. Ertüzün, a.g.e. s. 45-47.

³⁷⁰ Detaylı bilgi için bakınız: Sabahattin Ali, *Melankoli*, Haz. Tunç İlkman, Flora Kitap, İstanbul, 2019, s. 131.

yoksun olması melankolik yanın ortaya çıkmasına ve bu melankolik yanla birlikte söz konusu yoksunluğun hayat boyunca hissedilmesine neden olabilir:

“Beni en güzel günümde
Sebepsiz bir keder alır.
Bütün ömrümün beynimde
Acı bir tortusu kalır.”³⁷¹

Sabahattin Ali’nin roman, hikâye ve şiirlerinde tabiat, kahramanların sıklıkla sığındığı yerlerdendir. Kahramanlar zaman zaman tabiata sığınarak az da olsa huzura kavuşur.³⁷² Sabahattin Ali’nin şiirlerinde dağ motifi sıklıkla görülür. Sabahattin Ali’nin çoğu şiirinde dağa sığınarak kederli durumlar ortadan kaldırılır³⁷³ ancak sorunlu aile hayatına dayanan “Melânkoli” şiirinde, çoğu zaman kurtuluş olan dağın da olumsuz ruh hâline çare olamaması dikkat çekicidir. Sabahattin Ali’nin aile hayatının kendisi üzerindeki derin olumsuz etkisini belirgin kılar:

“Anlıyamam kederimi,
Bir ateş yakar derimi,
İçim dar bulur yerimi,
Gönlüm dağlarda bunalır.”³⁷⁴

Şiirin üçüncü dördlüğünün ilk iki dizesinde isteksizlikten bahsedilir. Bu noktada önceki dizelerde belirtilen iç sıkıntısının bir depresif ruh hâlini beraberinde getirdiği söylenebilir. Bu dörtlük de Sabahattin Ali’nin sevgi eksikliği ve uyumsuzca kurulan ailesinin kendisi üzerinde bıraktığı ağır travmayla ilişkilendirilebilir:

“Ne kış, ne yazı isterim,
Ne bir dost yüzü isterim,
Hafif bir sızı isterim,
Ağrılar, sancılar gelir.”³⁷⁵

Üçüncü dördlüğün son iki dizesinde yaşanan ruhi sıkıntıların, fiziksel acılara dönüştüğü görülür. Şiirin son iki dördlüğünde ise tüm bu olumsuz durumların sonucu olarak şairin hayata karşı kötümser tavır aldığı görülür:³⁷⁶

³⁷¹ Sabahattin Ali, “Melânkoli”, *Bütün Şiirleri*, Haz. Atilla Özkırımlı, YKY, İstanbul, 2017, s. 34.

³⁷² Konuyla ilgili kapsamlı yargılar için bakınız: Berna Moran, “Soylu Vahşi Olarak Kuyucaklı Yusuf”, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s.21-45.

³⁷³ Atilla Özkırımlı dağın şair için önemini şu sözlerle ifade eder: “Kent yaşamı, insanlar arasındaki ikiye bölünmüşlüğü onları bunalıma sokmakta, dağlara sığınmaya itmektedir. Onda özgürlüğün, insanı sınırlayan bağlardan kurtulmanın simgesidir dağlar. Kabına sığmaz, coşkulu bir kişiliğin, elindekiyle yetinemeyen, yükselmek isteyen yeteneğin göstergesidir.” Atilla Özkırımlı, “Sunu”, Sabahattin Ali- *Bütün Şiirleri*, Haz: Atilla Özkırımlı, YKY, İstanbul, 2017, s. 10. Burada belirtmek gerekir ki Sabahattin Ali şiir kitabını da “Dağlar ve Rüzgar” olarak isimlendirir.

³⁷⁴ Sabahattin Ali, “Melânkoli”, *Bütün Şiirleri*, Haz. Atilla Özkırımlı, YKY, İstanbul, 2017, s. 34.

³⁷⁵ Sabahattin Ali, “Melânkoli”, *Bütün Şiirleri*, Haz. Atilla Özkırımlı, YKY, İstanbul, 2017, s.34.

“Yanıma düşer kollarım,
Görünmez olur yollarım,
En sevgili emellerim
Önüme ölü serilir...”

Ne bir dost, ne bir sevgili,
Dünyadan uzak bir deli...
Beni sarar melânkoli.
Kafamın içersi ölür.”³⁷⁷

Sabahattin Ali “İstek” şiirinde de benzer bir ruh hâlini yansıtır. Sabahattin Ali ablam dediği Mehpâre Taşduman’a yazdığı 24 Temmuz 1928 tarihli mektubunda, babasının hayatından bahsettikten sonra annesiyle evliliklerine değinir. Babasının, annesiyle evlenmek isteğini bir “maceraya” benzeter. Bu evliliğin ilk senesinde doğan çocuk ise “Sanki geldim de ne buldum bu harâb âbâda?”³⁷⁸ diyen Sabahattin Ali’dir. Sabahattin Ali, hayatı boyunca annesi ve babası arasındaki sevgisiz ve uyumsuz birlikteliğin etkisini hisseder. Dünyayı harabelere benzetmesi de anne ve babasının sevgisiz ve uyumsuz birlikteliğinin kendisi üzerindeki etkisinin görünümüdür. Sabahattin Ali, ilk olarak bu sebepten dolayı dünyaya gelmekten mutsuzdur. “İstek” şiirinde de benzer bir ruh hâli görülür. Şiirin anlatıcısının da yaşamaktan hoşnut olmadığı görülür. Anlatıcı canını yaratıcısına iade etmek ister:

“Bir yüce ormana dalıp
Ya bir dağ başına gelip,
Beni yaradani bulup
Malını başına atsam...”³⁷⁹

Sabahattin Ali’nin “Eskisi Gibi” şiirinin son dördlüğü de araştırmacıların da dikkat çektiği üzere³⁸⁰ sorunlu aile yaşantısıyla ilişkilendirilebilir. Şiirdeki “İtilmiş, tekmelenmişim, Doğduğum günde yanmışım,”³⁸¹ dizeleri sevgisiz, ilgisiz, şefkatsiz geçen çocukluk yıllarına işaret eder. Şairin, şiirlerinde ve mektuplarında da tekrarladığı noktalardan birisi dünyaya gelmekten duyulan pişmanlık hissinin olduğu söylenebilir. Şiirde geçen doğduğum günde yanmak ifadesi bu açıdan da değerlendirilebilir. Şüphesiz bu durumun oluşmasının temel sebebi olarak Sabahattin Ali’nin anne ve babası arasındaki uyumsuz ve sevgisiz birliktelikle kurulan yuvanın, bu birliktelikten doğan çocuğa da sevgi ve ilgi eksikliği olarak yansımastır.

³⁷⁶ Mehmet Güneş, a.g.e. s.31.

³⁷⁷ Sabahattin Ali, “Melânkoli”, Bütün Şiirleri, Haz. Atilla Özkırımlı, YKY, İstanbul, 2017, s. 34.

³⁷⁸ Filiz Ali Loslo, Atilla Özkırımlı, a.g.e. s. 320.

³⁷⁹ Sabahattin Ali, “İstek”, Bütün Şiirleri, Haz. Atilla Özkırımlı, YKY, İstanbul, 2017, s. 33.

³⁸⁰ Ramazan Korkmaz, a.g. e, s. 363-364.

M.Fatih Kanter, “Sabahattin Ali’nin Şiirlerinde Başkaldırı Teması” *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s. 698.

³⁸¹ Sabahattin Ali, “Eskisi Gibi”, Bütün Şiirleri, haz. Atilla Özkırımlı, YKY, İstanbul, 2017, s.52.

Sabahattin Ali, en yakınlarından bile yeterli sevgiyi görememiştir. Bu nedenle Sabahattin Ali şiirinde ifade ettiği gibi doğduğu günde ateşe atılmış gibi hisseder.

Sabahattin Ali'nin hayatı kalender, mefkûreci, bedbin şeklinde üç farklı bakış açısıyla değerlendirdiği şiirlerinde de yine aynı şekilde dünyaya gelmekten pişman olmak düşüncesinin etken olduğu ifade edilebilir. Sabahattin Ali, kalender bakış açısında hayatı, Fikret gibi bulanık bir su³⁸² ayrıca da bir kâbusa benzetmesine rağmen artık dünyada yaşama zorunluluğunu kabullenmiş görünmektedir:

“Hayat ki akıp gider bulanık bir su gibi,
Korkulu rüyalarla geçen bir uyku gibi...
Çabalama... Kabul et bunu olduğu gibi!
Hayattan fazla bir şey bekleyenler delidir.”³⁸³

Sabahattin Ali, “Hayat” şiirinin ilkinde hayatı olduğu gibi kabul etmeye yeltense de şiirlerinin asıl ağırlıklı temasını oluşturan bedbin³⁸⁴ bakış açısıyla yazdığı üçüncü “Hayat” şiirinde intihar düşüncesini sezdirenen dörtlükler yazar.

“Zaten ne bulmuşum ki yaşamakta tat diye
Gönlüme çok söyledim can yükünü at!... diye
Sorarım sana gafil hiç insan hayat diye
Omuzları çökerten bu yükü yüklenir mi?..”³⁸⁵

Sabahattin Ali'nin şiirindeki alıntıdaki ilk dizede yer alan hayattan tat bulamama düşüncesi, dünyaya gelmekten ve dünyada yaşamaktan pişmanlık içerdiği de söylenebilir. Sabahattin Ali'nin benzer bir düşüncüyü anne ve babasının evliliklerinden bahsettiği ve hemen ardından kendi doğumu ve yaşamı için “Sanki geldim de ne buldum bu harâb âbâda”³⁸⁶ sözleriyle ifade ettiği söylenebilir. Sabahattin Ali, bu özel ifadesiyle aslında anne ve babasının sevgisiz ve uyumsuz birlikteliklerinin kendisi üzerindeki tesirine dikkat çeker. Dünya, ilk olarak bu sebeple harap bir yerdir. Yazarın dünyada doğduğu ve yetiştiği ev; huzursuz, mutsuz bir yuvadır. Sabahattin Ali, olası olarak bu sebeple yukarıda belirtilen bedbin bakış açısıyla yazılan “Hayat” şiirinin dörtlüğünde de mektuptaki ifadesine de benzer bir şekilde

³⁸² Fikret “Gayyâ-yı Vücûd” şiirinde hayatı bulanık, pis bir suya da benzetmiştir.

³⁸³ Sabahattin Ali, “Hayat -Kalender-”, *Bütün Şiirleri*, Haz. Atilla Özkırımlı, YKY, İstanbul, 2017, s. 96.

³⁸⁴ Ramazan Korkmaz, Sabahattin Ali'nin şiirlerinde bedbinlik temasının dominant olduğunu belirtmiştir. Detaylı Bilgi İçin Bakınız: Ramazan Korkmaz, a.g.e. s. 362.

³⁸⁵ Sabahattin Ali, “Hayat -Bedbin-”, *Bütün Şiirleri*, Haz. Atilla Özkırımlı, YKY, İstanbul, 2017, s. 96.

³⁸⁶ Filiz Ali Loslo, Atilla Özkırımlı, a.g.e. s. 320.

yaşamaktan tat alamadığını belirterek dünyaya gelmekten ve yaşamaktan pişmanlık duyar. Dolayısıyla “Hayat” şiirlerinde de sorunlu aile yaşantısından da izler bulunduğu söylenebilir.

Sabahattin Ali’nin “Bütün İnsanlara” şiiriyle de sanatçının çocukluk anıları arasında bağ kurulabilir. Fatih Kanter, “Bütün İnsanlara” şiirinde görülen “öfke dışı vurumunu” Sabahattin Ali’nin sevgisiz büyümesiyle ilişkilendirir.³⁸⁷ Şiirde geçen “Bana kim sokulduysa: Hadi dedim, hadi git!...”³⁸⁸ ifadeleri çocukluğundan beri kimsenin tam manasıyla sevgisini göremeyen bireyin, artık insanlardan uzaklaşmak istediği düşüncesini yansıtan dizelerdir. Anne ve babanın sevgisiz ve uyumsuz evliliklerinde çocuklarını da ihmal etmeleri, Sabahattin Ali’nin karamsar yönünü oluşturan etmenlerdendir. Şiirde geçen ve yukarıda verilen dizelerdeki insanlardan kaçış ifadeleri de Fatih Kanter’in de işaret ettiği üzere bu karamsarlıkla bağlantılıdır.

³⁸⁷ M.Fatih Kanter, a.g.m. s. 699.

³⁸⁸ Sabahattin Ali, “Bütün İnsanlara”, *Bütün Şiirleri*, Haz. Atilla Özkırımlı, YKY, İstanbul, 2017, s. 69.

2.2.2.2 Hikâye ve Şiirlerinde Ebeveysiz Kalan Çocuklar

Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde de ebeveynlerin eksikliği ya da uzakta olmaları çocukların korumasız kalmasına neden olur. Ebeveynlerinden yoksun olan çocukların başlarına çoğunlukla tek başlarına baş edemeyecekleri sorunlar gelir. Söz konusu çocukların kaderi, genellikle ölümle son bulur. Sabahattin Ali'nin bazı hikâyelerinde babanın yokluğu sadece çocukları değil, aynı zamanda eşleri de savunmasız bırakır.

Baba otoritesinin yokluğu özellikle Tanzimat Dönemi'ndeki yazarlar tarafından ele alınır ancak Sabahattin Ali'nin baba otoritesi yönünden Tanzimat Dönemi yazarlarından ayrıldığı söylenebilir. Jale Parla, Tanzimat yazarlarında baba otoritesinin eksikliğinin yazarlara etkisini “duyusallık” ya da dönemin tabiriyle “şehevilik” olduğunu şu sözlerle açıklar³⁸⁹:

“Baba otoritesini sarsacak en büyük tehlike ve baba rehberliğinin yokluğunda oğulları baştan çıkaracak şeytan ise Batı'dan gelecek fen ve teknik değil, duyusallık ya da Tanzimat deyimiyle “şehevilik”tir.”³⁹⁰

Şehviliğin yanlış da olsa bir tercih olduğu söylenebilir ancak Sabahattin Ali'de babanın yokluğu, zaruri durumlar doğurur. Babasız kişiler, içinde bulunduğu kötü durumun çoğu zaman fakındadır ama onlar çoğunlukla kurtuluşa eremezler. Bu noktada belirtmek gerekir ki Sabahattin Ali'de baba yokluğunun etkisine J. J. Rousseau'nun “insan iyiydi, onun saflığını cemiyet hayatı bozmuştur.”³⁹¹ şeklindeki düşüncesinin de etkili olduğu söylenebilir. Babasız kalan bireyler, toplumla daha fazla iç içe geçmek zorunda kalır. Bu nedenle de mutsuzluk, çaresizlik, tek başınalık kaçınılmazdır aynı zamanda istemsizce de olsa suça bulaşabilirler. Tanzimat Dönemi'ndeki edebî eser kişileri çoğunlukla mirasyedi tiplerdir. Onların çoğunlukla varlıklı oldukları görülürken Sabahattin Ali'de babanın yokluğuyla maddi yoksunluk hayatı çevreler. Babasından yoksun olan çocuklar, hayatını kazanmak zorunda kalırlar ve çoğunlukla tehlikeli durumların içine düşerler. Çaresizce içinde bulunulan duruma katlanma bu noktada baş gösterir. Babanın yokluğunda anneler de çoğu zaman fedakârdırlar.³⁹² Anneler, hem çalışıp hem de evlatlarını yaşatma gayretindedir ancak çoğu

³⁸⁹ Bu noktada belirtmek gerekir ki Jale Parla *İntibah*'ta baba otoritesinin yokluğunun aileye maddi açıdan olumsuz etkilediğini belirterek *İntibah*'ı diğer Tanzimat romanlarından ayırır. Jale Parla, a.g.e., s. 86.

³⁹⁰ Jale Parla, a.g.e. s. 19.

³⁹¹ Jean-Jacques Rousseau, “İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı ve Temelleri Üzerine Konuşma (çev. Rasih Nuri İleri), İstanbul, 1986, s.177-186, Alıntıl原因, Ramazan Korkmaz, a.g.e. s.110.

³⁹² Orhan Süer, “Sabahattin Ali'nin eserlerinde annenin fedakârlığına işaret etmiştir. Orhan Süer, “Topluma Açılan Okumalar: Sabahattin Ali'nin Öyküleri”, *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s. 351.

zaman evlatların ölümüne şahit olurlar. Hem babanın hem de annenin olmadığı durumlarda ise koruyucudan yoksun olan evlatların bazen topluma kazandırılabilmesi için bir umut doğar. Ebeveynlerinden yoksun olan kimi evlatlar, aşka tutulur ancak hayat şartları çiftleri ayırır. Son koruyucudan yoksun olan evlatlar da içinde bulunulan kötü durumlara tekrardan dönerler.

“Ayrar” hikâyesi, yazarın hikâye atmosferi oluşturmadaki başarısına örnek teşkil eder. Hikâyede aile babasının yokluğunun açtığı ekonomik sıkıntılara temas edilir. Aynı zamanda hikâyenin ana kahramanı Hasan’ın ebeveynlerinden uzakta sürdürdüğü yaşam mücadelesini kaybettiği görülür. Hasan’ın annesi kasabada çalışır. Evine haftada bir uğrayan anne, kazandıklarıyla aldığı pekmez, soğan gibi yiyecekleri bırakıp gider. Annenin getirdiği yiyecekler, iki gün bile dayanmaz. Hasan köyünden iki saat uzaklıktaki bir tren istasyonunda ayrar satarak kendisinin ve iki küçük kardeşinin yiyecek ihtiyacını karşılamaya çalışır. Kış günü kar ve çamur eşliğinde iki saat uzaklıktaki tren istasyonuna yürüyerek giden Hasan’ı, evde “yemekten başka bir işi olmayan” iki kardeşi bekler. Hasan, tren istasyonunda bir bardak ayrarı müşterilerden birine verse de parasını alamaz. Hasan, eve boş dönmek için akşam trenini de bekler. Akşam treninden de para kazanamayan Hasan, zifirî karanlıkta, kurt sesleri eşliğinde, kar ve rüzgâra rağmen evine dönmek için hamleler yapar. Hasan, aklıtan ve korkudan sendeleyerek düşer. Kar üzerine yağmaya devam ederken “Ana...Ana” diye sayıklamaya başlar ve kurtlara yem olur.

Sabahattin Ali “Ayrar” hikâyesine benzer bir sonu “Yeni Dünya” adlı hikâyesinde de yazar. Hikâyede bir düğün merasimi vardır. Sazlı, sözlü düğün merasiminde eğlenen insanların yaşanan olaylara kayıtsızlığı anlatılır. Yeni Dünya lakaplı kadın, oynayarak düğüne gelenleri eğlendirmeye çalışır. Öksürerek oyununa devam eden Yeni Dünya’yı gören evli Hancı Yakup Ağa, düğün sahibine seslenerek Deli Emine’yi çağırmasını ister. Deli Emine, geldiğinde iki kadın da dur durak bilmeden oynamaya başlar. Erkek evindeki eğlencelerden sonra dokuz saatlik uzun bir yolculuğa çıkılır. Yeni Dünya, çok bitkin düşer. Deli Emine, kız evine gelindiğinde Yeni Dünya’nın kuru öksürüklerine aldırış etmeden onu oynamaya zorlar. Yeni Dünya, oynamaya çalışsa da çok bitkin olduğu için yatmak ister. Yaşlı bir kadının evinde dinlenmeye gider fakat orada ölür. Yeni Dünya’nın da “Ayrar” hikâyesindeki Hasan gibi işitilen son sözleri “Anacığım, anacığım”³⁹³ diye sızlanmasıdır. İki hikâyede de insanlar, yaşanan olaylara kayıtsızdır. Her iki hikâyede de yalnız başına bir köşede ölen hikâye kahramanları, uzakta oldukları anne şefkati ve merhametini insanlardan bekler.

³⁹³ Sabahattin Ali, *Yeni Dünya*, YKY, İstanbul, 2014, s. 90.

Hikâyedeki diğer ebeveyn- çocuk ilişkileri davulcu baba - oğul, çocuğunu emziren anneler, kız alımına giderken çocuklarını arabaya yerleştiren anneler ise düğün atmosferini ve kalabalığını yansıtan niteliktedirler.

“Kurtarılamayan Şaheser”de de bir yoksulluk durumundan bahsedilir. Ramazan Korkmaz’ın da işaret ettiği üzere hikâyede kucağındaki aç çocuğu yaşatmak için çalışan kadınlara yer verilir.³⁹⁴ Babasızlığın dolaylı yoldan maddi sıkıntılara yol açtığı söylenebilir.

“Katil Osman” hikâyesi bir hapisanede geçer. Hikâye, babası genç yaşta ölen Osman’ın adım adım belalara bulaşmaları ve sonunda katil olmasını anlatır. Osman, babası öldükten sonra çeşitli işlere girse de tutunamaz. O, küçük yaşlarından itibaren önce mahalledeki çocukları döver sonra annesini dövmeye kalkar. Yaşı ilerledikçe işlediği suçların derecesi artan Osman, dayısına da bıçak çeker. Parasız kaldığında, babasından kalanları zorla satmaya çalışır fakat dayısı ve annesi engel olur. Osman, parasızlıktan haraca da başlar. Osman, işlediği suçlardan dolayı sık sık hapse de düşer fakat kendini acındırarak hemen çıkar. Kasabalılar ve kabadayılar da ona yapışkan kişiliği nedeniyle bulaşmak istemez. Osman bir gün kahvehanede altmış altı oynarken oyuna karışan berber Hüsamettin’i bıçaklar. Berber Hüsamettin, on iki gün direndikten sonra ölür. Hikâyenin anlatıcı kahramanı, Osman’a nasihat verirken babasının eksikliğini çağrıştıran “Kendisiyle oturup dertleşen, hâlini soran yoktu. Çocukluğundan beri elinden tutanı olmayan delikanlı”³⁹⁵ gibi ifadeler kullanır. Bu sözlerden de anlaşılacağı üzere Osman’ı felaketlere sürükleyen bir diğer sebep de kendisinin de farkında olmadığı babasının eksikliğidir. Osman’ın babasının yokluğunda, annesiyle de ilişkileri kötüleşir. Bu durumun oluşmasında üç sebep vardır: Osman, babası öldükten sonra bir işte tutunamamış serseri bir tabiata bürünmüştür. İkinci sebep ise babasının ölümüyle ondan kalan malları satıp rakı parası yapmasıdır. Üçüncü bir sebepten suçlara bulaşıp hapse düşmesidir. Anne ziyaret gününde hapse oğlunu ziyarete geldiğinde “Ocağımızı batırdın Osman, tez günde boyların devrilsin!”³⁹⁶ diye beddualar eder. “Katil Osman”da bir diğer çocuk- ebeveyn ilişkisi Mürteci Yakup Hoca üzerinden kurulur. Yakup Hoca’nın boşboğazlığını vurgulamak için babasına ait sırları hiç çekinmeden açıklayabileceğine dair hikâyede bilgi verilir.

“Fikir Arkadaşı” hikâyesi de hapse düşen bir gencin üzerine kuruludur. Kimi kimsesi olmadığı vurgulanan hapisanedeki gencin “eline bakan”, annesi ve kardeşleri vardır. Babası olmayan gencin, yine başına felaketler zinciri gelir. İftiraya uğrayıp hapse düşen gencin iş

³⁹⁴ Ramazan Korkmaz, a.g.e, s. 222.

³⁹⁵ Sabahattin Ali, “Katil Osman”, *Sırça Köşk*, YKY, İstanbul, 2015, s. 33.

³⁹⁶ Sabahattin Ali, “Katil Osman”, *Sırça Köşk*, YKY, İstanbul, 2015, s.29.

arkadaşlarından biri, onu kurtarmak için tutulan avukatı genci savunmaması için ikna etmeye çalışır. İftira sonucu hapse düşen gencin iş ve fikir arkadaşı, daha fazla para kazanmak için onu hapiste tutmak ister. Hapisteki gencin işini de o yaptığı için daha fazla para kazanır. Avukatı alkolle eğlendirerek kazancının düşmesini istemez. Böylelikle babası ölerek korumasız kalan gencin başına belalar gelmeye devam eder.

Hem “Fikir Arkadaşı” hem de “Katil Osman” hikâyelerinde babanın koruyucu özelliğinin yokluğu çocukların hapishaneye düşmesine neden olmuştur denebilir. Ayrıca her hikâyede de babanın ölmesiyle ailenin geri kalanının ekonomik açıdan da sıkıntılar çektiğine işaret edilir.

“Selam”da bir başka ebeveyn - çocuk ilişkisi aktris üzerinden aktarılır. Aktrisin babası ilgisiz, zorluklarla mücadele etmeyen bir baba görünümündedir. Baba, sekiz çocuğu olduğu için hiçbir çocuğuna bakmaz. Aktris ise geçimini tiyatrodan sağlamaya çalışır.

“Bir Firar” hikâyesinde babası öldüğü belirtilen gencin, üstüne işlemediği bir hırsızlık olayının suçu atılır. İdris, jandarmalardan dayak yediği için işlemediği suçu üstlenir. Çalınan paralar ve gümüş saatin de kahveci Süleyman Ağa’da olduğunu söyler. İşlemediği bir suça yediği dayanın etkisiyle onun tek yardımcısı Süleyman Ağa’yı da dâhil eder. Hikâye daha çok jandarmaların köylünün üzerindeki baskısını ele alsa da tıpkı “Fikir Arkadaşı”ndaki gibi babanın yokluğunun belirtilmesi tesadüfi olmadığı kanısındayız. Babası olmayan çocuklar ve gençler tehlikelere karşı daha bir savunmasız hâle gelir. İdris, jandarmalara kendisi gibi suçsuz olan Süleyman Ağa’nın adını verdiği için pişmanlık duyar. İdris jandarmalarla birlikte köye yaklaştıklarında kaçmaya yeltenir ve öldürülür. Sabahattin Ali, kimi hikâyelerinde nasihat fikrine de yer verir. Sabahattin Ali’nin bazı hikâyelerinde nasihat daha çok ebeveynsiz kalmış çocuk ve gençlere başkaları tarafından verilmeye çalışılır. Nasihat geleceğe yönelik yol gösterici olup insanları tehlikelere karşı koruyabilmektedir. “Katil Osman”da ebeveynsiz kalan Osman’a öğüt verme işini anlatıcı kahraman üstlenirken “Bir Firar”da İdris’e, Süleyman Ağa’nın nasihat verdiği belirtilir. Fakat çevreden gelen nasihatler, anne babanın gibi süreklilik arz etmediği ve daha az tesir bırakacağı için etkisiz kalırlar ve çocuklar tehlikelere ister istemez dâhil olur.

“Cıgara” Beyoğlu’nda terk edilmiş sokak çocuklarına öğüt vermeye çalışan anlatıcı kahramanın işiteceği hakaretleri kabullenmesini anlatır.³⁹⁷ Terk edilmiş sokak çocukları,

³⁹⁷ Selim İleri, “Sabahattin Ali’nin Hikâyeleri”, *Sabahattin Ali Anıları, İncelemeler, Eleştiriler*, Haz. Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevgül Sönmez, YKY, 2014, s. 434.

ailelerinden yoksundur. Anne ve babasından yoksun olan çocuklar, gece vakti İstanbul'un en tehlikeli semtlerinden sayılabilecek Beyoğlu'nda kavgaya tutuşur. Birbirlerine küfürler savurarak kavga eden çocukları, anlatıcı kahraman bir ağabeylik ederek uyarmaya çalışır ve dayak yiyen çocuğa da kaybını gidermesi için para verir. Kemal, parayı alır anlatıcı kahraman da oradan uzaklaşır. Uzaktan Kemal'ı izleyen anlatıcı, onun çamurlu yerden bir cıgara alıp içtiğini görür. Anlatıcı kahraman, onun kolunu yavaşça tutup “Bu yaşta cıgara mı içiyorsun ?” diye sorar. Kemal, kendisine yardım eden adamın ilgisini görmezden gelir ve ağzını bozar. Hikâyeden anlaşılacağı üzere ebeveynlerin evlatları üzerindeki sevgi ve ilgisinin eksikliği, çocukların terbiye bakımından noksan olmasına neden olur. Tıpkı “Katil Osman” hikâyesindeki gibi bu hikâyede de ebeveynlerinden biri ya da her ikisinden eksik olan çocuklar, suç işlemeye daha meyilli hâle gelir. Daha tehlikeli durumlara açıktırlar. Hikâyede ayrıca ters isim sembolizasyonu vardır da denebilir. Kemal, kendisine ilgi gösteren anlatıcı kahramanın nasihatlerini dinlemeyerek zihnen bir olgunlaşma temayülü göstermez. Anlatıcı kahraman, ondan uzaklaştığında da hemen yerdeki bir cigarayı yakar sövgülerine devam eder.

“Apartman” hikâyesinde baba, çocuğunun çektiği zorluklara yakından şahit olurken işsiz kalma korkusuyla olaylara müdahale edemez. Öykü bu manada kapitalizmin yozlaştırıcı etkisi ve lirizmi öldürücü etkisini konu edinmesi bakımından ilginçtir.³⁹⁸ Hikâyede baba ile oğul, aynı patrona çalışır. Baba, bu sebeple oğlunun yaşadığı haksızlıklara müdahale edemez. Çocuk, korumasız kalır. Baba, bir inşaat işçisidir ve apartmanın beşinci katında çalışır. Baba çalışırken, sokağın başında sırtındaki ağırlıktan ikiye bölünmüş küfeci bir çocuk görür. Baba, çocuğa daha dikkatli baktığında kendi oğlu olduğunu fark eder. Çocuğun taşıdığı ağır küfede, patronun akşam vereceği ziyafetin malzemeleri vardır. Çocuk her ne kadar zorla ağırlığı taşısa da şarap şişelerinden ikisini kırar. Patrona çalışan uşak, çocuğu azarlar ve parasını vermeden kovar. Baba, oğlunun hakkını aramak için aşağı inmeyi dahi düşünemez, eli kolu bağlanmış. Baba, oğlunun yaşadığı travma karşısında apartmanın beşinci katından düşer. Bu kez baba ölmüştür.

“Isıtmak İçin” hikâyesinde babanın yokluğu yine yoksullukla anılırken aynı zamanda yine bir ölüm gerçekleşir. Sabahattin Ali'nin bazı hikâyelerinde babanın yokluğunun doğal bir sonucu olarak anneler, fedakâr olarak çizilir. Fedakâr anneler, çoğunlukla evlatlarına hem baba hem de anne olmaya çalışırlar. “Sabahattin Ali öykülerinde anne, fedakâr ve duygu yüklü bir görünümüdür. Ekonomik yoksunluğun ve güçsüzlüğün sonuçlandığı evlat

³⁹⁸ Muhammet Hüküm, “Sabahattin Ali Öykülerinin Sosyolojik Kaynakları”, *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s.292.

acısının anne üzerindeki etkisi, dikkat çeker.”³⁹⁹ “Isıtmak İçin” hikâyesinde anlatıcı kahraman, Konya’da Ermeni bir kadının evinde kiracıdır. Anlatıcı kahramanın evine çamaşırları yıkaması için bir kadın gelir. Anlatıcı kahraman, ev sahibinden çamaşırcı kadın hakkında bilgi alır. Anlatıcı kahraman, kadının çok yoksul olduğunu öğrenir. İsimsiz kiracı, iki gün sonra çamaşırcı kadınla kapısında karşılaşır. O, kadından hasta bir kızı olduğunu işitir fakat yıkatacağı çamaşırı olmadığı için kadın evden uzaklaşır. Anlatıcı, bu noktadan sonra büyük bir pişmanlık duyar. Anlatıcı kahraman, çamaşırcı kadının paraya ihtiyacı ve hasta kızı olduğunu öğrenmesine karşın bir anlık dalgınlıkla yardıma ihtiyacı olan kadını evinden gönderir. Çamaşırcı kadın, günler geçmesine rağmen çamaşır yıkamaya gelmediği için anlatıcı kahraman onu bulmaya çalışır. Anlatıcı kahraman, kadının evini bulduğunda küçük kızın donarak öldüğünü öğrenir. Annesi, küçük kıza üç dört gün boyunca sarılarak vücuduyla ısıtmaya çalışmıştır. Babanın yokluğu aileyi ekonomik açıdan yoksunluğa sürükleyip aileyi yok ederken, annenin zor şartlar altında çalışıp fedakârca kızını yaşatmaya çalışması sonuçsuz kalır.

“Kağrı” hikâyesinde de babanın yokluğu, müthiş bir yoksullukla anlatılır. Ayrıca ailede koruyucunun olmaması nedeniyle hem çocuğun hem de eşin başı belaya girer ve her ikisi de ölür. Hikâyede zengin bir ağanın oğlu olan Savrukların Hüseyin, fakir Sarı Mehmet’i öldürür. Mehmet’i koruyacak sadece yoksul, dul ve yaşlı annesi vardır fakat hikâyedeki köylüler menfaatleri uğruna zengin Mevlût Ağa’nın yanında yer alır. Yaşlı kadını cinayeti jandarmaya bildirmemesi için ikna ederler. Ancak Savruk Hüseyin’le kavgalı olan Garip Mehmet, cinayeti yetkililere bildirir. Yaşlı kadın sorgulanır fakat suskun tavırlar sergiler.⁴⁰⁰ Jandarmalar, otopsi için köye gelerek gömülen cesedi çıkarır. Kokan cesedi ise kağrı ile anne taşır fakat altmış yaşında olan kadın, öküzlerin hızlanması ve ceset kokusu nedeniyle yere yuvarlanır. Yaşlı kadın, ayağa kalkıp oğlunun cesedini taşıyan kağrıyı yakalamaya çalışsa da bir daha kalkmamak üzere tekrar yere düşer. Kağrı hikâyesinin sonunda “zenginin korunduğu, garibanın her türlü ezildiği, eşitsizliğin yürüdüğü bir anlayış hüküm sürmeye başlar.”⁴⁰¹ “Kağrı”da bir diğer çocuk ebeveyn ilişkisi cesedi seyreden çocuğun, annesi tarafından çağırılması yoluyla kurulur. Cesedin yanında oynayan çocuklar, hikâyenin başka bir trajik durumunu oluşturur.

³⁹⁹ Orhan Süer, a.g.m. s. 351.

⁴⁰⁰ Sabahattin Ali’nin “Kağrı” hikâyesinde susan annenin sessizliği aslında çoğu şeyi bağırılmaktadır. Konuyla ilgili detaylı bilgi için bkz: Ahmet Cüneyt İssı, “Sabahattin Ali’nin Hikâyeciliğinde Ses ve Fotoğraf”, *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s. 365-371.

⁴⁰¹ Burak Armağan, “Sabahattin Ali Hikâyelerinde Ekonomik Düzen ve Sosyal Eşitsizlik”, *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s. 326.

Sabahattin Ali, “Bir Mesleğin Başlangıcı” hikâyesinde mirasyedi bir tip çizer. Hikâye kişisi Recep, kabadayılığıyla tanınır. Recep, babasından kalan malları hovardalığa harcar. Recep’in babasından kalan mallar tükenince yoksulluğunda etkisiyle gençliğinde yaptığı kabadayılık adım adım mesleğine dönüşür. Koca Recep, suskun tavırlarından ve lakayt bakışlarından anlaşılacağı üzere içinde bulunduğu durumdan hoşnut olmayan bedbaht bir kişilik olarak çizilmiştir. “Bir Mesleğin Başlangıcı”ndaki diğer ebeveyn çocuk ilişkisi ise hikâyenin tren istasyonunda başlaması sebebiyle vedalaşma üzerinden aktarılır. Yolcu olan talebelerin anneleriyle vedalaştığı ifade edilir.

“Hakkımızı Yedirmeyiz”de de babanın yokluğuyla ekonomik sorunlar yavaş yavaş baş göstermiştir. Hikâyedeki anlatıcı oğul, babasının ölümüyle gitmeyi düşündüğü liseye de yoksulluk sebebiyle gidemez Babadan kalan mallar tükenince anne, anlatıcı kahramandan iş bulmasını ister. Babanın yokluğunda aile, maddi açıdan bu kez dağılmaz. Oğul, Hacı Bey ile hastanede vurgunculuk eder. Sabahattin Ali’nin bu sayede toplumda görülen vurgunculuğu ortaya koyarak eleştirdiği söylenebilir. Hikâyede özellikle hastane için “beş aile geçindirir” yorumu yapılması bu nedendir. Sabahattin Ali’nin eserlerinde babasız aileler; ekonomik açıdan sorunlar, mutsuzluklar, çözümler yaşar. Bu hikâyede anlatıcı kahramanın babasızken de geride kalan aile üyelerini geçindirebilmesi hastanede çalışması nedeniyle bir istisna olarak değerlendirilebilir.

Sabahattin Ali “Bir Gemici Hikâyesi” adlı hikâyesini kardeşi Fikret Şenyuva’nın hayatından esinlenerek kurgular.⁴⁰² Ramazan Korkmaz’ın da dikkat çektiği üzere hem Fikret Şenyuva’nın hem de hikâye kişinin babası yüzbaşısıdır.⁴⁰³ Her ikisinin de babası ölmüştür. Hikâyede babanın ölümü, geçim derdiyle ilişkilendirilir. Babanın ölümüyle çok ağır şartlarda çalışmak zorunda kalan on dokuz yaşındaki hikâye kişisi, oldukça yoksul çizilir. Hikâye kişisi, babasının yokluğunda annesi ve kız kardeşinin geçimini de üstlenir. Genç gemici, babanın yokluğunda tehlikeli işlere de bulaşır. O, kaçakçılık yaparak ve esrar satarak ailesine para gönderir. Hikâye kişinin gemideki ateşçi görevi de çok ağırdır. O, sakat kalacağını bile bile çalışmaya devam etmek zorundadır. Çok ağır şartlarda çalışmasına rağmen emeğinin karşılığını tam olarak alamadan çalışan genç ateşçi, hak aramaya yoluna gider. Karınlarının etle doymasını isteyen genç ateşçi ve arkadaşları, aşçının pişirdiği pirzolayı yiyemez. Hak arayışına giren işçiler, kaptan tarafından limanlarda bırakılarak işten atılır. Hikâyede ağır yaşam süren genç ateşçinin kekemeliğinin tedavisi ve eğitiminin yarım bırakılması da babanın

⁴⁰² Asım Bezirci, a.g.e. 104.

⁴⁰³ Ramazan Korkmaz, a.g.e, s. 124.

ölümüyle ilişkilendirilir. Babası ölen genç ateşçinin tedavisiyle kimse ilgilenmemiş ve kekemeliği devam ettiği için eğitimi tamamlanmamıştır.

Sabahattin Ali, “Kanal” hikâyesinde de babanın yokluğunu geçim derdiyle ilişkilendirir. Yazar hikâyenin baş kısmında Dedemköylü Mehmet’in ailesi hakkında bilgilendirme yaparken babanın aile içerisindeki işlevlerinden birine açıkça değinir: “...Dedemköylü Mehmet’in babası öldüğü için anası, bacası bir de on sekiz yaşında oğlan kardeşi onun başına kalmıştı.”⁴⁰⁴ Hikâyede babası ölen Dedemköylü Mehmet, tarlasını işleyerek ailesinin geçimini sağlamaya çalışır. Dedemköylü Mehmet, ekinlerini büyütürken kanaldan gelen suyun önünü keserek tarlasını daha rahat sular ancak aşağıdaki tarlalara su ulaşmaz. Dedemköylü Mehmet’in tarla komşusu ve çocukluk arkadaşı Zağar Mehmet’in ekinleri gelmeyen su yüzünden kurumak üzeredir. Zağar Mehmet, kendi geçimi sebebiyle Dedemköylü Mehmet’i ve onun erkek kardeşini öldürür. Dedemköylü Mehmet ve kardeşinin ölümüyle evin başka “erkeği kalmadığı” için kanaldan akan su kolay kolay kesilmeyecek ekinler yetişecektir. Zağar Mehmet’in de altı yaşındaki küçük oğlu babasının katil olmasına şahit olur. Küçük oğlun yaşanan olaylara şahit olması okuyucuda acıma hissi uyandıran yapıdadır.

Sabahattin Ali, “Komik-i Şehir” hikâyesinde de babasız kalan bir evladın çektiği zorluklara ve içine düştüğü tehlikelere değinir: “İzmirli zengin bir Yahudi’nin kızı olan Victor, babasının “para meselesi” yüzünden intiharından sonra önce kötü yola düşer, sonra da seyyar tiyatro kumpanyalarında oynamaya başlar.”⁴⁰⁵ Victor, düştüğü kötü yoldan tiyatro kumpanyasına girerek kurtulsa da babanın koruyucu etkisinden yoksundur. Kasabada oyun sırasında çıkan silahlı çatışma sonucu kaçırılır. Sevgilisi Rahmi, onu kurtarmak için çabalasa da Victor’u kendi çabasıyla günler sonra kar yağışı altında baygın hâlde bulur. Victor ve Rahmi, kasabaya dönünce kaymakam onu sorguya çeker. Victor’un güzelliğinin etkisinde kalan kaymakam, ona âdeta vahşice saldırır. Victor, kaymakama şiddetli bir tokat atar. Kaymakam, yediği darbe sonucu Victor’a iftira atar ve onun umumhaneye götürülmesini ister. Rahmi’nin yaşadıkları haksızlıktan sonra nevre döner. Rahmi, kaymakamın yolunu kesip onu öldüreceğine dair tehditler savurur. Kaymakam içine düştüğü korkunun etkisiyle tiyatro kumpanyasının kasabadan gönderilmesi kararını alır. Rahmi, kasabadan ayrılırken köprüde atları aşağıya uçurur. İntihar olayından sadece sakat bir jandarma kurtulur.

⁴⁰⁴ Sabahattin Ali, “Kanal”, *Değirmen*, YKY, İstanbul, 2013, s.95.

⁴⁰⁵ Mehmet Güneş, a.g.e. s. 88.

Sabahattin Ali, “Gramofon Avrat” adlı hikâyesinde de kimsesizliği vurgulanan bir genç kızın içine düştüğü durumu anlatır. Hikâyede asıl ismi verilmeyen Gramofon Avrat, “kimsesiz ve efesiz” kalınca Azime’nin eline düşer. Yirmi yaşındaki genç kız için delikanlılar mallarını mülklerini satar. Gramofon Avrat’ın oynamak için gittiği yerlerde delikanlılar arasında sık sık silahlı çatışma çıkar. Azime, tanıdığı eski bir dostu Hüseyin Ağa’dan zaman zaman arabalarından birini ister. Hüseyin Ağa’nın arabacılarından Murat da Gramofon Avrat’ı korumak üzere gelir. Yine bir oturağa gittiklerinde silahlı çatışma yaşanır. Gramofon Avrat, vurulur Murat da onu kurtarmak için silahını ateşler. Gramofon Avrat’ın son koruyucusu, içten içe sevdiği sevdiği Murat da cinayet suçundan hapse düşür. Gramofon Avrat, tekrar koruyucudan yoksun kaldığı için önce yaşlı bir adama “kapatma” olarak gider daha sonra umumhaneye düşer. Gramofon Avrat, artık sevdiği insan için çalışır.

Yazar “Gramofon Avrat”taki gibi benzer bir kimsesizliği “Mehtaplı Bir Gece”de de işler: “Mehtaplı Bir Gece”de “çocuk denecek bir yaşta gurbete atılmış, her türlü işe girmiş” ve sonunda hastalığa yakalanmış bir işçinin kimsesizliği, umarsızlığı hikâye edilir.”⁴⁰⁶ Ailesinden yoksun kalmış kimsesiz genç, çeşitli işlerde tutunmaya çalışır fakat perişan hâllere düşer. Hikâye kahramanının, hizmet ettiği fabrikada nefes darlığı artar. Hikâye kahramanı, hastalıktan bitkin düştüğü için çalıştığı fabrikadan kovulur. İsimsiz hikâye kahramanı, sokaklarda üç gün aç gezer. Hikâye kahramanı, dayısının evine gider fakat kahramanın dayısı da ona sahip çıkmaz, evinden gönderir. Hikâye kahramanı, aç ve hastalıklı olarak tekrar sokaklardadır artık ölümü arzular. Hikâye kahramanı, ölümü beklediği mehtaplı bir gecede düşmüş bir kadınla karşılaşır. Düşmüş kadın, kahramanın hasta olduğunu fark edince onu kaldığı yere götürür. Kimsenin göstermediği ilgiyi düşmüş kadından gören hikâyenin ana kahramanı “senelerden beri ilk defa” mutlulukla uyur.

Sabahattin Ali “Hasanboğuldu” hikâyesinde babasız büyümeyi farklı bir işlevde ele alır.⁴⁰⁷ Yazar aynı konuyu babasının ilgisinden uzak büyüyen *Kürk Mantolu Madonna*’daki Raif Efendi’yle de işler fakat “Hasanboğuldu” da söz konusu duruma daha fazla işlev kazandırır çünkü hikâyede şartlar daha ağırdır. “Hasanboğuldu” da baba, güç sembolüyle birlikte ele alınır. Hikâyede babasız büyüyen Hasan, yazarın ifadesiyle “kız gibi bir oğlan” olarak tanımlanır. Hasan’ın sevdiği kadınla evlenebilmesi için bir çuval tuzu dinlenmeden taşıması gerekir ancak tuzdan sırtı yanıp direnecek gücü kalmayan Hasan, yarı yolda çuvalı

⁴⁰⁶ Asım Bezirci, *Sabahattin Ali*, a.g.e. s. 105.

⁴⁰⁷ Bu noktaya Yunus Balcı işaret etmiştir. Yunus Balcı, “Sabahattin Ali’nin Hasan Boğuldu Hikâyesine Bachelardien Bir Yaklaşım” *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s.395.

bırakarak başarısız olur. Hasan'ın bu sınanmada başarısız olup intihar etmesinde babasız büyümesi yönünden güçsüz tabiatı da göz ardı edilmemesi gereken bir unsurdur.

Yazar, kimi zaman babanın ölümünü intikam duygusuyla da anar. “Çakıcı'nın ilk Kurşunu” bu hikâyelerinin başında gelir. Çakıcı'nın babası, Abdullah Çavuş tarafından öldürülür. Çakıcı, babasının ölümü üzerine intikam almak ister ve o da Abdullah Çavuş'u öldürür. Çakıcı, babasının intikamını aldıktan sonra yakalanmamak üzere yemin eder ve babasının dostu Ahmet Efe'nin yanına gider. Çakıcı, babasının dostu Ahmet Efe'nin evinde hem kendisine çete kurabilecek fırsatı hem de hayatının aşkını (Ahmet Efe'nin kızı Ayşe'yi) bulur. Çakıcı dağa çıktıktan sonra ise kurduğu çetesiyle zenginden alıp fakire vermeye başlar. Halkın gözünde saygınlık kazanır. Çakıcı'nın öksüzleri ve kaçırılan kız çocuklarını da gözetmeye çalıştığı görülür. Çakıcı'nın ölümü de babasının intikamını almaya çalışan bir zeybeğin elinden olur. Çakıcı, kendisine düşman olan Çerkezleri uzaklaştırma emri verir ancak Zeybeklerden birinin evinde Çerkez sakladığı bilgisi gelir. Çakıcı, çetesinde bulunan çobana gidip uyarıda bulunmasını söyler. Çoban, uyarıda bulunmak yerine evin babasını öldürür. Babası ölen Zeybek, intikam hırsına bürünür. Amacı çobanı öldürmek olan Zeybek, yanlışlıkla halkın kahraman olarak gördüğü Çakıcı'yı öldürür. Genç Zeybek, eve döndüğünde yaptığı hatadan dolayı annesinin yanında ağlamaya başlar. Çakıcı'nın babasının ölümünden sonra yaşadığı evlerinin basılıp kadınların dipçikle dövüldüğü anlar onun annesiyle ilişkisini belirler. Çakıcı, babasının intikamını alıp Ahmet Efe'nin yanına gittiğinde hem kendisinin iyi olduğuna dair bilgi vermek için hem de annesinin iyi olup olmadığını öğrenmek için Ayşe'yi kendi evine gönderir. Annesini zorlayanlar olsa da Çakıcı'nın adam öldürüp güçlendiğini görenler kendilerinden intikam alınabileceği endişesiyle annesini dövmezler. Çakıcı'nın severek evlendiği Ayşe'den olan beş çocuğuyla da ilgilendiği görülür. Çakıcı, evlatlarının geleceği ile ilgili planlar yapar. Onları eğitmek ister. Ayrıca Çakıcı, evlatlarının geleceği için para da biriktirir. Kendisine bir şey olursa diye karısı Ayşe'ye evlatlarıyla ilgilenmesine dair vasiyet verir. Hikâyedeki bir başka çocuk ebeveyn ilişkisi de zorbalıkla anılır. Fakir halk, zorbalar tarafından sömürülür. Hikâyede kız kaçırmalara sık sık temas edilir. Babalar kendilerine ve kızlarına yapılan bu zulme engel olamazlar. Çakıcı, evlerden zorla kaçırılan kızları korumak niyetindedir ve bu yolda da mücadele eder. Halkın sevgisini bu yönüyle de kazanır.

“Çaydanlık”ta da babanın öldürülmesiyle oğlunun aldığı intikama değinilir. Hapishanedeki mahkûmlardan Satılmış, diğer mahkûmlara babasını öldürenleri pusu kurup

öldürdüğünden bahseder fakat hikâyede daha çok Süleyman Efendi ve onun aile hayatına odaklanıldığı için bu durum detaylandırılmaz.

Sabahattin Ali, “Sıcak Su” hikâyesinde evin babasının yokluğunun eşi korumasız bıraktığına değinir. Hikâyede İsmail, jandarmalar tarafından arandığı için eşi Emine’yi yalnız bırakmak zorunda kalır. Jandarmalar, İsmail’i aramak için çiftin evine gelir. Emine, kocasının evde olmadığını söylese de jandarmalar evi arar. Evin gusülhanesindeki sıcak suyu fark eden jandarmalar, İsmail’in yakında olduğunu anlayıp haince bir plan yaparlar:

“İsmail herhalde uzakta değildir, bize teslim olmaya gelmezse, karısının ırzını kurtarmaya da gelmez mi ?..” dedi, sonra daha yavaş bir sesle ilave etti:

“Ben şimdi Emine’yi yakalayıp mindere atarım, bağırsa, nasıl olsa İsmail dayanamaz, neredeyse çıkar gelir. O zaman kapının yanında bekler , ya ölüsünü, ya dirisini yakalarsın...”⁴⁰⁸

Emine, bu hain plana rağmen kocasını ele vermemek için bağırır. Jandarmalar, gidince anlaşılır ki babanın yokluğu yine bir aileyi dağıtır çünkü Emine’yi bir daha gören kimse olmaz. Emine, eşinin yokluğunda yaşadığı tecavüzden dolayı kayıplara karışır.

Sabahattin Ali’nin “Kazlar” hikâyesinde de aile babasının eşinin yanında olmaması çeşitli sorunlar doğurur: ““Kazlar” da kocasının hapiste daha rahat edebilmesi için varı yoğu tek kazı yanında çaldığı bir kazı da hapishaneye götüren Dudu’nun gardiyanlar tarafından kaz gibi yolunuşu, rüşvet verebilecek maddi güçten yoksunluğu nedeniyle kocasının ölüme terk edilişi anlatılır.”⁴⁰⁹ Hikâye Dudu’nun hapishanedeki hasta eşi Seyit’ten aldığı mektubu köy öğretmenine okutması ile başlar. Seyit, eşinden koğuştaki yerini değiştirtmek için iki kaz getirmesini ister. Elinde bir kazı olan Dudu, arayış içine girer. Ona yardım eden ne bir akraba ne de başka bir insan yoktur. Dudu, Seyit’in abisinin evine yardım için gitse de eltisi tarafından kovulur. Dudu, bu olay üzerine kaz çalmaya karar verir. Çaldığı kazla birlikte bulgur, pekmez gibi yiyecekleri dokuz saatlik bir yolun ardından hapishaneye getirir. Dudu, ağır yolculuktan sonra hapishane kapısına geldiğinde kapıdan bir ceset çıkarılmaktadır. Dudu, kapıdan çıkarılan cesedin kocası olabileceğini düşünmez. Gardiyan, Dudu’nun elindekileri görünce onları almak için bugün görüş günü değil diye yalan uydurur. Dudu, eşinin yokluğunda onu daha rahata kavuşturmak adına hırsızlık yaptığı için hapse düşer, kandırılır. Tüm fedakârlığına rağmen eşi Seyit’in ölümünü dahi hapisten çıkınca öğrenir. Öte yandan

⁴⁰⁸ Sabahattin Ali, “Sıcak Su”, *Kağın Ses Esirler*, YKY, İstanbul, 2016, s. 136.

⁴⁰⁹ Burak Armağan, a.g.m. s. 325.

Hüsni'nün masumca ailesinin yaşadığı sorunlara şahit olması ve dört yaşında öksüz kalması da hikâyenin bir başka trajik yönünü oluşturur.

“Kamyon” hikâyesinde ekonomik nedenlerden dolayı köyden şehre göç etmek zorunda kalan on sekiz yaşındaki isimsiz gencin dramı anlatılır. Genç adam, ailesinden izin alarak inşaatta çalışmak üzere İzmir’e doğru yola çıkar. Ailesinden izin alarak yola çıkan genç Ramazan Korkmaz’ın da belirttiği üzere sahipsiz ve kimsesiz kalır. Köylü genç, daha şehre varamadan kamyonda tükenir.⁴¹⁰ Yol parasını denkleştiremeyen genç, şehre giden kamyona kaçak biner bu sebeple darp edileceği korkusuyla gergindir. İki günü aç geçiren delikanlı, parasız yaptığı yolculuk sebebiyle cezalandırılacağı için İzmir’e yaklaşmadan kamyondan atlamalıdır. Yolcular arasında hareketlenmenin artmasıyla gerginliği artan genç, kamyondan atlar. Atladıktan sonra çarpmaların etkisiyle vücudunun çeşitli yerlerinden yaralanan genç, tutunacak bir şey bulamadığı için dereye düşer. Hikâye bu noktada sonlanır.

“Köpek” ve “Arabalar Beş Kuruşa” hikâyelerinde de yoksul aile üyelerinin, aile babasından yoksun olduğu görülmektedir. “Köpek”teki genç çoban, hikâyenin başında geçimi için çareler düşünmektedir. Yoksulluğu göz önündedir. Çobanın ihtiyar annesinin varlığından bahsedilse de babasından söz açılmaz. Ailede babanın yokluğunda maddi yoksunluk belirgindir. Genç çoban desteksizdir. Annesini bırakıp çalışmaya da gidemez.

“Arabalar Beş Kuruşa”da da yoksul çocuğun babasından söz açılmaz. Annesi ile beraberdir. Annesi ile birlikte el yapımı arabaları satıp, geçimlerini sağlamaya çalışır. Gaz lambası gibi unsurlar pahalı geldiği için kullanılmaz. Her iki hikâyede de gelir dağılımındaki korkunç dengesizlik ortadadır. Fakir aile üyelerinin babasından söz açılmazken zengin ailelerin babasına az da olsa hikâyelerde temas edilir. “Arabalar Beş Kuruşa”daki zengin çocuğun babasından söz açılırken “Köpek”te aydın gencin maddi olanaklarını iltimasla iyileştiren kayınbabasından söz açılır.

“Köstence Güzellik Kraliçesi” “Gramofon Avrat” hikâyesiyle benzerlik taşır. “Gramofon Avrat”ta genç kızın kimsesizliği vurgulanır. “Köstence Güzellik Kraliçesi”nde de genç kız Marina’nın ailesine dair bilgi yoktur. Her iki genç kızın da ailesinin sevgisinden, şefkatinden ve korumasından yoksun kalması düşmüş bir hayata sürüklenmelerine neden olur. Marina, sevgilisi Gravila’nın eğitimi için Bükreş’e gideceğinde onu bırakmamasını aksi takdirde her şeyin kötüye gideceğine dair hayatının geriye kalanını özetleyen bir cümle kurar. Marina’nın ailesinin yokluğunda tek dayanak noktası sevdiği Gravila’dır ancak Gravila,

⁴¹⁰ Ramazan Korkmaz, a.g.e. s.151.

Marina'yı hem okul telaşıyla hem de arkadaş grupları neticesinde ihmal eder. Marina, Gravila'nın onu yüzüstü bırakması üzerine de düşmüş bir kadına dönüşür. Gravila'nın anne babasıyla ilişkisine pek temas edilmese de babasının doktor olması neticesinde maddi durumunun yeterliliğinden eğitiminin tamamlandığı ve daha rahat hareket edebildiği görülür.

“Köprü'nün Çocukları” şiirinde ebeveynlerinin sevgisi, şefkati, koruması ve öğütlerinden yoksun olan sokak çocuklarının, içine düştüğü durumlar anlatılır. Ebeveynlerinden yoksun olan çocuklar, korumasız kalır ve suça meyilli hâle gelir. Ebeveynlerin yokluğunun sokak çocuklarına bir etkisi de maddi sorunlardır. Çocuklar, maddi sorunlardan dolayı sonu hapis olan tehlikeli işlere bulaşacaktır. Şiirde kimsesiz çocuklar “sefil” olarak adlandırılırken onlar artık köprü'nün çocukları olmuştur:

“Bu ihtiyar haliyle köprü barındırıyor
Nice sefil muhitin, sefil çocuklarını...
Mavnalarla dolarken boş kemerlerin altı-
Dubaların üstünde yığın yığın karaltı
Görülüyor ki, bunlar köprü'nün çocukları...
...
Kimbilir ki bu çocuk ne işler işleyecek?..
Belki üç kuruş için birini şışleyecek,
Yahut bir mağazanın delegecek kasasını,
Bu vaka artıracak mücrim piyasasını:
Hemen kolundan tutup atacaklar hapse...”⁴¹¹

Sabahattin Ali, şiirin son bölümlerinde ise çocukların suç işlemesinin mesuliyetini toplumda bulur. Kimsesi olmayan çocuklara, toplumun sahip çıkması gerektiğini belirtir. Sabahattin Ali'ye göre kimsesiz çocuklar da kurtulmak için bir el aramaktadır:

“Fakat ya onun cürmü tamamen bizdeyse?..
Çünkü o, cemiyetin, bizim mağdurumuzdur,
Onu bu hale koyan bizim kusurumuzdur...
Biz şüphelenmiyoruz mesuliyetimizden,
Fakat böyle sürünen bu çocuklar da bizden...
Bu zavallıların da kanı ve eti bizim,
Bu çocukların bütün mesuliyeti bizim...
...
Bu biçare sürüyü geliniz kurtaralım!
Biz onları bir öz kardeş gibi saralım...
Onlar kendilerine açılan bir âgûşa

⁴¹¹ Sabahattin Ali, “Köprü'nün Çocukları”, *Bütün Şiirleri*, Haz. Atilla Özkırımlı, YKY, İstanbul, 2017, s. 75.

Nasıl atılacaklar bilseniz koşa koşa...
Ah! Onlar tutunacak birer el arıyorlar.
Bize yalvarıyorlar!... Bize yalvarıyorlar...”⁴¹²

“Çakır” şiirinde ebeveynlerinin ve toplumun sevgi, ilgi ve korumasından uzak bir genç kızın, üzüntü uyandıran yaşantısına yer verilir. Çakır, kimsesiz kaldığı için kendini maddi açıdan kalkındırmak zorundadır. Genç kız, kimsenin desteğini göremediği için düşmüş bir hayata sürüklenir. O, her eğlence meclisinde yer alan, kendisi için adam öldürülen biri hâline gelir. Sabahattin Ali “Beyaz ellerine kına yaraşır,” dizesinde açıkça Çakır’a taraf olduğunu belirtir ancak toplum genç kızı kazanmak yerine, onun bedenini ve ruhunu sömürür. Ebeveynlerinden ve cephede şehit düşen sevdiğinden yoksun olan kız; yine istemediği, tehlikelerle dolu bir hayata sürüklenmiştir.

“Öksüz Kız Masalı” kaynağını Türk mitolojisindeki “Öksüz Kız Hikâyesi”nden alır. Daha net bir ifadeyle “Öksüz Kız Masalı” şiiri, mitolojideki “Öksüz Kız Hikâyesi”nin ufak farklarla şiirleşmiş şeklidir.⁴¹³ Her iki yapıtta da üvey annesiyle yaşamak zorunda kalan genç kız, anne sevgisinden yoksundur ve bu sebeple de mutsuz ve ağlamaklıdır. Sabahattin Ali’nin bu şiiri üzerindeki genel kanı mitolojideki gibi aşkı içerdiği ancak dikkat edilirse ayın öksüz kıza yaklaşımı şairin de tabiriyle “anne gibi”dir. Ayın kurduğu cümlelerdeki üslup, bir annenin kızına sitemi gibidir:

“Ay”, bir anne gibi tatlı sesiyle sordu:
Çıldırдың mı kız?
Niçin yapıyalsın
Çıktın dışarı ?
Görmedin mi sen ?
Dışarda esen
Deli rüzgârı?”⁴¹⁴

Ay, genç kızla söyleşmesinden sonra mutsuzluğunun sebebinin annesizlik olduğunu öğrenir ve kıza acıyarak gözyaşı döker. Buradaki gözyaşının da bir âşığın sevdiğine gözyaşı dökmesinden çok, kızın annesizliğinden kaynaklanan üzüntüyle gerçekleştiği söylenebilir. Ay, tıpkı mitolojideki gibi üzgün kızı çalığı kanatlı bir ata dönüştürerek yanına alır. Ayın çehresi, küçük kızın ruh hâline göre değişir. Ay, kızı göremediğinde kararırken öksüz kız mutluyken parlar. Ayın çehresinin kızın ruh hâline göre değişmesi de bir annenin evladının üzerine titremesi şeklinde de okunabilir. Şiirin sonunda bir dev kıza âşık olur. Uzun uğraşlar

⁴¹² Sabahattin Ali, “Köprü’nün Çocukları”, *Bütün Şiirleri*, Haz. Atilla Özkırımlı, YKY, İstanbul, 2017, s.76.

⁴¹³ Mitolojideki “Öksüz Kız Hikâyesi” için bakınız: Mehmet Uraz, a.g.e. 30-31 .

⁴¹⁴ Sabahattin Ali, “Öksüz Kız Masalı”, *Bütün Şiirleri*, Haz. Atilla Özkırımlı, YKY, İstanbul, 2017, s.111.

sonucunda dev, küçük kızı aydan ayırır. Ay, evladını kaybeden bir anne gibi üzüntü içerisinde ve rengi gittikçe kararır. Şiirde annesinden yoksun olan ve üvey annesiyle yaşadığı için de çok mutsuz olan kızın talihsiz durumu anlatılır. Kızın kimsesizliği de ay gibi tabiata ait unsurlarla kapatılmaya çalışılmıştır denebilir ancak gerçek ebeveynlerinden yoksun olan kız yine tehlikededir. Dev onu ele geçirmiştir.

Ramazan Korkmaz şairin “Buruşuklar” adlı şiirinin de aile yaşantısıyla ilgili olabileceğini söyler. “Ruhen hasta” olan Hüsnîye Hanım’ın Salâhattin Ali Bey’e çektiği eziyetler çocukları da etkiler. Annenin, çocukları arasında da ayırım yapması Sabahattin Ali’nin hayata karşı karamsar bir tavır almasını da tetikler. Şair, bu sebeple şiirinde hayatını “sönmüş bir kor”a benzetir.⁴¹⁵ Bu şiirde aileyle ilgili olarak Sabahattin Ali’nin babasının ölümünün de etkili olabileceği dizelerden anlaşılabılır.

“Daha yirmi yaşında
Beliriyor karşımda,
Siyahlaşan ufuklar...”⁴¹⁶

Şiirdeki bu dizeler Sabahattin Ali’nin geride kalan hayatında eksikliğini hissettiği babasının ölümüyle alakalandırılabilir. Nitekim Sabahattin Ali’nin babasının ölümü üzerine yazdığı “Babam İçin” şiiriyle “Buruşuklar” şiiri hemen aynı zamanlarda yazılmıştır.⁴¹⁷ Bu sebeple kısa aralıklarla yazılan bu iki şiirdeki bedbinliğin sebebinin aynı olması düşünülebilir. “Babam İçin” şiirindeki “Bitti hayatın tadı,” dizesiyle “Buruşuklar” şiirindeki “Siyahlaşan ufuklar...” dizelerindeki benzerlik geleceğe dair umudu kalmayan bir insanın babasının ölümüyle ilişkilendirilebilecek dizileri olarak bakılabilir.

Sabahattin Ali, “Beşik” şiirinde annesi tarafından terk edilmiş bir bebeğe yer verir ancak şiirdeki annesizliğe kurgusal açıdan da yaklaşılabılır. Daha bebekken annesi tarafından terk edilen çocuk, “Zavallı” durumuna düşer. Sabahattin Ali’nin şiirlerinde romantizmle de ilişkilendirilebilecek zavallılık ve acıma duyguları ebeveynsizlik durumlarıyla da ortaya çıktığı söylenebilir. “Beşik” şiirindeki anlatıcı “Vefasız” annesi tarafından terk edilen bebeği büyütmek ister ancak Halil Fatih Alagöz, şiire farklı bir bakış açısı getirir. Alagöz’e göre Sabahattin Ali “Beşik” şiirinde “çocuk ben’ini büyütmeye çalışırken, bir ebeveyn edasıyla

⁴¹⁵ Ramazan Korkmaz, a.g.e. s.363.

⁴¹⁶ Sabahattin Ali, “Buruşuklar”, *Bütün Şiirleri*, haz. Atilla Özkırımlı, YKY, İstanbul, 2017, s.85.

⁴¹⁷ Ramazan Korkmaz, “Babam İçin” şiirinin 12 Kasım 1926 yılında yazıldığını ifade ederken “Buruşuklar” şiiri 9 Aralık 1926’da yayımlanmıştır.
Ramazan Korkmaz, a.g.e. s.29-30.

hareket et”⁴¹⁸miştir. Bu bakış açısıyla şairin kendi çocuk ben’ini büyütme düşüncesi, kurguda anneden yoksun olmayı gerektirir. Nitekim şair de öyle yapmıştır. Şiirde bebeğini terk eden annenin, vefasızlığı üzerinde durulup sorunlu ebeveyn- çocuk ilişkilerine temas edilse de aynı zamanda bunun bilinçli bir kurgu tercihi olduğu da Alagöz’ün tespiti yönünden söylenebilir.

2.2.2.3. Ailede Çocuk ve Gençlerin Eğitimi

Sabahattin Ali’nin eserlerinde genel olarak çocuk ve gençlerin eğitime gereken önemin verilmediği söylenebilir. Bu durumun oluşmasında özellikle kız çocuklarının erken yaşta evlenmesinin ebeveynler tarafından çoğu zaman daha uygun olarak görülmesi nedenlerden biridir.⁴¹⁹ Şehir yaşantısında eğitilmiş birey sayısında artış görülse de genel manada Sabahattin Ali’nin eserlerinde eğitim almamış ya da yarıda bırakmış kişilerin sayısı daha fazladır. Millî Mücadele Dönemi sonrasında Anadolu’da eğitim olanaklarının oldukça kısıtlı olması çocukların çoğu zaman eğitim alamamasına neden olur.⁴²⁰ Çocuk eğitiminde dikkati çeken bir başka husus ebeveynlerin çocuklarına yeterli sevgi ve ilgiyi göstermemesi şeklinde de belirir. *Kürk Mantolu Madonna*’da Raif Efendi bu durumu kendi ağzından aktarır. Anne ve babası kendisini tanımamaktadır. Eğitim hayatında da kendi isteği ve ailesinin isteği arasında çatışma yaşar. *Kuyucaklı Yusuf*’ta çocuk eğitimi konusunda mantık dışı bir duruma da rastlanır.

Sabahattin Ali’nin eserlerinde kimi zaman yoksul ailelerin çocuklarını okutamamasının yanı sıra eğitim ve kitap masraflarından dolayı çocuğunu çaresizce eğitimden soğutmaya çalışan ebeveynlere de rastlanır. Çocuk eğitime önem verilmesinde ise eşler arasındaki sevgi bağının önemli olduğu hikâyeler de vardır.

Sabahattin Ali’nin bazı eserlerinde çocukların eğitim hayatına devam edememesi ya da hiç başlayamamaları babaların ölmeleri dolayısıyla yine maddi açıdan yetersizlikle ilişkilendirilmiştir.

⁴¹⁸ Halil Fatih Alagöz, “Hayal- Hakikat Diyalektiğinde Tutunma Çabası: Sabahattin Ali Şiiri”, *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s. 767.

⁴¹⁹ Sabahattin Ali’nin kadınlar üzerine verdiği konferansta bu duruma eleştiri getirdiğini bu noktada hatırlamak gerekir. Yazar çocuk ve gençlerin eğitiminde de olması gerekeni değil olanı yansıtmıştır. Sabahattin Ali, “Kadınlar Üzerine Bir Konferans”, *Çakıcı’nın İlk Kurşunu*, Haz. Zeynep Uysal, YKY, İstanbul, 2019, s. 109-118.

⁴²⁰ Ramazan Korkmaz söz konusu durumu Nusret Kemal’den yaptığı alıntıyla birlikte istatistiksel verilerle ortaya koyar. Bu nedenle Sabahattin Ali’nin eserlerine yansıyan eğitim durumlarının da gözleme dayandığı düşünülebilir. Detaylı bilgi için bakınız: Nusret Kemal, “Köy Seferberliğine Doğru”, *Ülkü*, c.1, S.5, Haziran 1933, s.355. Alıntılanan: Ramazan Korkmaz, a.g.e., s. 168.

Sabahattin Ali'nin özellikle romanlarında devrin gençlerinin ne maksatla eğitimine devam ettiklerinin vurgusu da yapılır. Özellikle Macide ve Maria'nın okula gelen kız çocuklarını gözlemlerinin aktarılması yoluyla genç kızların daha "iyi bir koca bulma ümidiyle okula devam etmelerini" de eleştirir.⁴²¹ Macide ve Maria'nın devrin gençlerini gözlemlemesi ve onlardan farklı olmaları Sabahattin Ali'nin bu konuda okuyucularına doğruyu göstermeye çalıştığı idealize tiplerine işaret eder. Aynı zamanda her iki roman kişinin de devrin gençlerinden farklı olmaları yalnız kalmalarına neden olur. Sabahattin Ali, kendini erkeklere beğendirmek için okul hayatına devam eden genç kızları gözler önüne serip eleştirirken aynı zamanda Macide ve Maria'nın okulda yalnız kaldığını belirterek toplumdaki gençlerin büyük çoğunluğunu aynı yönde ilerlediğini belirterek durumun yaygınlığını da ortaya koyar. *Kürk Mantolu Madonna*'da Maria, kendi özel hayatını Raif Efendi'ye anlatırken şu dikkate değer ifadeleri kullanır:

"Mektepte kız arkadaşlarımın miskinliği, emelleri beni daima tiksindirdi. Hiçbir şeyi, kendimi erkeklere beğendirmek için öğrenmedim. Hiçbir zaman erkeklerin önünde kızarmadım ve onlardan bir iltifat beklemedim. Bu hal beni müthiş bir yalnızlığa mahkûm etti."⁴²²

Kuyucaklı Yusuf'ta okuyarak kaymakam olan ve bilinçli bir bireyi temsil eden Salâhattin Bey, üvey evladı Yusuf'un okuma yazma öğrendikten sonra okulu bırakması üzerine düşüncelere dalar ve onunla konuşmaya çalışır. Yusuf'un belki kendisinin okumak istemeyişi anlayışla karşılanabilse de üvey annesi Şahinde Hanım ve üvey babası Salâhattin Bey'e rağmen Muazzez'in de eğitim almasına engel olması mantık dışıdır fakat Berna Moran, bu durumu J. J. Rousseau'nun doğal kalma anlayışıyla açıklamaktadır:

"Örneğin Yusuf'un eğitim görmek istememesinin nedeni ve anlamı nedir? Yusuf, eğitim görmüş insanlara bakarak okulun işe yarar bir şey olmadığı kanısına varır ve okuyup yazmayı söküncü terk eder okulu. Diğer çocuklar, arkadaşları, düzenin gereği eğitim kurumlarından geçerek yetişirlerken "küçük Yusuf, bir sur harabesi üzerinde çıkan bir yabancı incir ağacı gibi" yetişir ve büyür. Yusuf'un, kendisine babalık eden kaymakam ve öğretmen gibi okumuş adamları küçük görerek okumamaya karar vermesini bir köylü çocuğu olmasıyla açıklayamayız herhalde. Kaldı ki Türkiye'deki kültür düzgüsünde bilerek cahil kalmayı seçmek saygın bir davranış sayılmaz. Öyleyse yazar, dürüst ve iyi kahramanına

⁴²¹ Sabahattin Ali'nin aynı konferansta bu duruma da eleştirdiği getirdiğini belirtmek gerekir. Konferans konuşmasında da yer alan bu bahisler toplumda ne kadar sıklıkla görüldüğünün bir işaretidir.

Sabahattin Ali, "Kadınlar Üzerine Bir Konferans", *Çakıcı'nın İlk Kurşunu*, Haz. Zeynep Uysal, YKY, İstanbul, 2019, s. 109-118.

⁴²² Sabahattin Ali, *Kürk Mantolu Madonna*, YKY, İstanbul, 2009, s.97.

niye böyle olumsuz bir hareket yaptırıyor? Belli ki Yusuf'u toplum kurumlarından, okulların vereceği eğitimden uzak tutmak ve doğallığını korumak için.”⁴²³

Yusuf, Muazzez'in de doğal kalmasını istediği için onun, babasına rağmen okumasına engel olur fakat söz konusu durum romanda Yusuf'un dikbaşlılığıyla açıklandığı için romanın inandırıcılığını zedeler. *Kuyucaklı Yusuf*, romanında ebeveynlerin çocuklarının okutulmasında tartıştığı da gözlemlenir. Şahinde Hanım Yusuf'un okulu bırakması üzerine Salâhattin Bey'e serzenişte bulunur.⁴²⁴ Şahinde Hanım'ın serzenişte bulunması, onun ilk başta Yusuf'un eğitimine ilgi gösteriyormuş gibi görünmesine neden olsa da yazarın kendi annesi gibi kocasıyla her fırsatta tartışma çıkarmak isteyen bir kadının⁴²⁵ bu durumu kullanması yatar. Şahinde Hanım'ın kızı Muazzez'in de eğitimine önem vermeyip onu çocuk yaşta evlendirilmesini daha çok istemesi Yusuf'un eğitim durumunu tartışma çıkarmak için kullandığının da bir başka göstergesidir. Şahinde Hanım'ın kızı Muazzez'in eğitim hayatına önem vermeyip onu erken yaşta evlendirmek istemesi “determinizm”⁴²⁶ın tanımlamasıyla da açıklanabilir.

Şahinde Hanım, ebeveynleri tarafından kendisinin eğitimiyle hiç ilgilenilmemiş bir çocuk olarak büyür, yaşar. Şahinde Hanım'ın aile hayatına kısaca değinilen pasaj onun nasıl yetiştirildiğine dair işaretler taşır:

“Kapalı büyüyen ve bu şekilde bütün tabii arzu ve ihtiyaçlarını içinde hapsedmeye mecbur olan genç kız, gayet tabii olarak, sinirli ve manen bozuk bir mahluktur. Anası onu gezmeye götürürken bir saat saçlarını düzeltmeye uğraştığı halde, ne anasının ne babasının aklına bu kafanın içi ile de bir parça meşgul olmak düşüncesi gelmemiştir. Onlar işportaya konan bir elma gibi onu süsleyip temizlemişler, parlatmışlar, sonra yağlı bir müşteriye okutmuşlardı. Kız yetiştirmekten de gaye bu değil miydi ?”⁴²⁷

Şahinde Hanım, tıpkı anne ve babasından gördüğü gibi hareket ettiği için onun da aklına kızı Muazzez'in kafasının içiyle bir parça da olsa uğraşmak düşüncesi gelmemiştir. Sabahattin Ali'nin çocukluk arkadaşı olan ve romanına dâhil ettiği bakkal Şerif Ağa'nın oğlu

⁴²³Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2 (Sabahattin Ali'den Yusuf Atılgan'a)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 34.

⁴²⁴Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, YKY, İstanbul, 2017, s. 17.

⁴²⁵Sabahattin Ali, ablam dediği Mehpere Taşduman'a yazdığı mektupta annesi için şu ifadeleri kullanır: “Her akşam yorgun argın eve gelen babamla muhakkak bir bahane bularak bir kavga çıkarıyor, o adama yediğini, içtiğini zehir ediyordu. Her akşam muhakkak, muhakkak bir şey tuttururdu. Ya annesiyle, babasıyla, yahut da kocasıyla, yani babamla bir gürültü çıkmazsa yüreği rahat etmiyordu.”

Filiz Ali Loslo, Atilla Özkırımlı, a.g.e. s. 321-322.

⁴²⁶Ömer Demir, Mustafa Acar, Determinizmi şu şekilde tanımlar: “DETERMİNİZM (Determinism): 1. Belirlenimcilik. Evrendeki her olay ve olgunun nedensellik zinciri çerçevesinde belirli kanunlar ya da kurallara bağlı olarak meydana geldiğini, doğada bulunan her şeyin birbirine kırılmaz bir neden- sonuç zinciriyle bağlı olduğunu ileri süren görüş. 2. Benzer nedenlerin, benzer koşullar altında mutlaka benzer sonuçlar doğuracağını savunan yaklaşım.” Ömer Demir, Mustafa Acar, *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Ağaç Yayıncılık, İstanbul, 1992 s. 89- 90.

⁴²⁷Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, YKY, İstanbul, 2017, s. 13.

Ali⁴²⁸ ise okula gitmekle birlikte geri kalan zamanda babasına yardımcı olur. Ramazan Korkmaz, Ali karakterine fon karakterler sınıfında yer vererek bu karakterlerin işlevini “romanın birinci derecedeki kahramanına ait sosyal ortamın” daha belirgin hâle getirmek olduğunu belirtir.⁴²⁹ Ali Baykan ise Ali ve ailesinin Türk örf ve âdetlerini yansıttığını ifade eder.⁴³⁰ Ali, romanın nadir olumlu kişilerindendir, onun okula devam edip aynı zamanda okul çıkışı babasına yardıma gitmesi ise yardımlaşmaya dayanan aile ilişkilerine örnek oluşturur. Romanda Ali’yi andıran bir fon karakter daha vardır. Alanyalı Rüştü Efendi’nin oğlu Kazım, hem okuyup hem de mektepten arta kalan zamanda babasıyla birlikte manifaturacılık yaparak aile ekonomisine katkıda bulunur.

Romanda diğer çocukların eğitim hayatına pek temas edildiği söylenemez fakat ahlaklarından ne derece terbiye ve eğitim aldıkları anlaşılabilir. Fabrikatör Hilmi Bey’in oğlu Şakir, babasının parasıyla sapkınlığa düşen bir tiptir. Serseriliği ve suçlarıyla mahalledeki herkesi tedirgin eden Şakir’in iyi bir eğitim aldığı söylenemez. Mahallenin çocukları arasında yazarın “okul kaçkını” olarak tarif ettiği çocuklar da vardı. Hacı Rıfat’ın oğlu İhsan, bir mirasyedi olarak görülmektedir. Babası, o on dört yaşındayken ölür ve mal varlığını kendisine bırakır. Hacı Rıfat’ın İhsan, ona kalan miras nedeniyle okula çok nadir uğrar. Ayrıca romanda hayatın gerçeği olarak küçük yaşta çalışmak zorunda kalan çocuklara ya da babasının yanında çalışan çocuklara da rastlamak mümkündür. Normalde eğitim hayatı içerisinde olması gereken çocuklar, çalışmak zorunda kalır. Kübra, bu tip çocuklara örnek teşkil eder. Romanda aynı zamanda yazarın tabiriyle “feleğin çemberinden geçmiş çocuklar”⁴³¹a da rastlanır. Bu çocuklar, küçük yaşına rağmen çektiği ekonomik sıkıntılar nedeniyle eğitim hayatına başlayamamışlardır. Aynı romanda ekonomik sorunlar içerisinde bulunan Kübra’nın da eğitim hayatına temas edilmez. Kübra daha çok annesiyle çalışma ortamlarında yer alır.

İçimizdeki Şeytan’da Macide’nin anne ve babasının, çocuklarının eğitimine gereken ilgiyi gösterdiğini söylemek mümkün değildir. Macide’nin ablası, erken yaşta evlendirilerek eğitim alması engellenir. Macide ise aynı kaderi yaşayacakken evlerine misafir olarak gelen Emine Hanım, Macide’yi İstanbul’a götürmek istediğini belirtir. Macide, konservatuvar eğitimi almak istediği için İstanbul’a gitmeyi kabul etse de ailesi küçük kızının İstanbul’da daha iyi bir kismet bulacağı düşüncesine kapılarak gitmesine izin verir. Macide’nin okuldaki gözlemleri *Kürk Mantolu Madonna* romanındaki Maria ile benzerlik gösterir. Genç kızlar,

⁴²⁸ Asım Bezirci, *Sabahattin Ali*, a.g.e. s. 50

⁴²⁹ Ramazan Korkmaz, a.g.e, s.343.

⁴³⁰ Ali Baykan, a.g.t., s.162.

⁴³¹ Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, YKY, İstanbul, 2017, s. 21.

kendilerine daha iyi bir kısmet bulmak için eğitim hayatına devam etmektedirler. Aynı zamanda Macide'nin İstanbul'da kaldığı akraba evinde de benzer bir durum söz konusudur. Semiha da Macide'nin okulda gördüğü genç kızlar gibidir. Ömer, Semiha'yı uyurken düşünmesi sırasında “Endişesiz kafasından belki otomobilli kocalar, ipekli elbiseler, bir yerde saç kıvırtmak rüyaları geçiyordu.”⁴³² diyerek söz konusu durumu ortaya koyar. Bu düşüncelere sahip olduğu belirtilen Semiha'nın da iyi bir eğitim aldığını söylemek mümkün değildir. Semiha'nın erkek kardeşi Nuri'nin ise çavuş mektebinde yatılı olarak okuduğu belirtilir. Bu sebeple Nuri eve çok nadir gelmektedir. Onunla hiç ilgilenmeyen anne ve babasının tavırlarına bakılarak Nuri'nin eğitimine değer verilmediği de söylenebilir. *İçimizdeki Şeytan*'da ayrıca Hafız Hüsamettin Efendi ve çocukları aracılığıyla eğitimin pahalı bir süreç olduğu düşüncesi de aktarılır. Hafız Hüsamettin Efendi, ekonomik sıkıntılar sebebiyle çocuklarına istemsizce kitap okumanın ve eğitimin gereksiz olduğunu aktarır. *İçimizdeki Şeytan*'da eğitim alan çocuklarla ilgili birkaç noktaya daha temas edilir. Annelerinin boyalarını çalıp sürünen kızlar, okuldadır. Macide'nin ve sınıf arkadaşlarının eğitimlerinde verim de çok azdır çünkü kızlar ailede de iyi yetiştirilememiştir. Yoğun “curcuna” eşliğinde dersler gerçekleşir. Okuldaki kızlar “şımarık ve fena” yetişmişlerdir. Anne ile babanın sevgi ve ilgi eksikliği sadece davranışlara yansımaz aynı zamanda kendini geliştirememeye de zemin hazırlar. Eğitim hayatının en çok yarıda bırakıldığı roman da *İçimizdeki Şeytan*'dır. Ömer, Nihat, İsmet Şerif ve Emin Kâmil'in yanında bulunan gençler, Hafız Hüsamettin Efendi tamamlanmayan eğitimlere örnek oluşturur.

Kürk Mantolu Madonna'da Raif Efendi, doğduğu yer olan Balıkesir Havran 'da ilk eğitimini alır. Raif Efendi, eğitim hayatına Edremit'te devam ederken askere alınır ve döndüğünde devam etmez. Raif Efendi'nin babası oğlunu okutmak için Balıkesir'den İstanbul'a göndermek ister fakat Raif Efendi, babasının kendisini yeterince tanıyamadığı görüşündedir. Maddi açıdan sorun yaşamayan Raif Efendi'nin babası, oğlunun okutmak istese de onun “mahcup ve beceriksiz”⁴³³ olduğunu keşfedememiştir. Raif Efendi'nin babası bu kez oğlunu meslek sahibi yapmak için Almanya'ya mis sabunculuğunu öğrenmeye gönderir. Raif Efendi ise Güzel Sanatlar Akademisini istemektedir. Raif Efendi'nin okumasının bölünmesi ile bir konuya daha temas edilir. Seferberlik Dönemleri de çocukların ve gençlerin eğitiminin aksamasına ve sonlanmasına neden olabilir. Romanda Birinci Dünya Savaşı nedeniyle seferberlik ilan edilir. Raif Efendi de askere alınır ve döndüğünde eğitimine devam etmez. Savaşın yıkıcılığı eğitimlerin de bitmesiyle bir başka açıdan gösterilir.

⁴³² Sabahattin Ali, *İçimizdeki Şeytan*, YKY, İstanbul, 2017, s. 59.

⁴³³ Sabahattin Ali, *Kürk Mantolu Madonna*, YKY, İstanbul, 2009, s. 48.

Maria zorluklar içerisinde eğitim hayatına devam edip kendini geliştirmiş “idealize kadın karakteridir.”⁴³⁴ Çocukluk döneminde babasını kaybeden Maria, babasının ona bıraktığı parayı eğitimi için kullanır ve kendini geliştirir. Romanda Maria’nın eğitim hayatıyla önemli bir konuya daha temas edilir. Bir çocuğun okuyup gelişmesi için maddi destek şarttır. Sabahattin Ali pek çok hikâyesinde bu konuyu yansıtır. Babası öldüğü ya da uzakta olduğu için eğitim hayatı biten çocuklara da temas edilir fakat Maria’nın babası ölmeden önce kızını düşünerek ona maddi destek sağlayıp gelişimine katkıda bulunur. Raif Efendi’nin mutsuz bir evlilik yaptığı için kendi kızlarının eğitimiyle yakından ilgilendiği söylenemez. Raif Efendi’nin büyük kızı Necla’nın okula gittiği romanda belirtilse de o “noksan bir kişilik” olarak çizilir. Raif Efendi, aynı zamanda Berlin’de kaldığı üç- dört aylık süre zarfında pansiyonda dul bir kadın olan Tiedemann’ın oğluna kitaplar tavsiye ederek onun eğitimine katkıda bulunur. Tiedemann, oğlu için her fırsatta Raif Efendi’den kitap tavsiyesi ister. Romanın sonunda Tiedemann’ın oğlunun Hukuk Fakültesini bitirmek üzere olduğu vurgulanmıştır. Bu noktada Tiedemann’ın oğlunun eğitimiyle ilgilendiği söylenebilir. Tiedemann’ın oğlunun eğitim hayatının tamamlanması yönünde şöyle bir açık yorum da yapılabilir: Raif Efendi, Tiedemann ile on sene sonra Türkiye’de tesadüf üzeri karşılaşır. Tiedemann, oğlunun akıbetinden Raif Efendi’ye bahsederken ikinci kez evlendiğini de söyler. Romanın başında dul bir kadın olan Tiedemann’ın ikinci kez evlenmesi ile geçen on senelik süre zarfında çocuğunun eğitimi için gerekli ekonomik yardımı tüccar olan yeni eşinden almıştır denebilir. Raif Efendi, mutlu olduğu Berlin’de yaşadığı üç dört aylık süre zarfında bir çocuğun eğitimine katkıda bulunurken mutsuz olduğu Ankara’daki bütün hayatında ise kendi kızlarının dahi eğitimiyle yakından ilgilendiği söylenemez. Bu noktada yanlış yapılan evliliğin çocuğa ve eğitim hayatına etkisine de dikkat çekilir. Ebeveynin yeterli ilgisinden yoksun olan çocukların, aldığı okul eğitiminin yetersiz olduğu konusuna da dikkat çekilir. Necla’nın romanda okula devam ettiği bildirilse de de iyi bir konuma erişemeyeceği anne - baba ilgisizliğinden kaynaklanan “şekil cihetinden noksan” çizilmesiyle de açıklanabilir.

“Hakkımızı Yedirmeyiz” hikâyesinde çocukların eğitimi, olayın düğümünü çözümleyen yapıdadır. Hikâyenin anlatıcı kahramanı, çalıştığı hastanenin müdürünün oğullarından birinin kolejde, birinin Tıp Fakültesinde okuduğunu öğrenir. Hastaneden kazanılan parayla bu durumun mümkün olmayacağını bilen anlatıcı kahraman durumu

⁴³⁴Nüket Esen Maria için şu ifadeleri kullanır: “... Sabahattin Ali, Kürk Mantolu Madonna’da, Maria Puder’de sanki idealindeki kadını yazmıştır. Buradaki kadının tanımı da erkeklerle ilişkilidir. Maria erkek tahakkümüne tahammül edemez. Geleneksel olarak kadından beklenen erkeğe tabi olmaya, itaat etmeye alışık değildir. O kendi ayakları üzerinde durabilen bir kadındır.”

Nüket Esen, “Sabahattin Ali’nin Kadın Karakterleri”, *Sabahattin Ali*, edt: Sevgül Sönmez, T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2013, s. 241.

sorgular. Çalıştığı hastanenin müdürü Hacı Lütfü Bey'in yolsuzluklar yaptığını öğrenir. Lütfü Bey'in çocukları, bu sayede yüksek meblağlı okullarda eğitim hayatını sürdürebilmektedir. Anlatıcı kahraman ise gitmeyi düşündüğü Üsküdar'daki liseye babasının ölümü nedeniyle gidemez. Dolayısıyla hikâyede ekonomik durumun eğitim hayatına etkisine temas edilmiştir denebilir.

Köyde geçen “Kamyon” hikâyesinde de ailenin yoksul yapısının vurgusu yapılır. “Kamyon” hikâyesindeki on sekiz yaşındaki gencin eğitim hayatında olması gerekir yorumu yapılabilir fakat ailenin yoksulluğu neticesinde delikanlı sadece şehre gidip inşaat işinde çalışmayı düşünür. Hikâyenin ismi verilmeyen kişinin en temel haklarından biri olan eğitimi aklında yoktur.

“Kamyon” ‘a benzer olarak “Köpek” adlı hikâyede de ana kahramanın yaşı on sekize yakın çizilir. Her iki hikâyede de ana kahramanlar çalışmaktan başka bir şey düşünemez. Her iki hikâyede de benzer bir biçimde ağır yoksulluk şartlarından dolayı öncelik eğitimde değil, çalışmadadır. Ağır yoksulluk durumları ve dönemin köy yaşantısı düşünüldüğünde gençlerin eğitimlerinden söz açılmaması gerçekçi bir yaklaşımdır.

Nitekim Sabahattin Ali, “Bir Skandal” hikâyesinde eğitim konusunu mekânsal boyutta ele alır. Hikâyenin anlatıcısı, aydınlar arasında geçen bir konuşmada söz alarak şehirde yer alan imkânların köylerde yer almadığına değinir. Söz konusu imkânlara eğitim de dâhildir. Köydeki çocuklar örgün eğitim almadan yetişir:

“Rica ederim, biraz hakikatlere bakalım, mesela biz şehirliler de hükümete vergi veririz değil mi? Buna mukabil hiç olmazsa sokağımızda bozuk bir kaldırım, yollarda sönük bir lamba, evlerimizin ve şahsımızın selameti için mevcut olduğu söylenen bir zabıta vardır; çocuklarımızı hiç olmazsa boş gezmekten kurtaracak bir mektep buluyoruz. Fakat sorarım size: Köylü verdiği mukabil ne alır? Yolunu kendi yapmaya mecburdur, sokakları zavallı talihinden daha karanlıktır ve mektep, yüz köyün birinde bile yoktur.”⁴³⁵

Sabahattin Ali “Bahtiyar Köpek” hikâyesini “Hep yoksullardan, köylülerden, işçilerden söz açtığı, hep hayatın kötü yanlarını açığa vurduğu”⁴³⁶ gerekçeleriyle eleştirildiği için yazar. “Bahtiyar Köpek”, zengin bir ailenin köpeği kadar bahtiyar olamayan fakir insanların varlığına dikkat çeken hikâyelerdendir. Hikâye “zenginlerin kör bencilliği”⁴³⁷ ve onların fakir insanlara yardımdan uzaklığına değinir. Zenginlerin bencillikleri, çocuk eğitimi

⁴³⁵ Sabahattin Ali, “Bir Skandal”, *Kağıt Ses Esirler*, YKY, İstanbul, 2016, s. 81-82.

⁴³⁶ Asım Bezirci, a.g.e., s. 122.

⁴³⁷ Ramazan Korkmaz, a.g.e. s. 117.

konusuna da yansır. Hikâye ismi verilmeyen zengin bir muhitte geçer. Muhitin çevre düzenlemesi de gösterişlidir. Hikâye anlatıcısının çevre tasvirinde kullandığı “Her biri bir fakir çocuğun liseyi bitirinceye kadar okumasına yetecek masraflarla yetiştirilen bodur çamlar”⁴³⁸ ifadesiyle zenginlerin aşırıya kaçan harcamalarının fakir bir ailenin çocuğunun eğitilmesinde kullanılabileceği vurgusu yapılır. Dolayısıyla hem eğitimin masraflı bir süreç olduğuna hem de zengin insanların fakir insanları gözetmemesi yoluyla toplumdaki yardımlaşma duygusunun yok oluşuna dikkat çekilir.

Yazar, “Çilli” hikâyesinde bir çocuk gelinin hayatını anlattığı için kız çocuğunun eğitimi yarım kalmıştır. Nigâr, “orta mektebi bitirir bitirmez” babası tarafından kendisinden otuz yaş büyük bir adamla evlendirilir. Dolayısıyla devam etmesi gereken eğitim hayatı elinden alınır. Hikâyenin anlatıcısı Nigâr’ın öğretmenidir ve bu sayede onun eğitim hayatındaki detaylarda aktarılır. Hikâyenin trajik taraflarından bir meselede anlatıcı sayesinde aktarılır. Nigâr, Almanca dersinde arkadaşlarına göre daha başarılıdır. Kolay öğrenen bir yapısı vardır ancak parlak geleceği zorla evlendirme yoluyla elinden alınır. Nigâr’ın hayattaki tek gayesi ise oğlunu yetiştirmektir.

“İki Kadın”da babası tarafından zorla evlendirilen Esmâ’nın eğitim hakkı da elinden alınmış olur. Eğitimi elinden alınan genç kız, istemediği evliliğini kocasının ölümüne dek sürdürür.

Sabahattin Ali, çocukluk anılarından hareketle yazdığı “Pazarcı” hikâyesinde kendi eğitim hayatından bahseder. Yazar babasının pazarcılık yaptığı dönemde ilkokuldadır ve okulunu bitirir.⁴³⁹ Hikâyede de emekli yüzbaşının büyük oğlunun “ilk mektebin son sınıfına” gittiği belirtilir. Ancak hikâye çocuk eğitiminden ziyade ailenin geçim derdine odaklandığı için eğitimden sadece bu bilgiyle kısaca bahsedilmiştir.

“Bir Hakikatin Hikâyesi” yazarın Aydın’da Almanca öğretmenliği yaptığı dönemin izlerini taşır.⁴⁴⁰ Hikâyede ismi verilmeyen bir kız çocuğunun ebeveynleriyle ilişkisi eğitimi açısından ele alınır. Baba, kızının bakaloryaya gireceği için gelişimine de devam etmesi adına okula getirir ancak genç kız okulu günden güne bırakır. Genç kızın okulu bırakması açısından ebeveynlerin onun eğitimiyle tam ilgilenemediği yorumu yapılabilir. Hikâyenin daha sonrası anlatıcı öğretmenin, bu kız öğrencisine karşılıksız aşkına odaklanır.

⁴³⁸Sabahattin Ali, “Bahtiyar Köpek”, *Sırça Köşk*, YKY, İstanbul, 2015, s. 59.

⁴³⁹Filiz Ali Loslo, a.g.e. s. 322-323.

⁴⁴⁰Mehmet Güneş, a.g.e. s.41.

“Portakal” hikâyesinde eşler arasında sevgi bağı görülmektedir. Eşler arasında sevgi bağının olması çocuk eğitime de olumlu yansır. İsmail, okumamış olsa da eşi Hayriye tahsillidir. Hayriye’nin eşi İsmail’e güzel konuşmayı öğretmesi, dergiler okuyup keyifli vakit geçirmeleri İsmail’in zihninde yer eder. İsmail, daha yeni doğan oğlu için “okutacağım keratanın oğlunu!” diye planlar kurar. Kuşkusuz bu durumun oluşmasında eşler arası sevgi bağına ek olarak Hayriye’nin tahsilli oluşu ve kadının kocasına bir şeyler öğretme arzusu yatar.

“Asfalt Yol”da köylünün çocuklarının eğitiminin aksamasına temas edilir. Yazar, bu hikâyeyi Yozgat’taki öğretmenlik yıllarında gözlemlediklerinden hareketle oluşturur.⁴⁴¹ Hikâyedeki anlatıcı öğretmen, görev yapacağı köye geldiğinde çocukların altı aydır eğitim almadıklarını öğrenir. Köye altı aydır öğretmen atanmadığı için çocukların eğitimi aksamıştır. Köylünün çocukları aynı zamanda harman zamanı tarlalarına yardım ettikleri için eğitimlerinde kısa süreli bir aksama daha yaşarlar:

“Daha harmanların hepsi kaldırılmadı. Çocuklar okula falan gelmezler. Beş on gün oturup dinlenirsin!”⁴⁴²

Hikâyede çocukların eğitiminin aksamalara uğradığı belirtilirken aynı zamanda köy halkı için temel meselenin eğitimden ziyade geçim meselesi olarak algılandığı yorumu da yapılabilir. Ancak öğretmen, köylü aileleri ikna ederek eğitimi daha düzenli hâle getirir.

“Böbrek” hikâyesinde çocuk eğitimi, ailenin maddi açıdan varlıklı olduğunu bildirmek için bir araç olarak kullanılır. Hayatını Niğde’de sürdüren Avni Akbulut’un iki evli oğlunun yanı sıra Süleyman ve Ferhunde adında ortaokula giden evlatları vardır. Süleyman ve Ferhunde’nin eğitimine maddi açıdan ağabeyleri de yardım etse de aile maddi açıdan sorunlar yaşamamaktadır. Ancak hikâye sağlık problemleri için Niğde’den büyük şehre taşınınca eldeki mal varlıkları kaybedilir. Bu sayede büyük şehrin masraflı olmasının yanı sıra doktorların paragözlülüğü ortaya konur. Avni Akbulut, tedavisi için Niğde ve Kayseri’de toplam yüz liraya yakın para harcarken sadece Doktor Osman’ın yaptığı tek ameliyatı için bin tele (on katı) para harcar.

“Cıgara” hikâyesinde Kemal’in eğitim hayatı net olarak belirtilmese de onun her türlü sosyal güvenceden yoksun olması⁴⁴³ ve çalışmak zorunda kalması bakımından eğitiminin de

⁴⁴¹ Asım Bezirci, a.g.e. s.101.

⁴⁴² Sabahattin Ali, “Asfalt Yol”, *Yeni Dünya*, YKY, İstanbul, 2014, s. 8.

⁴⁴³ Ramazan Korkmaz, a.g.e. s. 145.

olmadığı yorumu yapılabilir. Hikâyede sokakta kavga eden çocuklar, kimsesizlikleri neticesinde eğitimsizdirler.

“Ayrar” ve “Isıtmak İçin” hikâyeleri daha çok ailenin geçim derdine odaklandığı için çocukların eğitim hayatına dair bilgiler verilmemiştir. “Isıtmak İçin”deki hasta kız çocuğu ve “Ayrar”daki Hasan sekiz-on yaşlarındadır. Çocuklar, ailelerinin ekonomik durumu yetersiz olduğu için okuyamazlar. “Ayrar”da Hasan, kendisinin ve küçük kardeşlerinin temel ihtiyaçları için tren istasyonuna ayrar satmaya gider. Kendisi ve kardeşleri çoğu zaman aç yattıkları için onun eğitimi geçim sorununun arkasında kalmıştır.

“Isıtmak İçin”de de ailenin geçim sıkıntısı belirgindir. Hikâyede ismi verilmeyen anne, kızıyla birlikte yaşam mücadelesi vermektedir. Bu hikâyede de yiyecek yemeğin, ısınilacak odun gibi temel ihtiyaçların eksikliği eğitim ihtiyacının arka planda kalmasına neden olur. Hikâyede anne, kızının ve kendisinin temel ihtiyaçlarını karşılamak için çamaşırcılık yapar ancak desteksiz ve yetersiz kalır. Annenin odun alacak maddi yeterliliği olmadığı için üşüyen hasta kızını bedenıyla sarılarak ısıtmaya çalışır. Ancak fedakâr ve çaresiz annenin çabası yetersiz kalır. Küçük kız, annesinin kolları arasında can verir.

“Apartman” hikâyesinde de ailenin maddi açıdan sorunlar yaşaması ile bir çocuğun eğitiminin yarım kalması arasında bağlantı kurulur. Baba, karısı ve üç çocuğunun geçimini tek başına sürdüremez. Baba, ailesinin geçimine katkıda bulunması için erkek evladını okuldan alır. Ailenin erkek çocuğunun eğitim hayatı böylelikle son bulur. Küçük çocuk, ağır koşullar altında çalışmaya başlar.

“Komik-i Şehir” hikâyesi Rahmi ve Viktor’un aşkına ve onların başlarına gelen tehlikelere karşı yalnız başlarına verdikleri mücadelelere odaklanır. Her iki hikâye kişinin de geçmişteki yaşantısına dair bilgiler de verilir. Rahmi, tulatçılığı istediği için Harbiye’yi yarıda bırakır. Anadolu’yu gezen tiyatro kumpanyasında dört senedir görev yaptığı için onun ailesiyle de bağı kopmuştur. Hikâyede Viktor’un eğitimi hakkında herhangi bir bilgi verilme de babasının intiharı sonucu istemediği bir hayatın içine düşmesi ve ardından tiyatro kumpanyasında aktris olarak görev yapması bakımından eğitiminin de olmadığı eğitime dair bir başlangıcı olsa da tamamlayamadığı yorumu yapılabilir.

“Bir Orman Hikâyesi”nde çocukluktan ihtiyarlığa ormanda yetişen neslin, eğitimleri yoktur. Köylüler, çocukluktan itibaren babalarından gördükleriyle hayatlarını idame ettirmeye çalışırlar. Köylünün eğitim olanaklarından yoksun olup sadece babalarından bir şeyler

öğrenmeleri, onların cahil kalmasına sebep olur. Hikâyedeki köylülerin iyi niyetinin ve cehaletinin köyde çalışma yapan şirket tarafından suistimal edildiği de görülür. Köye gelen şirket, ormandaki ağaçların bir kısmını kesmeye başlar. Köylüler, kesim üzerine tepkilerini gösterir ancak şirket yetkilileri “bu ormanları son sistem işleteceğim...Ormancılığın usulü budur... Siz beceremiyorsunuz”⁴⁴⁴ gibi ifadelerle eğitimsiz köylüleri kandırarak ormanlarını elinden alır.

Yazar, “Çakıcı’nın İlk Kurşunu”nda köylerdeki kısıtlı imkânları geliştirmeye de çalışan halkın kahraman olarak gördüğü Çakıcı’nın hayatına yer verir. Çakıcı, okula gitmeyi çok istese de olmayan imkânlar neticesinde eğitimi, içinde ukde kalmış birisidir. Çakıcı, imkânı olan insanların neden okul yaptırmadığına dair serzenişte de bulunur:

“Mektep, onun hasretle baktığı, içine girmek istediği halde bir türlü girmeye muvaffak olamadığı, ne dilfirib, ne gönül çalan bir yerd. Zengin mütegalibeler, köylerde mektep yapacak, fakirleri okutacak kadar paralara sahip değil midirler? Ne için bunlar bu paraları bunlar için sarf etmiyorlar da, fuzuli bir "ağa" sözünü işitmek için rüşvet olarak veriyorlardı!”⁴⁴⁵

Çakıcı, hem bu kısıtlı imkânların hem de halkın sömürülmesinin farkındadır. On iki kişilik çetesiyle birlikte mücadele ederek zenginlerin halktan elde ettikleri paraları tekrar halka yol, köprü, okul olarak geri kazandırmaya çalışır. Çakıcı, çocukları okutmayı kendine vazife bilmiştir. Çakıcı aynı zamanda sevdiği eşi Ayşe’den doğan beş çocuğunu da okutacağına dair planlar yapar. Çakıcı, çocuklarını okutmak için para da biriktirir. Çakıcı, kendisine bir şey olması durumunda Ayşe’ye çocuklarını okutması adına da vasiyet verir.

“Köstence Güzellik Kraliçesi”nde Romanya’da yaşayan Gravila’nın ailesinin maddi durumunun yerinde olması dolayısıyla rahat ve istediği bir eğitim hayatına sahip olduğu görülür. Hikâyenin ilerleyen bölümlerinde Bükreş Üniversitesinden dışçı olarak mezun olan Gravila’nın maddi olanaklar sayesinde kariyerine Almanya’da devam ettiği de görülür. Gravila, daha sonra Köstence’ye gider. Köstence’de Marina’yı görünce aşkı tekrar canlanan Gravila, onun yanında derbeder bir hayatı tercih eder ve mesleğini de yapmaz.

“Bir Gemici Hikâyesi”nde babanın ölümüyle evladının eğitiminin sona ermesi arasında bağ kurulur. “Bir Gemici Hikâyesi”nin başkışisi kekemeliği ve gemide çalışmasından da anlaşılacağı üzere yazarın kardeşi Fikret Şenyuva’dır.⁴⁴⁶ Hikâyedeki genç ateşçinin, eğitiminin tamamlanmaması birden fazla sebeple açıklanmaktadır ancak bu

⁴⁴⁴ Sabahattin Ali, “Bir Orman Hikâyesi”, *Değirmen*, YKY, İstanbul, 2013, s.82.

⁴⁴⁵ Sabahattin Ali, *Çakıcı’nın İlk Kurşunu*, YKY, İstanbul, 2019, s. 45.

⁴⁴⁶ Ramazan Korkmaz, a.g.e, s. 263-264.

sebepler babanın ailedeki konumuna bağlıdır. Genç ateşçinin babası yüzbaşılıktan emekli olunca ailenin geliri düştüğü için eğitim hayatı bölünür. Diğer bir sebepten genç ateşçinin kekemeliğidir ancak söz konusu hatalıkla eğitimin devam etmemesi hikâyede yine babanın yokluğuyla ilişkilendirilir. Hikâyedeki genç ateşçi, kaptanın et yiyip mürettebata sürekli bakliyat yedirmesindeki haksızlığı kendi içinde sorgulamaya başlar. Bu sorgulama sonucunda kendisinin kaptana nazaran daha az eğitimi olduğu gerekçesi aklından geçer. Genç ateşçi, söz konusu gerekçenin asıl sebebini ise babasının yokluğunda tedavi edilemeyen hastalığına bağlar:

“O neden et yiyor, o sarhoş?”

“Çünkü o, kaptan!”

“Fakat o, bir öküzden daha budaladır!”

“Fakat o, senden çok okumuştur!”

“Beni de okutsalar ben de okurdum...”

“Ne yapalım, senin baban çabuk öldü, senin diline baktırılmadı ve sen okuyamadın... Tesadüfün cilvesi bu!...”⁴⁴⁷

Babanın yokluğunda sahipsiz kalan çocuğun hastalığıyla da ilgilenen olmaz ve çocuğun eğitimi de kesilir.

Anadolu’da geçen “Kanal” hikâyesinde de bireylerin eğitime dair bilgiler verilmez ancak “yaşları yirmiye geçmeyen iki tane gelin” ifadesinden anlaşılacağı üzere evliliğin kadın eğitiminden önce geldiği yorumu yapılabilir. Dedemköylü Mehmet ve kardeşi, bu iki küçük kızla evlenir fakat onların tarla meselesi yüzünden komşuları Zağar Mehmet tarafından öldürülmeleri de küçük kızların genç yaşta dul kalmalarına neden olur.

“Arabalar Beş Kuruşa”da yoksul bir ailenin oğlu, hem ailesinin geçimi hem de eğitim hayatını sürdürmek için çalışır. Bu yönüyle eğitimin masraflı bir süreç olduğunun tekrar dikkati çekilir. Yazar, ayrıca çocuk eğitimi meselesinde üslup olarak farklı bir yaklaşımı benimsemiştir. Melahat Togar, arkadaşı Sabahattin Ali’nin “Her zaman yoksulların, ezilmiş ve itilmiş olanların, haksızlığa uğramış olanların yanındaydı”⁴⁴⁸ diyerek onlarla taraf olduğunu belirtir. Sabahattin Ali, “Arabalar Beş Kuruşa” hikâyesinin kurgusunda fakir aileye

⁴⁴⁷ Sabahattin Ali, “Bir Gemici Hikâyesi, *Değirmen*, YKY, İstanbul, 2013, s.78.

⁴⁴⁸ Melahat Togar, “Arkadaşım Sabahattin Ali”, *Sabahattin Ali Anılar, İncelemeler, Eleştiriler*, Haz. Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevgül Sönmez, YKY, 2014, s.73.

daha fazla yer vererek zengin kadına anlatımda mesafeli yaklaşır.⁴⁴⁹ Bu taraflı tutum, çocukların başarısıyla da doğru orantılıdır. Yoksul çocuk, ödevini iki saat içinde bitirirken, zengin çocuğun hesap işini idrak edemediği ve tembelliğiyle uğraşmayarak ödevini babasına yaptırdığı görülür. Babanın ise oğlunun yapması gereken görevleri kendisi yaparak ona yardımcı olmaktan çok zarar verdiği söylenebilir.

Sabahattin Ali, “Köprünün Çocukları” adlı şiirinde, kimsesiz sokak çocuklarına yer verir. Şiirde ebeveynlerin yokluğunun dolaylı yoldan etkisine eğitimsizlikle de ilişkilendirilebilir. Ebeveynsiz kalan çocukların eğitimleriyle de ilgilenen olmamıştır denebilir. Şiirde daha çok kimsesiz çocukların hayata tutunma çabası anlatılır. Bu sebeple onların eğitimlerinin de olmadıkları söylenebilir.

Sabahattin Ali’nin eserlerinde düşmüş genç kızların eğitimlerinden de bilinçli olarak söz açılmaz. Onların da güvenceden yoksun olması ve kimsesizliği neticesinde eğitim alamadıkları almış olsalar bile tamamlayamadıkları yorumu yapılabilir. “Çakır” şiiri “Bir Delikanlının Hikâyesi”, “Gramofon Avrat” ve “Yeni Dünya” adlı hikâyelerindeki isimsiz genç kızlar, bu duruma örnek gösterilebilir.

⁴⁴⁹ Ayşe Demir, “Sabahattin Ali’nin Öykülerinde İdeolojik Tutum Problemi ve Anlatıcı ile Anlatılan Arasındaki Mesafe” *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s.125.

2.2.3. Kardeşler Arası İlişkiler

Geçmişten bugüne aile yapılarında ve işlevlerinde dünyadaki gelişmelere bağlı olarak değişimler meydana gelmiştir. Geniş aile, üç kuşağı da içinde barındırabilir. Bu aile tipinde yardımlaşma ve dayanışma söz konusudur.⁴⁵⁰ Çekirdek aile ise genellikle anne, baba ve çocuklardan oluşur.⁴⁵¹ Çekirdek ailede nüfusun daha az olması dayanışma ve yardımlaşmaya dayanan aile ilişkilerine zararlar getirmiştir. Çekirdek ailede bireyselleşme daha baskındır. Bu nedenle söylenebilir ki bireyler daha çok kendi başına hayatla mücadele eder hâle gelmiştir.⁴⁵² Sabahattin Ali'nin eserlerinde söz konusu bireyselleşme kardeşler arası ilişkilere de yansır. Kardeşler arasında bir dayanışma yok gibidir. Kardeşlerin bireyselleşmeye bağlı olarak mekânsal açıdan birbirinden ayrı çizildiği de görülür. Sabahattin Ali'nin eserlerinde kardeş ilişkileri mirasla da anılmıştır.

Sabahattin Ali aynı zamanda bazı roman ve hikâyelerinde kardeşler arası ilişkilerde abla tiplerine yer vererek toplumda görülen erken yaşta evlendirilme düşüncesine dikkat çeker. Sabahattin Ali, özellikle yoksulluğa temas ettiği hikâyelerinde ise ailedeki kardeş sayısını da arttırarak söz konusu temin daha derinden hissedilmesini sağlar.

Hem *İçimizdeki Şeytan*'daki Macide'nin ablasıyla hem de *Kürk Mantolu Madonna*'daki Raif Efendi'nin ablalarıyla diyalogları dahi yoktur. Macide, İstanbul'dayken Raif Efendi ise Berlin'deyken dönemin iletişim araçları yoluyla (mektup ve telgraf) babalarının ölüm haberini alırlar. Raif Efendi, daha Berlin'de dönüş yolundayken babasının mirası ablalarının kocaları tarafından paylaşılır. Raif Efendi'ye ise ufak bir yer bırakılmıştır. Hem Raif Efendi'nin hem de Macide'nin annesi, ablalarının yanına taşınır. Macide, annesinin ablasının evine taşınmasından sonra bir daha ne annesini ne de kardeşini görmeye gider. Raif Efendi ise Mihriye Hanım'ın ailesine iç güveyisi olarak dâhil olur. Hem Macide'nin hem de Raif Efendi'nin kendisini yalnız hissetmelerinde bireyselleşmenin de etkisiyle kardeş desteğinden ve ilgisinden yoksun olmaları da yatar. *İçimizdeki Şeytan*'da Bedri de ablasından farklı mekânda çizilmiştir fakat Sabahattin Ali'nin eserlerinde genellikle hastalığın aile üyelerini bir araya getirdiğini söylemek mümkündür. Bedri, biraz da ablasının hastalığı dolayısıyla İstanbul'dan Balıkesir'e ailesinin yanına döner.

⁴⁵⁰ Kadir Canatan, Ergün Yıldırım, a.g.e., s.71.

⁴⁵¹ Kadir Canatan, Ergün Yıldırım a.g.e. s.74.

⁴⁵² Kadir Canatan, Ergün Yıldırım, a.g.e. s.131.

Kürk Mantolu Madonna'da da Mihriye Hanım ile Ferhunde Hanım arasında da diyalog yoktur. İki kardeş arasında yardımlaşma var gibi görünse de bu durumun oluşmasında Mihriye Hanım'ın tıpkı eşi Raif Efendi gibi içinde bulunduğu şartları sorgusuz kabullenmesi yatar. Ferhunde Hanım, çocuklarını ablası Mihriye Hanım'a sık sık bırakarak gezintilere çıkar. Mihriye Hanım, hem kendi kızları Nurten ve Necla hem erkek kardeşleri Vedat'la Cihat'a hem de kız kardeşi Ferhunde Hanım'ın çocuklarıyla ilgilenir. Mihriye Hanım ve kardeşi Ferhunde Hanım arasında söz konusu yardımdan dolayı dayanışma varmış gibi görünse de bu durumun oluşmasında aynı yerde yaşamalarının da etkili olduğu söylenebilir. Raif Efendi'nin ve Mihriye Hanım'ın kızları Necla ve Nurten, arasında da kardeşlik bağı kopukluklar içerir. Anne ve baba arasındaki sevgisizlik, bağısızlık çocuklar üzerinde de etkili olur. Sevgi göremedikleri için birbirlerine karşı sevgilerine dair bir iz de yoktur. Nurten'in Necla'yı azarladığı da görülür. Kardeşler arasında ilişkinin derinlemesine anlatılmamasında Necla'nın yaşının küçük olması da etkili olduğu söylenebilir. Aynı romanda Ferhunde Hanım'ın Nurettin Bey'den olan ve “melûn bir düşmanın musallat ettiği iki ceza” olarak gördüğü çocukların yaşları küçük olduğu için bu kardeşler arasındaki bağa da temas edilmez.

İçimizdeki Şeytan'da Macide'nin on beş yaşında evlendirilen ablasıyla, eniştesinden hazzetmemesi nedeniyle görüşmemelerinin ve aradaki kardeşlik bağının kopuk olmasının yanı sıra eserin diğer kişilerinde de kardeşlik bağlarının zayıf olduğu sezilir. Bedri, ablasının hastalığı neticesinde işinden ayrılır fakat sürekli ablasına bakmak zorunda olması onu sıkır. Bedri'nin ablası ve romanda ismi verilmeyen annesinin arzuları, Bedri'nin hayatını kısıtlar. Bedri, bu sebeple onların esiri olduğunu düşünmektedir.⁴⁵³ *İçimizdeki Şeytan*'da bir diğer kardeş ilişkileri, Macide'nin akrabalarının yanında kaldığı evdedir. Semiha ile yatılı okulda kalan erkek kardeşi Nuri arasında mekânsal farklılık onların da birbirinden kopuk bir hayat sürmelerinin ana nedenidir. Sabahattin Ali'nin Nuri ile Semiha'yı da aynı mekânda pek bir arada tutmaması da aradaki kardeşlik bağının kopuk olabileceğini göstermesi bakımından önemlidir denebilir. İki kardeş arasında roman boyunca diyalog da yoktur.

Kuyucaklı Yusuf'taki Yusuf ile Muazzez arasındaki sevgiye dayanan kardeşlik ilişkilerinin varlığını, Sabahattin Ali ile Süheyla Conkman'ın ilişkilerinde de aramak gerekir ancak romanın biyografik yönünün yanı sıra kurgusal yönündeki ayrıntılar da önemlidir. Halk edebiyatında görülen dört âşık olma motifinden birisi de aynı evde beraber büyüüp birbirini kardeş sanan ya da farklı bir eve küçük yaşta gelen erkek kahramanın, daha sonra evin kızıyla

⁴⁵³ Sabahattin Ali, *İçimizdeki Şeytan*, YKY, İstanbul, 2017, s.168.

yaşadığı aşk şeklinde oluşur.⁴⁵⁴ *Kuyucaklı Yusuf*, ikinci duruma oldukça yakındır. Bu durum daha sevecen kardeşler arası ilişkileri gerektirir. Yusuf, üvey kardeşiyle anne - babasından daha çok vakit geçirir ve onunla daha fazla ilgilenir. Bir kardeş gibi büyüyen iki insanın arasında daha sonra karşılıklı aşk başlar. *Kuyucaklı Yusuf*’ta bir diğer kardeşlik ilişkisi şube reisinin oğlu Vasfi ve kızı Meliha arasındadır ancak romanın odak noktası bu aile olmadığı için kardeşler arası iletişimden ve ilişkiden bahsedilmez. Meliha, bağ-bahçede Muazzez’in yanında bulunan, Vasfi de zaman zaman Yusuf’un yanında bulunan romanda derinleşmesine anlatılmayan tiplerdir. Aynı romanda Ali’nin babası ve kendilerinden uzakta yaşayan amcası arasındaki ilişkiye de temas edilmez.

Sabahattin Ali’nin eserlerinde kardeşler arası ilişkilerin olumsuz olarak çizilmesinde biyografik unsurlar da etkilidir. Hüsnîye Hanım evlatları arasında ayrım yaparak küçük oğlu Fikret’e yakınlık gösterir ve Sabahattin Ali’yi de zaman zaman döver.⁴⁵⁵ Annesinin evlatları arasında ayrım yapması yazarın bilinçaltında yer etmiş olabilir. Sabahattin Ali’nin eserlerinde kardeşler arası ilişkilerin derinleşmemesinde tekniksel bir yön de söz konusudur. Ramazan Korkmaz’ın da işaret ettiği üzere hikâyelerindeki bazı kız çocukları acıma temini belirgin kılar.⁴⁵⁶ Sabahattin Ali, özellikle hikâyelerinde yaşları küçük çocuklara acıma temi doğultusunda yer verdiği için söz konusu küçük yaştaki çocukların daha küçük yaştaki kardeşleriyle diyalogları görülmez. Kardeşler arası ilişkiler bu teknikle de sınırlandırılır.⁴⁵⁷

Sabahattin Ali’nin “Ayrılan” hikâyesindeki küçük Hasan, babasının ve annesinin de eksikliği sebebiyle iki küçük erkek kardeşine bakmaya çalışır. Hasan’ın babasına dair hiçbir bilgisi yokken, yoğun yoksulluktan dolayı babasını düşünmeyi gereksiz bulduğu ifade edilir. Hasan’ın annesi ise köyde çalışır ve evine haftada bir uğrar. Hasan, çok zor şartlar altında tren istasyonunda ayrılan satmaya çalışarak hem kendisinin hem de bebeklik çağına sayılabilecek iki küçük kardeşinin geçimini üstlenir. Hasan’ın önemli bir korkusu annesinin yine sancılar çekip bir küçük kardeşinin daha olması yönündedir. Hasan, üçüncü bir sorumluluğu ve yeni bir geçim derdini üstlenmek istemez.

“Hanende Melek” hikâyesinde de yoksulluğa temas edilirken yine üç çocuklu bir aileden bahsedilir. Ailenin yaşayan bir babası vardır fakat eve katkısı yoktur. Hüseyin Avni, kazandığı parayı kendi eğlencesi için harcar. Ailenin geri kalanı -eş ve üç küçük çocuk-

⁴⁵⁴ Yasemin Büşra Ay yüksek lisans tezinde söz konusu aşık olma motifinden bahseder. Detaylı bilgi için bakınız: Yasemin Büşra Ay, a.g.t, s. 84.

⁴⁵⁵ Asım Bezirci, A.g.e, s.10, 15

⁴⁵⁶ Ramazan Korkmaz, A.g.e, s.227.

⁴⁵⁷ Zaman zaman sadece kız çocukları değil erkek çocuklarda da aynı durum görülür. “Ayrılan” hikâyesindeki küçük Hasan, “Hanende Melek” ve “Selam”daki yaşı küçük kız çocuklarının söz konusu duruma örnek teşkil ettiği söylenebilir.

yoksulluk içindedir. Melek, ailenin yoksulluğuna şahit olduğu için şarkıcılıktan kazandığı parayı Hüseyin Avni'nin en büyük kızına verir.

“Fikir Arkadaşı” hikâyesinde babası olmayan isimsiz genç , hem annesinin hem de iki kardeşinin geçim derdini üstlenir fakat kendisi de hapse düştüğü için aile ekonomik açıdan sıkıntılar çeker. Yine evin en büyük erkek evladı, babanın yokluğunda kardeşleri ve annesinin geçim derdini üstlenmiştir.

“Kanal” hikâyesinde de babanın ölümüyle evin en büyük oğlu Dedemköylü Mehmet'in üzerine hem annesi hem de kız ve erkek kardeşinin geçim derdi yüklenmiş olur. Dedemköylü Mehmet, babasının ölümüyle kendisine yüklenen bu ağır sorumluluğun üstesinden gelemeyen, öldürülür. Babanın ölümüyle evin en büyük erkek çocuğuna yüklenen geçim derdi işlevi yazarın biyografisiyle de ilişkilendirilebilir.

“Bir Gemici Hikâyesi”nde de babanın ölümüyle evin en büyük erkek çocuğunun kız kardeşi ve annesinin geçimini üstlenmesine değinilir. Genç ateşçi, ağır şartlar altında çalışarak annesi ve küçük kız kardeşini geçindirir fakat kardeşler bir arada değildir ve diyalogları da yoktur.

Sabahattin Ali “Candarma Bekir” adlı hikâyesinde kardeşler arası ilişkileri intikam duygusunu oluşturan bir unsur olarak kullanır. Cezaevinde geçen hikâyede Çallı Halil Efe, Süleyman Ağa'yı öldürür. Çallı Halil Efe'nin aynı mahallelisi olan Jandarma Bekir ise kız kardeşini öldürülen Süleyman Ağa ile evlendirmek istemiştir. Jandarma Bekir, kız kardeşini evlendirmeyi düşündüğü Süleyman Ağa'nın Çallı Halil Efe tarafından öldürülmesiyle intikam duygusuna bürünür. Jandarma Bekir, meslek ahlakını hiçe sayarak Çallı Halil Efe'yi köy ihtiyarlarının içinde döver, aşağılar. Çallı Halil Efe, yaşadığı hor görmelerin sonucunda Jandarma Bekir'i öldürür.

“Hakkımızı Yedirmeyiz”de de kız kardeşin evlenmesi baba ocağı ile ilişkisinin tamamıyla kesilmesinin vurgusu için kullanılmıştır. Hikâyenin anlatıcı kahramanı, hayat hikâyesinden bahsederken babasının ölümünün ardından kız kardeşinin evlenip gitmesinden söz açar. Babasının ölümü ve kız kardeşinin evlenip gitmesi sonucunda kahraman annesi dışında kimsesiz ve desteksiz kalır. İki kardeş yan yana bulunmaz.

Yazarın “Çirkince” hikâyesi gerçekte kurmacanın iç içe geçtiği fakat daha çok gerçeğe yakın izlenimi uyandırır. Afşar Timuçin, “Çirkince”nin bir hikâyeden çok anı ve izlenimler

yazısı olduğunun vurgusunu yapar.⁴⁵⁸ Anı ve izlenimler, hikâye türüne göre daha çok gerçeklik barındırır. Söz konusu gerçeklik, hikâyede anne- baba ilişkilerinin yanı sıra kardeşlik ilişkileriyle de yansıtılır. Hikâye anlatıcısının, kendisinden beş yaş küçük erkek kardeşi vardır. Hikâye anlatıcısının, bahsettiği erkek kardeşinin Sabahattin Ali'nin kardeşi, Fikret Şenyuva olma olasılığı çok yüksektir. İki kardeş arasındaki yaş farkı gerçekte de hemen hemen aynıdır. Ancak yaşları küçük olan iki kardeşin arasında diyalog kurulmaz.

“Sulfata”da abla- kardeş ilişkileri mirasla alınır. Mustafa, babasıyla o askerdeyken eşine sahip çıkmadığı için tartışır. Mustafa, babasından bir şey almayacağını ifade ederek mirasının ablalarına ve eniştelere verilmesini ister. Hikâyede Sabahattin Ali'nin diğer eserlerinde de tekrar ettiği bir düşünceye de yer verilir. Hikâyede evlenen ablaların babaeviyle ve kardeşiyle bağlantısı kalmamıştır. Evde yaşanan tartışmalara ve kardeşinin çektiği zorluklara rağmen ablalar görünürde yoktur. Kardeşler arasında diyalog da yer almaz.

Yazarın “Pazarcı” hikâyesi kendi çocukluk anılarından izler taşır. Hikâyede daha çok yazarın babasının yaptıkları uğraşları konu aldığı için kardeşler arası ilişkilere derinden temas edilmez. Hikâyedeki emekli yüzbaşının büyük oğlu Sabahattin Ali'dir. Hikâyede varlığından bahsedilen küçük oğul ise yüksek olasılıkla yazarın erkek kardeşi Fikret Şenyuva'dır fakat yaşları küçük olan çocuklar arasında yine diyalog yoktur ve kardeşler arası ilişkilere temas edilmez.

“Böbrek” hikâyesinde kardeşler arası ilişkiler, bir aile açısından ölümle anılırken diğer bir aile açısından yardımlaşma ile anılır. Hikâyede Avni Akbulut, böbreğinde taş olduğu için Kayseri'de ameliyat edilir fakat rahatsızlık diğer böbreğe de sıçrar. Avni Akbulut, Kayseri'deki doktorlardan memnun kalmayınca hükûmet doktoru onu İstanbul'daki Profesör Osman Bey'e yönlendirir. Avni Akbulut'un İstanbul'da bir otelde aynı odayı paylaşmak zorunda kaldığı Borlu hemşehrisi, doktoru tanıdığını ve kardeşini öldürdüğünü söyler. Borlu hemşehri, Avni Akbulut'u kardeşinin katili olarak gördüğü doktora gitmemesi konusunda ikna ederek onu tanıdığı başka bir doktora götürür. Ancak Borlu hemşehri de Avni Akbulut'u götürdüğü doktorla dolandırır. Hikâyedeki bir diğer kardeşlik ilişkisi Avni Akbulut'un evlatları arasında kurulur. Avni Akbulut'un evli iki oğlu, küçük kardeşleri Süleyman ve Feride'nin eğitimlerini maddi açıdan destekler. Hikâyede ismi verilmeyen iki evli evlat, babalarıyla birlikte kardeşlerinin okumasını sağlar ancak anlayışsız doktorlar, ailenin maddi ve manevi zarara uğramasına neden olurlar.

⁴⁵⁸ Afşar Timuçin, a.g.e. s. 89.

“Yeni Dünya”da kardeşlik ilişkileri gösterişli düğün merasimi yoluyla ele alınır. Damadın abisi/düğün sahibi Hüseyin, düğüne gelen konukları memnun etmeye çalışır. Damadın evindeki eğlenceye katılan erkeklerin düğünde oynaması için getirilen Yeni Dünya’yı beğenmemesi üzerine şehre adam gönderip Deli Emine’yi çağırır. Hüseyin, kardeşinin düğünü için oldukça telaşlıdır. Düğüne gelenleri memnun etme telaşı sebebiyle kendisi de yorgun düşer. Hikâyede damadın ablası ile ilişkisi de gelinin bineceği faytona aile bireyi olarak binmesiyle kurulur. Hikâyede bahsedilen bu küçük detay, kız alımına giderken yapılan hazırlıkları ve kalabalığı gösterme niteliğindedir.

“Apartman” hikâyesinde evin erkek çocuğu, babasıyla birlikte ailenin geçimini üstlenir. Erkek çocuk, çalışarak hem annesi hem de küçük kız kardeşlerinin ihtiyaçlarını karşılamaya çalışır ancak maddi yoksulluk aileyi mutsuz eder. Baba, oğlunu çatıdan gözlemlerken onun sırtındaki ağır küfeden dolayı yarıya büküldüğünü görür. Çektiği eziyete rağmen emeğinin karşılığını alamayan çocuğunun aşağılanıp ağladığını gören baba inşaatın çatısından düşüp ölür.

Sabahattin Ali’nin eserlerinde ölüm, çok sık rastlanan bir durumdur. Yazarın “hikâyelerinde ölüm, hayatın zıttı değil parçasıdır.”⁴⁵⁹ Yazarın yaşadığı dönem düşünüldüğünde söz konusu durumun nedeni anlaşılır. Millî Mücadele yıllarına tanık olan yazar, ölüme de sık yer verir. Kimi hikâyelerinde de ölüm nedeniyle kardeşler arası ilişkiler kopmuştur. “İki Kadın” da Kerim Ağa’nın ilk eşinden olan bir oğlu, seferberlikte ölenler arasındadır. Seferberlik neticesinde ölen gencin ailesi ve kardeşleriyle bağı kalmamıştır. Kerim Ağa’nın diğer büyük oğlunun hapiste olmasından dolayı da üvey kardeşi Necati ile ilişkilerine yer verilmez.

“Kafakağı”dında da kardeşler, gerçekleşen ölümler neticesinde ayrılmıştır. Hikâyedeki seksen yaşındaki Mehmet’in ikisi seferberlikte, biri hapiste olmak üzere üç oğlu ölmüştür. Geride kalan tek oğul ise jandarma takibinde vurulup sakat kalmıştır. Hikâye, köy yaşantısındaki gerçekliği yansıtırken yaşanan ölümler neticesinde kardeşlik bağının koptuğu da görülür.

“Kazlar”da abi- kardeş arasında bir yardımlaşmanın görüldüğü söylenebilir ancak Sabahattin Ali’nin pek çok hikâyesinde de tekrarladığı durum bu hikâyede de söz konusudur.

⁴⁵⁹ Haluk Öner, “Sabahattin Ali’nin Hikâyelerinde Köy, Köylüler ve Sorunları”, *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s. 317.

Aile içerisinde iyi ilişkiler görüldüğünde dışarıdan müdahaleler bu iç huzuru bozar.⁴⁶⁰ Seyit'in abisi, kardeşine yardım etmeye çabalasa da öldürülür. Dudu'nun eltisi ise kocasının Seyit yüzünden öldürüldüğünü ifade ederek yardım çağrısını geri çevirir. Dudu, akraba desteğinden de yoksun bırakılır.

“Çakıcı'nın İlk Kurşunu”nda Hükûmet, Sami ve Eşref adındaki iki kardeşi Çakıcı'nın karşısına çıkarır. Hükûmet, onları Çerkez çetesi adı altında görevlendirir. Çakıcı, çete tarafından ilk başta gizli gizli takip edilse de Meşrutiyet'in ilanıyla açıkça kendisinin hedef olduğu anlaşılır. Çakıcı, çetenin lideri Sami'yle Manisa'da karşılaşır ve onu yener. Hükûmetin görevlendirdiği kardeşler, Çakıcı tarafından mağlup edilmiştir. Hikâyede diğer bir kardeşler arası ilişkiye de derinden temas edilmez. Çakıcı'nın yaşları küçük olan beş evladının da birbiriyle diyalogları yoktur.

Sabahattin Ali'nin bazı hikâyelerinde ailelerde birden fazla çocuğun varlığı belirtilse de kardeş ilişkilerine derinden yer verilmez. Söz konusu durumun oluşmasında hikâyenin kısa bir tür olması ve asıl önemli konunun farklılıklar içermesi etkilidir. “Dekolman” hikâyesinde akraba evinde kalan anlatıcıyı rahatsız etme işlevinde kullanılan evin çocuklarının da birebir ilişkilerine yer verilmez.

“Selam” hikâyesinde de yaşları küçük olan üç kardeşin ilişkilerine temas edilmese de babalarının evi terk etmesinden sonra başkalarına muhtaç olmalarından dolayı trajik bir unsur olarak kullanıldıkları görülür.⁴⁶¹ “Selam”daki bir diğer kardeşlik ilişkileri de ailedeki yoksulluğu vurgulamak için temas edilen bir unsur olarak değerlendirilebilir. Hikâyede Yusuf'un, uğruna evini terk ettiği aktrisin yedi kardeşi daha vardır. Baba, sekiz çocuğuna bakmadığı için çocuklar da kendilerini geçindirmek uğruna çaba sarf ederler. Aktrisin tek başına hayat mücadelesi vermesi dolayısıyla da kardeşler arası ilişkilerin kopuk olduğu söylenebilir.

“Bir Şaka”daki Cavit Bey, hikâyede olduğu gibi gerçek hayatta da maneviyata önem veren birisidir.⁴⁶² Hikâyede abla ile ilişkiler doğrudan kurulmasa da ablanın ölen çocuğuyla ilgili bir detay verilir. Ölen çocuk, dayısının rüyasına girerek onu bahçeye çıkartır. Cavit Bey, hapisneden çıkma durumuyla rüyası arasında bağ kurar ancak bir mahkûmun kendisine

⁴⁶⁰ Aile içerisindeki huzuru ve dayanışmayı dışarıdan müdahalelerle bozanlar arasında zengin ağalar (Kafakağdı) , doktorlar (“Sulfata”, “Cankurtaran”, “Böbrek”), Jandarma (“Sıcak Su”) örnekleri verilebilir.

⁴⁶¹ Ramazan Korkmaz, Sabahattin Ali'nin bazı hikâyelerinde kız çocuklarının acıma temi doğrultusunda kullanıldığını ifade eder. Detaylı Bilgi İçin Bknz. : Ramazan Korkmaz, a.g.e. s. 226-227.

⁴⁶² Sabahattin Ali, *Melankoli*, Haz. Tunç İlkman, Flora Kitap, İstanbul, 2019, s.24

şaka yaptığını öğrenir. Ablanın çocuğuyla aktarılan anekdot yaşanan hayal kırıklığının boyutunu arttırmak içindir.

Esirler piyesinde kardeşler arası ilişkiler intikam duygusuyla anılır. Kürşad, on dört yaşındayken abisi Kiyeli'nin Çinlilere yenilmesi üzerine hanedan üyeleriyle birlikte Çin'e getirilerek esir düşer. Çin'de yirmi beş yıl geçiren Kürşad, hanedan üyeleriyle birlikte abisinin kahrından ölümüne şahit olur. Kürşad, bu ölümleri unutamamıştır. Çin'de kaldığı süre zarfında orada rahat edememiştir. Benzer bir durum Tulu Han için de geçerlidir. Tulu Han, babası ve kardeşleriyle birlikte Çin'e esir düşer. Tulu Han'ın bir kardeşi, esaret altındayken hapiste ölür. Tulu Han, esaretten kurtulmayı başarır. Tulu Han, Kürşad'ın yönetiminde hem geride kalan kardeşlerini hem de diğer esir Türkleri kurtarma çabalarında yer alır ancak bu çaba, sonuçsuz kalır. Kürşad'ın yönetimindeki Türkler, savaşı kaybeder ve esaretten kurtulamazlar.

2.2.4. Aile İçerisindeki Sorunlara İşaret Eden Durumlar

Şiddet ve aldatma ailenin dağılmasına sebep olabilecek durumları oluştururlar. Sorunlu aile içi ilişkileri gösteren bu kavramlar, Sabahattin Ali'nin roman ve hikâyelerinde sıkça görülür. Aldatmanın muhit fikriyle bağlantısı olmakla birlikte her iki kavramın da temelsiz evlilikler ve kadın eğitime gereken değerin verilmemesi meseleleri yönünden açığa çıktığı ve örneklerinin fazla olduğu söylenebilir. Boşanmaların ise toplumdaki gözlem ürünü ve yine kadın eğitime bağlı olarak çok az görüldüğü söylenebilir.

Sabahattin Ali'nin eserlerinde kadınların şiddet ve aldatmaya çoğu zaman boyun eğdikleri ve boşanmaya çok az başvurdukları görülür. Sabahattin Ali'ye göre kız çocuklarının eğitimi, oldukça önemlidir. Kız çocukları, evlenmeden önce fikren yükseltilmelidir.⁴⁶³ Fikren yükseltile kadınlar, kendisine yapılacak zulüm ve haksızlıklara boyun eğmeyecektir. Ancak Sabahattin Ali'nin çoğu Anadolu'da geçen özellikle hikâyeye türündeki eserlerinde, eğitimsiz kadın sayısı fazladır. Bu nedenle özellikle aldatmalara karşı kadınların “Hanende Melek” , “Komik-i Şehir” hikâyeleri ve “Çakır” şiirinde olduğu gibi pasif bir direniş gösterdikleri söylenebilir. *İçimizdeki Şeytan*'da eğitilmiş bir kadın olan Macide ise Ömer'in Ümit'le yakınlaştıklarını gördükten sonra ayrılma kararını netleştirir ve Ömer'e bu kararını bildirdiği mektubunu yazar.

Sabahattin Ali'nin “gerektiğinde” boşanmalara sıcak baktığı da ifade edilebilir. Yazarın *Kuyucaklı Yusuf*'ta facia yerleri olarak nitelediği yuvaların sürdürülmesinden ziyade dağılması daha makuldür ancak yine de burada asıl ortaya konulan düşünce temelsiz evlilik meselesidir. Otuz dokuz - kırk yaşlarındaki yaşı geçkin erkeklerin on beş -on altı yaşlarındaki kız çocuklarıyla evlendirilmesi asıl problemi oluşturur. Bu uyumsuz ve sevgisiz facia yerlerinin kurulması ise boşanmalara sıcak bakılmasının ana nedenidir fakat aile içerisindeki sorunlar dışarıya çok yansıtılmadan devam ettirilmeye çalışılır ve boşanmalar çoğu zaman gerçekleşmez.

⁴⁶³ Sabahattin Ali kız çocuklarının fikren yükseltilmesi gerektiğini kadınlar üzerine verdiği bir konferansta bahseder. Söz konusu konuşmanın bütününden çıkarılabilecek yargılardan biridir. Sabahattin Ali, “Kadınlar Üzerine Bir Konferans”, *Çakıcı'nın İlk Kurşunu*, Haz. Zeynep Uysal, YKY, İstanbul, 2019, s. 109-118.

2.2.4.1. Aile ve Aldatma

Şüphesiz aldatma aileyi dağıtmaya yönelten etmenlerin başında gelir. Türkiye’de yapılan istatistiksel çalışmada aldatmanın kırdı yüzde 82,55 oranında boşanmaya sebep olduğu gözlemlenirken kentte ise oran yüzde 70, 57’dir.⁴⁶⁴ Aldatma, eşlerin birbirine karşı güveninin yitimine sebep olur. Aldatmalar sonucunda aileler dağılabilmektedir. Sabahattin Ali’nin eserlerinde aldatmaya çok sık rastlansa da boşanmalar çok sık görülmez. Oluşan durumun sebeplerinden biri ise aldatan kişinin, ailesini direkt olarak terk etmesidir. Resmî olarak evlilik devam ediyor olsa da çiftler bir arada değildirler. Boşanmayı da düşünmezler. Sabahattin Ali’nin eserlerinde aldatma, genellikle cinsel birleşim şekliyle değil, bir erkeğin, karısını ve çocuklarını bir başka kadın için terk etmesi şeklinde görülür.

Aldatmaya neden olan en önemli sebep ise çevredir. Yaşanılan çevreye dâhil olan insanlar aldatmaya sebep olurken⁴⁶⁵, arkadaş çevresi gibi unsurlar da aldatmaya neden olur. Ufuk Sarıtaş, edebiyatın Anadolu ve köy hayatına yönelmesini J.J Rousseau’nun tabiat fikriyle açıklar.⁴⁶⁶ Berna Moran ise Rousseau’nun soylu vahşi kavramından hareketle Sabahattin Ali’nin *Kuyucaklı Yusuf* adlı eserini inceler. Moran, kasabayı bir “çember” olarak adlandırır. Çemberin dışını (doğayı) ise masumiyetin, saflığın sembolü olarak görür:

“Ağaçların ve bağların meydana getirdiği çember’in içi kasaba, dışı da (yani tepeler, kırlar) doğadır ve göreceğimiz gibi çemberin içi kokuşmuşluğun, dışı ise masumiyetin, bozulmamışlığın simgesidir. Daha da ileri giderek diyebiliriz ki kasaba ölümü, doğa yaşamı simgeler. Roman boyunca kasabanın dışına çıkış ya da kaçış motifi tekrarlanır, çünkü bu çemberin dışına çıkış bir tür kurtuluş anlamına gelir.”⁴⁶⁷

Kuyucaklı Yusuf’ta Berna Moran’ın belirttiği “çember”e dâhil olmak zorunda kalan Yusuf’un ve Çineli Kübra’nın ailesi bozguna uğrar. Kokuşmuşluğun sembolü olan kasaba, onlara yaramamıştır. Çineli Kübra’nın ailesinin dağılmasına en büyük sebep, Edremit’e gelmeleridir. Kübra’nın romanda ismi verilmeyen annesinin ifadesiyle, kocası Edremit’e

⁴⁶⁴Beşir Atalay, Y. Mehmet Kontaş, Sema Beyazıt, Kemal Madenoğlu, *Türk Aile Yapısı Araştırması*, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü Araştırma Dairesi, 1992, Ankara, s. 125.

⁴⁶⁵ Aynı noktaya Zübeyde Şenderin de değinir. “Sabahattin Ali, eserlerinde toplumsal koşulların kadının kimliği üzerindeki etkisini de sergilemeye çalışmıştır. Özellikle taşradaki kadının hayat şartları ve çeşitli kumpanyalarla gelen dışarıdan gelen kadınların yöre erkekleri üzerindeki bıraktığı etki, hikâyelerinin gözde malzemesidir.”

Zübeyde Şenderin, *Sabahattin Ali’nin Eserlerinde Toplumsal Gerçekçilik*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 1996, s. 65.

⁴⁶⁶ Ufuk Sarıtaş, *Refik Halit Karay, Sabahattin Ali ve Nurettin Topçu’nun Hikâyelerinde Anadolu*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2016, s. 4.

⁴⁶⁷ Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2 (Sabahattin Ali’den Yusuf Atılgan’a)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012., s. 24.

gelince farklılaşır. Kübra'nın annesi, eşinin öncesinden bahsederken melek gibiydi diye tasvir eder:

“Hem o eskide, daha Çine'den çıkmadan, melaïke gibi bir adamdı. Onu buralarda ne ettilerse ettiler, evinden, çocuğundan soğuttular.”⁴⁶⁸

Evinden çocuğundan soğutulan adam, eşini de başka bir kadınla aldatmıştır. Vedat Günyol da Sabahattin Ali'nin eserlerindeki Ömer ve Yusuf gibi kahramanların aslında iyi olduğunu vurgular fakat onlar toplumun etkisiyle samimiyetten uzaklaşır:

“Sabahattin Ali'ye göre insan aslında iyi. Kendi kendine içten. Oysa, toplum içtensizlik, güvensizlik üzerine kurulu. Böylesi bir çevrede, insan ister istemez aslından, yani içtenliğinden ayrılmak, çevreye uymak zorunda kalıyor. Ya da çevre onu, geleneklerinin inançlarının kalıbına sokuyor, adeta makineleştiriyor.”⁴⁶⁹

Muazzez'in çok sevdiği eşi, Yusuf'u aldatmaya yönelmesi ise annesinin çevresine yavaş yavaş dâhil olması ile açıklanabilir. Muazzez'in erkeklerin bulunduğu ortamlarda olması, Yusuf ve Muazzez'in evliliğini bitirmez çünkü Yusuf, Muazzez'in ağzının alkol kokması gibi durumlardan Şahinde'yi sorumlu tutar ve ona yalvarır. Yusuf'a göre çok sevdiği Muazzez suçsuzdur.⁴⁷⁰ Romanda Hilmi Bey de eşini aldatanlar arasındadır. Hilmi Bey, zaman zaman oğluyla birlikte hareket ederek de eşini aldatır. *Kuyucaklı Yusuf*'ta nişanlıyken de aldatma söz konusu edilmiştir. Kasabada pek çok evlilik gerçekleşir. Rasime'nin düğünü ise nişanlısının kendisini aldatması sonucu ertelenmiştir. Romandaki bu bahis “eşraf oğullarının iğrenç hayatını”⁴⁷¹ ortaya koyarken yazarın yine eşraf ailelerine eleştiri getirdiği söylenebilir.

İçimizdeki Şeytan'da ise Ömer, arkadaş çevresine fazlasıyla kapılan ve iradesini âdeta içindeki güçsüzlüğe teslim etmiş bir roman kişisidir. Macide ile nikâh işlemleri henüz tamamlanmadığı için resmî bir birlikteliği olmasa da onu çevresindekilere eşim diye tanıtır. Macide ile önce akraba evinde sonra pansiyonda birlikte kalırlar. Ömer, Macide ile birlikte yaşadıkları sırada kendisine çekidüzen vermeye çalışsa da arkadaşlarının etkisiyle onların ortamlarına dâhil olur. Ömer, arkadaş ortamlarında Macide'yi zaman zaman unutarak Ümit'le samimi olur. Eğlence mekânına Macide ile değil, Ümit'le aynı araçla gider. Eğlence

⁴⁶⁸ Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, YKY, İstanbul, 2017, s. 39.

⁴⁶⁹ Vedat Günyol, “Kıyaslama Yoluyla Sabahattin Ali'nin Sanatı”, *Sabahattin Ali Anılar, İncelemeler, Eleştiriler*, Haz. Filiz Ali- Atilla Özkırımlı - Sevgül Sönmez, YKY, İstanbul 2014, s. 193.

Ramazan Korkmaz, Sabahattin Ali'yle ilgili eserinin sevgi temi bölümünde Vedat Günyol'un da işaret ettiği sorunun sebebini J.J. Rousseau'nun “insan iyiydi, onun saflığını cemiyet hayatı bozmuştur.” düşüncesine atıfta bulunarak açıklar. Detaylı Bilgi için bakınız: Ramazan Korkmaz, *Sabahattin Ali İnsan ve Eser*, Kesit Yayınları, İstanbul, 2016, s. 110.

⁴⁷⁰ Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, YKY, İstanbul, 2017, s. 196.

⁴⁷¹ Hüsamettin Bozok, “Kuyucaklı Yusuf”, *Sabahattin Ali Anılar, İncelemeler, Eleştiriler*, Haz. Filiz Ali- Atilla Özkırımlı - Sevgül Sönmez, YKY, İstanbul 2014, s. 213.

mekânlarında Ömer, Ümit'le yakınlaştırmak aynı zamanda Ömer'in arkadaşları (İsmet Şerif, Profesör Hikmet,) Macide'ye yakınlaşmaya çalışırlar. Ömer ise durumun farkında olmasına rağmen Profesör Hikmet'ten aldığı borç sebebiyle Macide'ye yapılanları görmezden gelir. Macide, yaşadığı olaylar üzerine Ömer'le uyuşmadığını ve onun değişmeyeceğini anlayarak ona ayrılmak istediğini belirten mektubunu yazar.

İçimizdeki Şeytan'da ikinci aldatma vakası iddialara dayanır. Bilindiği gibi eseri üzerinden “yazar, 1940'ların Türkiye'sindeki aydın ve entelektüel kesimin ideolojik açıdan eleştirisini yapar.”⁴⁷² Romanda Peyami Safa'nın eleştirisine de yer verildiği söylenebilir.⁴⁷³ Romanda İsmet Şerif ile dönemin romancılarından biriyle edebî bir münakaşa başlar. Bu edebî münakaşa, aile içerisindeki eleştirilere kadar kayar. İsmet Şerif, dönemin romancısının annesinin başka insanlarla birlikte olduğunu belgelerle ispatlama yoluna gider.⁴⁷⁴ İlginç nokta buradadır ki edebiyatçılar arasında geçen edebî tartışmaların aile değerlerine varan sataşmalarıyla kendilerinin edebiyat noktasında bir şey bilmediklerini ispatlamaya çalışmalarıdır. Sabahattin Ali'nin bu yönüyle dönemin entelektüel kesimini düşünce zaaflarıyla da eleştirmeye çalıştığı söylenebilir.

“Hanende Melek” hikâyesini Yozgat'taki anılarından hareketle kaleme alan”⁴⁷⁵ Sabahattin Ali, bu hikâyede de çevreye dâhil olan bir kadının yöre erkekleri üzerinde bıraktığı tesiri işler. Melek hikâyede adı verilmeyen kasabaya iki ay önce gelmiştir. Kahvehanede şarkıcı olarak çalışmaya başlar. Melek'in çalıştığı kahvehaneye hovarda müşterilerin yanı sıra üç çocuk babası Dava Vekili Hüseyin Avni de sık sık gelir. Hüseyin Avni, Melek' e o kadar çok bağlanmıştır ki karısının bilezik, küpe gibi mücevherlerini ona hediye olarak getirir. Hüseyin Avni, kahvehanedeki sazlı sözlü eğlencenin bittiği anda Melek'i kolundan tutarak kalacağı Han'a bırakmak ister fakat ısrarı üzerine kahvehanedekiler tarafından dövülüp dışarı atılır. Kahvehanenin dışında onu yağmurda ıslanan küçük kızı beklemektedir. Melek, dışarı çıktığında Hüseyin Avni'nin küçük kızını görür. Melek, onu bırakmak üzere görevlendirilen garsona işaret ederek Hüseyin Avni'yi kaldırmasını ister. Genç kadın, Hüseyin Avni'nin evine geldiğinde daha önceden kendisine hediye edilen bilezikler ve küpeyi adamın karısına iade eder. Hüseyin Avni'nin küçük kızına da kendi kazandıklarını vererek evden uzaklaşır.

Sabahattin Ali'nin “Selam” adlı hikâyesi Pazarköy kasabasında geçer. İlden ile dolaşan bir tiyatro kumpanyası, Pazarköy kasabasına gösterilerini sunmak için gelir. Tiyatro

⁴⁷² Ramazan Korkmaz, a.g.e, s. 285.

⁴⁷³ Romandaki İsmet Şerif'in Peyami Safa olduğu düşünülmektedir. Atsız, a.g.e. s.26.

⁴⁷⁴ Sabahattin Ali, *İçimizdeki Şeytan*, YKY, İstanbul, 2017, s.160.

⁴⁷⁵ Mehmet Güneş, a.g.e. s. 41.

sanatçılarından bazıları ara sıra kasabanın berberlerine uğrayarak saçlarına maşa vurdururlar. Bu süreçte üç çocuk sahibi Berber Yusuf, kendisine maşa için gelen aktrislerden birine gönlünü kaptırır. Yusuf, aktrise dükkânında saz çalar. Yusuf, aktrisin oyununu izlemeye de gider fakat bir gün tiyatro kumpanyası başka yerlerde gösterisini sergilemek üzere kasabadan ayrılır. Yusuf, yaşadıklarını unutup eski hayatına dönmeye başladığı günlerde Kara Hakkı adındaki kasabalısı Susurluk'ta tiyatro kumpanyasına rastlar. Tiyatro kumpanyasındaki aktris, Kara Hakkı yoluyla Yusuf'a selamını iletir. Yusuf, üç çocuğunu ve eşini terk ederek aktrisin peşinden gider. Görüldüğü üzere "Selam" hikâyesinde de kasabaya kısa süreli dâhil olan bir tiyatro kumpanyası bir aileyi parçalamıştır.

Sabahattin Ali'nin "Sarhoş" hikâyesi konu bakımından "Hanande Melek"i andırır.⁴⁷⁶ Muhsine bir gazinoda şarkı söylemektedir. Evli ve iki yaşında bir çocuğa sahip olan Kanunî Kâmil, Muhsine'ye yakınlaşmaya çalışır. Tıpkı "Hanande Melek"te olduğu gibi bu hikâyede de hanendeleri kalacak yere bırakmak evli adamlar için baş başa kalınacak bir fırsat olarak görülür. Ancak Kanunî Kâmil'in eşi, "Hanande Melek"teki Hüseyin Avni'nin eşi gibi edilgen çizilmemiştir. Aldatıldığının farkındadır ve eşini takip eder. Eşi, Kanunî Kâmil'i kaldıkları yere almayacağını haykırdıktan sonra hızlı hareket ettiği için kafasına pencere düşer. Kırılan cam kütesi, kadını kanlar içinde bırakır. Sadakatsiz Kanunî Kâmil, durumun ilk başta farkına varmaz. O, karısının feryatları üzerine yanında olamadığı Muhsine için dertlidir. Beşikteki çocuğuna makamla söylediği ninni karısının yanında olmak istememesinin göstergesidir:

"Bir gün İstanbul'a gitsek, niiiinni..."

Şu karıyı başımızdan savsak, niiiinni,

O zaman sen de kurtulursun ben de, niiiinni."⁴⁷⁷

Her iki hikâyede de aldatılmanın masum çocuklara yansıması okuyucuda acıma duygusu uyandırır fakat "Sarhoş" hikâyesinde olayı asıl trajikleştiren Kanunî Kâmil'in eşinin cam kesikleri nedeniyle kanlar içinde yerde yatıyor olmasıdır. Kanunî Kâmil'in eşini aldatma girişimi ölümle sonuçlanır. Kâmil karısının cansız bedenini sabaha kadar seyreder. İki yaşındaki bebek de annesiz kalır.

Ramazan Korkmaz'ın da belirttiği üzere "Komik-i Şehir"de de aldatma sorunu tiyatro kumpanyasının kasabaya gelmesiyle gerçekleşir.⁴⁷⁸ Yöre kadınları söz konusu durumun bilincinde olduğu için kasabalarına gelen tiyatro kumpanyasına beddualar eder:

⁴⁷⁶ Asım Bezirci, a.g.e. s. 88.

⁴⁷⁷ Sabahattin Ali, "Sarhoş", *Değirmen*, YKY, 2013, İstanbul, s. 106.

“Çınarlı çeşmede su dolduran kadınlar, testilerin üzerine oturarak, biri gitmeden biri gelen bu tiyatrolara beddua ettiler.”⁴⁷⁹

Yazar ayrıca “Komik-i Şehir”de bürokratik görevlerde çalışan insanları da eleştirdiği için onların kişiliklerini de bozuk olarak okuyucuya aktarır. Hikâyede yer alan jandarma kumandanı, kasabalarına atanan memurları hoş karşılar. Jandarma kumandanı, atanan memurlarla arkadaş olmayı ister. Jandarmanın asıl amacı ise memurlara yakın olmaktan çok onların eşleriyle bir arada bulunmaktır. Evli kadınlarla bir arada bulunup onlarla yakınlaşmayı amaçlayan jandarma düşünce kirlilikleriyle ön plana çıkarılmak istenmiştir.

“Bir Skandal”da benzer bir durum vardır. “Bir Skandal” aydınların davranış ve düşüncelerinin eleştirildiği hikâyeler arasındadır. Hikâyede başkalarının eşlerine “sözde hürmet eden adamlar”ın varlığından bahsedilir. Evli kadınlara hürmetsizlik yapan insanların kirli düşünceleriyle de eleştirildiği söylenebilir.

“Arap Hayri”de de Beyşehir’e gelen tiyatro kumpanyasındaki kadın oyuncu, yöre erkekleri üzerinde etkiler bırakır. Kumpanyada aktris olan Adalet, Süha ile evlidir. Adalet, güzelliği ile çevresindeki erkekleri etkiler. Beyşehir’de boyacılık yapan Arap Hayri de Adalet’ten etkilenenler arasındadır. Adalet, kendisine olan ilginin farkındadır ancak evlidir ve eşine ihanet etmeyi aklından geçirmez. Buna rağmen tiyatro kumpanyasının gideceği gün düzenlenen eğlencede alkolün etkisiyle direnci azalan kadına yaklaşan hovardalar vardır. Arap Hayri, Adalet’i hovardaların elinden kurtarır ancak bindikleri salın devrilmesiyle denize düşerler. Adalet, her ne kadar eşine bağlı kalsa da ondan etkilenenler ölümüne neden olur.

Yazar, “Çakıcı’nın İlk Kurşunu”nda da aldatmaya yer verir. Çakıcı, halka zulmeden amcasının oğlu Kamalı Efe’yi öldürür. Çakıcı, Kamalı’yı öldürdükten sonra ona yakın olan (T...) Bey’e emir verir. (T...) Bey, Kamala’nın halktan çaldığı paralar sayesinde zengin olmuş birisidir. Çakıcı, halktan çalınan paraların mektep, yol, köprü gibi onların ihtiyaçları doğrultusunda harcanması için (T...) Bey’e emir verir. (T...) Bey, Çakıcı’nın emrini yerine getirmeyerek İzmir’e gider. Çakıcı ve çetesi emrin yerine getirilmemesi üzerine (T...) Bey’in konağını basar. Çakıcı, halkın üzerinden haksız yere kazanılan parayı yol, köprü, mektep yapılması için karısından alır. Yazar halkı sömüren kişilerin ailesine olmayan bağlılığını da bu mesele üzerinden gösterir. (T...) Bey halkın sömürülmesiyle elde ettiği parayı kendi eğlencesi için harcar:

⁴⁷⁸ Ramazan Korkmaz, a.g.e. s. 220.

⁴⁷⁹ Sabahattin Ali, “Komik-i Şehir”, *Değirmen*, YKY, İstanbul, s. 122.

“Kocanın yemediği halt kalmadı. Fakir fukarayı ezerek elde ettiği paralarla bir köprü, bir mektep, bir de yol yaptırmasını emretmişim. O benim sözümü dinleyip yapacağı yerde İzmir'e yine kahpeler yanında para yemeğe gitti. Mektep, köprü, yol için lazım olan parayı şimdi çıkaracaksınız.”⁴⁸⁰

“Köstence Güzellik Kraliçesi”nde de aldatmaya yer verilir. Anlatıcı kahraman yolda yürürken gelen müzik sesini takip eder ve bir gazinoya girer. Anlatıcı kahraman, girdiği gazinoda masada oturanları gözlemler. Anlatıcı kahraman, bir masada “evlerinden bir gecelik kaçamak yapan orta halli esnaf”ların olduğunu görür. Aldatmaya başvuran esnaflar yerilir.

Sabahattin Ali “Çakır” şiirinde de aldatmaya yer verir. “Çakır” şiiri “Gramofon Avrat” hikâyesinin bir benzeridir.⁴⁸¹ Her iki genç kız da isimsizdir. Ayrıca Çakır da Gramofon Avrat gibi her eğlence ortamında bulunulması istenen ve uğruna cinayetler işlenen düşmüş genç kızdır:

“Altın saçlarını sıkıca tarar,
Sonra iki örgü yana bırakır;
Ayağında pembe dallı mol şalvar,
Taze gelin gibi süzülür Çakır...
....
Çakır'sız olamaz hiçbir eğlence
Herkesin gönlünü kaplar çünkü sis...
Bazen mal olsa da iki üç gence,
Yine Çakır'ını ister her meclis...”⁴⁸²

Çakır'ın bulunduğu ortamlara gelen evli erkekler de vardır. Evine bağlı olmayan erkekler; kimsesiz, düşmüş genç kızın bedenini ve ruhunu sömürür. Bu erkeklerle evli olan kadınlar, Çakır'dan kocalarını geri ister:

“Çakır yılan gibi döner, kıvrılır
-Sırma saçlarında fildişi tarak-
Tabanca çekilir, bıçak sıyrılır,
O döner elini şıkırdatarak...

Yalnız bazı taze gelinler,
“Bize kocamızı ver!...” diye inler....
O zaman Çakır'ın gözü doludur...”⁴⁸³

⁴⁸⁰ Sabahattin Ali, *Çakıcı'nın İlk Kurşunu*, YKY, İstanbul, 2019, s. 50.

⁴⁸¹ Nur Gürani Arslan da Çakır şiiriyle yazarın hikâyeleri arasında bağ kurar. Nur Gürani Arslan, “Sabahattin Ali'nin Şiirleri”, Sabahattin Ali, *Bütün Şiirleri*, Haz. Attila Özkırımlı, YKY, İstanbul, 2017, s. 23-24.

⁴⁸² Sabahattin Ali, “Çakır”, *Bütün Şiirleri*, Haz. Attila Özkırımlı, YKY, İstanbul, 2017, s. 88.

⁴⁸³ Sabahattin Ali, “Çakır”, *Bütün Şiirleri*, Haz. Attila Özkırımlı, YKY, İstanbul, 2017, s. 89.

Çakır'ın bu duruma kendi isteğiyle düşmediği gözündeki yaşlardan anlaşılmaktadır. Sabahattin Ali'ye göre Çakır gibi kimsesiz insanlar, böylesi kötü durumlara düşmeden topluma geri kazandırılmalıdır ancak elinden tutanı olmayan genç kız, düşmüş bir hayata sürüklenir. Şiirin son üç dizesi de “Gramofon Avrat”la benzerlik göstermektedir. Hikâyede Murat sevdiği Gramofon Avrat'ı kurtarmak için adam öldürür ve hapse düşer. Şiirde Çakır'ın da sevdiği cephede şehit düşer. Her iki genç kızın da onları topluma geri kazandırabilecek son kurtarıcıdan yoksun olduğu görülür:

“Yalnız bazı taze gelinler,
“Bize kocamızı ver!...” diye inler....
O zaman Çakır'ın gözü doludur...

O zaman gözünün önüne gelen
Cepheden şehitlik alıp yükselen
İncecik bıyıklı bir yavukludur...”⁴⁸⁴

⁴⁸⁴ Sabahattin Ali, “Çakır”, *Bütün Şiirleri*, Haz. Atilla Özkırımlı, YKY, İstanbul, 2017, s. 89.

2.2.4.2. Aile İçi Şiddet

Sabahattin Ali'nin eserlerinde az da olsa aile içi şiddete rastlamak mümkündür. Sabahattin Ali'nin eserlerinde dikkat çekici nokta aile içi şiddetin evlilik kurumu ile paralel olarak görülmesinden kaynaklanır. Onun eserlerinde uyumsuz çiftlerin birlikteliği ile kurulan ailelerde, şiddet daha fazla gözlemlenmektedir. Dünya'da ve Türkiye'de aile içi şiddet istisnai durumlar olsa da daha çok kadına yönelik olarak görülmektedir.⁴⁸⁵ Sabahattin Ali de aile içi şiddet sorununa, daha çok kadın odaklı bakmıştır. Bunun yanı sıra Sabahattin Ali için baba figürü önemlidir. Baba şefkatinden ve korumasından yoksun olan çocuk, şiddete meyilli hâle gelebilir. Aile ilgisizliği sonucu, çocukların kendisine ve toplumuna fayda sağla(ya)mayan bireyler olması ve şiddete meyilli olmaları onun eserlerinde gözlemlenebilen dikkat çekici unsurlardandır.

Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf* romanında aile içi şiddeti kadına yönelik işlerken durumu küçük yaştaki Yusuf'un bakış açısıyla vererek değerlendirir. Yusuf, üvey annesi Şahinde Hanım ve üvey babası Salâhattin Bey arasındaki tartışmalara müdahil olur:

“Kendisine karşı yapılan muamelelere aldırış ettiği yoktu. Bir evde sözü geçecek, hükmü yürüyecek yegâne adam o evin erkeği olduğuna ve bu erkek de kendisini istediğine göre, Şahinde Hanım'm sözlerinin bir kıymeti olamazdı. Kendisine karşı bazen pek edepsizleşen kadına: "Karı kısmının sözüne bakılmaz, herhalde senin aklın pek yerinde olmamalı!" demek isteyen gözlerle bakar; yalnız, Salâhattin Bey'in bu çenesi gevşek karyı ne diye kolundan tutup kapı dışarı etmediğine hayret ederdi.”⁴⁸⁶

Mustafa Kutlu, Yusuf'un olayları değerlendirişinde Anadolu insanının karı-koca, aile ilişkilerinden beslendiğine de temas eder.⁴⁸⁷ Sabahattin Ali, bu sayede Anadolu'da geçen *Kuyucaklı Yusuf* romanında sadece yanlış yapılan evliliklere değil; aile içindeki yanlış tutumlara da dikkati çeker. Romanda dikkati çekilecek nokta aile içerisinde yaşanan şiddetin çocuğun bakış açısıyla verilmesidir. Çocukların aile içi şiddete şahit olmaları onların yanlış davranışlar sergilemesine sebep olacak unsurlardandır. Saliha Erdim, aileyi dağıtmaya kadar götürebilecek inanç, tutum ve davranışları sıralarken rol- model almaya da temas eder. Bireylerin doğru modelden yoksun kalmalarını aileyi dağıtabilecek etkenler arasında sayar.⁴⁸⁸

⁴⁸⁵ Celallettin Vatanş, *Aile ve Şiddet Türkiye'de Eşler Arası Şiddet*, Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Afyon, 2003, s. 21.

⁴⁸⁶ Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, YKY, İstanbul, 2017, s. 15-16.

⁴⁸⁷ Mustafa Kutlu, a.g.e. s.146.

⁴⁸⁸ Saliha Erdim, “Aileyi Dağılmaya Götüren Sebepler”, *Aile Yapımız ve Sorunları Sempozyumu Tebliğ ve Müzakereleri*, ed: Ahmet Yaman, Selçuklu Belediyesi Çınar Eğitim Kültür ve Dayanışma Derneği, Konya, 2008, s. 202-203.

Yusuf, düşündüğü ve kendi ailesinde gözlemlediği “kadını kapı dışarı atma tavrını” evlendiğinde eşi Muazzez’e uygulamaz. Bu durumun en temel sebebi ise Muazzez ve Yusuf’un karşılıklı sevgiye dayanarak kurdukları aile gösterilebilir ancak Yusuf’un Muazzez’e evlenmeden önce fiziksel şiddet sayılabilecek bir davranışı vardır. Şakir görücü gönderdiği Muazzez’e, annesi vasıtasıyla altın bilezik hediye eder. Yusuf, Muazzez’in bileğindeki bileziği fark edince genç kızın bileğini sertçe sıkarak Yusuf’un Muazzez’in bileğini acıtacak derecede sıkarak şiddet uygulaması aslında Yusuf’un Şakir’e bakış açısını yansıtmaya açısından önemlidir. Bu şiddet doğrudan doğruya Muazzez’e değil, ona hediye gönderen Şakir’e tepkidir. İkili arasındaki düşmanlık roman boyunca devam edecektir. *Kuyucaklı Yusuf*’ta bir diğer fiziksel şiddet örneği olarak Seyit Efe’nin kızı Kübra’yı sürekli dövmesi verilebilir. Kübra, eve geç kaldığında babasından şiddet görür. *Kuyucaklı Yusuf*’ta bazı memur çocuklarının da ailesinden şiddet gördüğü bilgisi verilmektedir.

“Çilli” hikâyesinde yazar, zorla evlendirilen bir kız çocuğunun hayatını anlatır. Nigâr hem sevgi beslemediği hem de kendisinden çok uyumsuz biriyle evlendirilir dolayısıyla mutsuzluğu kaçınılmaz olur. Nigâr, Aydın’da bir parkta okul arkadaşı Kemal’e rastlar. Nigâr’ı Kemal’le görenler durumu kocasına bildirir. Hikâyede ismi verilmeyen koca, önce Nigâr’ın üstüne yürür tartışma hararetlenince de şemsiye ile vurmaya başlar. Nigâr, şiddet üzerine yıllardır kahrını çektiği kendisinden otuz yaş büyük eşini terk eder.

“Katil Osman” Sabahattin Ali’nin Sinop’ta mahkûmlardan dinlediği olaylardan hareketle kurgulanan hikâyelerindendir.⁴⁸⁹ Hikâyede Osman’ı şiddete meyilli hâle getiren birden fazla etken vardır. Birincisi onun küçüklükten gelen şiddete meyilli yapısıdır.⁴⁹⁰ İkinci sebep ise adının katile çıkması yüzünden adam öldürme ihtiyacı hissetmesi bir nevi çevre baskısıdır. Üçüncü bir sebepse, babasını erken yaşta kaybettiği için onun üzerinde otorite kurabilecek, onu anlayacak birinin bulunmamasıdır. Osman, babası ölünce bir işe tutunamaz ondan kalan malları tüketmeye çalışır. Hikâyedeki aile içi şiddet ise Osman’ın annesini dövmek için üzerine yürümesi, dayısına bıçak çekmesi şeklinde görülür. Hikâyede belirtilen söz konusu şiddet örnekleri ile Osman’ı ailesinin bile durduramadığı gösterilmek istenir. Osman; daha sonra haraççılık, yol kesme, adam öldürme gibi daha büyük suçlara karışır.

⁴⁸⁹ Sevgül Sönmez, a.g.e. s. 157.

⁴⁹⁰ Mehmet Güneş, a.g.e. s.71.

Sabahattin Ali, bazı eserlerinde sözel şiddete de yer verir. Sözel şiddetin görüldüğü ailelerde eşler arası ilişkilerin sorunlar içerdiğini söylemek mümkündür. Sözel şiddetin kapsamaları arasında hakaret ve küfür de vardır.⁴⁹¹

Kuyucaklı Yusuf'ta Şahinde, Yusuf'a karşı zaman zaman küfürler savurur. Salâhattin Bey, Yusuf'u eve ilk getirdiğinde Şahinde yüksek sesle eve bir "köylü piçinin" getirilmesinden rahatsız olduğunu belirtir. Şahinde'ye yazar tarafından küfürlü diyaloglar da eklenmesi onun kişilik bakımından gelişmemiş olduğunun okuyucuya yansıtılmak istenmesi içindir. Nitekim Şahinde, evin huzurunu kaçıran en önemli kişidir. Şahinde, eşi Salâhattin Bey'e Yusuf'un eğitime devam etmemesini bahane ederek kızıyla birlikte evi terk edeceğine dair tehditlerde bulunarak sözel şiddet uygular. Şahinde Hanım'ın genel olarak çok konuşması ve geçimsiz tavırlarıyla "bezdirme"ye dayanan duygusal şiddete başvurduğu da söylenebilir.⁴⁹² Eserdeki bir diğer şiddet örneği Yusuf'un gerçek babası Etem Ağa ve annesi arasında yaşanır. Etem Ağa, sinirlendiğinde bunun acısını eşinden çıkarır. Şiddete maruz kalan kadın, sessizce ağlar. Romanda bu noktada tam olarak hangi tür şiddetin uygulandığı belirtilmese de "sinirlenip acı çıkar"mada darbe yoluyla fiziksel şiddet, anlayış ve sempati eksikliği yoluyla duygusal şiddet, hakaret, küçük düşürücü sözler yoluyla da sözel şiddete başvurulabileceği düşünülebilir.

"Sarhoş" hikâyesinde Kanunî Kâmil, eşinden ziyade Muhsine'ye ilgi duyar. Kanunî Kâmil, Muhsine'nin yanından eşi ve çocuğuyla kaldığı otele geldiğinde karısı ona pencereden bağırır. Kanunî Kâmil biraz da alkolün etkisiyle eşine "okkalı küfür savurur." Sözel şiddete maruz kalan kadın, eşini odaya almayacağını söyler. Hikâyede ismi verilmeyen kadın, öfkeli bir şekilde hareket ettiği için bir kazaya uğrar. Pencerenin üstüne düşmesiyle hayatını kaybeder.

Sözel şiddetin bir diğer yönü de kişiyi "aşağılama, küçümseme"⁴⁹³ şeklinde baş gösterir. Sabahattin Ali "Yeni Dünya" adlı hikâyesinde kalabalık bir düğün alayı tasviri yapar. Düğün alayı, gelin alımına giderken yolda arabalar çamura saplanır. Hikâyede yolculuk sırasında yaşanan aksaklıklar nedeniyle arabaları kontrol edenlerin eşlerini ve çocuklarını herkesin içinde azarlandığından bahsedilir. Atları koşanlar, yaşanan aksaklıklar nedeniyle herkesin içinde sinirini ve öfkesini en yakınlarına göstererek onlara sözel şiddet uygularlar. Eşler ve çocuklar herkesin içinde azarlanarak aşağılanır.

⁴⁹¹ Celalettin Vatandaş, *Aile ve Şiddet Türkiye'de Eşler Arası Şiddet*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Afyon, 2013, s. 24.

⁴⁹² Celalettin Vatandaş, a.g.e, s. 23.

⁴⁹³ Celalettin Vatandaş, a.g.e, s. 24.

Kürk Mantolu Madonna'da da sözel şiddete yer verilir. Bu romanda şiddete başvurulmasının iki sebebi olduğu söylenebilir. Bunlardan ebeveynlerin sevgisini ve ilgisini yeterince hissetmemiş çocuklardan biri hakarete varan davranışlarıyla biri kardeşini azarlamasıyla şiddete başvurur. Raif Efendi'nin büyük kızı Necla ve Nurten eniştesi, teyzesi ve dayılarıyla birlikte yaşar ancak dördü de kızların üzerinde olumsuz etki bırakır. Kızlar, aynı evde yaşadığı anne tarafından akrabalarına ister istemez benzer ve onları rol model alır fakat bu akrabaların kişilik ve düşünce açısından noksan oldukları söylenebilir. Nurten, babasına karşı “hakaret derecesine” varan davranışlar sergiler. Necla ise kız kardeşi Nurten'i bu davranışlarından sonra azarlar. Necla, kız kardeşini babasına yapılan muamele karşısında azarlasa da o da evdeki akrabalarının tesirinden kurtulamaz. Necla da çevrenin oluşturduğu “sahte şahsiyet”in etkisi altındadır.⁴⁹⁴ Ebeveynlerin sevgisini ve ilgisini yeterince hissetmemiş çocuklardan biri hakarete varan davranışlarıyla biri kardeşini azarlamasıyla şiddete başvurur.

“Apartman” hikâyesinde şiddetin gerekçesi ağır iş koşulları ve zalim patronlardır. Hikâyede inşaat işçisi baba, çok kısa molalar haricinde durmaksızın çalıştırılır. Patron, işçilerinin çok kısa konuşmalarına dahi müsaade etmez. İşçinin öğle yemeğinde yediği yarım karpuz ve biraz ekmek besin için de yetersizdir. İnşaat işçisi baba, ağır koşullarda çalışmasının siniriyle eve gittiğinde karısı ve kızına bağırıp çağırarak rahatlama hayali kurar. Patronların işçilerine karşı hoşgörüsüz tutumları, işçilerin aile ilişkilerini olumsuz etkiler. Denilebilir ki patronlarına karşı sesini yükseltmeyen işçiler, evde karısına ve kızına bağırarak aile içi mutsuzluğa sebep olur.

“Hanende Melek” hikâyesinde çocuklar üzerinden fiziksel şiddete yer verilir. “Hanende Melek” hikâyesinde Dava Vekili Hüseyin Avni'nin aile içi ilişkilerine de yer verilir. Hüseyin Avni, kahvehanede hanende olarak çalışan Melek'e ilgi duyar. Hüseyin Avni, aynı zamanda Melek'ten önce de başka kadınlara ilgi duymuştur. Hüseyin Avni'nin eşi, kendisine yapılan aldatma girişimlerine sinirlendiği için kocasının eve gelmediği zamanlarda çocuklarını döver. Bu hikâyede eşler arası geçimsizliğin çocuklara da şiddet olarak yansıdığı görülür.

“Mehtaplı Bir Gece” hem işçilerin çektiği sıkıntılara işaret ederken hem de toplumdaki akrabalık ilişkileri ve yardımlaşma duygusunun azaldığını göstermesi bakımından önemli hikâyelerdendir. “Mehtaplı Bir Gece”de atmosfere uygun olarak aile içi şiddet meselesine kısaca yer verilir. Hikâyenin adı verilmeyen kişisi, aç aç sokaklarda gezerken pencerelerden

⁴⁹⁴ Sabahattin Ali, *Kürk Mantolu Madonna*, YKY. İstanbul, 2009, s.32-33.

küfürler, kadın çığlıkları ve çocuk ağlamalarını işitir. Bu sesler, sorunlu aile yapılarına işaret ederken küfürler yoluyla sözel şiddete, kadın çığlıklarıyla da fiziksel şiddete başvurulduğu söylenebilir.

“Kanal”da yaşlıya şiddet konusuna temas edilir. Günümüz toplumlarında da yaşlıya yönelik şiddet, rastlanılan bir durumdur. Yaşlılara yönelik şiddetin var olması onların çoğu zaman kendilerini savunabilecek güçte olmamalarından kaynaklanır. Zağar Mehmet, tarla meselesi sebebiyle çocukluk arkadaşı ve komşusu Dedemköylü Mehmet ve kardeşini vurduktan sonra jandarmaları beklerken karısına yapılacaklarla ilgili nasihatlerde bulunur. Zağar Mehmet kendisi hapisteyken eşi ve çocuğunun, altmış yaşlarındaki savunmasız ihtiyar annesine hakaretler etmemesine dair ikazlarda bulunur.

Sabahattin Ali’nin eserlerinde şunu da belirtmek gerekir ki eşler arası ilişkilerde sözel ve fiziksel şiddetin görüldüğü çoğu eserde duygusal ihmale dayanan duygusal şiddet de görülür.⁴⁹⁵ *Hanende Melek*’te Hüseyin Avni’nin karısı eşinin sürekli başka kadınların peşinde olduğunun bilincindedir. Kadın, eşi evde yokken üç çocuğu ile birlikte ihmal edilerek duygusal şiddete uğrar. “Sarhoş”ta eşi tarafından ihmal edilen kadın ve kundaktaki bebek de aynı zamanda duygusal şiddete maruz kalır. “Köstence Güzellik Kraliçesi”nde evinden bir gecelik kaçamak yapan memurlar da evdekileri ihmal ederek duygusal şiddete başvurur. “Selam” hikâyesinde Yusuf, aktrisle zaman geçirdiğinde eşini ve çocuklarını ihmal ederek duygusal şiddet uygular. Yusuf, daha sonra eşini ve çocuklarını tamamıyla terk eder. Yukarıdaki hikâye örneklerinden de anlaşılabileceği gibi Sabahattin Ali’de aldatmaya yer verilen diğer eserlerde de eşlerin de duygusal manada ihmal edildiği ve aynı zamanda duygusal şiddete de maruz kaldıkları söylenebilir.

“Çakıcı’nın İlk Kurşunu”nda halkı sömürerek kazandığı paralarla İzmir’e gidip orada farklı kadınlarla ilişki yaşayan T. Bey’in de eşini ve çocuklarını duygusal manada ihmal ettiği ve duygusal şiddete başvurduğu söylenebilir.

Kuyucaklı Yusuf’ta gece geç saatlere kadar devam eden alkol meclislerinde ve daha sonra kumar masalarında geçen zamanda evdeki eş ve çocukların ihmal edildiği söylenebilir.

“Sarhoş” ve “Komik-i Şehir”de de duygusal şiddetin görüldüğü ifade edilebilir. “Sarhoş”ta Kanunî Kâmil, eşini ve çocuğunu kaldıkları otel odasında bırakıp Muhsine’nin

⁴⁹⁵ Celalettin Vatandaş, a.g.e. s. 23.

peşinden gitmeye çalışır. Kanunî Kâmil'in bu sebeple eşini duygusal manada ihmal ettiği söylenebilir.

“Komik-i Şehir”de de köye gelen tiyatro kumpanyasından yöre kadınlarının şikayetçi olduğu ve kumpanyalara beddualar ettikleri görülür. Kadınların bu tavırlarındaki sebepten eşlerinin kumpanyadaki kadınlara ilgi duyarak evlerini ve kendilerini duygusal ihmale uğrattıkları içindir.

“Hanende Melek”te Hüseyin Avni, Hanende Melek’e ilgi duyarak evde onu bekleyen eşini duygusal ihmale uğratar.

“Çaydanlıkta” da eşler arasında duygusal ilgi ve ihmalin olduğu söylenebilir. Süleyman Efendi'nin eşi, onu ziyarete gelmez. Oğlu Vecihi ise çıkmasına yakın sadece dışarıdaki işleri yoluna koymak için babasının yanına uğrar. Kadının Süleyman Efendi'yi görmeye değil de eşinin ölümünden sonra malları için hapishaneye gelmesi Süleyman Efendi'nin duygusal açıdan da ihmal edildiğinin bir başka göstergesidir. Karısı, Süleyman Efendi'nin cansız bedeninin devlete bırakarak ona olan sevgi ve ilgi ihmali de gözler önüne serer.

“Uyku”da hem sözel hem de duygusal şiddetin etkileri görülür. “Uyku”da “sevgi, sempati, anlayış göstermeme”ye dayanan duygusal şiddet hâkimdir.⁴⁹⁶ Sözel şiddet, eşlerden birinin diğerini “bezdirme” şeklinde de oluşur⁴⁹⁷. Hikâyede de ismi verilmeyen kadın, “sinirlinin biri” olarak aktarılır. Bu kadın, kocasının da sözleri ve davranışlarıyla bezdirdiği söylenebilir. Öyle ki adam karısından bezdiğini belirten ifadeler kullanır: “Kocası da karıdan yangınmış...” Şoförlere: Şunu bir hendeğe yuvarlayıp beni kurtaramadınız! dermiş.” Hikâyede hem bir sevgi ve anlayış eksikliğiyle duygusal şiddet hem de bezdirme yoluyla sözel şiddete başvurulmuştur.

“Kadını parasız bırakma” ekonomik şiddet şekillerinden bir tanesidir.⁴⁹⁸ “Selam” hikâyesinde Berber Yusuf, eşini ve çocuklarını terk ederek onları sadece duygusal manada ihmal etmez. Yusuf ayrıca eşini ve çocuklarını parasız bırakır. Yusuf'un ailesini çiraklıktan tanıdığı karşı dükkandaki berberin geçindirmesi Yusuf'un ailesine bir ekonomik şiddet uyguladığını gösterir niteliklerden sayılabilir.

⁴⁹⁶ Celalettin Vatandaş, a.g.e, s. 23.

⁴⁹⁷ Celalettin Vatandaş, a.g.e, s. 24.

⁴⁹⁸ Celalettin Vatandaş, a.g.e, s.24.

Eşler arasında ekonomik şiddetin görüldüğü bir hikâyenin de “İki Kadın” olduğu söylenebilir. Hikâyede Kerim Ağa, oldukça cimri olarak belirtilir. Kerim Ağa, eşlerinden yiyecekleri dahi esirger. Tarlada birlikte çalıştıkları hâlde eşlerine emeklerinin karşılığını da tam olarak vermeyerek Esmâ ve Hacer’e ekonomik şiddet uygular. Kadınlar, bu ekonomik şiddetin acısını Kerim Ağa öldükten sonra tıkanırcasına yemek yiyerek çıkarır.

“Cankurtaran”da daha çok sözel şiddete başvurulsa da duygusal şiddete başvurulduğu da söylenebilir ancak “Cankurtaran”ı “Sarhoş” ve “Hanende Melek” gibi hikâyelerden ayırmak gerekir.” Cankurtaran”da eşler arasında karşılıklı sevgi görülür. Yazar yine anlayışsız bir doktorla birbirini seven çifti ayırır ve şiddete de başvurur. Asiye, doğum yaptığı hastanede para denkleştirilemediği için doktor tarafından esir tutulur. Kaçırma çabaları da fayda etmez. İbrahim, doktora eşi Asiye için “Al öyleyse senin olsun. Köyde karı yok değil a! Hayrını gör!” diyerek eşini terk eder. Bir başına kalan Asiye, eşi tarafından duygusal ihmale uğrar. Asiye’nin eşinin bu sözlerini işitmesi ise sözel şiddet olarak algılanabilir. Asiye’nin “Köyde karı yok değil a!...” cümlesini ölümüne kadar sık sık tekrar ederek “ortalığı çınlatması” bu cümleyi bir hakaret olarak algıladığını da gösterir.

Duygusal şiddet “patolojik düzeyde kıskançlık” şeklinde de görülür.⁴⁹⁹ “Bir Şaka”da Cavit Bey’in eşini bacanağından kıskandığı hatta bu sebeple bacanağını öldürerek cinayet işlemiş olabileceği üzerinden durulur. Cinayete varan bu kıskançlığın, patolojik düzeyde olduğu ve hikâyede bu nedenle duygusal şiddete de başvurulduğu söylenebilir. Diğer bir yandan yaşanan bu cinayet üzerine evlilik devam ediyor olmasına rağmen kadının yıllardır eşini hapisanede ziyaret etmeyip tüm ilişkilerini kesmesi duygusal ihmal olarak da görülebilir. Hikâyedeki bir diğer şiddeti bu durumun oluşturduğu söylenebilir.

“Pazarıcı” hikâyesinde de sözel şiddete başvurulmuştur. Sözel şiddet, “bezdirme” ile de oluşur.⁵⁰⁰ Hikâyedeki asker, cephelerde bulunmuş gazi olduktan sonra da askerlikten istifa etmiştir. Geçimini kiraladığı dükkânda yağ ve sabun satarak sağlar ancak seferberlikle birlikte askeriyeye çağrılır. Kendisi istemese de karısının “ben yağcı karısı olayım diye sana varmadım!” gibi bezdirmelerini kabullenip cepheye gider.

Sabahattin Ali’nin *Kuyucaklı Yusuf* romanında net bir şekilde ifade edilmese de cinsel şiddete başvurulduğu da söylenebilir. Cinsel şiddetin bir türü de rıza dışı ilişkiyle, kadının cinsel ilişkiye zorlanmasıyla gerçekleşir.⁵⁰¹ *Kuyucaklı Yusuf*’ta Şakir’in parti üyelerindeki otuz dokuz-kırk yaşlarındaki eşraf ailesi üyeleri, on beş- on altı yaşlarındaki kız çocuklarıyla evlendirilir. Bu eşraf ailelerin evlenmelerindeki temel amaçları gece geç saate kadar

⁴⁹⁹ Celalettin Vatandaş, a.g.e, s.23.

⁵⁰⁰ Celalettin Vatandaş, a.g.e, s.24.

⁵⁰¹ Celalettin Vatandaş a.g. e., s. 25.

arkadaşlarıyla oturup vakit geçirdikten sonra eve geldiklerinde taze, “tombul” bir vücuda sahip olmaktır. Eşraf ailelerinin evlenmelerindeki bu amaç düşünüldüğünde, evlendikleri kız çocuklarını rıza dışı ilişkiye zorlayabilecekleri akla gelmektedir. Sabahattin Ali, eserine yansıttığı bu durumla hem eşraf ailelerinin kirli düşüncelerine hem de küçük kızlarını bu ateşe gönderen ebeveynlere de eleştiri getirdiği söylenebilir.

2.2.4.3. Boşanma

Türkiye’de 1935 yılı kayıtlarına bakıldığında altı milyon dört yüz altmış altı bin üç yüz otuz dört evli çiftin kırk sekiz bin dokuz yüz sekizi boşanmıştır. Bu sayı günden güne artmakla birlikte 2000 yılında boşanan kişi sayısı resmî kayıtlara göre beş yüz altmış altı bin üç yüz otuz dokuzdur.⁵⁰² Boşanma, günümüze nazaran yazarın döneminde daha az rastlanır düzeydedir. Sabahattin Ali, boşanmaya oldukça az yer verir çünkü bu durum daha çok toplumun boşanmaya yaklaşımıyla alakalıdır. Boşanma, Türk toplumunda hoş karşılanan bir durum değildir.⁵⁰³ Yazar *Kuyucaklı Yusuf*’ta bu durumu şu sözlerle açıklar:

“Evlendikten sonra bir adamın bütün gayesi ve istikbal düşüncesi, bir kere içine girmiş bulunduğu ve şimdi mukadder telakki ettiği bu belayı ses çıkarmadan ve dosta düşmana pek belli etmeden sürükleyip götürmek, onda herkes tarafından söylenen, fakat kimse tarafından bulunamayan meziyetler ve saadetler araştırmaktır.”⁵⁰⁴

Sabahattin Ali, uyumsuz evliliklere dikkat çektiği paragrafların ardından bu ifadeleri kullanır. Sadece evlilikteki sorunların dosta düşmana duyurulmadan sürdürülmesi düşüncesi yönünden boşanmanın da toplumda hoş karşılanmadığının yorumu yapılabilir. Sabahattin Ali’nin de eserlerinde toplumdaki bu düşünce yönünden boşanmanın da az görüldüğü söylenebilir.

Sabahattin Ali, “Bir Skandal”da aydınları ele aldığı için boşanma davasına yer vermiştir denebilir. Yazarın aydınlara ilişkin tavrı, çoğunlukla eleştireldir. Yazar, çoğu zaman okuyucuya aydınlar ve ailelerinin yapmacık tavırlar içinde olduklarını göstermeye çalışır. Yazarın eserlerindeki aydınlar, daha çok “güzel karı alabilmek” ya da eşlerinin güzelliğiyle “falancanın enfes karısı var” gibi etrafa hava atma düşünceleriyle sevgisiz ve uyumsuz evlilik gerçekleştirdikleri için aile yuvaları geçimsizdir. Yazar bu hikâyede de boşanma aşamasında olan bir muallimin varlığından söz açarak aydın ailelerinin sorunlu evliliklerine dikkat çeker.

⁵⁰² Türkiye İstatistik Kurumu, *İstatiksel Göstergeler Statistical Indicators 1923-2012*, Ankara, 2013, s.16.

⁵⁰³ Latife Kabaklı Çimen, a.g.e. s. 244.

⁵⁰⁴ Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, YKY, İstanbul, 2017, s.12.

Sabahattin Ali, “Bir Cinayetin Sebebi”nde özellikle karşılıksız bir aşkın çaresizliğiyle katil olan bir öğretmeni anlatsa da hikâyenin mahkeme salonunda geçmesi nedeniyle atmosfere uygun olarak boşanmaya da kısaca yer verir. Mahkeme koridorları kalabalıktır. Hikâyede kalabalık mahkeme koridorlarında kızının nafaka davası için bulunan yaşlı bir kadının varlığına da temas edilir. Hikâye asıl olarak öğretmenin aşkı için işlediği cinayete odaklandığı için nafaka davasına bu kısa bahisle bahsedilerek geçilir.

“Çakıcı’nın İlk Kurşunu” hikâyesinde boşanmaya değinilir. Boşanma, bu hikâyede zorbalık unsuru olarak yer alır. Gücü elinde bulunduran zorbalar, fakir halkı istediği gibi sömürür. Zorbalar, fakir erkekleri karılarından boşattırıp kadınları nikâhına da alabilirler. Hikâyede belirtilen bu bahis, halkın güçlüler tarafından ne derece sömürüldüğünü gösteren detaylardandır.

2.2.5. Akrabalık İlişkileri

“Arapça’da yakın anlamına gelen karîb kelimesi, bu genel manası yanında, özellikle “biriyle aynı soydan olan kimse”yi ifade etmekte olup bunun çoğulu olan akrîbâ Türkçe’de akraba şeklinde ve daha geniş anlamda kullanılmaktadır.”⁵⁰⁵ Akraba kelimesinin “karîb” kökeninin manasını içeren yakınlık/yakın olma durumu, Sabahattin Ali’nin eserlerinde akrabalık ilişkileri bağlamında görülmez. Sabahattin Ali’nin akrabalık ilişkilerinde beş temel unsur özellikle sonuncusunu sık tekrar eder. Bunlardan birincisi akraba evinde kalmak zorunda kalan eser kişilerinin kendilerini bir “sığıntı” bir “pansiyon”da kalıyormuş gibi hissetmeleridir. *İçimizdeki Şeytan*’da Macide eğitimi için kaldığı Emine teyzesinin evinde kendini bir sığıntı gibi hisseder. “Dekolman” hikâyesinde dayısının evinde kalan anlatıcı kahraman, bu durumun başka bir örneğidir. “Mehtaplı Bir Gece”de ise durum benzer olmakla birlikte sonuç daha da kötüdür. Hasta olduğu için dayısının evine sığınan anlatıcı kahramana, dayısı on beş gün tahammül eder. Maddi durumlar, paraya verilen değer insan ilişkilerinin dolayısıyla akrabalıktaki yardımlaşma ve yakın olma durumunun önüne geçmiştir.

Akrabalık ilişkilerinde dikkati çeken ikinci husus ise akraba evinde kalan kişilerin bulundukları aileyi de gözlemlemeleridir. Bu durum sanatçının eserlerine birden fazla ailenin yansımaya da imkân sağlar. Örneğin; *İçimizdeki Şeytan*’da Macide, bulunduğu akraba evinde özellikle kendisine yaşı yakın olan Semiha’yı da gözlemleyerek aile içerisinde tam anlamıyla ilgilenilmeyen kız çocuklarının durumlarını da ortaya koyar.

Sabahattin Ali’nin eserlerinde akrabalık ilişkileri bağlamında ele alınan üçüncü mesele ise iltimastır. Sabahattin Ali eserlerinde iltimasa bir hayli yer verir. Vasıflı bir insan olmadığı hâlde nüfuzlu akrabaların varlığı neticesinde işe alınan ya da önemli problemleri çözülen insanlara özellikle roman ve hikâyelerinde sıkça rastlanır. Burada gözetilmesi gereken önemli noktalardan birisi ise akrabalarına işi düşen eşraf ailelerinin onları mecburen görmek zorunda kaldıklarının belirtilmesi yönündedir. Sadece işinin halledilmesi için samimiyetten uzak bir şekilde uzak akrabalarla ilişki kurulur. *Kuyucaklı Yusuf*, romanındaki şu ifadeler bu bağlamda çok önemlidir:

“Bunlar şehirdeki nüfuzlarının bir kısmını da kendileri gibi iflas etmeyip akıllı davranarak mevkilerini sağlamlaştırmış akrabalara borçluydular. Kimisi belediye reisi, kimisi fabrikatör olan bu adamlar, bu kopuk akrabaları ile pek yakından temasa gelmek istemezlerse de evdeki kadınların

⁵⁰⁵ Vecdi Akyüz, “Akraba”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* c.2, TDV İstanbul, 1989, s. 285-286.

tesiriyle birçok ehemmiyetli vakalarda onları müdafaaya mecbur olurlardı. Çünkü ya karıları böyle bir serserinin kardeşi yahut da kardeşleri böyle bir serserinin karısıydı ve aile düşünceleri, akrabalık rabitaları, bilhassa kadınlar arasında, şiddetle gözetilen meselelerdendi.”⁵⁰⁶

Sabahattin Ali’nin akraba ilişkileri bağlamında ele aldığı en önemli konulardan dördüncüsü ise miras üzerinedir. Sabahattin Ali’nin eserlerinde miras, bazen asıl sahiplerine gitmez ve usulsüzlükle paylaşılır. Daha çok uzak akrabalar mirasa konan yapıdadırlar. *Kürk Mantolu Madonna*’da Raif Efendi, babasının ölümüyle Türkiye’ye döner. Raif Efendi’nin enişterleri, mirası kendi aralarında o Türkiye’ye dönmeden paylaşmışlardır. Raif Efendi’ye ise kullanışsız ufak bir alanı bırakmışlardır.

Sabahattin Ali’nin eserlerinde akrabalık ilişkileri bağlamında yansıttığı son nokta özellikle şiir ve hikâyelerinde etkisinin derin hissedildiği bireyselleşme üzerinedir. Bu durum kent ailesinin özelliklerindendir. Kent ailesinde dayanışma ve akrabalık ilişkileri azalmış, bireysellik ön plana çıkmıştır.⁵⁰⁷ Kent ailesinin bu özellikleri Sabahattin Ali’nin eserlerine de yansımıştır. Ayrıca Sabahattin Ali akrabalık ilişkileri bağlamında da “ana kurgu tekniği”nin dışına çıkmamıştır. Ramazan Korkmaz’ın öz ve yerinde tespitine göre Sabahattin Ali’nin hikâyeleri “olması gerekenle olan arasındaki çatışma”dan oluşur. Bu durum tematik yönle alakalıdır.⁵⁰⁸ Sabahattin Ali eşi Aliye Ali’ye yazdığı bir mektupta insanlar arasındaki yardımlaşma ihtiyacına değinir⁵⁰⁹:

“Dünyadaki bütün felaketlerin, uygunsuzlukların, bayağılıkların sebebi işte bu her şeyden evvel kendini düşünmek illetidir. İlk bakışta insana bir kurnazlık ve akıllılık gibi görünen bu hal hakikatte aptallıktır. Çünkü dünyada bir insanın başka bir insanın yardım ve alakasına muhtaç olmadan yaşaması mümkün olamayacağına, hatta en kötü hayvanlarda bile birbirlerine yardım hissi mevcut bulunduğu göre, sadece kendini düşünmek ve başkalarının da böyle yapmasını istemek kendi kendisinin kuyusunu kazmaktır. İnsan başkalarına yardım ettiği, başkalarını sevdiği kadar yükselir. Dünyada hayatın bir tek manası varsa o da sevmektir. Hatta mukabele edilmesini bile beklemeden sadece sevmek. Başka bir insanı bahtiyar edebilmek, kendini bahtiyar edebilmekten daha güç fakat daha insancadır. Bugün böyle düşünenlere saf, hatta enayi derler. Fakat ne derlerse desinler, biz kalbimizin ve kafamızın doğru bulduğu şeyleri etrafın ne dediğine bakmadan yapmalıyız. Hayatta en büyük vazife ve saadet olarak şunu almak lazımdır: Bize yakın ve uzak bütün insanlara yardım etmek, bütün insanların iyiliğine çalışmak...”⁵¹⁰

⁵⁰⁶ Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, YKY, İstanbul, 2017, s. 34.

⁵⁰⁷ Kadir Canatan, Ergün Yıldırım, a.g.e., s.131.

⁵⁰⁸ Ramazan Korkmaz, a.g.e., s.103.

⁵⁰⁹ Aynı mektuptan Asım Bezirci de yardımlaşma eksikliği açısından değinmiştir. Asım Bezirci, a.g.e.,s. 143-144.

⁵¹⁰ Sabahattin Ali, *Canım Aliye Ruhum Filiz*, Haz: Sevgül Sönmez, YKY, İstanbul, 2019, s. 11-13.

Sabahattin Ali'nin insanlar arasında olması gereken yardımlaşma bağının aslında olmadığından yakındığı mektubunun izlerini özellikle hikâyelerinde akraba ve komşuluk ilişkilerinde görmek mümkündür.

“Ayran” hikâyesinde sekiz yaşındaki Hasan'ın çektiği zorluklar karşısında kapılarını çalmayan akraba ve komşularının düşüncesinin geçmesi, “Sulfata” da toplumdan, yakınlarından görmediği ilgiyi, sıcaklığı, dostluğu dağda- taşta aramaya çıkan⁵¹¹ Mustafa, “Mehtaplı Bir Gece”de hasta olduğu hâlde dayısının evinden kovulup sokaklara terk edilen hikâye kahramanı, “Kazlar” da kocasının düştüğü duruma karşı tek başına mücadele etmekte zorlanan Dudu'nun akrabalarından destek alamamasıyla kimsesiz kalması ve hırsızlık yaparak hapse düşmesi, “Böbrek”te Avni Akbulut'un çektiği maddi - manevi sıkıntılar sonrasında hâlden anlamayan akrabalarından yakınması, “Cıgara”da yoldan geçenlerin şahit olduğu çocuk kavgasını ayırmak yerine kimisinin gülerken sadece bakıp geçmesi, “Isıtmak İçin” hikâyesinde anne- kız yaşama mücadelesi verirken kapılarını çalmayan mahalleli ve esnaf⁵¹², “Yeni Dünya”da oldukça kalabalık düğün atmosferine rağmen hastalığına aldırış edilmeyip aksine rekabete sürüklenen ve bunun sonucunda daha da bitkin düşüp ölen Yeni Dünya, kimsesizliğin vurgulandığı “Fikir Arkadaşı” hikâyesinde zorluklar çeken aile üyelerine yardım eli uzatmayan toplum, “Bahtiyar Köpek” hikâyesindeki zengin insanların fakirleri görmezden gelmesi, “Kağrı”da menfaatleri uğruna mazlum annenin yanında yer almayıp cinayet işleyen oğlunun suçunu örtbas etmeye çalışan zengin Mevlüt Ağa'nın tarafında olan köylüler, “Çakır” şiiri ve “Garamofon Avrat” hikâyelerinde kimsesiz genç kızları topluma kazandırmak yerine onların bedenini ve ruhunu sömüren toplum, toplumdaki yardımlaşma ve akrabalık duygusunun azaldığını gösteren örneklerden bazılarıdır.

Sabahattin Ali'nin olması gerekeni mektubunda işaret ederken olanı eserlerine yansıtmasının aslında bir çıkış yolu olduğu da düşünülebilir. Mustafa Kutlu, “Kanal” hikâyesi için yaptığı değerlendirmede bu noktaya işaret eder. Olanı yansıtmak çözüm için yeterlidir.⁵¹³ Bu sayede denilebilir ki Sabahattin Ali akrabalık ilişkileri bağlamında da olanı ortaya koyarak

⁵¹¹ Ramazan Korkmaz, a.g.e. s. 115.

⁵¹² İlber Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda Aile* adlı eserinde Osmanlı Devleti'nde alışlagelmiş mahalle dayanışmasının 19. yüzyıl sonlarına doğru yok olduğunu şu sözlerle açıklar:

“Ancak 19.yüzyıl sonunda şehirlerde ekonomik ayrıma göre sınıfsal yerleşmeler başladı. Eski mahalle bir özlem yarattı, ama apartman hayatına geçmeden önceki her binada iki üç kuşağın yaşadığı, ortak değerleri olan (aynı evliyaya saygı gibi) esnaf ve müşterinin dayanışması, aynı zamanda birbirini denetleyen ve yardımlaşan mahalle ortamı ortadan kalktı.”

İlber Ortaylı, a.g.e., s.28.

İlber Ortaylı'nın 19. Yüzyıl için ifade ettiği bu anlayış Sabahattin Ali'nin eşine yazdığı yukarıda belirtilen mektubunda ve eserlerinde de görüldüğü gibi 20. yüzyıla da şehir - kır fark etmeksizin artarak taşmıştır. Sabahattin Ali, bu durumu sanata yüklediği işlev bağlamında tersine çevirmek ister. Nitekim ölümle sonuçlanan “Isıtmak İçin” hikâyesindeki isimsiz hikâye kişisi küçük kızın ölüm sebebini öğrenip dışarı çıktıktan sonra yaşananları herkese anlatmak ister.

⁵¹³ Mustafa Kutlu, a.g.e. s.34.

toplumu sanata yüklediği işlev bağlamında iyiye, güzele yönlendirmek istemiştir.⁵¹⁴ Sabahattin Ali'nin eserlerinde akrabalık ilişkileri bu düşünceler altında sınırlandırılabilir ancak detaylar da gözlemlenir.

Dayı ile ilişkiler genellikle sorunlar içerir. Sabahattin Ali “Dekolman” hikâyesinde Ankara Sıhhat Yurdu’nun sahibi dayısı Doktor Rıfat Ertüzün’ün evinde kalırken yaşadığı olayları anlatır.⁵¹⁵ Hikâye kişisi, kaldığı uzak akrabasının evinde kendisini “sığıntı”⁵¹⁶ gibi hisseder. Hikâyede uzak akrabasının yetişmekte olan çocuklarının şımarık hâllerine de katlanan bir anlatıcı kahraman vardır. Aynı zamanda “Dekolman” hikâyesinde dayının nüfuzu da etkili olur. İsimsiz anlatıcı kahraman, yapılacak olan dekolman ameliyatı ile ilgili önemli bir makale çevirir. Doktorlar, anlatıcı kahramanın çevirdiği makale için emeğinin karşılığını tam olarak vermek istemeseler bile dayısının da etkisiyle yüz lira alır.

Kürk Mantolu Madonna’da ablalarının yanında kalan Cihat ve Vedat, onların çocuklarına hiç sevgi ve ilgi göstermezler. Sabahattin Ali’nin eserlerindeki gençlerin birçoğu gibi onlar da iyi yetiştirilememiştir. Raif Efendi’nin kızları ile olur olmadık yerde gülerek kız kardeşleri Ferhunde Hanım’dan sonra yeğenlerinin yetişmesinde kötü örnek teşkil ederler.

“Katil Osman” hikâyesinde Osman biraz da babasının eksikliği neticesinde serseri tabiata bürünür. Osman, dayısına bıçak çeker. Osman, babası öldükten sonra ellerinde tek kalan evi de satmak ister. Osman’ın dayısı araya girerek tapuları saklar. Tapuyu saklamak basit bir çözümdür. Osman, daha sonra daha büyük belalara bulaşır. Babanın yokluğunu, dayı kapatamamıştır. Yeğenin üzerinde olumlu bir tesiri yoktur.

“Mehtaplı Bir Gece”de de dayı ile ilişkilere temas edilir. Çocukluğunda evden ayrılan hikâye kahramanı, çeşitli işlerde çalışarak geçimini sürdürmeye çalışır. Ailesinin korumasından yoksun olan hikâye kahramanının çalıştığı fabrikanın boğucu havasının da etkisiyle nefes darlığı artar. Hikâye kahramanı, hastalandığı ve bitkin görüldüğü için çalıştığı fabrikadan kovulur. Çalışamayacak hâlde olan kahraman üç gün aç gezdikten sonra kendisine yakın olan dayısının evine gitmeyi düşünür. Hikâye kahramanı, dayısının evinde kısa bir süre kalır. Kahramanının dayısı, yeğenine kalacak yer olarak hastaneyi önerir ve evinden gönderir. Bu hikâyede de ekonomik düzen akrabalık ilişkilerini zedeler. Asım Bezirci, hikâyeden çıkarılabilecek bir sonucu şu cümlelerle ifade eder:

⁵¹⁴ Sabahattin Ali, *Markopaşa Yazıları ve Ötekiler*, Haz. Hikmet Altınkaynak, YKY, İstanbul, 2019, s.35

⁵¹⁵ Sevgül Sönmez, a.g.e. s.158.

⁵¹⁶ Sabahattin Ali, *Sırça Köşk*, YKY, İstanbul, 2015, s. 70.

“Sanayileşmiş büyük kentlerde (başka bir deyimle, kapitalist toplumda) insanlar birbirlerinden koparlar. Enikonu yabancılaşırlar. Birbirleriyle pek ilgilenmezler. Özellikle yoksulların, işsizlerin durumu bu bakımdan dikkate değer.”⁵¹⁷

Hikâyede de görüldüğü üzere dayı, hasta yeğenine daha fazla bakamayacağını ifade ederek evden gönderir. Dayı, yeğeni için masrafa girmek istemez.

“Bir Şaka” hikâyesinde küçük yeğen, özgürlük umudunu simgeler. Hikâye, hapishanede geçmektedir. Cavit Bey, yaşadığı yere yakın olmak için Konya’dan Samsun’a naklini isteyen bir dilekçe yazar. Hikâyenin anlatıcı kahramanı, bir şaka yapmak için Cavit Bey’e yetkililerin ağzından dileğinin gerçekleştiğini bildiren bir yazı yazar. Cavit Bey çok sevinir. Cavit Bey, rüyasında çok sevdiği ölen altı yaşındaki yeğeninin onu kolundan tutarak bahçeye çıkardığını anlatıcı mahkûma anlatır. Söz konusu bu manevi bahis, Cavit Bey’in gerçeği öğrendikten sonra nasıl büyük bir hayal kırıklığına düşeceğini göstergelerindendir. Nitekim öyle de olur. Cavit Bey, gerçeği öğrendikten sonra kendisine şaka yapan anlatıcı kahramana beddua etmiştir.

Sabahattin Ali’nin eserlerinde amca ile ilişkiler de akrabalık ilişkilerinin yokluğunun vurgulanması için sınırlıdır, detaylandırılmaz. Sabahattin Ali’nin eserlerinde amcaya da oldukça az rastlanır.

Kuyucaklı Yusuf’ta da amca ile ilişkiler derinlemesine aktarılmaz. Ali’nin amcasına gitme düşüncesini aktarılır. Ali, Muazzez’le evlenmeyi çok ister ancak koskoca kaymakamın kızını bana vermezler diye de düşünerek boş hayale kapıldığını düşünür. Ali, yine de Muazzez’in kendisine kahve yapıp getirdiği onunla düğün hayali üzerinde uzun uzadıya durur. Ali, hayal kurarken bir yandan da ümitsizdir. Ali, kafasındaki düşüncelerden uzaklaşmak için Kazdağı taraflarında bir köyde yaşayan amcasına gitmeyi düşünür. Ali’nin de bu noktada Yusuf ya da *Kürk Mantolu Madonna*’da da Raif Efendi’nin zaman zaman yaptığı gibi tabiata ait unsurlara yönelmeyi düşünmesi dikkat çekicidir. Ali’nin amcasının yanına gitmesi düşüncesiyle de kasabanın kokuşmuşluğundan saf/bozulmamış olan tabiata yönelimi Berna Moran’ın *Kuyucaklı Yusuf* analiziyle ilişkilendirilebilir.⁵¹⁸

“Hasanboğuldu” da amca ile ilişkiler evlenmeyi isteyen gençlerin sınanması ile anılır. Hikâyede birbirine âşık olan Hasan ve Emine’nin önünde (sırasıyla) birinin ovalı birinin dağlı olması yönünden engeller vardır. Emine, söz konusu durumun bilincindedir fakat Hasan’ın ısrarı üzerine evlenebilmek için durumu aile büyüklerine anlattır. Emine’nin hem babası hem

⁵¹⁷ Asım Bezirci, a.g.e. s. 105.

⁵¹⁸ Berna Moran, “Soylu Vahşi Olarak Kuyucaklı Yusuf”, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s.21-45.

de amcaları, bir karar alır. Hasan, bir çuval tuzu hiç dinlenmeden ovoidan dağa taşıyabilirse Emine ile düğünleri yapılacaktır ancak Hasan, bu ağır sınanmada başarısız olur. Hasan, kendisini bûvete atarak intihar ederken Emine de çıldırır. Emine, gâipten sesler işitir ve Hasan'ın kendisini çağırıldığını söyleyerek bûvetin yanındaki çınara kendini asar. Amcaların ve babanın aldığı karar, iki ölümle sonuçlanır.

“Çaydanlık”ta Süleyman Efendi'nin yeğeninden bahsedilir. Süleyman Efendi'nin ölmesi üzerine akrabaları hapishanede toplanır. Süleyman Efendi'nin karısı ve oğlu, onun ölümünden çok kalan mallarıyla ilgilenir. Süleyman Efendi'nin on yaşındaki yeğeni de bir çocuk saflığıyla söylediği sözle yapılan yanlış davranışları gözler önüne serer. Süleyman Efendi'nin eşi ve çocuğu, ondan kalan malların tamamını toplayıp, defin işlerini de devlete bıraktıktan sonra gitmeye hazırlanır. Süleyman Efendi'nin yeğeni ise onları durdurmaya çalışır:

“Ne duruyorsun, yürü..” dedi. “Az daha dursak bizi soymaya kalkacaklar...”Oradaki diğer kadınlara ve çocuklara döndü: “Hadisenize siz de!”

“ On yaşlarında kadar bir oğlan: “Amcamı bir görmeyecek miyiz?” dedi.⁵¹⁹

Sabahattin Ali, bilinçli bir şekilde hem bir mesaj kaygısıyla hem de dramatik hava için bu sözü saf bir çocuğa söyler çünkü büyükler arasında maddiyat insan ilişkilerinin önüne geçmiştir.

Sabahattin Ali'nin eserlerinde teyzelerle ilişkiler de sınırlıdır. Sadece *Kürk Mantolu Madonna*'da aynı evin içinde yaşanıldığı için biraz daha detaylı bahsedilmiştir.

Kürk Mantolu Madonna'da Ferhunde Hanım'ın Necla üzerindeki etkisinden söz açılır. Ferhunde Hanım, romanın dejenere tiplerindendir. Bu nedenle aynı evde yaşadığı ablası Mihriye Hanım'ın kızı Necla'yı da olumsuz etkiler. Anlatıcı kahramana göre Necla, “boyalı” teyzesinin tesiri altındadır. Vücut hareketleri ve süslenme yönünden dejenere teyzesini taklit eden Necla, iyi yetiştirilemeyen genç kızlara örnek oluşturur. Romanda bir diğer teyze ile ilişkiler Ferhunde Hanım'ın çocuklarıyla ablası Mihriye Hanım'ın ilgilenmesi yönünden kurulur. Ferhunde Hanım, çocuklarının kendisine dokunmasını bile tahammül edemez. Mihriye Hanım, çoğu zaman kendi ilgilendiği kardeşinin çocuklarının da annesi gibidir. Ancak buradaki annelik sevgi ve ilgi açısından değil, sadece bakıp büyütme yönündendir.

⁵¹⁹ Sabahattin Ali, “Çaydanlık”, *Yeni Dünya*, YKY, İstanbul, 2014, s. 31.

İçimizdeki Şeytan'da da Macide, İstanbul'a geldiğinde teyze dediği anne tarafından uzak akrabası olan Emine'nin evinde kalır fakat Macide kendisini pansiyonda gibi hissettiği bu akraba evinde huzursuzdur. Daha sonra akraba evini terk eder.

Sabahattin Ali'nin eserlerinde en az bahsedilen yakın akrabalarından birinin de hala olduğu gözlemlenir. Kişinin çoğu zaman kardeşleriyle bağının kopuk olması hala ile ilişkileri de sınırlandırır. Örneğin; Raif Efendi'nin kız kardeşleriyle diyalogunun olmaması, hemen hemen hiç görüşmemeleri çocukları Necla ve Nurten'in de halalarından bi-haber olmasına neden olur.

Sabahattin Ali, "Bir Skandal" adlı hikâyede hala ile ilişkilere kısmen temas eder. Tıpkı Sabahattin Ali gibi hikâyenin anlatıcısı da sürekli aşka tutulan bir kişiliktir.⁵²⁰ Anlatıcı kahraman, hikâyenin başında âşık olduğu bir kızdan bahseder. Hikâyede ismi verilmeyen kahraman, sevdiği kadını yaptığı davranışlarla kendinden soğutur. Kahraman, sevdiği kadının evinin önüne gelse de onu göremez karşısına halası çıkar. Genç kadının halası, yeğenini rahatsız eden kişiye karşı nefret doludur. "Bir Skandal" hikâyesindeki hala -yeğen ilişkisi yine de gerçeklikten uzak yapıdadır. Sabahattin Ali, girişteki aşk hikâyesiyle hikâyenin devamında gerçekleşecek aşka ön hazırlık yapar. Kahramanın aşka eğilimi okuyucuya hissettirilir.

Sabahattin Ali'nin eserlerinde kan bağı bulunmayan uzak akrabalar genellikle paragöz olarak belirtilirler. Eniştelere, genellikle mirasla anılır.

Kürk Mantolu Madonna'da Raif Efendi haricindeki tüm eserlerindeki eniştelere genellikle paragöz olarak çizilir. Raif Efendi iç güveyi olduğu evin eniştesidir. Baldızı, bacanağı ve onların çocuklarıyla da bir arada yaşar. Raif Efendi'nin eniştelere arasındaki ilişki de ekonomik çıkarlara dayalıdır. Raif Efendi Almanya'dayken babası ölür ve o evine dönene kadar ablalarının kocaları mirası kendi aralarında bölüşür. Raif Efendi'nin eniştelere kendisine "kuytu" bir yer bırakır. Raif Efendi, babasının geride bıraktığı ve yaşadığı dönemde oğlunu başına geçirmek istediği sabunhaneler hakkında da yeterli bilgiyi alamaz. Mirasın büyük çoğunluğunun gizli yöntemlerle eniştelere kaldığı anlaşılmaktadır.

⁵²⁰ Sabahattin Ali, Ayşe Sıtkı Erdoğan'a yazdığı bir mektupta sürekli aşka düştüğünü şu ifadelerle anlatır:

"Utandırmak niyetiyle falan değil ama senin cevabını çabuklaştırmak için derhâl cevap vermek istedim, buna rağmen görüyorsun ki on gün kadar geç kaldım. Sebebi basit, benim her zamanki hastalığım: Yine âşığım.

Ah Ayşe, vallahi ben de şaşırdım artık, 15-16 yaşımdan beri şöyle bir haftacık olsun âşık olmadan durduğumu hatırlamıyorum. Ara vermeden, şiddetle âşığım. Zannetme ki öyle üstünkörü şeylere aşk ismini veriyorum; benimkilerin her biri ateşlilikte Werther'i, saflıkta Romeo'yu geride bırakacak şeyler....

İşin tuhafıysa her seferinde ilk defa âşık oluyormuşum gibi bilmediğim heyecanlara ve hislere düşmemdir. Bu belki de her âşkımın tür ve şekil itibarıyla diğerlerinden çok farklı olmasındandır. Galiba daha önce de söylemiştim; ben de aşk mıknaatısı gibi bir şey daima mevcut, yalnız mıknaatı yapışan cisimler değişiyor. Bütün bu alakaların ciddiyetini ve alalede bir heves olmadığını, her âşık olduğum kişiyle hayatımı birleştirmek arzusunda oluşum ispat eder."

Sabahattin Ali, *Melankoli*, Haz: Tunç İlkman, Flora Kitap, İstanbul, 2019, s. 7-8.

Kürk Mantolu Madonna'da Vedat ve Cihat'ın enişterisi Nurettin Bey'le de aralarındaki ilişkiye yer verilir. Bu ilişkide yine iltimas/ adam kayırma söz konusudur. Vedat ve Cihat diploma sahibi olmamalarına rağmen “İktisat Vekâleti”nde görev yapan enişterisi Nurettin Bey'in aracılığıyla memurluğa yerleştirilir.

Nurettin Bey aynı zamanda Necla üzerinde de olumsuz etki yapar. Anne -babasının sevgisiz birlikteliği Necla üzerinde de etkilidir. Anne ve babası Necla'ya yeterince ilgi ve sevgiyi bu nedenle göstermez. Necla da aynı nedenle birlikte yaşadığı teyzesi ve eniştesinin tesiri altında kalır. Anlatıcı kahramana göre Necla “ukalalığını” Nurettin Bey'den alır. Nurettin Bey sorunlu kişiliği ile çocuklara da kötü yönde etki eder.

İçimizdeki Şeytan'da Macide'nin evinde misafir olduğu Galip enişte de paragöz olarak çizilmiştir. Macide İstanbul'a konservatuvar okumaya gelmeyi ister. Bu yüzden İstanbul'daki akraba evinde kalmaya sıcak bakar fakat buraya geldiğinde kendisini bir “pansiyonda kalıyormuş gibi hisseder.”⁵²¹Galip enişte, Macide'ye babasının gönderdiği “kırk liranın gelmesinin sebebi olmaktan başka bir gözle bakma(z)”⁵²². Öyle ki Galip enişte Macide'nin babası ölünce ona gelecekteki planın ne gibi sorular sorarak genç kızın gitmesini istediğine dair tavır takınır. Macide aynı zamanda ablalarının kocalarını da sevmez. Babasının ölümüyle annesi ablasının yanına taşınır. Macide eniştesinin yanında yaşamak istemediği için bir daha ablasını ve annesini göremez.

Kuyucaklı Yusuf'ta enişte ile ilişkilere ayrıntılı temas edilmez ancak Yusuf ve Muazzez'in Zeytinli köyüne kaçması sebebiyle bir enişte bahsi açılır. Yusuf ve Muazzez kaçtıktan sonra babalarına iyi olduklarına dair haber göndermek isterler. Genç çift, İsmail adındaki köylüyle babalarına evlendiklerini de iletir. Kaymakam çocuklarını görmek ister. İsmail çocukların kendi köylerinde olmadıklarını yemin eder ve kendisinin de köyüne değil de eniştesinin yanına döneceğini bildirir. Kaymakam İsmail'e evliliğe karşı olmadığını belirtir. İsmail bu sözlerden ziyade “koskoca kaymakam”ın köye gitme düşüncesini kırmak istemez. Kaymakam Salâhattin Bey İsmail'le birlikte köye doğru yol alır. Hikâyedeki enişte bahsi ise uydurma gibidir. İsmail sadece kaymakamın Yusuf'la Muazzez'in yanlarına ulaşmasını diye kendi köylerinde olmadıklarını ve köyüne dönmeyeceğini de söyler. Salâhattin Bey ise durumu kavrar ve İsmail'e kötü bir niyetinin olmadığını sezdirerek çocuklarının bulunduğu köye hareket etmelerini sağlar.

⁵²¹ Sabahattin Ali, *İçimizdeki Şeytan*, YKY, İstanbul, 2017, s. 24- 25.

⁵²² Sabahattin Ali, *İçimizdeki Şeytan*, YKY, İstanbul, 2017, s. 25.

“Sulfata”da enişte ile ilişkiler mirasla anılır. Mustafa kendisi askerdeyken babasının eşi Aliye’yi evden atması üzerine evini terk eder. Mustafa babasından gelecek bir yardımı artık istemediği için mirasını da eniştelere ve ablalarına bırakır.

Yenge ile ilişkiler de sınırlıdır ve genellikle gerçek yengelerden söz açılmaz. “Cankurtaran” hikâyesinde İbrahim, Makbule Hanım’a yenge diye hitap eder fakat bu hitap akrabalık ilişkilerinden çok büyüğe saygı mahiyetindedir. Makbule Hanım köylünün yengesi konumundadır. Makbule Hanım, İbrahim ve Asiye çiftine yardımlarını esirgemez. O, Asiye’nin köydeki doğum anında yanında olur. Makbule yenge ayrıca Asiye şehirdeki doğumevinde doktor tarafından alıkonulunca da çocuk gelinin annesiyle birlikte onu kaçırma girişimlerinde bulunur. Makbule yenge doktorun acımasızlığını daha da pekiştiren bir konuma sahiptir. Aileye tüm yardımlarına rağmen o da Asiye’yi kurtaramaz.

“Gramofon Avrat”ta da Azime’ye yenge diye hitap edilir ancak akrabalık ilişkileri yine söz konusu değildir. Azime genç kızlara barınma sağlayıp onlar üzerinden para kazanmaya çalışan kötü kalpli kadınlardandır.

Sabahattin Ali’nin eserlerinde akraba çocukları ve gençleri arasında da derin bir bağ kurulduğu söylenemez. *İçimizdeki Şeytan*’da Macide’nin kaldığı akraba evinde Emine teyze ve Galip eniştenin genç kızı Semiha da vardır. Macide ile Semiha’nın yaş olarak yakın olmaları Macide’nin ona daha dikkatli bakmasını tetikler fakat genç kız Semiha, hâl ve fikir bakımından Macide’ye kötü gözükür. Öyle ki Semiha’nın kafasının içi boş fikirlerle doludur. Otomobilli kocaların hayalinde olan genç kız, Macide’den düşünsel açıdan oldukça uzaktır. Macide, kaldığı akraba evinde de odasına kapanmayı çare olarak görür. Semiha’nın erkek kardeşi Nuri ise yatılı okulda olduğu ve eve çok nadir uğradığı için Macide ile ilişkilerine yer verilmez.

Kürk Mantolu Madonna’da Maria ile dayısının kızı Tiedemann ile ilişkilerinde bir takım sorunlar vardır. Tiedemann Maria’nın annesine göre “uygunsuz bir hayat” yaşar. Annesi ile Tiedemann dargın oldukları için Maria da kırgın olmasa da Tiedemann’la görüşmemektedir. Maria’nın Tiedemann’la ilişkilerinin belirtilmesi biraz da annesiyle Maria arasındaki düşünce farklılığının belirgin kılmak için olduğu söylenebilir. Düşünce, inanç ve yaşayış yönünden anne - kız farklılıklar sergiler. Tiedemann’la görüşmeme konusundaki düşünce farklılığı anne - kız arasındaki farklılığı da gösterir.

Kuyucaklı Yusuf'ta akrabalık ilişkilerine Hilmi Bey'in uzak bir akrabasıyla da yer verilir. Hami Bey bir avukattır. Uzak akrabası Şakir'in işlediği cinayetin avukatlığını üstlenir. Hami Bey, girdiği davalarda kazanmak için usulsüzlüklere de başvuran avukatlardandır. İfade değiştirme, yalancı şahit bulma, suçu başka birinin üstüne alınmasını sağlama başvurduğu yöntemlerden bazılarıdır. Hami Bey, Şakir için de olası olarak aynı yöntemleri sergileyecektir fakat o gelmeden yalancı Hacı Etem ifadeleri değiştirip, kanıtları yok eder. Şakir'in cinayeti Hacı Etem'in uğraşlarıyla örtbas edilir.

“Dekolman”da dayısının evinde sığıntı gibi yaşayan anlatıcı kahramanın dayısının çocukları tarafından rahatsız edilişine kısaca değinilir. Hikâyenin girişindeki bu kısa bahis akraba evinde kalan anlatıcının zorluklarını yansıtmaktır. Akraba çocukları anlatıcı kahramanın sığıntı yaşantısını pekiştiren yapıdadırlar.

“Mehtaplı Bir Gece”de de “Dekolman” hikâyesine benzer olarak hikâye kişisi yakın akrabasının evinde sığıntı gibi konaklar. “Mehtaplı Bir Gece”de de hikâye kişisi dayısının beş çocuğu tarafından rahatsız edilir. Beş çocuk, hikâye kişisini hasta yatağında uyurken su döküp, sopayla dürtme suretiyle onu rahatsız etme girişiminde bulunurlar. Hikâyedeki çocukların işlevi hikâye kahramanının akraba evinde bir sığıntı gibi kalışını pekiştiren yapıdadır.

“Yeni Dünya”da konukları eğlendirmeye odaklı gösterişli bir düğün tasviri vardır. Hikâyede damadın güveyi olduğu belirtilen Hüseyin'in konukları eğlendirme telaşı göze çarpar. Hüseyin'in akraba çocukları ile ilişkisine de bu doğrultuda yer verilir. Hüseyin bir gereksinim hâlinde akraba çocuklarını ihtiyaçları karşılamak üzere gönderir.

“Çakıcı'nın İlk Kurşunu”nda Çakıcı'nın amcasının oğlu Kamalı'yla Çakıcı arasındaki ilişkiye yer verilir. Kamalı, amcasının oğlu Çakıcı'nın aksine halkı sömüren, onlar üzerinde baskı kuran bir kişidir. Çakıcı'nın amacı halkın yanında olmaktır. Çakıcı, halkın köprü, mektep, yol gibi temel gereksinimlerini karşılamak ister. Çakıcı halka zulmedenlerle de mücadeleye girer. Amcasının oğlu Kamalı da halkı sömürenler arasındadır. Çakıcı akrabalık gözetmeksizin halkı sömüren amcasının oğlunu da öldürerek halkın gözünde daha da saygın bir kişiliğe bürünür. Halk artık Çakıcı'nın yanındadır ve tehlikeli anlarında ona dua eder. Halk arasında ona yazılan türküler de okunmaya başlanmıştır.

Sabahattin Ali'nin eserlerinde işçilerin çektiği zorluklara da dikkat çekilir. “Köpek” hikâyesindeki çoban, ücreti kendisine ödenmediği için şehre gidip çalışmayı aklından geçirir ancak daha önce aynı yolu deneyenlerin başlarına gelen durumlar çobanı düşündürür.

Çobanın şehre gidip ağır şartlar altında çalışarak sakat kalan ve bu nedenle hâli perişan olan bir akrabası vardır. Çoban, bu durumları düşününce belki ağasından parasını da alabileceği düşüncesiyle şehre gitme düşüncesini o an için unuttur.

Sabahattin Ali'nin esserlerinde kayınbirader ve baldıza da çok fazla yer verilmez. *Kürk Mantolu Madonna*'da ise iç güveylilikten dolayı kayınbirader ve baldıza biraz daha fazla yer verildiği söylenebilir ancak kayınbirader ve baldız da olumsuz tesirlerle anılır.

Kürk Mantolu Madonna'da Raif Efendi'nin hem kayınbiraderleri hem de baldızıyla birebir iletişimi yoktur fakat Raif Efendi'nin de sessiz kalması sebebiyle bu akrabalar onun çocukları üzerinde kötü örnek olurlar. Aynı zamanda kayınbiraderleri Vedat ve Cihat çalıştıkları hâlde eve ekonomik manada katkıları yoktur. Evin bütün yükü sessiz sakin Raif Efendi'dedir. Kayınbiraderler aynı zamanda enişterisi hastayken de bakkala gitmeyip onu hasta yatağından kaldırılmasına neden olur ve Raif Efendi daha da fazla soğuk kapar. Geleneksel ailelerdeki büyüğe saygı onların bu gibi davranışlarıyla yavaş yavaş tükenmektedir.

İçimizdeki Şeytan'da da kayınbiraderle ilişkiler sıcak akrabalık ilişkilerine dayanmaz. Romanda kayınbirader yasa dışı işlere bulaştığı için hem kendisinin hem de başkalarının başlarına işler açar. Hafız Hüsamettin Efendi, kayınbiraderi İsmail'i hapisten kurtarmak için çalıştığı kurumun kasasından aldığı parayla kefareti öder. İsmail hapisten çıktıktan sonra ödemeyi vadettiği borcunu Hafız Hüsamettin Efendi'ye vermez. Hüsamettin Efendi, iş yerinin kasasına aldığı parayı koyamadığı için başı belaya girer. Hüsamettin Efendi, denkleştiremediği paralar yüzünden hapse girecekken ona son darbeyi çok sevdiği iş arkadaşı Ömer vurur. İnsanlığa dair bir inancı kalmayan Hafız Hüsamettin Efendi, Ömer'in istediği parayı da kasadan çıkarıp verir. Kendisi hapse girmemek için kaçmak zorunda kalır.

“Kanal”da aynı evin içinde yaşasalar da Dedemköylü Mehmet ve kardeşi Mustafa'nın baldızlarıyla ilişkilerine hikâyenin ana odak noktası geçim derdi olduğu için temas edilmez.

Sabahattin Ali'nin eserlerinde bacanaklara da oldukça az yer verilir. Sabahattin Ali'nin eserlerinde bacanaklar olumsuzluklara yol açar. Bu olumsuzluklar hapse düşme ve kötü yönde tesir şeklinde görülür.

Kürk Mantolu Madonna'da da Raif Efendi bacanağı Nurettin ile de birlikte yaşar. Nurettin Bey patron olduğu hâlde eve ekonomik açıdan hiçbir katkısı yoktur. Parasını sadece karısı ve kendisinin giyimi için harcar. Evin bütün yükünü Raif Efendi'ye yüklediği hâlde

nankördür ve bacanağının onlara neden daima iyi imkânlar sunmadığından yakınıdır. Nurettin Bey, aynı zamanda noksan kişiliğiyle Raif Efendi'nin kızları üzerinde de olumsuz bir etki bırakır. Necla ve Nurten'in iyi yetişememelerindeki etkenlerden biridir.

“Bir Şaka”da Cavit Bey bacanağını öldürdüğü için mahkûm edilir. Cinayetin yaşanmasında Cavit Bey'in aniden yükselen bir kişilik olmasının yanı sıra kıskançlık da etkilidir. Cavit Bey karısını bacanağından kıskandığı için cinayet işler. On beş seneye mahkûm edilir.

Sabahattin Ali'nin eserlerinde büyükanne/büyükbaba ve torunlar arasında da derinlikli bir bağ olduğu söylenemez. Çoğu zaman babalarından yoksun olan eser kişilerinin büyükanne ve büyükbabalarının da olmadıkları görülür. Bu durum Sabahattin Ali'nin eserlerinde geniş ailelerin sınırlı sayıda görülmesine neden olur. Büyükanne ve büyükbabalara kimi zaman hatıralarla kimi zaman da manevi değerlerle temas edilir ama derinlikli bir bağ genellikle söz konusu değildir. Torunların ölümüne de rastlanması torunlarla büyükanne ve büyükbaba arasındaki ilişkilerin de kopmasına neden olur. Sabahattin Ali aynı zamanda Anadolu'da rastlanılan dedenin adının toruna verilmesine de iki hikâyesinde temas eder.

Kuyucaklı Yusuf'ta Ali, Muazzez'le aile kurmak ister fakat Muazzez kumar borcu yüzünden Şakir ile evlenmek zorunda bırakılmıştır. Bunun üzerine Ali büyükannesinden yardım ister ve gerekli parayı alır. Ganimet Hanım ise çok sevdiği torunu Ali'yi kırmak istemez ve onun Muazzez'le aile kurmasının yolunu açan en büyük etmendir fakat Ali'nin ölümüyle bu durum gerçekleşmez. Ali'nin ölümü büyükanne ve torun ilişkisinin sınırlı kalmasına neden olur.

İçimizdeki Şeytan'da Macide'nin büyükannesinin yaşayıp yaşamadığına dair bilgi yoktur ancak Macide büyükannesiyile yaşadığı bir anıyı içinde bulunduğu duruma benzetir. Ömer'in arkadaşları Macide'ye eğlence yerinde sarkıntılık eder. Bu olaydan beş on gün sonra Macide kendisine sarkıntılık eden insanlarla karşılaşır fakat Macide'yi görmezden gelip, ondan gözlerini kaçırmaları. Bu durumun oluşmasında Macide'nin birlikte yaşadığı Ömer'in tutuklanması da etkilidir. Macide acemice gözleri kaçırarak gülünç bir durum oluşturanlarla büyükannesi arasında bağ kurar. Macide küçük yaşlardayken büyük annesinin odasında namaz kılmasına şahit olmuştur. Küçük kız büyükannesini namazdayken konuşturmaya çalışır ve onun baktığı yere doğru hareketlenir. Büyükanne ise küçük torunu Macide'yi görmemek için bakışlarını acemice ve gülünç bir şekilde değiştirmeye çalışır. Macide her iki acemice

bakış kaçırmaması arasında bağ kurmuştur ancak bu durumun basit bir benzetme içerdiği unutulmamalıdır. Eserde büyükanne ile ilişkilere dair derin bir bilgi yoktur.

Kürk Mantolu Madonna'da büyükanne ile ilişkiler de sınırlıdır. Anne yokken kız çocuğu büyükannesinin yanında kalmaktadır. Romanın sonunda anlaşılmaktadır ki Maria'nın ölümü ile kızı büyükannesi ile birlikte kalmaktadır. Romanda ismi verilmeyen küçük kız çocuğu, annesinin ölümü babasının da ondan haberi olmamasından dolayı büyükannesiyile yaşar fakat roman bu noktada sonladığı için büyükanne-torun ilişkisi belirtilmez.

“Bir Orman Hikâyesi”nde dede ile ilişkilere aktarılan değerler neticesinde temas edilir. Böylelikle ormanın köylüler için kutsiyeti (maneviyatı) ortaya koyulur. Ormanda dedeler ne yapıyorsa, nasıl yaşıyorsa babalar da aynısını yapıyor ve bu durum torunlara da olduğu gibi aktarılmıştır. Böylelikle orman köylüler için sadece bir yaşam alanı olmaktan çıkar manevi değerlerle örülü bir alan hâline de gelir. Atalardan miras kalan orman ve orman yaşantısının yok edilmesi, ormana yüklenen manevi değerler nedeniyle de köylünün üzerinde yıkıcı bir tesir bırakır.

“Bahtiyar Köpek”te yazar torununu avutan bir büyükannenin varlığına kısaca değinir ancak hem torunun daha bebek olması hem de hikâyenin ana kahramanının köpekten seçilmesi büyükanne-torun ilişkisinin derinleşmemesine yol açar. Yine de büyükannenin varlıklı ailelerin yoksul ailelere yardım etmemesine temas eden hikâyenin aksine torunuyla ilgilenerek ona ve evlatlarına yardımcı olmaya çalıştığı söylenebilir.

Dede - torun ilişkisinin işlevsel kullanıldığı en önemli hikâye “Kafakağıdı”dır. Hikâye Anadolu’da sıkça görülen dedenin adını torunda yaşatma isteğine temas eder ancak aynı adı kullanma zaten fakir olan köylünün belini iyice bükür. Hikâye kahramanı İhtiyar Mehmet’in dört oğlu vardır. Mehmet’in iki oğlu seferberlik yıllarında şehit düşerken biri de hapiste öldürülür. Yaşlı adamın tek torunu ise jandarmayken eşkıyalar tarafından vurulup sakat kalan oğlundandır. İhtiyar adamın tek torunu da sekiz yaşında sıtmadan ölür ve nüfustan kaydı düşürülmez. Köyün ağası, Mehmet ve ailesinin işlediği tarlayı elinden almaya çalışır. İhtiyar adam istemeye istemeye devlet kapısına giderek hak arar. Mahkemeye giderken kendi kafa kâğıdını bulamayan ihtiyar, aynı adı taşıyan ölmüş torununun kafa kâğıdını alır. Mahkeme tarla meselesi açısından ağayı haklı bulur aynı zamanda yaşlı adam yaşı geçkin olduğu için muaf olduğu yol vergisini ödemeyen torununun kafa kâğıdını kullanması dolayısıyla vergiden de yükümlü olur. Vergiyi ödeyemeyen yaşlı adam mahkûm olur. Hikâyede seksen yaşına yakın olduğu vurgulanan yaşlı adamın yirmi dokuz yaşında kabul edilip vergiye muaf

tutulması ironiktir. Ramazan Korkmaz “Kafakağıdı” hikâyesindeki bürokrasinin köylünün sorunlarını çözmek yerine onlara bir engel teşkil ettiğini yazar.⁵²³

“Portakal” adlı hikâyede de dede- torun ilişkisine isimlerinin aynı olması yönünden bahsedilir. İsmail oğlu doğmadan bir ay önce babasını kaybeder. Babasının adını yaşatmak istediği için oğluna Musa ismini verir. Her ikisinin de adı denizcilikle bağlantılı olarak Musa Denizer olur. İsmail görevdeyken oğlunu özler. Hem oğlundan uzak kaldığı hem de ona daha yeni ölen babasının adını verdiği için içindeki hasret büyür.

“Çirkince” hikâyesinde de dede-torun ilişkilerine temas edilir. Hikâyenin anlatıcı kahramanının ve Sabahattin Ali’nin babaları gibi dedeleri de askerdir. Anlatıcı kahraman, babasının teşvikiyle annesi ve erkek kardeşiyle birlikte Çivril’e dedesinin yanına gitmek üzere yola çıkar ancak yolda trenin arıza yapmasıyla seyahat gerçekleşmez. Bu nedenle dede ile torunlar arası ilişkiler de detaylandırılmaz.

“Yeni Dünya”da da nene-torun ilişkisine yer verilir. Yeni Dünya hasta bir şekilde yoğun tempoda düğüne gelen konukları eğlendirdikten sonra gelinin kasabasında ihtiyar bir kadının evinde can verir. İhtiyar kadının davranışları toplumdaki yardımlaşma duygusunun kalmadığını ve düşmüş kadınların toplumdan nasıl dışlandığını gösteren yapıdadır. İhtiyar kadın, kendi evinde ölen Yeni Dünya’ya herhangi bir üzüntü belirtisi göstermez. İhtiyar kadın Yeni Dünya’nın cesedinin başına kalacağından endişe duyar. İhtiyar kadın cesedin kendi başına bırakılacağını düşündüğü için olaya şahit olan küçük torununu konvoyun peşinden gönderir. Olaya şahit olan torun, hikâyeyi daha da trajikleştirirken aynı zamanda torunun gelişiminin kötü etkilenebileceğini de söylemek mümkündür. Toplumda yardımlaşma duygusu azalmıştır. Yeni yetişen nesil de içinde bulunduğu toplumu gözlemlediği için onların da olası olarak yardımdan uzaklaşacağı yorumu yapılabilir.

“Kanal” da dolaylı yoldan torun-büyükanne arasında olabilecek ilişkiye yer verilir. Zağar Mehmet tarla meselesi sebebiyle Dedemköylü Mehmet ve kardeşini öldürdükten sonra karısına, kendisi hapisteyken yapılmasını istediği davranışları nasihat olarak verir. Zağar Mehmet, kendisinin yokluğunda altı yaşındaki çocuğunun harap olmamasına dair öğütte de bulunur. Verilen nasihatler arasında yetişen çocuğun ve eşinin, evin büyükannesine hakaret etmemesi gerektiği de vardır. Zağar Mehmet’in verdiği nasihatlerle geride bıraktığı aile üyelerinin her birini koruma amacı güttüğü söylenebilir.

⁵²³ Ramazan Korkmaz, a.g.e., s. 140.

“Birdenbire Sönen Kandilin Hikâyesinde” sıradan bir büyükbaba-torun ilişkisi yoktur. Hikâyenin gerçeküstü özellikler barındırması cet-torun ilişkisini de farklı kılar. Hikâyede noksansız kandilleri birdenbire söndüren bir kuvvet vardır. Kandillerin neden söndüğünü ve alevlerin nerede saklandığını merak eden bir adam arayışa girer. Adam sırrı çözer fakat yazıya geçirmeden masada ölü bulunur. Kandillerin sönmesine sebep olan kuvvet, adamın emeklerine acıyarak sırrı adamın neslinde devam ettirir. Hikâyedeki genç kadının en parlak dönemindeyken ölmesi büyük büyük dedesinin hakikate sahip olmasıyla ilişkilendirilmiştir.

“Esirler” piyesinde Çin İmparatoru’nun ecdadının yaptığı bir davranış kurguda önemli bir nokta teşkil eder. Ecdat geceleri yanına birkaç kişi alarak halkın içine karışır. Çin İmparatoru da sevdiği ecdadının bu davranışını her gün tekrarlar. Kürşad, Çin İmparatoru’nun söz konusu davranışını her gece tekrarladığını bildiği için o dakikalarda saraya girmenin daha kolay olabileceğini düşünür ve planını kendisiyle savaşıacak olan Türklere anlatır. Çin İmparatoru’na hizmet eden Ven-Çing, Kürşad’ın yaptığı imparator gece saraydan uzaklaştığında saraya girme planını gizlice duyar. Ven-Çing, Çin İmparatoru’na durumu anlatarak bu gece sarayda kalmasını yerine başka birinin imparatormuş gibi gönderilmesini ister. Ven-Çing böylece hem Türk askerlerini şaşırtır hem de ek önlemler alarak onların yenilmesinin önünü açar. Çin İmparatoru’nun sevdiği ecdadının tekrarlanan davranışı üzerine kurulan plan böylelikle yıkılmıştır.

Sabahattin Ali’nin eserlerinde kız çocuklarının evlenmesi ve bu sebeple babaeviyle bağlantısının en aza inmesi görümceler arası ilişkilere de olumsuz olarak yansır. Kardeşler arası bağlar erken yaşta evlenme ve ölümler neticesinde yok denecek kadar azalır. Aynı zamanda maddiyata verilen önem de kardeşler arası ilişkilerin açılmasına yol açar. Miras paylaşımında zaman zaman kardeşler arasında da sorunlar yaşanması dolaylı yoldan görümceler arası ilişkileri de kısıtlar.

Kürk Mantolu Madonna’da görümceler arası bir temas kurulmamasının iki nedeni vardır. Bunlardan birincisi, aradaki kardeş kopukluğunu vurgulamaktır. Bir diğeri ise Raif Efendi’yi ablalarından da desteksiz bırakarak olabildiğince yalnız bırakmak düşüncesidir. Raif Efendi’nin abla ve enişterileri ile ilişkileri özellikle babanın ölümünden sonra Ankara’ya dönüşünde mirasla anılır. Raif Efendi’nin Mihriye Hanım’la evliliği sürecinde de ablalardan söz açılmaz bu nedenle eserde görümce bahsi geçmemektedir.

“Sulfata”da Mustafa, babasının evliliğine izin vermeyip karısını kovması üzerine evini terk eder. Mustafa’nın babasının mirasını da ablaları ve enişterilerine devredip karısıyla dağa

yerleştiği görülür. Mustafa'nın babaeviyle bağını kesmesi, evli k z kardeşleriyle de iletişimsizliğini daha da arttırır. Mustafa'nın k z kardeşleri ve karısı arasında da bağ kopmuştur. Bu nedenle görümceler arası iletişim de yoktur. "Sulfata"da da söylenebilir ki aile içi dayanışmadan ziyade bireysellik ve kopukluk ön plana çıkarılır.

"Yeni Dünya"da görümce bahsi düğün alayındaki kalabalığın belirtilmesi için açılır. Hikâyede gösterişli bir düğün alayı merasimi vardır. Dokuz saat süren bir yolculukla gelin evine k z almaya gelinir. Dönüş yolunda g r mcesinin yanına oturan bir kadından değinilerek geçilir.

Sabahattin Ali'nin eserlerinde erkek kardeşlerin de pek bir arada bulunmaması eserlerinde görülen elti sayısını da azaltır. "Kazlar" hikâyesindeki tatsız diyalog haricinde eltilerin birbirleriyle iletişimlerine de yer verilmez. Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde bireyselliğin vurgulanması için uzak/yakın akrabaların sayısı en aza indirilir.

"Kazlar"da Seyit, eşi Dudu'ya hapisanede kaldığı yeri değiştirmek adına, rüşvet olarak vermek için, kazlar istediğine dair mektup yazar. Dudu, tek kazının yanında bir kaz daha bulmak zorundadır bu sebeple eltisinin evine gider. Dudu'nun eltisi, eşinin ölümünden Seyit'i sorumlu tuttuğu için Dudu'yu evinden kovar. Dudu, ise gördüğü muamele karşısında başka akrabalarından yardım istemeye çekinir çareyi hırsızlık yapmakta bulur.

"Kanal"da eltiler aynı evin içinde yaşasalar da hikâye daha çok geçim derdine odaklandığı için eltilerin birbirleriyle ilişkilerine temas edilmez. İki elti hikâyede erken yaşta ve ekonomik amaçlarla yapılan evlenmelere dikkat çekme yönünden hikâyede kurgulanmıştır.

Sabahattin Ali'nin eserlerinde gelinle ilişkilerde de sorunlarla karşılaşılır ve bireysellik ön plana çıkarılması için gelinlere de çok az temas edilir. Eserlerde gelinlerle diyaloglar da oldukça sınırlıdır. Gelinler mirasla da anılır. Gelinlere bir arada yaşama ve birlikte çalışma açısından da temas edilir.

"Sulfata"da ailelerin istemediği bir evlilik gerçekleştiği için gelin-kayınpeder ilişkileri sorunludur. Mustafa ovalı, Aliye dağlı olduğu için, ebeveynler bu evliliğe karşı çıkar ancak birbirini seven çift, dinî nikâhla evlenir. Mustafa askere gittiğinde ise babası eşini evden atar. Mustafa döndüğünde söz konusu durumu kabullenemez eşini de alıp evini terk eder. Dayanışmaya dayanan aile ilişkileri "Sulfata"da da görülmez ve bireyselleşme söz konusudur. Mustafa karısının hastalığında da bireysel olarak mücadele eder.

“Kanal”da gelin- kaynana ilişkisine doğrudan temas edilmez. Zağar Mehmet, ailesinin geçimini sağlamak için çocukluk arkadaşı Dedemköylü Mehmet ve kardeşini öldürdükten sonra, annesi için ona hakaret edilmemesi yönünde eşine uyarılarda bulunur. Hikâye bu noktadan sonra devam etmediği için aynı evde yaşayan gelin- kaynana arasındaki ilişki de muğlak kalır. Öte yandan Dedemköylü Mehmet ve kardeşinin evlenmesi sonucunda anne ve gelinlerin aynı evde yaşadıkları görülür ancak daha çok ailenin geçim derdine odaklanan hikâyede gelin- kaynana arasında diyaloglara yer verilmez. Aile üyeleri hep birlikte hareket ederek ailenin geçimini sağlamaya çalışırlar.

“İki Kadın”da gelin ile ilişkiler mirasla anılır. Kerim Ağa öldükten sonra gelininin mirasa konabileceği düşüncesi akla gelir. Hacer ve Esmâ Hanımlar bu sebeple Kerim Ağa’nın geride bıraktığı sandığa açıp bakmak isterler ancak Kerim Ağa, sandığa paraları bırakmamıştır. Bu yönüyle onun cimriliği vurgulanır. Elde edilemeyen miras hikâyesinin sonunda da ne geline ne de eşlere ulaşmaz.

Sabahattin Ali’nin “Kafakağıdı” adlı hikâyesinde eşinin sakat kalmasından dolayı onun yapacağı işleri üstlenen fedakâr bir gelin tipi vardır. Köy yerindeki yoksulluğa bağlı olarak gelin, kaynanası ve kayınbabasına yardımcı olur. Hikâyede ismi verilmeyen gelin ailenin geçimine katkıda bulur. Gelinin, kaynanası ve kayınbabasının yanında kalması günümüz toplumunda azalan bir durumdur. Hikâyede ise gelinin eşinin ailesiyle birlikte kalmasına sebep, yoksulluk ve köy yaşantısıyla alakalandırılabilir. Bu hikâyedeki gelinin istisnalardan olduğu söylenebilir. Sabahattin Ali’nin eserlerinde köylü- bürokrasiyle karşı karşıya getirilir ve ezilen köylüdür.⁵²⁴ “Kafakağıdı” da bu hikâyelerden birisidir. Bu kez de köy ağası mutluluğu zedeler. Aile kalan üyeleriyle birlikte çalışıp birlikte hareket eder. Aile üyeleri aynı evde yaşamlarını sürdürür ancak ağanın, ailenin tarlasını eline geçirmek istemesi ailenin bütünlüğüne zarar verir. Ağanın tarlada hak sahip olmaya çalışması üzerine mahkemeye taşınan olay neticesinde aile babası Mehmet mahkûm olur. Mehmet’in , ağanın haksız kazanç elde etmeye çalışmasıyla mahkemeye başvurmak zorunda kalması ve yanlış kafa kâğıdı kullanması neticesinde hapiste olması ailenin birlik ve beraberliğine engel olur.

Sabahattin Ali özellikle hikâye türünde üretken olmasına rağmen damatlara da çok az yer verir. Bu durum geniş ailelerdeki gibi birlik ve beraberlikten çok bireyselliğin

⁵²⁴ Sabahattin Ali’nin hikâyelerinin ezen ile ezilen arasındaki çatışmadan kurulduğuna pek çok akademisyen değinmiştir. Ayşe Demir, “Sabahattin Ali’nin Öykülerinde İdeolojik Tutum Problemi ve Anlatıcı ile Anlatılan Arasındaki Mesafe”, *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s. 123. Necati Mert, “Asfalt Yol” hikâyesinde Sabahattin Ali’nin “bürokrasiyle/devletle köylüyü karşı karşıya getir”diğinden bahseder. Necati Mert, “Sabahattin Ali’nin Düşünce Dünyası Üzerine” *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s.49. Aynı durumu “Kafakağıdı” için de genellenebilir.

vurgulanması içindir. Sabahattin Ali'nin eserlerinde daha çok kayınpeder-damat ilişkisi iltimasla anılır. Damatlar özellikle nüfuzlu kayınpederlerinin etkisiyle çoğu zaman vasıfsız olsa da işe alınır ya da işleri çözülür.

Kürk Mantolu Madonna'da Raif Efendi'nin kayınbabası ile ilişkisi de iltimasa dayanır. Raif Efendi, kendisi gibi memur olan kayınbabası sayesinde memurluk alır. Raif Efendi, daha sonra çalıştığı bankaya geçer. Bu bankaya geçmesi de Mihriye Hanım'ın başka bir akrabasının yardımıyla olur. *Kürk Mantolu Madonna*'da ve *İçimizdeki Şeytan*'da bahsedilen bir damat ilişkisi de bir ocağın kapanması yönünden kurulur. *Kürk Mantolu Madonna*'da Raif Efendi'nin, *İçimizdeki Şeytan*'da Macide'nin anneleri eşleri öldükten sonra evleri kapanır. Her ikisinin annesinin de damatlarının yanına taşındığı bilgisi eserlerde aktarılır.

Kuyucaklı Yusuf'ta Ganimet Hanım'ın damadıyla ilişkisine yer verilir. Ganimet Hanım, babası öldükten sonra mirası iyi değerlendirmiştir. Ganimet Hanım, aynı zamanda küçük yaşta evlenmiş fakat eşini de kaybetmiştir. Hem eşinden hem de babasından kalan paralarla geçimini de rahatlıkla sağlamıştır. Ganimet Hanım, ömrünün kalan kısmında da kalan servetinin işletilmesini damadına ve kızına bırakmış, onların da maddi anlamda rahat bir yaşam sürmesinin yolunu açmıştır.

Kuyucaklı Yusuf'ta Salâhattin Bey ve Şahinde Hanım'ın Yusuf'la Muazzez evlendikten sonra da ilişkilerine yer verilir. Salâhattin Bey'in Yusuf'la ilişkisi evlendikten sonra da değişmez. İkisinin daha iyi bir iletişimi vardır ancak yine kayınpeder damat ilişkileri iltimasla anılır. Yusuf bir eğitimi olmaksızın kaymakam olan kayınpederinin nüfuzu ve uğraşları neticesinde devlet kademesinde işe başlar fakat bu iş, Yusuf'un problemini daha da büyütür. Yusuf, kasaba hayatına olduğu gibi iş hayatına da alışamaz. Yusuf, Salâhattin Bey'in de kısa süre içerisinde ölümü neticesinde bir kaymakamın evini geçindiremeyecek duruma gelir. Şahinde Hanım, Yusuf'un eve getirilmesi gibi Muazzez'le evlenmesini de hoş karşılamaz. Şahinde Hanım ,bu evliliği bir felaket olarak düşünür. Şahinde Hanım'ın damat hayali kendisinin de ekonomik manada rahata kavuşturacak biri olmalıdır. Yusuf ise Şahinde Hanım'ın bu düşüncelerini karşılayamaz. Evde sadece bulgur pilavı ve birkaç turşu ile geçirtilen akşam yemekleri neticesinde Şahinde Hanım, serzenişlerde bulunur. Muazzez de damat- kaynana arasındaki sevgi ve iletişim sorunlarına çare olamaz.

“Köpek” hikâyesinde de kayınpeder - damat ilişkileri iltimasla anılır. Hikâyede bilinçli olarak kimseye özel isim verilmez meslekler yoluyla halk - aydın çatışması belirginleştirilir. Ramazan Korkmaz'ın da dikkat çektiği üzere hikâyenin okumuş aydın tipinin asıl mesleği

mühendisliktir fakat kayınbabasının nüfuzu sayesinde bankada çalışmaktadır.⁵²⁵ Damat hak etmediği fakat daha çok kazandığı mesleğe kayınbabası sayesinde yerleşmiştir.. Damadını daha çok kazandığı bir işe sokan kayınbabanın dolaylı yoldan kızını da ekonomik açıdan rahat ettirme düşüncesinde olduğu yorumu yapılabilir. Ayrıca kayınpederin nüfuzu, damadın işine seyrek uğramasına ve boş zamanlarında gezmeye, kendine vakit ayırmasına zemin hazırlar.

“Cankurtaran” hikâyesinde de kayınbabanın nüfuzu damadın mesleğinde daha rahat hareket etmesini sağlar. Mutena Cankurtaran, şehirdeki doğumevlerinden birinin sahibidir. Doktor Mutena Cankurtaran, Ankara’da başkanlık yapan kayınbabasına ve Valiye şehirdeki diğer hastane doktorunun yetkisi olmadan doğum yaptırdığını bildirir. Kayınbaba, damadının talebini gerçekleştirmek için tanıdığı Sağlık Bakanıyla irtibata geçer. Sağlık Bakanlığı köylünün “baba” olarak adlandırdığı doktorun yetkisini alır. Daha önce pek çok başarılı doğumlar yaptırmasına rağmen baba doktorun elinden yetkisi alınır. Mutena Cankurtaran’ın kayınbabası yoluyla Sağlık Bakanlığını devreye sokması onun paragözlülüğünden kaynaklanır. Şehir hastanesinde doğum yapılamayacağından köylüler, onun doğumevine gelmek zorunda bırakılır. Mutena Cankurtaran’ın eline düşen köylüler ancak yüklü meblağlar ödeyerek doğumu gerçekleştirebileceklerdir.

“Çirkince” hikâyesinde anlatıcı kahramana yardımcı olmaya çalışan kayınpeder-damat ikilisine kısaca değinilir. Hikâye anlatıcısı Efes’i gezdikten sonra çocukluğunda güzel anılar biriktirdiği Çirkince kasabasına da gitmek ister fakat mesafe uzak olduğu için vasıta gerekmektedir. Anlatıcı kahraman, istasyonun önünde daha önceden tanıdığı hikâyede adı verilmeyen birine rastlar. Çirkince’nin mevcut durumunu iyi bilen bu zat, anlatıcı kahramana oraya gitmemesini söyler ancak ısrarlar üzerine damadından yardım isteyen zat, at getirir. Damat ve kayınpeder hikâyenin akışını devam ettiren tiplerdendir. Anlatıcı kahraman damadın getirttiği atla Çirkince’ye gider ve hayal kırıklığına uğrar.

“Böbrek” hikâyesinde damat ile ilişkiye bir yakınlık kurmak için temas edilmiştir. Damat ,kurguda önemli bir işlevi arz eder. Avni Akbulut, böbreğinde taş bulunduğu için İstanbul’a gelir. Burada doktorlara başvuracaktır. Avni Akbulut aynı zamanda Niğde’nin eski nüfus memurlarındandır. Avni Akbulut İstanbul’a gelince bir otele gider. Oteldeki oda arkadaşıyla tanışır. Oda arkadaşı damadının Niğdeli olduğunu ve Avni Akbulut’u nikâh işlemlerini gerçekleştirirken görevi başında görmüş olabileceğini aktarır. Avni Akbulut’un bu sayede oda arkadaşına güveni artar ancak oda arkadaşı kendisini dolandırır.

⁵²⁵ Ramazan Korkmaz, a.g.e, s. 156-157.

“Sulfata”da da damat ile ilişkiler dolaylı yoldan mirasla anılır. Mustafa askerdeyken babası, gelini Aliye’yi evden kovar. Mustafa babasının bu davranışına tepkisiz kalamaz ve baba ocağını terk eder. Babadan kalacak mirası da “eloğlu damatların” alsın diyerek reddeder.

“Hakkımızı Yedirmeyiz”de damat ile ilişkilerin belirtilmemesi aradaki kopukluğun vurgulanması içindir. Hikâyede ismi verilmeyen kız kardeş evlenip babaeviyle ilişkisini keser. Hikâyede kızını bile göremeyen annenin damadıyla da ilişkisinin belirtilmemesi bu nedenledir.

SONUÇ

Eserlerinde aile kurumuna geniş yer veren Sabahattin Ali, ailenin nasıl kurulması gerektiğinden başlayarak bireyler arası ilişkiye kadar birçok konuda görüş bildirmiştir. Bunda hiçbir uyum gözetilmeden gerçekleşen bir ailede yaşadığı travmalar ve sevgi eksikliği etkili olmuştur.

Sabahattin Ali eserlerinde yanlışları göstererek -sanata yüklediği insanı daha iyiye daha güzele yönlendirme işlevinin ve ana kurgu tekniğinin etkisiyle- doğruları/iyiyi/güzeli açığa çıkarır. Aile değerlerine zarar verdiği endişesiyle de toplatılan *Kuyucaklı Yusuf*, söz konusu durumun en tipik örneğidir. Yazar kendi ailesinden yola çıkarak *Kuyucaklı Yusuf*’ta, toplumda yaşanan aile sorunlarını irdeler. Salâhattin Bey’in sadece fiziksel güzelliği esas alarak gerçekleştirdiği evlilik, romanda da gerçek hayatta da en büyük hatalarından biri olur. Söz konusu temelsiz ve mutsuz birliktelikle aile bireyleri arasında derin bir iletişimsizlik oluşur. Salâhattin Bey, sevmediği ve geçinemediği eşiyle bir arada bulunmamak için de evine nadir uğrar. Eşler arasında sadece karşılıklı sevgi eksikliği değil, ayrıca fikren ve ruhen de uçurum vardır. Bu durumun en çok etkisini hissedenler ise birbirini sevmeyen çiftlerin evliliklerinden doğup yine aynı sevgisizlik nedeniyle şefkatsiz, ilgisiz büyüyen çocuklardır. Yazar, *Kuyucaklı Yusuf*’ta babasının yaptığı büyük hatayı yani sadece fiziksel güzelliğe bakılarak yapılan evliliği ve bu evliliğin oluşturduğu olumsuz durumları da ortaya koyarak toplumu bir aydın kimliğiyle doğru evliliğe yönlendirmek ister. Zira sanatçı, aynı romanda severek evlenme ve eğitimsizlikleri açısından birbirlerine uyumlu olarak da bakılabilecek Yusuf ve Muazzez’in birlikteliğine de yer vererek olumlu evliliğin örneğini de ortaya koyar ancak Sabahattin Ali, bu evlilik çerçevesinde önemli bir noktaya daha temas eder. Çiftler her ne kadar birbirini severek ve uyuşarak evlense de ailenin yeterli maddi imkânlara sahip olmaması, aile üyelerinin mutsuz duruma düşmesini zaman zaman da ailenin dağılmasını tetikler. Hayata gerçekçi bakıldığında bu durum son derece normaldir. Kapital dünyada bir aile kurmak ve kurulan ailenin devamını sağlıklı bir şekilde getirebilmek için yeterli maddi imkânlara sahip olmak şarttır. Ekonomik yoksunluk, özellikle yazarın hikâyelerinde ölümlere de yol açabilecek durumların oluşmasına zemin hazırlar.

Sabahattin Ali’nin ideal evlilikte aradığı; eşler arasındaki sevgi bağı, eşler arasındaki fikrî ve ruhi uyum, yeterli maddi duruma sahip olma gibi özelliklerin en önemlisi sevgi bağıdır ancak toplumda gerçekleşen evliliklerde en çok bu bağ gözetilmez. Sabahattin Ali’nin aile değerleri açısından savaş açtığı ilk nokta aslında bu kısımdır. Toplumda görülen evlilik

düşüncelerinde sevgi bağı gözetilmez ve evlilik düşünceleri; sanatçının kendi yaşantısından, gerçekleştirdiği konferanstan ve eserlerinden anladığımız kadarıyla şu şekildedir: Sadece fiziksel güzellikten etkilenerak yapılan evlilikler (*Kuyucaklı Yusuf...*), kadınların aileleri tarafından zorla evlendirilmeleri (“İki Kadın”da Esmâ...), çiftlerin birbirini tanımadan gerçekleştirilmeye çalışılan görücü usulü evlilikler (*Kürk Mantolu Madonna...*), çocuk gelinler (çoğu zaman zorla evlendirilirler “Çilli”de Nigâr...), çevreye hava atmak için güzel kadınlarla evlenmek isteyen yarı münevver erkekler (*İçimizdeki Şeytan*, “Bir Skandal”...), özellikle ebeveynler tarafından damat adayının mesleğine bağlı gerçekleştirilmeye çalışılan temelsiz evlilikler (*İçimizdeki Şeytan* ve *Kuyucaklı Yusuf...*) , bekârlığı bir hastalık olarak algılayan ve önüne çıkan ilk kadınla sevgisizce, yeterince düşünüp taşınmadan evlenmek isteyen erkekler (*Kuyucaklı Yusuf*), evde kalma korkusuyla yeterince hissetmeden ve düşünmeden “münasipçe” bir kısmet belirince hemen evlenmek isteyen bilinçsiz kadınlar (*Kuyucaklı Yusuf*, *İçimizdeki Şeytan*), kız çocuklarının eğitimlerine erkekleri beğendirmek için devam edip kendilerini bir nevi görücülere hazırladığı durumlardan (*Kürk Mantolu Madonna*, *İçimizdeki Şeytan*) evlilik düşünceleri oluşmuştur. Bunların her biri yazarın dikkate aldığı ve sıklıkla dile getirip eleştirdiği durumlar olmakla birlikte Sabahattin Ali, eşler arası ilişkilerde önemli bir noktaya daha temas eder. Genellikle birbirini seven, fikren ve ruhen uyumlu çiftler, -Ramazan Korkmaz’ın da dikkat çektiği üzere- ellerinde olmayan hayat şartları sebebiyle ayrı düşerler. Bu nedenle sanatçının eserlerinde gerçekleşen evlilikler mutsuz yuvalara örnek oluşturur ancak bu durumun yazarın idealindeki evlilikler olmadığı unutulmamalıdır. *Kürk Mantolu Madonna*’da yazar, Raif Efendi’nin dilinden açıkça ruh uyumuna temas eder. Maria ve Raif birbirini karşılıklı seven birlikteliğe örnek oluşturur. Bu birliktelikte ruhi ve zihnî uyumu güzel sanatlar sağlar. Her ikisi de resim sanatına ilgi duyar. *İçimizdeki Şeytan*’da Bedri ve Macide’yi de daha uyumlu kılan nokta, müziktir. *Kürk Mantolu Madonna*’da çiftleri ayıran Raif’in, babasının ölümüyle Almanya’dan Türkiye’ye dönmesi etkenlerden birisidir ancak asıl Maria’nın plöreziden (zatülcenpten) ölmesi, iletişimin kesilmesine ve çiftin birlikte yuva kuramamasına neden olur. Raif Efendi’nin Mihriye Hanım’la evlenmesi, hayatın onu bu noktaya sürüklemesi olarak bakılabilir. *İçimizdeki Şeytan*’da da Macide’nin piyano öğretmeni olan Bedri, görevden alınır ve birbirlerine daha uygun olan çift, romanın sonuna kadar ayrı kalır. Her ne kadar ideal çiftler kavuşamasa da Sabahattin Ali olması gereken birliktelikleri de eserlerinde göstermiştir.

Sabahattin Ali’nin eserlerinde ebeveyn- çocuk ilişkisinin belirlenmesinde birden fazla unsurun etkili olduğu görülmüştür. Birbirini sevmeyen çiftlerin çocuklarına yeterince zaman,

sevgi ve ilgi ayıramaması üzerinde durulan ilk noktadır. Ebeveynlerden yeterli ilgi ve sevgiyi alamayan çocuklar, genellikle eserlerdeki diğer çocuklar ve gençler gibi akranlarının etkisinde kalıp iyi yetişemezler. Bu duruma örnek olarak *İçimizdeki Şeytan*'da Galip Efendi ve Emine Hanım'ın kızı Semiha verilebilir. Ne Semiha'nın ebeveynlerine karşı ne de ebeveynlerinin Semiha'ya karşı bir sevgi ve ilgi sözcüğü romanda yer almaz. Aile bireyleri öncelikli değerlerinin etkisindedir. Galip Efendi paranın, Emine Hanım misafirlerin, Semiha da iyi otomobilli kocaların derdinde gibidir. Benzer bir ebeveyn-çocuk ilişkisinin örnekleri arttırılabilmekle beraber *Kürk Mantolu Madonna*'da da birbirini sevmeyen evlenen, ruhsal ve mental açıdan birbirlerinden uzak olan Raif Efendi ve Mihriye Hanım çiftinin, kızları Nurten ve Neclâ'ya yönelik yeterince ilgisi olduğu söylenemez. Sabahattin Ali'nin eserlerinde çocuk-ebeveyn ilişkisini belirleyen faktörlerin başında ebeveynlerinden en az birini kaybeden çocuklar ve gençlerin varlığı da gelmektedir. Sabahattin Ali'nin eserlerinde kaybedilen - genellikle kendi yaşantısında görüldüğü gibi- babadır. Babanın koruyuculuğundan ve otoritesinden yoksun olan çocukların başları genellikle tehlikededir. Babanın yokluğunun en büyük etkisi ise maddiyat bağlamında hissedilir çünkü evin babası yokken sorumluluk çocuklara yüklenir. Sabahattin Ali de J. J. Rousseau'nun etkisindedir. J.J. Rousseau'nun insanın özünde iyi olduğunu fakat düzensizlik üzerine kurulan toplum hayatının insanın saflığını bozduğu düşüncesi çocuk-ebeveyn ilişkisiyle de ilişkilendirilebilir. Baba yokken çocuk çalışarak kendisini, annesini ve kardeşlerini geçindirmek için toplumla daha bir yakınlaşmak zorunda kalır. Toplumdan da gerekli ilgiyi göremeyen çocuklar ve gençler genellikle bedbaht durumlara düşerler. “Ayran” bu tarz kategoridedir. Yazar, ebeveynlerinin her ikisini de kaybetmiş çocuk ve gençlere de yer verir. Ebeveynlerinin korumasından yoksun kalan çocuklar, ruhen ve bedenen de sömürülür. Yine örnekler arttırılabilmekle birlikte “Gramofon Avrat”ta kimsesizliği vurgulanan genç kız, “Çakır” şiirinde istemediği bir hayatı yaşayan ve gerekli yardım eli kendisine uzanmayan genç kız, ruhen ve bedenen sömürülenler arasındadır ancak yazar, yardım konusunda yine olması gerekeni gösterir. “Köprü’nün Çocukları” şiirinin son kısımlarında toplumun ebeveynsiz kalmış çocuk ve gençlere yardımcı olması gerektiğini âdeta haykırır.

Sabahattin Ali, çocuk ve gençlerin eğitiminde birden fazla unsuru gözler önüne serer. Bunlardan ilki, ebeveynlerinin sevgisini ve ilgisini alamayan çocukların eğitim alanında da aksaklıklar yaşamasıdır. Örneğin; Raif Efendi, Güzel Sanatlar Akademisine gitme düşüncesindeyken kendisini yeterince tanımayan anne ve babası tarafından farklı bir fakülteye yönlendirilir. Raif Efendi bu nedenle de eğitimine devam etmez. Daha sonra Raif Efendi'yi

anlamayan ve tanımayan babası, oğlunu mis sabunculuğunu öğrenmeye gönderir. Sabahattin Ali'nin ikinci olarak üzerinde durduğu nokta, özellikle Anadolu dışındaki romanlarında değindiği genç kızların eğitim anlayışıyla ilgili meseledir. Genç kızlar, eğitimine devam eder ancak onların özellikle eğitimlerine devam etmesindeki amaç, kendilerini geliştirmekten çok kendilerini erkeklere beğendirmektir. Sabahattin Ali, bu düşüncüyü hem Berlin'de geçen *Kürk Mantolu Madonna*'da Maria'nın okul arkadaşlarıyla hem de İstanbul'da geçen *İçimizdeki Şeytan* romanında Macide'nin okul arkadaşları üzerinden gösterir. Sabahattin Ali'nin bu konuyu dünyaya bakışı iki farklı toplumda aynı şekilde yansıtması mantık dışı olarak algılanabilir ancak söz konusu durumun, dönemdeki Türk toplumunda ne kadar sıklıkla görüldüğünün bir işaretidir çünkü bu durum, kariyerinde Türkçe ve Almanca öğretmenliği de bulunan ve masa başı hikâyeciliğini tercih etmeyen yazarın, Türk toplumundaki gözlemlerinden biridir. Nitekim yazar, kadınlar üzerine verdiği bir konferansta da bu konuyu dile getirir. Sabahattin Ali'nin çocuk ve gençlerin eğitiminde üzerinde durduğu üçüncü nokta zorla evlendirilen, çoğu kez çocuk gelin olan kız çocukları üzerinedir. Çocuk gelinlerin eğitim hayatları da elinden alınır. Yaşanmış bir olaydan hareketle kurgulanan “Çilli” hikâyesi, bu durumun en tipik örneklerindendir. Yıllar sonra öğretmeniyle İzmir'de bir barda karşılaşan Nigâr'ın geçmişte başarılı bir öğrenci olduğu da vurgulanır ancak Nigâr babası tarafından zorla evlendirildiği için eğitim hakkı da elinden alınır. *İçimizdeki Şeytan*'da Macide'nin ablasının on beş yaşında ailesi tarafından evlendirilmesi de benzer bir durumdur. Ailesi Macide'yi de erkenden evlendirme isteğindedir ancak Macide, şehir değiştirerek ailesinin olası zorlamalarından kurtulur ve eğitimine devam eder. Sabahattin Ali bu noktada erken yaşta ve zorla evlendirilen kız çocuklarına dikkat çekmeyi amaçlamıştır. Sabahattin Ali'nin çocuk ve gençlerin eğitiminde üzerinde durduğu bir diğer nokta yoksulluk üzerinedir. Özellikle Anadolu'da geçen roman ve hikâyelerinde halkın yoksulluğu yazarın vurguladığı taraflardır. Normalde eğitim hayatında olması gereken çocuk ve gençler, yaşam mücadelesinin ağır basması yönünden eğitimi önceleyemez. Aç kalıp ölmek üzere eğitimin ikinci plana düştüğü durumlar da vardır. Sabahattin Ali'nin eserlerinde özellikle bu sebepten dolayı eğitimsiz bireylerin eğitimlilere nazaran daha çok olduğu gözlemlenir. “Ayran” hikâyesindeki sekiz-dokuz yaşlarındaki Hasan'ın, “Isıtmak İçin”deki sekiz -dokuz yaşındaki hastalıklı, ismi verilmeyen, soğuktan ve açlıktan donarak ölen kızın da eğitimlerinin başlangıcına dair bilgi dahi yoktur. “Asfalt Yol” da ekin zamanı ailesine yardımcı olan fakat eğitimlerini aksatan çocuklar da geçimin eğitimden önce gelmesine bir başka örnek oluşturur. Sabahattin Ali'nin çocuk eğitiminde üzerinde durduğu noktalardan sonuncusu da ebeveynsizlik durumudur. Genellikle ebeveynlerini kaybetmiş çocuklar ve gençler, hayatlarını

kazanmak zorundadır. Sabahattin Ali bu tarz örneklerde eğitime çok değinmese de çocuk ve gençlerin hayatla mücadelesi bakımından eğitim al(a)madıkları, almış olsalar bile devam edemedikleri söylenebilir. Örnekler arttırılabilmekle birlikte “Cigara”, “Bir Delikanlının Hikâyesi” ve “Gramofon Avrat” hikâyeleri ile “Çakır” ve “Köprünün Çocukları” şiirleri bu doğrultuda değerlendirilmeye elverişlidir. Sabahattin Ali’de kimsesizlik eğitime de engeldir.

Sabahattin Ali, aile içi şiddete de eserlerinde fazlaca yer verir. Aile içi şiddet, genellikle kadınlara uygulanmakla birlikte çocuğa ve yaşlıya şiddete temas da görülmektedir. Sabahattin Ali, şiddetle alkolü zaman zaman bir araya da getirir. Eşine hakaretler eden erkekler, kimi zaman zil zurna sarhoştur. Adından da anlaşılacağı üzere “Sarhoş”, bu tarz hikâyelerdendir. Kanunî Kâmil sarhoşluk sebebiyle eşinin öldüğünü dahi gece boyunca fark etmez. Sabahattin Ali’nin eserlerinde aile içi şiddetin en önemli sebebi ise eşler arasındaki sevgisizlik ve uyumsuzluktur. Bir başka ifadeyle temelsiz evliliklerdir. “Çilli”de Nigâr’ın kendisinden otuz yaş büyük eşinden şemsiye ile darp edilmeye çalışılması kıskançlığa bağlı olarak yansıtılmak istense de asıl sorun, eşler arasında ne sevginin ne de uyumun görülmemesidir. Nigâr, eğitimi yarıda kesilerek kendisinden onlarca yaş büyük ihtiyarla evlendirilmek zorunda bırakılmış talihsiz çocuk gelinlerdendir. Sabahattin Ali, iş ve işçi sorunlarını da irdeleyen yazarlardandır. Yazar, zaman zaman patronların zorbalıklarını da aile içi şiddetle ilişkilendirir. Gün boyu yarı aç yarı tok çalıştırılan işçiler, içinde öfke biriktiği için bunu en yakınlarına yansıtırlar. “Apartman” hikâyesindeki baba, bu duruma örnektir. Hikâyedeki baba, patronların ağır iş şartlarına rağmen onu ve iş arkadaşlarını yarı aç yarı tok çalıştırması üzerine eve gidip eşine ve çocuklarına bağırıp çağırarak rahatlamak ister. Ağır iş şartları ve zorba patronlardan kaynaklanan aile içi şiddet örneği, ilginç bir bakış açısı olmakla birlikte kapitalizmin egemen olduğu dünya düzeninde bütünüyle de gerçeklerden bağımsız kabul edilmemelidir.

Sabahattin Ali’nin eserlerinde aldatmalar da sık görülen durumlar arasındadır. Aldatmanın yaşanmasında çevre değişimlerinin etkisi de vardır. Bulunulan muhite dışarıdan gelenler olduğunda aldatma ve girişimlerinin olduğu görülmektedir. Tiyatro kumpanyalarındaki genç aktrisler, yöre erkeklerini güzellikleriyle etkilerler. Yöre erkeklerinin de aktrislerle yakınlaşmaya çalıştığı hissedilir. “Komik-i Şehir”, “Arap Hayri” ve “Selam” hikâyeleri bunlardan birkaçıdır. “Selam”da Yusuf, üç çocuğunu ve eşini terk ederek tiyatro kumpanyasından tanıdığı aktrisin peşinden gider. Öte yandan çevreye şarkıcı olarak dâhil olan kadınlar da istemeden de olsa aldatma girişimlerine maruz kalmaktadır. “Hanende Melek”teki genç kadın, kasabaya iki ay önce gelmiş şarkıcıdır. Hanende Melek, diğer yöre erkekleriyle

birlikte evli ve üç çocuk babası Hüseyin Avni'yi dış görünüşüyle etkiler. Hüseyin Avni, Hanende Melek'e -kendisini kalacağı yere bırakma bahanesiyle- yakınlaşmaya çalışır ancak genç kadın, Hüseyin Avni'yi istemez. Sabahattin Ali'de ayrıca aldatmaya başvuran erkekler genellikle olumsuz tiplerdir. Okuyucuya olumsuz olarak aktarılmak istenen kişilerde aldatma görülür. “Çakıcı'nın İlk Kurşunu” hikâyesindeki T. Bey, halkı sömürerek zengin olan aynı zamanda eşini de aldatan kötü kalpli kişilerdendir. Yazarın daha çok kötücül tipler üzerinden aldatmayı işlemesi aldatmaya olumsuz bakışının bir tezahürüdür. Örneğin; *Kuyucaklı Yusuf'ta* Salâhattin Bey, eşiyle her ne kadar anlaşamasa da aldatma girişiminde bulunmaz fakat aynı romanda eleştirilen fabrikatör Hilmi Bey, oğlu Şakir'e katılarak eşini aldatır. Sabahattin Ali'nin eserlerinde söz konusu tutum çerçevesinde aldatma da bulaşılan bir suç gibi aktarılmıştır.

Sabahattin Ali, akrabalık ilişkilerinde iltimasa fazlaca yer verir. Uzak /yakın akrabalar, eğitim hayatlarını tamamlamasalar bile bir işe akrabaları sayesinde yerleştirilir ya da bir işi sözü geçen akrabalar sayesinde çözülür. Burada dikkat çekici unsurlardan biri akrabalarla görüşme unsurlarıdır. İşin çözülmesi için doğrudan görüşme yerine eşler vasıtasıyla da irtibat kurulur. Akrabalar arasındaki kopukluk bu noktada da verilir. Romanlarda ve bazı hikâyelerinde akraba evlerinde kalmaya da yer verilir. Akrabasinda kalan insanlar, kendini bir “sığıntı” ya da bir “pansiyon”da kalıyormuş gibi hisseder. Akrabasinda kalan insanların genellikle evdekilerle arasında ruh uyuşmazlığı da görülür. *İçimizdeki Şeytan* romanındaki Macide ile “Dekolman” ve “Mehtaplı Bir Gece” hikâyelerindeki anlatıcı kahramanlar, kendini akraba evinde bir sığıntı gibi hisseden kişilerin örneklerinden birkaçıdır. Sabahattin Ali, özellikle hikâyelerinde aile içerisinde geniş ailedeki gibi birlik ve beraberlikten ziyade bireyselleşmeyi gösterir. Amca, hala, dayı, teyze vb. gibi uzak/yakın akrabalık bildiren kelimeleri de oldukça az kullanması bu durumun birer göstergesidir ancak yazarın idealindeki akrabalık ilişkileri de kişisel mektuplarından da anlaşılacağı üzere eserlerinde yansıttığı gibi değildir. Sanatçı, akrabalık ilişkileri bağlamında da ideallerinden ziyade gözlemlerinden hareket etmiştir.

Kardeşler arası ilişkiler ve boşanma yazarın aile teminde en az temas ettiği unsurlar olmakla birlikte kardeşler arası ilişkilerin yine önemli sosyolojik verilere erişim sağladığı gözlemlenmiştir. Kız çocuklarının erkenden evlendirilmesi, kardeşler arası ilişkileri de zedeler. *İçimizdeki Şeytan'da* on beş yaşında evlendirildiği bildirilen Macide'nin ablasıyla, Macide arasında bir kopukluk vardır. Kardeşler, roman boyunca bir arada bulunmaz ve iletişimleri de yoktur. Gerek ailenin diğer üyeleriyle gerekse birbirine daha yakın yaşlardaki

kardeşleri birbirinden ayıran bir diğer nokta, dönemde görülen salgın hastalıklardır. Özellikle sıtma, Sabahattin Ali’de yer tutan salgın hastalıkların başında gelir. Sıtmadan ölen kişilerin gerek kardeşleriyle gerekse diğer aile üyeleriyle bağı yoktur. Sabahattin Ali’nin eserlerinde cepheye gidip şehit düşen kişilerin de kardeşleri ve diğer aile üyeleri ile bağı kalmamıştır. Hapishanede olan ve zaman zaman ölümü de gerçekleşen bireylerin kardeşleri ve diğer aile üyeleriyle bağlantısı yoktur. “Kafakağıdı” sıtmadan, cephede ve hapishanede ölenlerin örneğini bir arada verirken, Sabahattin Ali’nin eserlerinde bu nedenlerden dolayı da bireysellik daha baskındır. Sabahattin Ali’nin eserlerinde babanın yokluğu da kardeşler arası ilişkileri belirleyici bir unsur olarak kullanılmaktadır. Baba ölünce ya da yokluğunda en büyük kardeş, geride kalan anne ve kardeşlerinin de ekonomik manada sorumluluğunu üstlenir. “Ayran”, “Bir Gemici Hikâyesi”, “Kanal” ve “Fikir Arkadaşı” hikâyeleri, söz konusu duruma birkaç örnek oluştururlar. Sabahattin Ali’nin eserlerinde kardeşler arası ilişkilerin kopuk olarak çizilmesinde biyografik yöne de dikkat çekilmelidir. Sabahattin Ali’nin kız kardeşi Saniye Süheyla Conkman’ın “Ağabeyim Sabahattin Ali” yazısında belirttiği gibi kardeşler arasında “kopuk”luklar yaşanmıştır. Birbirini seven kardeşler; Sabahattin Ali’nin iki yıl Almanya’da kalması, yazarın öğretmenliği dolayısıyla yurdun çeşitli yerlerine atanması, yazarın askerlik dönemleri, hapishane yaşantısı gibi nedenlerle istedikleri kadar bir arada bulunamamıştır. Yazarın kardeşiyle yaşadığı bu “kopuk”luklar eserlerinde yansıttığı kardeşler arasındaki kopuklukların da besleyici unsurları arasında değerlendirilmelidir. Sabahattin Ali aynı zamanda “Bir Gemici Hikâyesi”nde bahsettiği gibi çok sevdiği babasının ölümünden sorumlu tuttuğu kişilerden biri olan erkek kardeşi Fikret Şenyuva’dan istediği kadar kardeş desteği görememiştir. Sabahattin Ali eserlerindeki aile içi ilişkileri oluştururken ilk olarak kendi yaşantısından yola çıktığı için eserlerindeki kardeşler arası ilişkiler de çeşitli sebeplerle kopukluklar içermiştir.

Yazarın eserlerinde boşanmaya oldukça az rastlanıldığı görülmektedir. Bu durum oluşmasında birden fazla etken birlikte rol oynar. Sabahattin Ali’nin eser verdiği dönemde boşanma oranları Türk toplumunda görülen boşanmanın hoş karşılanmaması anlayışının yirminci yüzyıla kadar hemen hemen aynı şekilde devam etmesi nedeniyle, günümüze nazaran çok daha azdır ancak istatistiksel veriler ve yaygın anlayışla birlikte boşanmanın Sabahattin Ali’nin eserlerinde az görülmesinin iki önemli sebebi daha vardır. Bunlardan birincisi, baba ve annesinin her ne kadar uyumsuz olsa da özellikle babasının, annesini eğitme çabalarıyla evliliğini sürdürmeye çalışması yazarın zihninde yer etmiştir. Yazarın anne ve babası, kavgalara rağmen evliliğini sürdürmüştür. Nitekim bu durumun tezahürleri *Kuyucaklı*

Yusuf’ta Şahinde Hanım ve Salâhattin Bey arasında ve bekârlık hastalığından kurtulmak için evlenen diğer insanlarda da görülür. Ailedeki sorunlar dışarıya yansıtılmadan devam ettirilmek istenir. Yazar bu noktada da yanlış yapılan evliliklere dikkat çekmiştir. Bekârlıktan kurtulma düşüncesi ile gerçekleştirilen evlilikler, geri dönüşü olmayan bir hata gididir. Boşanmaların az olarak görülmesinin ikinci sebebi ise resmî olarak evlilik devam etse de erkeklerin evini direkt terk etmesidir. Sabahattin Ali’de aşk fedakârlık gerektirebilmektedir. “Selam”da Yusuf, âşık olduğu aktrisin peşinden giderek eşini ve çocuklarını terk eder ancak hikâyede evliliğin resmî olarak sonlandığına dair bir ipucu yoktur. Genel olarak bakıldığında Sabahattin Ali’nin aileyle ilgili getirmiş olduğu öneriler, sanatçının hümanist kişiliğiyle uyuşur. Aile içi ilişkilerde sevginin ön plana çıkarılması ve esas alınması gerektiğini savunan sanatçı, bu sayede aile içi iletişimin de daha sağlıklı olacağı kanaatindedir. Eşler arasında sevgiye ek olarak ayrıca zihnen ve ruhen bir uyum gözetildiğinde ise çocuğa da sevgi ve ilgi artacaktır çünkü aile içerisinde gerekli olan iletişim bu düşünceler sayesinde kurulmuş olur. Eşler arasında sevgi bağı, zihnî ve ruhi uyum gözetildiğinde, aile içi şiddet gibi sorunlar da en aza inecektir. Akrabalık ilişkileri ve genel olarak insan ilişkilerinde yardımlaşmayı ve dayanışmayı savunan sanatçı, kimsesiz kalan çocukları da toplumun gözetmesi gerektiğini vurgulayarak sahipsizliği, kimsesizlik duygu ve durumlarını da önlemeye çalışır ve bu sayede, toplumda hemen hemen yok olan birlik ve dayanışmanın yeniden canlanması yönünde görüşler öne sürerek insanı dolayısıyla da insanlığı, daha yukarıya taşımayı arzular.

KAYNAKÇA

1.İncelenen Eserler

Ali, Sabahattin, *Bütün Şiirleri*, Haz. Atilla Özkırımlı, YKY, İstanbul, 2017.

....., *Çakıcı'nın İlk Kurşunu*, YKY, İstanbul, 2019.

....., *Değirmen*, YKY, İstanbul, 2013.

....., *İçimizdeki Şeytan*, YKY, İstanbul, 2017.

....., *Kağrı, Ses, Esirler*, YKY, İstanbul, 2016.

....., *Kuyucaklı Yusuf*, YKY, İstanbul, 2017.

....., *Kürk Mantolu Madonna*, YKY. İstanbul, 2009.

....., *Sırça Köşk*, YKY, İstanbul, 2015.

....., *Yeni Dünya*, YKY, İstanbul, 2014.

2. Referans Kaynaklar

2.1 Kitaplar ve Tezler

Ali, Loslo, Filiz, Özkırımlı, Atilla, *Sabahattin Ali*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1979.

Ali, Sabahattin, *Canım Aliye Ruhum Filiz*, Haz: Sevgül Sönmez, YKY, İstanbul, 2019.

....., *Markopaşa Yazıları ve Ötekiler*, Haz. Hikmet Altınkaynak, YKY, İstanbul, 2019.

....., *Melankoli*, haz. Tunç İlkman, Flora Kitap, İstanbul, 2019.

Alver, Köksal, *Edebiyat Sosyolojisi*, edt: Köksal Alver, İz Yayıncılık, İstanbul, 2018.

Atalay, Beşir Konaş, Y. Mehmet Beyazıt, Sema, Madenoğlu, Kemal ,*Türk Aile Yapısı Araştırması*, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü Araştırma Dairesi, Ankara, 1992.

Atsız, *İçimizdeki Şeytan En Sinsi Tehlike Hesap Böyle Verilir*, Baysan Basım ve Yayın Sanayi A.Ş. İstanbul, 1992.

Ay, Yasemin, Büşra, *Türk Halk Hikâyelerinde Aşk Motifi*, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015.

Ayvazoğlu, Beşir, *Peyami Hayatı, Sanatı, Felsefesi, Dramı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1999.

Baykan, Ali *Sabahattin Ali ve Gerhart Hauptmann'ın Eserlerinde Sosyokültürel Olgu ve İletişim Çatışması*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2005.

Bezirci, Asım, *Sabahattin Ali Yaşamı, Kişiliği, Sanatı, Eserleri*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2007.

Birkiye, Atilla, *Sabahattin Ali'nin Yapıtlarını Sevme Sözlüğü*, Siyah Kitap, İstanbul, 2017.

Calayir Küçükgörmen, Gülcan, *Halide Edip Adıvar'ın Romanlarında Kadın ve Kadın Eğitimi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010.

Canatan, Kadir, Yıldırım, Ergün, *Aile Sosyolojisi*, Açılım Kitap, İstanbul, 2011.

Çağlar, Rabia, *Refik Halit Karay'ın Hikâye ve Romanlarında Aile*, Kırklareli Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Çoruhlu, Yaşar, *Türk Mitolojisinin ABC'Sİ*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1999.

..... *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2020.

Dede Korkut Kitabı han'ım Hey c.1, Haz: İlhan Genç (vd.), edt: Hasan Erbay, Özyurt Matbacılık, Ankara, 2014.

Demir, Acar, Ömer, *Mustafa Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Ağaç Yayıncılık, İstanbul, 1992.

Doğan, İsmail, *Dünden Bugüne Türk Ailesi: Sosyolojik Bir Değerlendirme*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, 2009.

Düzün, Berna, *Halit Ziya Uşaklıgil'in Romanlarında Aile*, Marmara Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2017.

Efsanelerimiz, İnönü Üniversitesi Efsane Derleme Yarışması, haz: Cavit Kavcar, Mehmet Yardımcı, 1990.

Elçin, Şükrü, *Halk Edebiyatına Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004.

....., *Kerem İle Aslı Hikâyesi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000.

Enginün, İnci, *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923)*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016.

Erkal, Mustafa, *Sosyoloji (Toplumbilim)*, Karadeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Trabzon, 1982.

Ersöz, Mehmet, Güler, Ali, *Türk Ailesi*, ed. Alev Kâhya Birgül, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara, 1998.

Ertüzün, Reşit Mazhar, *Sabahattin Ali Olayının Gerçeği (Benim Bildiğim Sabahattin Ali)* Gür Yayınları, İstanbul, 1985.

Esen, Nüket, *Türk Romanında Aile Kurumu (1870-1970)*, T. C. Aile Araştırmaları Kurumu Başkanlığı, Ankara, 1991.

Giddens, Anthony, W. Sutton, Philip, *Sosyolojide Temel Kavramlar*, haz. ve çev. Ali Esgin, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2018.

Gökalp, Ziya, *Türk Ahlâkı*, sad. Yalçın Toker, Toker Yayınları, İstanbul. 1989.

..... *Türk Uygarlığı Tarihi*, haz. Yusuf Çotuksöken, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1991.

Güneş, Mehmet, *Sabahattin Ali'nin Eserlerinin Kaynakları Roman Hikâye ve Şiirlerinde Biyografik Unsurlar*, Hece Yayınları, 2016, Ankara.

İlhan, Ayşe Sıtkı; Akın, Doğan, *Sabahattin Ali'nin Özel Mektupları, İki Gözüm Ayşe*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1997.

İpekdal, Adnan, *Mesnevilerde Aile ve Çocuk*, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2013.

Kabaklı, Çimen, Latife, *Türk Töresinde Kadın ve Aile*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2008.

Kanter, Beyhan, *Servet-i Fünûn Edebiyatı Romanlarında Aile, Kadın ve Çocuk*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2009.

Kaplan, Mehmet, *Hikâye Tahlilleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2005.

Karadağ, Şule, *Evlilik Uyumu İlişkisinde Aile İçi İletişimin Rolü: Konya Örneği*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2015.

Kızılçelik, Sezgin, Erjem, Yaşar, *Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü*, Atilla Kitabevi, Ankara, 1994.

Korkmaz, Ramazan, *Sabahattin Ali İnsan ve Eser*, Kesit Yayınları, İstanbul, 2016.

Kutlu, Mustafa *Sabahattin Ali*, Dergâh Yayınları, y.b. İstanbul.

Moran, Berna, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.

....., *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.

Naci, Fethi, *On Türk Romanı*, Ok Yayınları, İstanbul, 1971.

Okay, Orhan, *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2005.

Ortaylı, İlber, *Osmanlı Toplumunda Aile*, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2000.

Özdemir, Bora, Cemal, *Mehmet Rauf Romanlarında Kadın*, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010.

Özgüven, İbrahim Ethem, *Evlilik ve Aile Terapisi*, Pdrem Yayınları, Ankara, 2000.

Özcan, Recai *Türk Romanında Aşk (1872-1900)* , Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kırıkkale, 2008.

Parla, Jale, *Babalar ve Oğullar Tanzimat Romanının Epistemolojik Temelleri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018.

Sarıtaş, Ufuk, *Refik Halit Karay, Sabahattin Ali ve Nurettin Topçu'nun Hikâyelerinde Anadolu*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2016.

Sönmez, Sevgül, *A'dan Z'ye Sabahattin Ali*, YKY, İstanbul, 2017.

Şen, Cafer, *Fecr- i Âtî Edebiyatı Tespit-Tahlil- Tenkit*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2006.

Şenderin, Zübeyde, *Sabahattin Ali'nin Eserlerinde Toplumsal Gerçekçilik*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 1996.

Şengül, Mine, *Sabahattin Ali'nin Roman ve Hikâyelerinde Kadın ve Kadın Eğitimi*, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2011.

Tanpınar, Ahmet Hamdi, *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Haz: Abdullah Uçman, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006.

Timuçin, Afşar, *Öykü ve Romanlarıyla Sabahattin Ali*, Bulut Yayınları, İstanbul, 2011.

Türk Halk Edebiyatı El Kitabı, Mehmet Aça ... [ve başk.], edt: M. Öcal Oğuz, Grafiker Yayıncılık, Ankara, 2008.

Türkiye İstatistik Kurumu, *İstatiksel Göstergeler Statistical Indicators 1923-2012*, Ankara, 2013.

Uğurlu, Nurer, *Türk Mitolojisi*, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2012.

Uraz, Mehmet, *Türk Mitolojisi*, Mitologya Yayınları, İstanbul, 1992.

Ülken, Hilmi, Ziya, *Sosyoloji Sözlüğü*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1969.

Vatandaş, Celallettin *Aile ve Şiddet Türkiye’de Eşler Arası Şiddet*, Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Afyon, 2003.

Vatandaş, Celallettin, Özkaya Cevat, *Türkiye’de Aile Aile’nin Yapısal Özellikleri, İşlevleri ve Değişimi*, Sekam Yayınları, İstanbul, 2011.

Wellek, René, Varren, Austin *Edebiyat Teorisi*, Çev: Ömer Faruk Huyugüzel, Akademi Kitabevi, İzmir, 1993.

Yekenkunrul, Didem, *Gebelikte Bulantı Kusma, Evlilik Uyumu ve Eş İlişkisi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2011.

Yıldız, Esra, *Sabahattin Ali’nin Eserlerinde Aşk*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2017.

2.2 Makale ve Maddeler

Ali, Filiz, “Anımsayabildiklerim”, *Sabahattin Ali – Anılar, İncelemeler, Eleştiriler*, Haz: Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevgül Sönmez, YKY, İstanbul, 2014, s. 56-66.

Ali, Sabahattin, “Kadınlar Üzerine Bir Konferans”, *Çakıcı’nın İlk Kurşunu*, Haz. Zeynep Uysal, YKY, İstanbul, 2019, s. 109-118.

Akyüz, Vecdi, “Akraba”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi c.2*, TDV, İstanbul, 1989, s. 285-287.

Alagöz, Halil Fatih, “Hayal- Hakikat Diyalektiğinde Tutunma Çabası: Sabahattin Ali Şiiri”, *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s. 762-775.

Armağan, Burak, “Sabahattin Ali Hikâyelerinde Ekonomik Düzen ve Sosyal Eşitsizlik”, *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s. 323-334.

Arslan, Nur, Gürani, “Sabahattin Ali’nin Şiirleri”, Sabahattin Ali, *Bütün Şiirleri*, Haz. Atilla Özkırımlı, YKY, İstanbul, 2017, s.18-28.

Asiltürk, Bâki, “Sabahattin Ali’nin *Kuyucaklı Yusuf* Romanını Peripeteia Kavramı Eşliğinde Okumak”, *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s. 509-519.

Aycı, Mehmet, “Altın Çerçevesi ‘Başın Öne Eğilmesin’”, *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s. 42-43

Aydın, Mehmet Âkif, “Aile”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi c.2*, TDV, 1989, s. 196-200.

Aydın, Mustafa, “Aile Yapımız ve Sorunları Sempozyumu Açış Konuşması” , *Aile Yapımız ve Sorunları Sempozyumu Tebliğ ve Müzakereleri*, Selçuklu Belediyesi Kültür Yayınları, Konya, 2008, s. 7-8.

Bağlı, Mazhar, Sever, Aysan, “Tabulaştırılan/Tabulaşan Kurumun (ailenin) Kurbanlıklar Edinme Pratiği: Levirat ve Sororat” *Aile ve Toplum*, c.2, S.8, 2005, s. 9-21.

Balcı, Yunus “Sabahattin Ali’nin Hasan Boğuldu Hikâyesine Bachelardien Bir Yaklaşım” *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s.390-397.

Berkes, Mediha, “Hüseyin Rahmi’nin Romanlarında Aile ve Kadın” *Aile Yazıları 2 Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme, Bilim Serisi 5/2*, der. Beylül Dikeçligil, Ahmet Çiğdem, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara 1991, s.1-12.

Boratav, Pertev Naili, “Sabahattin Ali’nin Hikâyelerinin Hikâyesinden Çizgiler”, *Sabahattin Ali Anılar, İncelemeler, Eleştiriler*, Haz. Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevgül Sönmez, YKY, 2014, s. 387-394.

Bozok, Hüsamettin “Kuyucaklı Yusuf”, *Sabahattin Ali Anılar, İncelemeler, Eleştiriler*, Haz. Filiz Ali- Atilla Özkırımlı- Sevgül Sönmez, YKY, İstanbul, 2014, s. 211-214.

Conkman, Süheyla “Ağabeyim Sabahattin Ali”, *Sabahattin Ali Anılar, İncelemeler, Eleştiriler*, Haz. Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevgül Sönmez, YKY, İstanbul, 2014, s. 31-35.

Çağın, Sabahattin, Çakın, Erdağ, Burcu “Fatma Aliye Hanım’ın Romanlarında Kadın Eğitimi Unsurları”, edt: Osman Ünlü, Ali Fuat Altuntaş, *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları- Kültürel Okumalar*, Eğitim Yayınevi, Konya, 2020, s. 32-63.

Demir, Ayşe “Sabahattin Ali’nin Öykülerinde İdeolojik Tutum Problemi ve Anlatıcı ile Anlatan Arasındaki Mesafe” *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s.121-127.

Demirel, Ömer, Gürbüz, Adnan, Taş, Muhiddin, “Osmanlılarda Ailenin Demografik Yapısı”, *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi* c.1, Ankara, 1992, s. 97-161.

Dinçer, Duygu “*Kürk Mantolu Madonna’da Aşk, Bağlanma ve Toplumsal Cinsiyet*”, *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s. 652-667.

Donuk, Abdülkadir “Çeşitli Topluluklarda ve Eski Türklerde Aile” *Aile Yazıları: Temel Kavramlar, Yapı ve Tarihi Süreç, Bilim Serisi 5/1*, der. Beylül Dikeçligil, Ahmet Çiğdem, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara 1991, s. 287-301.

Dündar, Zeybekoğlu, Özge, “Değişen ve Değiş(e)meyen Yönleriyle Aile: Yapısı, Türleri, İşlevleri”, ed. Nurşen Adak, *Değişen Toplumda Değişen Aile*, Siyasal Kitabevi, Ankara 2012, s. 34-64.

Eliuz, Ülkü, “Parantezlenen Benlikler: Sabahattin Ali Romanında Kadınlar”, *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s. 477-495.

Erdim, Saliha “Aileyi Dağılmaya Götüren Sebepler”, *Aile Yapımız ve Sorunları Sempozyumu Tebliğ ve Müzakereleri*, ed: Ahmet Yaman, Selçuklu Belediyesi Çınar Eğitim Kültür ve Dayanışma Derneği, Konya, 2008, s. 193- 213.

Esen, Nüket, “Önsöz” *Sabahattin Ali- “Çakıcı’nın İlk Kurşunu*”, YKY, İstanbul, 2019, s. 7-12.

.....“Sabahattin Ali’nin Kadın Karakterleri”, *Sabahattin Ali*, ed: Sevgül Sönmez, T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2013, s. 239-242.

Fındıkoğlu, Ziyaeddin Fahri, “Türklerde Aile İhtimiyatı”, *Aile Yazıları: Temel Kavramlar, Yapı ve Tarihi Süreç, Bilim Serisi 5/1*, der. Beylül Dikeçligil, Ahmet Çiğdem, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara 1991, s 1-26.

Gariper, Cafer, “Nâzım Hikmet’in Sabahattin Ali ve Eserleri Üzerine Görüş Ve Değerlendirmeleri”, *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s.72-81.

Gökçe, Birsen “Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme”, *Aile Yazıları: Temel Kavramlar, Yapı ve Tarihi Süreç, Bilim Serisi 5/1*, der. Beylü Dikeçligil, Ahmet Çiğdem, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara, 1991, s.205-223.

.....,“Türk Toplumunda Kadın Üzerine”, *Ulusal Kültür Dergisi*, Ankara Üniversitesi Basım Evi, Ankara, 1979, s. 181-193.

Günay, Umay, “Türk Masallarında Aile”, *Sosyo- Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi c.2*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara, 1992, s. 616-625.

Güngör, Bilgin, “Bir Poetikanın İstatistiği: Sabahattin Ali’nin Şiirlerini Kelimeler Işığında Yeniden Düşünmek”, *Kültür Araştırmaları Dergisi*, 2019, C.1, S.2, s.174-182.

Günyol, Vedat “Kıyaslama Yoluyla Sabahattin Ali’nin Sanatı”, *Sabahattin Ali Anılar, İncelemeler, Eleştiriler*, Haz. Filiz Ali- Atilla Özkırımlı- Sevgül Sönmez, YKY, İstanbul 2014, s. 192-195.

Hüküm, Muhammet, “Sabahattin Ali Öykülerinin Sosyolojik Kaynakları”, *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s.287-295.

Issı, Ahmet, Cüneyt, “Sabahattin Ali’nin Hikâyeciliğinde Ses ve Fotoğraf”, *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s. 365-371.

İleri, Selim, “Sabahattin Ali’nin Hikâyeleri”, *Sabahattin Ali Anılar, İncelemeler, Eleştiriler*, Haz. Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevgül Sönmez, YKY, 2014, s. 431-441.

Kanter, M. Fatih, “Sabahattin Ali’nin Şiirlerinde Başkaldırı Teması” *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s. 696-711.

Kaplan, Mehmet, “Dede Korkut Kitabında Kadın” *Türkiyat Mecmuası*, c.9 S.0, 2010, s.99-112.

Karabulut, Mustafa, “Tanzimat Dönemi Türk Romanında Kadın Üzerine Tematik Bir İnceleme”, *Erdem*, S. 64, 2013, s. 49-69.

Karakoç, Kübra, “XIV. ve XV. Yüzyıllarda Osmanlı Hanedanında Gerçekleşen Evlilikler” *Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi*, c.3, S.5, 2020, s.61-85.

Kemal, Nusret, “Köy Seferberliğine Doğru”, *Ülkü*, c.1, S.5, Haziran 1933, s.355. Alıntıl原因an: Ramazan Korkmaz, *Sabahattin Ali İnsan ve Eser*, Kesit Yayınları, İstanbul, 2016. s.168.

Koç, Yasemin, “Sabahattin Ali’nin Hikâyelerinde Güzel Sanatlar” *Yeni Türk Edebiyatı Dergisi*, S.14, Ekim 2016, İstanbul, s. 83-103.

Koenig, Samuel *Sociology*, Barnes and Noble, 1966. s.129.; Alıntıl原因an: Birsen Gökçe, “Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme”, *Aile Yazıları: Temel Kavramlar, Yapı ve Tarihi Süreç, Bilim Serisi 5/1*, der. Beylü Dikeçligil, Ahmet Çiğdem, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara 1991, s.205-223.

Koz, M. Sabri, “Türk Halk Hikâyelerinde Aile”, *Sosyo- Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi 2*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara, 1992, s. 597-615.

Kütükçü, Tamer, “Bir Travmanın İki Yüzü: İçimizdeki Şeytan Ve Huzur”, *Sabahattin Ali*, edt. Sevgül Sönmez, T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2013, s. 155- 193.

Mert, Necati, “Sabahattin Ali’nin Düşünce Dünyası Üzerine” *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s.44-50.

Namık Kemal, “Aile”, *Sosyo- Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi 3*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara, 1992, s. 1017-1019.

Oy, Aydın, “Türk Destanlarında Aile”, *Sosyo- Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi c.2* , T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara, 1992, s. 582-596.

Öner, Haluk, “Sabahattin Ali’nin Hikâyelerinde Köy, Köylüler ve Sorunları”, *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s. 312-322.

Özcan, Derya, “Türk Destanlarında Kardeşlik Üzerine Bir Değerlendirme: Şakir Şakirat ve Segrek-Eğrek Örneği”, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c.6, S.2, 2013, s.123-130.

Özkırımlı, Attila “Sunu”, Sabahattin Ali- *Bütün Şiirleri*, Haz: Attila Özkırımlı, YKY, İstanbul, 2017, s. 7-12.

Rousseau, Jean-Jacques, “İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı ve Temelleri Üzerine Konuşma (çev. Rasih Nuri İleri), İstanbul, 1986, s.177-186, Alıntıl原因, Ramazan Korkmaz, *Sabahattin Ali İnsan ve Eser*, Kesit Yayınları, İstanbul, 2016, s.110

Sağlık, Şaban, “Realist Bir Romantik Yahut Romantik Bir Realist Olarak Sabahattin Ali”, *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s. 108-120.

Sakallı, Fatih, “Cankurtaran’dan Yansıyan Sosyokültürel Hayat”, *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s.406-411.

Sarıçelik, Rahime “Kürk Mantolu Madonna Roman Kahramanlarında Çifte Cinsel Ahlak Standardı”, *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s. 668-678.

Selvi, Merve, Sevda, “Sabahattin Ali’nin Hikâyelerinde Aşkın Hâlleri”, *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s.372-384.

Sevinç, Canan, “Sabahattin Ali’nin Hikâyelerinde Sosyal Eleştiri Aracı Olarak Sağlık Sistemi”, *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s. 335-347.

Seyidoğlu, Bilge “Türk Mitolojisi ve Efsanelerinde Aile”, *Sosyo- Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi 2*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara, 1992, s. 571-581.

Süer, Orhan, “Topluma Açılan Okumalar: Sabahattin Ali’nin Öyküleri”, *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali Özel Sayısı, Ankara, 2018, s. 348-352.

Şahin, Halil İbrahim “Türk Destanlarında Aile Algısı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Karadeniz Araştırmaları*, c.9 S. 33, 2012, s. 117-138.

Şeref, Muvaffak “Yaşadığımız Dönem ve Sabahattin Ali”, *Sabahattin Ali Anılar, İncelemeler, Eleştiriler*, Haz. Filiz Ali, Atilla Özkırmımlı, Sevgül Sönmez, YKY, 2014, s. 104-112.

Tatarlı, İbrahim, “Sabahattin Ali Hayatı, Kişiliği ve Yaratıcılığına Genel Bir Bakış, *Sabahattin Ali Anılar, İncelemeler, Eleştiriler*, Haz. Filiz Ali, Atilla Özkırmımlı, Sevgül Sönmez, YKY, 2014, s. 151-183.

Tezcan, Mahmut “Çocuk Eğitiminde Ailenin Rolüne Sosyolojik Bir Bakış” *Aile Yazıları: Temel Kavramlar, Yapı ve Tarihi Süreç, Bilim Serisi 5/1*, der. Beylü Dikeçligil, Ahmet Çiğdem, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara 1991, s.271-278.

Togar, Melahat, “Arkadaşım Sabahattin Ali”, *Sabahattin Ali Anılar, İncelemeler, Eleştiriler*, Haz. Filiz Ali, Atilla Özkırmımlı, Sevgül Sönmez, YKY, 2014, s.67-73.

Tuğluoğlu, Fatih “Türkiye’de Sıtma Mücadelesi (1924-1950)” *Türkiye Parazitolojisi Dergisi*, 2008, s. 351-359.

Türkçe Sözlük, haz. Şükrü Halûk Akalın... [vd.], T.D.K, Ankara, 2005.

Türkdoğan, Orhan, “Türk Ailesinin Genel Yapısı”, *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi 1*, T.C. Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara, 1992, s.29-66.

Uysal, Zeynep, “Sükûnetsiz Meskenler, Huzursuz Mekânlar: *Kıralık Konak ve Sodom ve Gomora*’da Mekânsızlaşma”, *Journal of Turkish Studies = Türklük Bilgisi Araştırmaları*, v. 28 /II , 2004, s. 259-272.

Ülken, Hilmi Ziya, “Aile”, *Aile Yazıları: Temel Kavramlar, Yapı ve Tarihi Süreç, Bilim Serisi* 5/1, der. Beylü Dikeçligil, Ahmet  iğdem, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara 1991, s.27-32.

Yetiş, Kâzım, “Türk Romanında Aile”, *Hece Türk Romanı  zel Sayısı c.1*, S. 65-66-67, Ankara, 2017, s.314-318.

Yılmaz, Ebru Burcu, “Bilinçlerarası Yolculuğın Romanı: Kürk Mantolu Madonna”, *Susturulamayan Ses Sabahattin Ali*, Hece Dergisi Sabahattin Ali  zel Sayısı, Ankara, 2018, s. 635-651.

